

Lapsen surun tunnistaminen ja kohtaaminen sosiaalityössä

- Ammattilaisen näkökulmia lapsen suruun

PAULA VAINIKKA

**Lapsen surun tunnistaminen ja
kohtaaminen sosiaalityössä**
Ammattilaisten näkökulmia lapsen suruun

Akateeminen väitöskirja, joka Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan
suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Lapin yliopiston
salissa D194 syyskuun 11. päivänä 2026 klo 12.

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2026

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Väitöskirjan ohjaajat:

YTT, dosentti, yliopistonlehtori Henna Pirskanen, Tampereen yliopisto
Professori Merja Laitinen, Lapin yliopisto

Väitöskirjan esitarkastajat:

Professori Merja Anis, Turun yliopisto
Apulaisprofessori Anu-Riina Svenlin, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius

Vastaväittäjä:

Apulaisprofessori Anu-Riina Svenlin, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius

Taitto: Sisältö- ja suunnittelupalvelut, PunaMusta Oy
Kannen suunnittelu ja toteutus: Sini Kaartinen
Acta electronica Universitatis Lapponiensis 440

ISBN 978-952-337-562-8
ISSN 1796-6310

Sähköisen väitöskirjan pysyvä osoite:
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-562-8>

Pihlalle ja Nellille, joiden kautta olen oppinut katsomaan lapsuutta lempeydellä ja kunnioituksella. Tämä väitöskirja on omistettu teille, sillä muistutatte minua siitä, miten tärkeää on tulla nähdyksi omana itsenään.

Tiivistelmä

Paula Vainikka

**Lapsen surun tunnistaminen ja kohtaaminen sosiaalityössä -
Ammattilaisten näkökulmia lapsen suruun**

Rovaniemi, Lapin yliopisto 2026, 188 sivua

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 440

Väitöskirja: Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta,

ISBN 978-952-337-562-8

ISSN 1796-6310

Sosiaalityön tieteenalaan kuuluvassa tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalialan ammattilaisten lapsen surulle antamia sisältöjä, merkityksiä ja tulkintoja. Tutkimuksessa lapsen surua lähestytään moniulotteisena ja sosiaalisissa suhteissa rakentuvana tunteena, joka kytketään suhteiden lisäksi elämäntapahtumiin sekä kulttuuriin ja yhteiskunnallisiin konteksteihin. Lapsen surun nähdään muovautuvan vuorovaikutuksessa perheen, yhteisön ja kulttuuristen merkitysjärjestelmien kanssa. Tutkimus paikantuu lapsen surua ja suruun liittyviä sosiaalityön käytäntöjä käsittelevään tutkimustraditioon.

Tutkimuksessa vastataan seuraavaan tutkimuskysymykseen: Miten sosiaalialan ammattilaiset jäsentävät lapsen surua suhteisiin ja konteksteihin kytkeytyvänä ilmiönä sosiaalityön käytännöissä? Tutkimus koostuu kolmesta osatutkimuksesta ja yhteenveto-osasta. Tutkimus kiinnittyy kontekstuaalisen sosiaalisen konstruktionismin tietoteoriaan, joka tarjoaa välineitä ymmärtää, kuinka ammattilaiset tuottavat ja neuvottelevat lapsen surun merkityksiä erilaisissa situaatioissa, joissa lapsi elää ja toimii. Tutkimusaineisto koostuu viidestä fokusryhmähaastattelusta, joihin osallistui 17 sosiaalialan ammattilaista. Osatutkimusten analyysit, kehysanalyysi, aineistolähtöinen sisällönanalyysi ja subjektipositionalyysi, on toteutettu aineistolähtöisesti. Tutkimustulokset kuvaavat lapsen surun rakentumista suhteisiin ja konteksteihin liittyvänä tunteena, jossa erilaiset läheissuhte-

siin, ammatilliseen suhteeseen, kulttuuriin ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät ammattilaisten tulkintojen mukaan merkityksellistävät lapsen surua.

Tutkimuksen tuloksena väitetään, että lapsen surun ymmärtämiseksi tarvitaan käsite kontekstuaalis-situationaalinen surutieto. Tämä käsite tarkoittaa, että lapsen suru ei avaudu pelkästään yksilöllisenä tunnekokemuksena, vaan se rakentuu suhteiden jatkumossa, jossa sekä kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tavat, perheen sisäiset käytännöt ja lapselle läheiset suhteet vaikuttavat sekä lapsen että ammattilaisen tiedon muotoutumiseen surusta määrittäen surun ilmaisun mahdollisuuksia ja rajoja. Tutkimus osoittaa, että surutiedon sisällön ja merkityksen hahmottaminen on välttämätön edellytys lapsikeskeisyyden vahvistamiselle ja toteuttamiselle sosiaalityössä sekä laajemmin sosiaalialan ammatillisissa kohtaamisissa. Lisäksi väitetään, että lapsikeskeinen surutyöskentely edellyttää herkkyyttä tilanteiden ainutlaatuisuudelle, lapsen oman äänen kuuntelemista sekä ymmärrystä siitä, että suru on yhtä aikaa henkilökohtainen, yhteisöllinen ja kulttuurisesti rakentunut ilmiö. Sosiaalialan ammattilaisten työskentelyä määrittävät erilaiset positiot, ja näin tutkimus tuo esiin, että surutieto ja lapsikeskeinen työskentely kytkeytyvät toisiinsa: surutieto jäsentää, miten lapsen suru tulee näkyväksi ja ymmärrettäväksi, ja lapsikeskeinen työskentely varmistaa, että lapsen toimijuus vahvistuu niissä suhteissa ja konteksteissa, joissa hänen surunsa ilmenee. Tutkimuksen uutuusarvo on siinä, että se tuo ensimmäistä kertaa käsitteellisesti näkyväksi lapsen surun kontekstuaalis-situationaalisen luonteen sosiaalityössä ja liittää sen sosiaalityön lapsikeskeisyyden vahvistamiseen. Uutta on myös se, että tutkimus yhdistää surutiedon käsitteen ja lapsikeskeisen työskentelyn, tarjoten uuden teoreettisen välineen sosiaalityön kehittämiseen.

Asiasanat: lapsen suru, kontekstuaalis-situationaalinen surutieto, lapsikeskeinen sosiaalityö, lapsikeskeinen surutyöskentely, kontekstuaalinen sosiaalinen konstruktionismi

Abstract

Paula Vainikka

Recognizing and Addressing Children's Grief and Sorrow in Social Work - Professionals' Perspectives

Rovaniemi, University of Lapland 2026, 188 pages

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 440

Doctoral Thesis: University of Lapland, Faculty of Social Sciences,

ISBN 978-952-337-562-8

ISSN 1796-6310

This study, situated within the discipline of social work, examines the meanings, contents, and interpretations that social work professionals attribute to children's experiences of grief and sorrow. It conceptualizes children's grief and sorrow as multidimensional emotions constructed within social relationships and connected to life events, cultural and societal contexts, and relationships of significance to the child. Grief and sorrow are understood as being shaped through interactions with the family, the community, and broader cultural systems of meaning. The study positions itself within the research tradition that examines children's grief and the social work practices associated with it.

The research addresses the following question: How do social work professionals conceptualize children's grief as a phenomenon linked to relationships and contexts in social work practices? The study consists of three scientific sub-studies and a summary section. It is grounded in the epistemology of contextual social constructionism, which provides tools for understanding how professionals produce and negotiate the meanings of a child's grief and sorrow in the various situations in which children live and act. The empirical data comprises of five focus group interviews involving 17 social work professionals. The analyses of the sub-studies - frame analysis, data-driven content analysis, and subject-positional analysis - were conducted using a data-driven approach. The findings illustrate how children's grief is constructed as an emotion embedded in relationships,

contexts, and situations, where factors related to close relationships, professional encounters, culture, and society become meaningful through professionals' interpretations.

This study conceptualizes contextual and situational grief knowledge as a new contribution to social work research. This concept means that a child's grief is not merely an individual emotional experience but is constructed within a continuum of relationships in which cultural and social customs, family practices, and relationships close to the child influence both the child's and the professional's understanding of grief, determining the possibilities and limits of expressing grief. Research shows that understanding the content and meaning of grief knowledge is a prerequisite for strengthening and implementing a child-centered approach in social work and, more broadly, in professional encounters in the social sector. Furthermore, it is argued that child-centered grief work requires sensitivity to the uniqueness of each situation, listening to the child's own voice, and understanding that grief is simultaneously a personal, communal, and culturally constructed phenomenon. The work of social work professionals is defined by different positions, and thus the study highlights that grief knowledge and child-centered work are interlinked: grief knowledge structures how a child's grief becomes visible and understandable, and child-centered work ensures that the child's agency is strengthened in the relationships and contexts in which their grief manifests itself. The novelty of the study lies in the fact that, for the first time in social work discipline, it conceptually combines the contextual and situational nature of a child's grief.

Keywords: children's grief and sorrow, contextual-situational grief knowledge, child-centered social work, child-centered grief work, contextual social constructionism

Esipuhe

Tämän väitöskirjan matka on ollut monivaiheinen ja syvästi koskettavakin. Tutkimus on johdattanut minut paitsi tieteellisen pohdinnan, myös inhimillisten kokemusten äärelle – kohtaamaan menetyksen, lohdun ja toivon kysymyksiä. Tutkimusmatka on ollut sekä ammatillisen, että henkilökoh-taisen kasvun aikaa, jossa tutkimuksen teko on nivoutunut omaan elämän-kulkuun, arvoihin ja perheeseen. Olen matkan aikana oppinut katsomaan sekä työtäni että itseäni ammattilaisena uudesta näkökulmasta, haavoittu-vuuden ja toivon rinnakkain olemisen kautta. Ennen kaikkea tutkimusmat-ka on johdattanut minut pohtimaan sitä, miten lapsen kokemus ansaitsee tulla näkyväksi ja kuulluksi yhteiskunnan ja sosiaalityön käytännöissä.

Tutkimus ei koskaan synny ilman ihmisiä tutkijan rinnalla. Haluankin sy-dämeistäni kiittää kaikkia, jotka ovat minuun ja tutkimukseeni tämän mat-kan aikana vaikuttaneet. Ensin haluan kiittää väitöskirjani ohjaajia. YTT, dosentti Henna Pirskanen, olet ollut kannustava ja empaattinen opastaja, joka on jaksanut uskoa kykyihini silloinkin, kun oma uskoni on horjunut. Kiitos siitä, että olet nähnyt minussa potentiaalia ja rohkaissut kirjoitta-maan omaa ääntäni todeksi. Professori Merja Laitinen, kiitos tarkkanä-köisestä ja osaavasta ohjaamisen tavastasi, joka määrätietoisesti johdatti minua eteenpäin, aina kohti selkeyttä ja syvempää ymmärrystä. Teidän kummankin toisaalta erilaiset, mutta kuitenkin toisiaan täydentävät lähes-tymistapanne ohjaamiseen ovat olleet tämän työn kannatteleva voima.

Kiitos väitöskirjani esitarkastajille professori Merja Anikselle ja apulais-professori Anu-Riina Svenlinille, joiden asiantuntemus ja työn huolellinen läpikäynti kannustivat viimeistelemään väitöskirjan kokonaisuuden tavalla, jolla toivottavasti onnistuin vahvistamaan tutkimusta kokonaisuutena. Li-säksi Anu-Riina Svenlinille kiitos vastaväittäjäksi lupautumisesta.

Tämän tutkimusmatkan aikana minulla on ollut etuoikeus työskennellä kahdessa tutkimushankkeessa. Lasten ja nuorten suru perhe- ja läheis-suhteissa (CHYGS) -tutkimushanke tarjosi tälle väitöskirjalle kasvualus-tan, jonka vahvoihin perustuksiin oli hyvä tukeutua kasvaessani tutkijana. Kiitos suruhankkeen tutkijatiimi Henna Pirskanen, Crista Juutinen, Aliisa

Kukkola ja Maria Labbart. Te olette ihmisinä erityisiä ja yhteisessä ajattelussa kanssanne on valtava voima! Kiitän myös Kohti tutkimusperustais- ta osallisuuden edistämistä nuorten aikuisten sosiaalityössä (NuoriSO) -hankkeen kollegoja. Näissä tutkimushankkeissa työskentely on rikastuttanut tutkimuksellista ajatteluani ja ne ovat tarjonneet paikan, jossa on saanut pohtia, kysyä ja kasvaa yhdessä toisten kanssa.

Erityinen kiitos kuuluu teille sosiaalialan ammattilaisille, jotka tulitte haastatteluihin jakamaan kokemuksianne ja ajatuksianne. Teidän äänenne ja työnne on tämän tutkimuksen sydän. Tässä yhteydessä haluan kiittää myös entistä työyhteisöäni Eksoten (nyk. EKHVA) vammaispalvelujen sosiaalityössä. Te annoitte minulle perustan sosiaalityön asiantuntijuuteen, jolta tämä tutkimus on voinut ponnistaa. Se mitä opin kentällä – asiakkailta, perheiltä ja kollegoilta, kulkee edelleen mukana jokaisessa kirjoittamassani lauseessa. Kiitos Kymenlaakson hyvinvointialueen palvelujen kehittämisen yksikköön, johon sain liittyä kollegaksenne väitöskirjaprosessini loppuvaiheessa.

Lämmin kiitos Lasten ja nuorten suru perhe ja suru läheissuhteissa -tutkimushanketta rahoittaneille Suomen Akatemialle ja Alli Paasikiven Säätiölle. Tämä tuki oli usean vuoden ajan merkityksellistä tämän työn mahdollistamiseksi saadessani työskennellä täysipäiväisenä tutkijana. Kiitos myös Suomen Kulttuurirahaston Etelä-Karjalan maakuntarahastolle minulle myönnetystä apurahasta väitöskirjani viimeistelyyn.

Tutkimusmatkalla vertaistuen merkitys on erityisen tärkeää. Tutkimuksen tekoa voi ymmärtää vain toinen tutkija. Tästä lämpimin kiitokseni Heidi Kankkoselle. Kiitos, että olet jaksanut jakaa kanssani paitsi tutkimuksen teon ylä- ja alamäet, myös sitä arkista, joskus raskastakin elettyä elämää. Kiitos Katriina Sirkalle, jonka kanssa sain jakaa väitöskirjan viimeistelyvaiheen yhtä matkaa. Kiitos myös kaikille ystäväilleni siitä, että olette pakottaneet minut näkemään elämän tutkimuksenteon ulkopuolella. Kanssanne olen saanut irtaantua tästä matkasta ja se, jos mikä on arvokasta.

Lopuksi haluan kiittää perhettäni. Te, kaikista rakkaimmat, olette kulke- neet rinnalla tämän pitkän tutkimusmatkan kaikissa vaiheissa – kärsivälli- sinä, ymmärtäväisinä ja kannustavina. Kiitos puolisoni Tero, äiti, Kari sekä

siskoni Hanna ja Sini, että olette antaneet minulle tilaa, aikaa ja rakkautta toteuttaa tätä unelmaa. Nämä tutkimusmatkan vuodet eivät ole olleet kaikista helpoimpia, mutta yhdessä näistäkin on selvitty – ihan kuten perheemme selviää yhdessä monesta.

Kiitoksista suurin elämäni merkityksellisimmille saavutuksille Pihlalle ja Nellille. Te olette muistutus siitä, miksi lapsen kokemus on aina tärkeä – ei vain tutkimuksessa ja sosiaalityössä, vaan ennen kaikkea elämässä. Olette minulle rakkainta maailmassa!

Lappeenrannassa 15.6.2026

Paula Vainikka

Osajulkaisuluettelo

Väitöskirjan yhteenveto-osa perustuu seuraaviin alkuperäisjulkaisuihin, joihin viitataan tekstissä roomalaisilla numeroilla I–III. Artikkelien käyttöön väitöskirjan osajulkaisuina on saatu kustantajien lupa.

Osatutkimus I: Vainikka, Paula (2025) Suhteissa rakentuva lapsen suru: lapsen suruun liittyvän tiedon muotoutuminen sosiaalialan ammattilaisten työssä. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 33 (4), 364–385. <https://doi.org/10.30668/janus.141512>

Osatutkimus II: Vainikka, Paula (2025) Finnish social work professionals' interpretations of children's sorrow in client encounters. *Nordic Social Work Research*. Julkaistu online -versiona, <https://doi.org/10.1080/2156857X.2025.2577327>

Osatutkimus III: Vainikka, Paula () Emotional and Relational Dynamics in Child-Focused Social Work: Social Workers' Subject Positions and their Consequences. Artikkelikäsikirjoitus on lähetetty vertaisarvioitavaksi *Journal of Social Work Practice* -lehteen 12.3.2025.

Taulukko- ja kuvio- sekä liiteluettelot

Kuviot

- Kuvio 1.** Kontekstuaalis-situationaalisen surutiedon rakentuminen suhteiden jatkumossa.
- Kuvio 2.** Sosiaalialan ammattilaisten positiot lapsen surun näkyväksi tekemisessä.

Taulukot

- Taulukko 1.** Osajulkaisujen tutkimuskysymykset ja käytetyt käsitteet.
- Taulukko 2.** Haastattelujen toteutus ja osallistujat.
- Taulukko 3.** Osatutkimusten analyysiprosessi.
- Taulukko 4.** Osatutkimusten tutkimuskysymykset, keskeiset tulokset ja merkitys tutkimuskokonaisuudelle.

Liitteet

- Liite 1.** Eettisen toimikunnan lausunto.
- Liite 2.** Tutkimustiedote.
- Liite 3.** Kutsu tutkimukseen.
- Liite 4.** Ryhmähaastattelujen runko.

Sisällys

Tiivistelmä	4
Abstract.....	6
Esipuhe.....	8
Osajulkaisuluettelo.....	11
1 Johdanto	14
2 Surun moniulotteinen ymmärrys: teoreettiset ja tutkimukselliset näkökulmat.....	20
2.1 Käsitteellinen ja teoreettistutkimuksellinen ymmärrys surusta	22
2.2 Lapsen suru aiemmassa tutkimuksessa	31
2.3 Sosiaalityö surevan lapsen tukena	35
3 Tutkimuksen toteutus	45
3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys	45
3.2 Metodologiset sitoumukset	47
3.3 Tutkimusaineisto.....	52
3.4 Aineiston analyysimenetelmät.....	59
3.5 Tutkimuksen eettiset kysymykset.....	66
4 Osatutkimusten tulokset	74
4.1 Lapsen suru suhteisiin kytkeytyvänä kokonaisuutena	76
4.2 Asiakaskohtaamisissa rakentuneet sosiaalialan ammattilaisten tulkinnat lasten surusta	79
4.3 Sosiaalialan ammattilaisten subjektipositiot surutyöskentelyssä	82
5 Kontekstuaalis-situationaalinen surutieto	86
5.1 Kontekstuaalis-situationaalisen surutiedon rakentuminen jatkumona....	87
5.2 Lapsikeskeinen surutyöskentely.....	91
6 Johtopäätökset	104
Kirjallisuus	114
Liitteet	127

1 Johdanto

Ennen väitöskirjaprosessini alkua työskentelin pitkään sosiaalityöntekijänä. Työssäni kohtasin toistuvasti asiakkaita, joiden elämäntilanteisiin liittyi surua, vaikka se ei ollutkaan asiakkuuden pääasiallinen syy. Usein asiakkuus alkoi esimerkiksi päihteiden käytön, rikollisuuden, taloudellisten vaikeuksien tai muiden sosiaalisten ongelmien vuoksi, mutta näiden taustalla on kokemukseni mukaan usein merkittäviä menetyksiä ja kokemuksia riittämättömyydestä. Sosiaalityössä suru on siis läsnä monessa muodossa: joskus se on näkyvää ja tunnistettua, toisinaan piilossa muiden ongelmien taustalla, vailla sanoja ja tunnustusta. Sosiaalialan ammattilaisten työssä tämä merkitsee sitä, että surun kohtaaminen ei ole työn erillinen osa-alue, vaan kietoutuu tiiviisti osaksi asiakkaiden monimutkaisia elämäntilanteita.

Erityisesti mieleeni on jäänyt eräs nuori, jonka kanssa aloitin työskentelyn päihteiden käytön ja rikoksilla oireilun vuoksi. Työskentelyn alkuvaiheessa luottamuksen rakentaminen oli hidasta ja vaati kärsivällisyyttä, mutta vähitellen nuori alkoi kertoa elämästään ja kokemuksistaan. Vasta kun nuori alkoi luottaa minuun, kävi ilmi, että hänen toimintansa taustalla vaikutti joku muu: tunne siitä, ettei hän ollut koskaan ollut riittävän hyvä omille vanhemmilleen. Työskentelyn edetessä nuori osasi kertoa olevansa tästä surullinen. Vaikka suru ei ollut syy, jonka vuoksi hänen sosiaalityön asiakkuutensa alkoi, se osoittautui keskeiseksi tunteeksi hänen käyttäytymisensä ja pahoinvointinsa ymmärtämisessä. En missään tapauksessa hae oikeutusta hänen teoilleen surun kautta, mutta mielestäni tämän nuoren tilanne teki näkyväksi sen, miten sellaiset tunteet, joita lasten ja nuorten on joskus vaikea sanoittaa, voivat piiloutua ongelmakäyttäytymisen taakse.

Tämä kokemus ja monet muut vastaavat kohtaamiset vahvistivat käsitystäni siitä, että surulla ja muilla asiakkaiden vaikeilla tunteilla on olennainen merkitys sosiaalityössä, vaikka niitä ei aina tunnisteta omaksi ilmiökseen. Suru voi olla näkymätön taustatekijä, joka muovaa asiakkaan valintoja, ihmissuhteita ja käsitystä itsestä. Samalla se haastaa sosiaalialan

ammattilaisen kohtaamaan asiakkaan kokonaisvaltaisesti: ei vain päihteiden käyttäjänä tai rikoksista epäiltynä, vaan ennen kaikkea ihmisenä, jonka elämässä on tilaa myös käsittelemättömälle menetykselle ja kaipaukselle. Väitöskirjatutkimuksessani avaan tätä näkökulmaa ja osoitan, miksi surun tunnistaminen ja sen kanssa työskentely on merkityksellistä osana sosiaalialan käytäntöjä ja lapsiasiakkaiden tukemista.

Lapsen suru on noussut yhä tärkeämmäksi tutkimuskohteeksi ajassamme, jossa yhteiskunnalliset muutokset, kuten individualismi, medikalisaatio ja kulttuuriset normit surun ilmaisulle muovaavat tapoja, joilla surua kohdataan ja käsitellään (Pulkkinen 2016, 2017; Erjanti & Paunonen-Ilmonen 2017; Kofod & Brinkmann 2017; Smid ym. 2018; Eskola & Pessi 2022). Vaikka kuolema ja menetys ovat universaaleja kokemuksia, lasten suru jää usein näkymättömäksi tai tulee ohitetuksi erityisesti instituutioissa, joissa aikuislähtöiset toimintamallit ovat hallitsevia (Hurtig 2003; Griesse ym. 2017; Eaton Russell ym. 2024; Salonen, Pursi & Lipponen 2024; Pirskanen 2024; ks. myös Rowland, Boulanger & Dalton 2025). Lasten suru voi jäädä tunnistamatta, jos sitä tulkitaan aikuisten surukäsitysten pohjalta tai lähestytään kapeasti lääketieteellisesti hoidettavana tilana. Tämä havainto ohjasi tutkimustani tarkastelemaan lapsen surua sosiaalityön näkökulmasta, jossa suru ymmärretään suhteissa ja arjessa sekä institutionaalisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissa rakentuvana ilmiönä.

Yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat merkittävästi siihen, miten surua ymmärretään ja ilmaistaan niin henkilökohtaisissa kuin ammatillisissa kohtaamisissa. Suru nähdään usein lääketieteellisesti hoidettavana tilana sen sijaan, että sitä pidettäisiin osana elettyä elämää ja yhteisöllistä kokemusta (Pulkkinen 2017; Gurley-Green ym. 2024). Sosiaalisen median myötä suru on tullut näkyvämmäksi, mutta samalla siihen voi liittyä riski surun yksilöllistymisestä ja vastuun siirtymisestä yksilölle. Tällainen kehitys voi lisätä lasten kokemaa yksinäisyyttä ja ulkopuolisuutta menetyksen hetkellä. Kulttuuriset normit määrittävät myös sitä, millainen suru on hyväksyttyä ja milloin lapsen suru tunnistetaan aidoksi ja oikeutetuksi (vrt. Kofod & Brinkmann 2017). Esimerkiksi varhaiskasvatuksen kontekstissa lapsen suru voi ilmetä erona huoltajasta tai tilanteissa, joissa aikuinen

vaihtuu, mutta näitä tunteita ei aina tunnisteta suruksi (Salonen, Pursi & Lipponen 2024).

Lapsen surua on tutkittu laajasti psykologian ja lääketieteen aloilla. Näissä huomio on kohdistunut erityisesti yksilön sisäisiin prosesseihin, diagnosoitaviin oireisiin, surun vaiheisiin ja terapeuttisiin interventioihin (Kübler-Ross & Kessler 2005; Shear ym. 2005; Neimeyer 2016; Pulkkinen 2016; Pöllänen & Björn 2024). Näissä tutkimuksissa suru ymmärretään usein psykologisena reaktiona, jota voidaan mitata ja hoitaa kliinisin menetelmin. Sen sijaan sosiaalityön tieteenalalla lapsen suru sekä sosiaalityön arjessa tapahtuva surun kohtaaminen on jäänyt vähälle huomiolle. Tämä tutkimus vastaa tähän tutkimukselliseen aukkoon tarkastelemalla surua sosiaalityön emotionaalisenä, relationaalisenä ja institutionaalisenä kysymyksenä. Lapsen suru ei tällöin näyttäydy vain yksityisenä kokemukseksi, vaan ilmiönä, joka kietoutuu yhteiskunnallisiin, institutionaalisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin (vrt. Kofod & Brinkmann 2017; Quinones ym. 2021; Lipponen & Pursi 2022; Traher & Breen 2024).

Tutkimus tarkastelee lapsen surua sosiaalialan ammatillisen tehtävän kohteena. Huomio kiinnittyy palvelujärjestelmään ja niihin institutionaalisiin rakenteisiin, joissa lapsen suru tulee tunnistetuksi – tai jää tunnistamatta. Sosiaalialan ammattilaiset toimivat usein ristiriitaisten rooli-odotusten keskellä hoivaajina, arvioijina ja kontrolloijina (Ylvisaker & Rugåsa 2022), mikä vaikuttaa lapsen emotionaalisten tarpeiden tunnistamiseen ja kohtamiseen. Repo ja Pösö (2024) osoittavat, että esimerkiksi perhesosiaalityön ja lastensuojelun arviointikäytännöt eivät aina tavoita lapsen subjektiivista kokemusta, mikä voi johtaa siihen, että lapsen suru jää näkymättömäksi. Surua kohdataan sosiaalialalla monissa palveluissa, kuten perheneuvolassa, koulukuraattorien työssä, eroauttamisen palveluissa, lapsi- ja perhesosiaalityössä, lastensuojelussa ja sijaishuollossa (esim. Quinn-Lee 2014; Mitchell 2017). Näissä ympäristöissä ammattilaiset ovat usein ensimmäisiä aikuisia, jotka havaitsevat lapsen muuttuneen voinnin tai käyttäytymisen. Heidän kykynsä tunnistaa ja sanoittaa lapsen suru vaikuttaa ratkaisevasti siihen, miten lapsi kokemuksineen tulee nähtyksi ja millaista tukea hän saa. Tämän vuoksi tutkimus, joka tarkastelee lapsen

surua sosiaalityön näkökulmasta, on sekä ammatillisesti että yhteiskunnallisesti erityisen ajankohtainen ja relevantti.

Tutkimuksessa lapsen surua tarkastellaan myös lapsikeskeisen sosiaalityön kysymyksenä. Lapsikeskeinen sosiaalityö nojaa lapsen näkökulman ja kokemuksen keskiöön asettamiseen sekä ajatukseen siitä, että lapsen oma ääni ei voi rakentua ainoastaan vanhempien tai perheen kautta (Jaakola, Pölkki & Vornanen 2023; Williams & Parry 2023; Jaakola, Karttunen & Svenlin 2024). Tämä on erityisen merkityksellistä surun ja menetysten yhteydessä. Tässä tutkimuksessa surua ei kuitenkaan tarkastella lapsen kokemuksena sinänsä, vaan kysymyksenä siitä, miten lapsen suru tunnistetaan, ymmärretään ja kohdataan ammatillisissa käytännöissä. Kiinnostus kohdistuu lapsen surun sosiaaliseen ja institutionaaliseen tarkasteluun, ei sen psykologiseen kuvaamiseen.

Lapsen surun tunnistaminen sosiaalityössä edellyttää lapsikeskeistä ammatillista otetta. Aiempi tutkimus on osoittanut, että lapsen tilanteen arviointi vaatii herkkyyttä lapsen omalle äänelle ja kokemukselle (Jaakola ym. 2024; Kiili ym. 2024), mutta myös ymmärrystä siitä, miten lapsen tarpeet – mukaan lukien suru – rakentuvat sosiaalisesti ja kulttuurisesti (Jakoby 2012). Suru ei tällöin näyttäydy vain yksityisenä tunnekokemuksena, vaan myös kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti muotoutuneena ilmiönä, jonka tulkinta riippuu käytössä olevista ammatillisista käsitteistä ja toimintamalleista. Lapsikeskeinen sosiaalityö tarjoaa välineitä lapsen surun tunnistamiseen, sanoittamiseen ja käsittelyyn osana sosiaalialan ammattilaisten arkea. Parhaimmillaan se voi vahvistaa lapsen toimijuutta ja luoda tilaa surun ilmaisemiselle suhteissa, joissa turvallisuus ja kuulluksi tuleminen ovat keskeisiä. Samalla lapsikeskeinen näkökulma tekee näkyväksi sen, että lapsen surun kohtaaminen ei ole vain yksittäisen työntekijän sensitiivisyyden varassa, vaan rakenteellinen ja ammatillinen kysymys, joka kytkeytyy sosiaalityön tehtävään turvata lapsen hyvinvointia. Näin lapsen surun kohtaaminen asettuu tutkimuksen kohteeksi sekä teoreettisesti että käytännöllisesti merkittävänä ilmiönä sosiaalityössä.

Tutkimus tuottaa tietoa siitä, millaisin käsitteellisin ja käytännöllisin keinoin lapsen surua tulkitaan sosiaalialan ammatillisissa konteksteissa. Näin

se täydentää olemassa olevaa surututkimusta tuomalla näkyviin niitä sosiaalialan rakenteita ja käytäntöjä, joiden varassa lapsen suru joko tunnistetaan tai jää tunnistamatta. Tutkimus nojaa kontekstuaalisen sosiaalisen konstruktionismin näkökulmaan (Berger & Luckmann 1966; Burr 2015), jonka mukaan myös tunteet, kuten suru, rakentuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja kielellisissä käytännöissä (Bericat 2016). Tämä lähestymistapa mahdollistaa lapsen surun tarkastelun suhteessa ympäristöön, ihmissuhteisiin ja institutionaalisiin rakenteisiin (Harré & Gillett 1994; Walter 1996; Klass, Silverman & Nickman 1996; Neimeyer 2001; Rosenblatt 2008; Jakoby 2012).

Tutkimukseni keskittyy sosiaalialan ammattilaisten näkemyksiin lapsen surusta tilanteissa, joissa ammattilaiset tulkitsevat lapsen surun tulevan esiin sosiaalialan ammatillisissa kohtaamisissa ja käytännöissä. Tutkimukseni on metodologialtaan laadullinen ja osa laajempaa Lasten ja nuorten suru perhe- ja läheissuhteissa (CHYGS) -tutkimushanketta, jota rahoittavat Suomen Akatemia (rahoituspäätös no. 332905) ja Alli Paasikiven säätiö. Aineistona toimii sosiaalialan ammattilaisilta tammi–kesäkuussa 2022 keräämäni ryhmähaastatteluaineisto, johon osallistui yhteensä 17 ammattilaista viidessä ryhmässä. Tutkimuskysymykseni on:

Miten sosiaalialan ammattilaiset jäsentävät lapsen surua suhteisiin ja konteksteihin kytkeytyvänä ilmiönä sosiaalityön käytännöissä?

Tämä väitöskirja on artikkelimuotoinen ja sen osatutkimukset tarkastelevat lapsen surua eri ammatillisten käytäntöjen ja näkökulmien kautta. Yksittäiset osatutkimukset kohdentuvat ammattilaisten käsityksiin lapsen suruun kytkeytyvistä suhteista, surun tunnistamisen käytäntöihin sekä niihin sosiaalialan ammatillisiin subjektipositioihin, jotka vaikuttavat lapsen surun kohtaamiseen ja surevan lapsen kanssa työskentelyyn. Yhteenvedossa näitä osatutkimuksia ei tarkastella erillisinä tai toisiaan täydentävinä tutkimuksina, vaan synteessinä, jonka avulla rakennetaan kokonaiskuva siitä, millaisin edellytyksin lapsen suru ja siihen kytkeytyvät suhteet tulevat sosiaalialan ammatillisissa käytännöissä tunnistetuksi ja kohdatuksi. Synteesi

kokoaa osatutkimusten keskeiset havainnot analysoimalla niitä suhteessa toisiinsa ja muodostamalla käsitteellisiä ja käytännöllisiä jäsennyksiä. Näin tutkimuskysymys suuntaa tarkastelua yksittäisten havaintojen sijaan lapsen surun kohtaamisen yksilön sisäistä näkökulmaa laajempiin sosiaalisiin merkityksiin.

Tutkimus tuottaa uutta tietoa siitä, miten lapsen suru ymmärretään sosiaalialan ammatillisissa käytännöissä kontekstuaalisena ja suhteissa rakentuvana ilmiönä. Tutkimuksen käsitteellinen kehittäminen – surun jäsentäminen suhteisiin, konteksteihin ja ammatillisiin kohtaamisiin kytkeytyvänä ilmiönä – avaa uusia näkökulmia siihen, miten lapsen suru voidaan tunnistaa ja kohdata sosiaalityön arjessa. Näin tutkimus vahvistaa ymmärrystä lapsen surusta yhtä aikaa henkilökohtaisena, yhteisöllisenä ja kulttuurisesti rakentuneena kokemuksena, jonka merkityksellinen kohtaaminen edellyttää ammattilaisilta reflektiivisyyttä, herkkyyttä ja lapsikeskeistä orientaatiota.

Tutkimukseni raportointi etenee seuraavasti: luvussa kaksi tuon esille lapsen surun tutkimiseen liittyviä lähtökohtia siten, että luvussa 2.1 esittelen ne surun käsitteellistykset ja teoriat, joiden varaan olen rakentanut oman ymmärrykseni lapsen surusta. Luvussa 2.2 esittelen aiempaa lapsen surusta tehtyä sosiaalityön kannalta relevanttia tutkimusta, ja luvussa 2.3 avaan lapsen surua siihen liittyvien erityispiirteiden näkökulmasta sekä selkeytän sitä, miten lapsen suru asettuu lapsikeskeisen työskentelyn ja sosiaalityön kohteeksi. Luvussa kolme esittelen tutkimusprosessini ja luvussa neljä kokoon osatutkimusten tulokset. Tämän jälkeen tulosluvussa viisi tarkastelen lapsen surun ammatillista kohtaamista 1) käsitteellistämällä sosiaalityössä kohdattavaa lapsen surua kontekstuaalis-situtaatio-naalisen surutiedon käsitteellä ja 2) tarkastelemalla lapsikeskeistä surutyöskentelyä sosiaalityön tehtävänä. Lopussa luvussa kuusi tuon yhteen ja arvioin tutkimustuloksiani.

2 Surun moniulotteinen ymmärrys: teoreettiset ja tutkimukselliset näkökulmat

Tässä luvussa rakennan tutkimuksen käsitteellisen ja teoreettisen perustan, joka mahdollistaa lapsen surun tarkastelun sosiaalityön ammatillisissa käytännöissä. Tutkimuksen lähtökohtana on ymmärrys siitä, ettei lapsen suru hahmotu itsestään selvänä tai selkeästi määriteltävänä ilmiönä, vaan se tulee näkyväksi ja merkitykselliseksi ainoastaan tiettyjen tiedollisten kehysten ja ammatillisten tulkintojen kautta. Tästä syystä ennen tuloksia ja synteisiä on välttämätöntä tarkastella, millaisin käsittein, teoreettisin oletuksin ja tutkimuksellisin painotuksin lapsen surua ylipäätään voidaan lähestyä.

Luvun 2.1 tehtävänä on taustoittaa surua käsitteellisenä ja teoreettisena ilmiönä. Aiempi surututkimus osoittaa, että suru on sekä psykologinen että sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuva ilmiö, jonka merkitykset vaihtelevat kontekstien, aikakausien ja institutionaalisten käytäntöjen mukaan (Stroebe & Schut 2001; Jakoby 2012). Surun käsitteen ja suruteoreettisten lähestymistapojen tarkastelu on tässä tutkimuksessa perusteltua, koska se mahdollistaa sekä ilmiön kuvaamisen että sen analysoimisen, millaiset surukäsitykset ohjaavat sosiaalityön käytäntöjä eksplisiittisesti tai implisiittisesti (Neimeyer 2014; Alvis ym. 2023). Näin suru hahmottuu tutkimuksessa tulkinnallisena ja historiallisena tiedonmuodostuksen kohteena, ei universaalina tai ajattomana reaktiona menetykseen.

Luvussa 2.2 kokoon yhteen aiempaa, erityisesti yhteiskuntatieteellistä ja sosiaalityön kannalta relevanttia tutkimusta lapsen surusta. Alaluvun taustalla oleva kirjallisuuskatsaus perustuu kohdennettuihin tiedonhakuihin sosiaalityön keskeisistä tietokannoista. Olen tehnyt hakuja hyödyntäen aihepiiriin liittyviä keskeisiä hakusanoja ja vertaisarvioituja julkaisuja, mutta en ole toteuttanut systemaattista kirjallisuuskatsausta. Tarkoituksena on ollut muodostaa kokonaiskuva aiemmasta lapsen surua käsittelevästä tutkimuksesta ja sen keskeisistä teemoista. Luku rakentuu lähtökohdalle, jonka mukaan lapsen surua ei voida ymmärtää aikuisen surun muunnel-

mana tai vajavaisena versiona, vaan lapsen kokemukset ja ilmaisun tavat edellyttävät omanlaistaan tarkastelua (Ellis ym. 2013). Tutkimuskirjallisuus osoittaa, että lapset rakentavat suruaan esimerkiksi leikillisesti ja keholisesti, ja että suru voi ilmetä ajallisesti epälineaarisenä ja tilannesidonaisena (Joy ym. 2024; Chandran ym. 2025). Tämä tarkoittaa, että lapsen suru tulee tunnistetuksi vain silloin, kun ammatillinen katse on riittävän avoin lapsen erilaisille ilmaisun muodoille ja merkityksenannoille. Tässä tutkimuksessa lapsi hahmottuu aktiivisena toimijana ja tiedon tuottajana, mutta samalla huomio kiinnittyy siihen, kuinka lapsen kertomuksellinen toimijuus on usein riippuvainen aikuisten tekemistä tulkinnoista ja institutionaalisista puitteista.

Luvussa 2.3 tarkastellaan sosiaalityötä surevan lapsen tukena. Sosiaalityö asettuu tutkimuksessa keskeiseksi kontekstiksi, jossa lapsen suru voidaan joko tunnistaa ja ottaa ammatillisen huomion kohteeksi tai jäädä muiden huolien ja selitysmallien varjoon. Aiempi tutkimus osoittaa, että sosiaalityö kohtaa lapsen surun usein epäsuorasti: osana perhetilanteita, kriisejä ja palvelujärjestelmään kiinnittyviä prosesseja (Ellis ym. 2013; Alvis ym. 2023). Tässä luvussa sosiaalityötä tarkastellaan paitsi tukimuotona, myös tietämisen ja arvioinnin käytäntönä, jossa lapsen suru saa tietynlaisen muodon, kielellistyy tietyin käsittein ja kytkeytyy institutionaalsiin vastuisiin. Luku luo näin perustan sille, miksi lapsen surun tutkiminen sosiaalityössä ei ole vain empiirinen vaan myös ammatillisen tiedon ja vallan kysymys.

Luvun 2 kokonaisuus heijastaa tutkimuksellista valintaani tarkastella lapsen surua monitahoisesti: käsitteellisesti, kokemuksellisesti ja ammatillis-institutionaalisesti. Samalla se tekee näkyväksi, että tutkimuksessa omaksuttu käsitys surusta rakentuu näiden näkökulmien välisessä dialogissa. Tutkijana en tässä luvussa asetu surua koskevan ”oikean” määritelmän tuottajaksi, vaan jäsenän omaa ymmärrystäni lapsen surusta suhteessa aiempaan tutkimukseen, surun käsitteisiin ja dialogissa avautuviin tulkintamahdollisuuksiin. Tutkimuksessani pyrin ymmärtämään surun kerrostuneena, monista eri tekijöistä vaikutteita saavana tunteena. Tämä ym-

määritys rakentuu seuraavaksi esittelemieni käsitteiden ja suruteorioiden sekä aiemman tutkimuksen pohjalta.

2.1 Käsitteellinen ja teoreettistutkimuksellinen ymmärrys surusta

Surun käsite

Jotta sosiaalialan työssä kohdattavaa lapsen surua voisi ymmärtää, on tärkeää ensin määritellä mitä suru tunteena ja ilmiönä käsitteellisesti tarkoittaa. Aloitankin tämän tutkimustani taustoittavan luvun määrittelemällä, miten itse surun ymmärrän. Kielitoimiston sanakirja määrittelee surun seuraavasti: *"jnk menetyksen tm. ikävän tapahtuman t. jnk epämieluisan olotilan aiheuttama voimakas ja pitkäkestoinen mielipahan tunne, murhe"*. Kirjallisuudessa surua kuvataan tunteena (Imara 1983; Achte ym. 1985; Siltala 1985; Spinoza 1989; Cowles 1996; Väisänen 1996), reaktiona (Freud 1978), oireyhtymänä ja käyttäytymisenä (Parkes & Brown 1972; Lieberman 1978; Osterweis ym. 1984; Callahan & Burnette 1989; Miles & Demi 1984) sekä prosessina ja työnä (Lewis 1984). Nämä määritelmät korostavat surua kielteisenä tunnekokemuksena (ks. esim. Imara 1983; Achte ym. 1985; Siltala 1985; Freud 1978; Parkes & Brown 1972), mutta erityisesti lapsen kohdalla suru on monitasoinen prosessi, joka vaatii ymmärrystä myös kehityksellisistä ja sosiaalisista tekijöistä (Glazer 2019; Alvis ym. 2023).

Englannin kielessä surun käsitteellinen erittely on huomattavan hienosyistä, mikä näkyy erityisesti siinä, että ilmiötä tarkastellaan usean toisiaan täydentävän termin kautta. Yleisimmin erotellaan *grief* (emotionaalinen reaktio menetykseen), *mourning* (kulttuurisesti ja sosiaalisesti muotoutunut suremisen prosessi) ja *grief work* (aktiivinen psyykkinen työskentely menetyksen käsittelemiseksi) (Parkes 1972; Stroebe & Schut 1999). Tämä terminologinen eriytyminen heijastaa englanninkielisen tutkimustradition pyrkimystä kuvata surua moniulotteisena, dynaamisena ja sekä yksilöllisiin että sosiaalisiin tekijöihin kietoutuvana ilmiönä (Bonanno & Kaltman

2001; Stroebe ym. 2008). Suomen kielessä vastaavaa käsitteellistä erotte-
lua ei ole yhtä vakiintuneesti muodostettu: ”suru”, ”sureminen” ja ”surutyö”
ovat käytössä, mutta ne eivät samalla tavoin muodosta systemaattista teo-
reettista kolmijakoa kuin englanninkielisessä kirjallisuudessa (Neimeyer,
Prigerson & Davies, 2002). Tämä tekee englanninkielisestä käsitteistöstä
analyttisesti vivahteikkaamman sekä teoriakehityksen että tutkimuspe-
rinteen tasolla (Stroebe & Schut, 1999; Stroebe ym. 2008). Käsitteiden
grief, *mourning* ja *grief work* käyttäminen ei siten ainoastaan nimeä erilaisia
kokemuksellisia ja kulttuurisia ulottuvuuksia, vaan myös jäsentää tutkijoi-
den tapaa ymmärtää menetykseen liittyviä prosesseja (Parkes, 1972; Bo-
nanno, 2009).

Käytännössä näiden käsitteiden välille ei kuitenkaan voida vetää selvää
rajaa (Stroebe ym. 2001). Näihin käsitteisiin on liitetty myös suruprosessi
(*bereavement process*, *grief process*) ja selviytymisprosessi (*coping process*),
jotka kattavat laajemmin surun vaikutukset yksilön elämään ja identi-
teettiin (Hogan ym. 2001; Stroebe ym. 2001; Stroebe ym. 2007). Näke-
mykseni mukaan, kun puhutaan lapsen surusta, on lisäksi tärkeää tuoda
keskusteluun käsite *sorrow*, joka usein jää vähemmälle huomiolle suru-
tutkimuksessa, vaikka sillä on keskeinen rooli erityisesti pitkäkestoisessa
ja intensiivisessä surussa. Klass (2013) on määrittellyt, että *sorrow* koos-
tuu kahdesta elementistä: kaipuusta menetettyä henkilöä kohtaan ja su-
run aiheuttamasta depressiivisestä tilasta. Toisin kuin *grief*, joka viittaa
laajempaan prosessiin menetyksen käsittelemiseksi, *sorrow* kuvaa syvää
emotionaalista kokemusta, joka voi olla pysyvä osa yksilön elämää. Klass
korostaa, että *sorrow* voi avata yksilölle pääsyn syvälliseen inhimilliseen
ymmärrykseen, ja että sen rinnalle nouseva *solace* – lohdutus – voi syntyä
ihmisten välisistä suhteista ja sisäisistä voimavaroista (Klass 2013).

Parrott (2020) puolestaan kuvaa *sorrowin* olevan pitkäkestoinen ne-
gatiivinen tunne, joka liittyy peruuttamattomaan menetykseen tai katu-
mukseen. Se eroaa *sadness*-käsitteestä siinä, että *sorrow* sisältää hyväk-
synnän ja pysyvyyden elementin – yksilö on tietoinen siitä, ettei tilannetta
voi muuttaa, mutta ei voi myöskään unohtaa sitä. Tämä tekee *sorrowista*
erityisen merkityksellisen tunteen, joka voi vaikuttaa yksilön identiteet-

tiin ja elämäntulkukseen (Parrott 2020). Vaikka *sorrow* on usein liitetty konkreettiseen menetykseen, kuten kuolemaan, se voi myös kuvata laajempaa emotionaalista reaktiota tilanteisiin, joissa menetys ei ole selkeästi rajattu tai lopullinen. Panu Pihkalan (2024) tutkimuksessa ekologisesta surusta *sorrow* nähdään tunteena, joka voi syntyä esimerkiksi luonnon tuhoutumisesta, ilmastonmuutoksesta tai elinympäristön muutoksista, vaikka mitään yksittäistä kuolemaa ei olisi tapahtunut. Tällainen suru voi olla ennakoivaa, kroonista tai kulttuurisesti rakentunutta, ja se liittyy usein elämäntavan, toivon tai tulevaisuuden menetykseen. Tutkimuksessani *sorrow* on tarkoituksenmukainen käsite, koska se viittaa suruun avoimena ja relationaalisena kokemuksena, joka ei oletusarvoisesti rajaudu yksilölliseksi psykologiseksi reaktioksi (*grief*) tai kulttuurisesti normitetuksi suremisen prosessiksi (*mourning*). *Sorrow* mahdollistaa lapsen surun tarkastelun arkisesti ilmenevänä, tilanteisesti vaihtelevana ja osin sanoittamattomana kokemuksena, mikä on keskeistä sosiaalityön kontekstissa, jossa lapsen suru tulee näkyväksi suhteissa, vuorovaikutuksessa ja institutionaalisissa käytännöissä. (Ratcliffe 2017.)

Suomen kielen surusanaston käsitteellistyminen rakentuu useista toisiinsa limittyvistä tunnesanoista, joiden semanttiset profilit jäsentävät menetyksen kokemusta eri näkökulmista. Keskeinen yläkäsite *suru* toimii emotionaalisen kentän ytimenä: se viittaa kokonaisvaltaiseen, usein pitkäkestoiseen tunnetilaan, joka liittyy menetykseen, elämän jatkuvuuden katkeamiseen ja identiteetin uudelleenmuotoutumiseen. Aiemmin on todettu, että tunnesanat muodostavat kielessä semanttisia kenttiä, joissa yksittäiset sanat jäsentävät kokemusta eri tavoin (Tuovila, 2005). Suru voidaan näkemykseni mukaan nähdä tällaisessa kentässä keskeisenä käsitteenä, jonka merkitys rakentuu suhteessa muihin tunnesanoihin.

Suomen kielessä *suru* toimii laajemman tunnekanavan kattokäsitteenä, jonka alle sijoittuvat tarkemmin rajatut ilmaisut kuten *murhe*, *kaipaus* ja *ikävä*. Anneli Pajusen (2001) kielitieteellinen tutkimus osoittaa, että merkitykset rakentuvat usein kielellisissä verkostoissa, joissa yksittäiset sanat saavat sisältönsä suhteessa muihin käsitteisiin. Näin suomen kieli ei erottele surua erillisiin käsitteellisiin kategorioihin englannin *grief*–*mourning*–

bereavement -jaon tapaan, vaan rakentaa merkityskentän tunnesanojen vivahteikkaiden sävyerojen avulla. Suomen kielestä voidaan tunnistaa useita suruun liittyviä käsitteitä, vaikka suoraa synonyymia sanalle *suru* ei ole. Näistä *kaipaus* ja *ikävä* muodostavat surun semanttisessa kentässä oman relationaalisen alajoukkonsa. Tunnesanojen semantiikkaa koskeva tutkimus osoittaa, että monet tunneilmaukset ovat luonteeltaan kohteeseen suuntautuneita ja rakentuvat suhteessa poissaolevaan tai menetettyyn (Tuovila, 2005). *Kaipaus* viittaa tällöin usein kohteeseen suuntautuvaan, pitkäkestoiseen ja osin idealisoivaan tunteeseen, joka kohdistuu poissa olevaan henkilöön tai tilaan.

Kielitoimiston sanakirjan kuvauksen mukaan *ikävä* on merkitykseltään laajempi ja semanttisesti liukuvampi: se voi tarkoittaa sekä konkreettista toisen ihmisen poissaolon aiheuttamaa tunnetta että yleisempää epämiellyttävää mielialaa (Kotimaisten kielten keskus, n.d). Näin *kaipaus* ja *ikävä* tarkentavat surun ajallista ja relationaalista ulottuvuutta: *suru* ei ole vain menneeseen sidottu reaktio, vaan jatkuva ja uudelleen aktivoituva suhde poissaoloon. *Murhe* puolestaan sijoittuu surukentässä kognitiivisemmaksi ja usein konkreettisemmaksi käsitteeksi. Häkkisen (2004) etymologinen analyysi osoittaa, että sana liittyy alun perin ”mieltä painavaan asiaan”, mikä korostaa huolen, arvioinnin ja pohdinnan ulottuvuutta. Murheessa affektiivinen ja kognitiivinen taso kietoutuvat toisiinsa: se voi olla osa surua, mutta ei kata surun eksistentiaalista syvyyttä. Vastaavasti ilmaukset kuten *lohduttomuus* ja *alakulo* kuvaavat kokemuksen intensiteettiä ja ruumiillisuutta, jolloin tunnekokemus ylittää helposti yksittäisten sanojen rajat ja saa kokonaisvaltaisempia muotoja. Näin surun semanttinen kenttä rakentuu moniulotteisena järjestelmänä, jossa eri tunnesanat jäsentävät menetyksen kokemusta hieman eri näkökulmista.

Perinteisesti surun määrittelemisen lähtökohdaksi on usein otettu käsite menetys (loss). Menetys voi tarkoittaa konkreettista eroa, kuten perheenjäsenen kuolemaa, tai subjektiivisesti koettua menetyksen tunnetta, esimerkiksi vanhempien eron tai perheen sosiaalisen aseman muutoksen yhteydessä. (Bonnano 2004; Worden 2009; Stroebe, Schut & Boerner 2017.) *Suru* on normaali reaktio menetykseen (Kübler-Ross & Kessler

1969; Burns 2010, 2; Pulkkinen 2017, 3), mutta lasten kohdalla sen ilmenemismuodot voivat erota merkittävästi aikuisten surusta. Yksinkertaisimmillaan suru voidaan määritellä ”reaktioksi menetykseen, johon liittyy sekä psykologisia että ruumiillisia kokemuksia” (Gross 2016, 5). Surun kokeminen ja ilmaiseminen ovat kuitenkin kulttuurisesti ja yksilöllisesti rakentuneita, ja esimerkiksi lapset saattavat ilmaista suruaan, univaikeuksien tai vihan kautta, eikä perinteinen käsitys surevasta lapsesta aina vastaa todellisuutta (Walter 1996; Aho 2010).

Kokonaisuutena tarkastelen suomen kielen surusanastoa menetyksen kokemuksen moniulotteisena jatkumona, jossa suru toimii laajana yläkäsitteenä ja kaipaus, ikävä sekä murhe tarkentavat sen eri ulottuvuuksia – relationaalista, ajallista ja kognitiivista. Jäsennän tässä tutkimuksessa surua tämänkaltaisena laajana kokonaisuutena, jossa ymmärrän edellä mainitut tunnesanat surun eri ulottuvuuksiksi. Tällä lähestymistavalla teen näkyväksi, miten kielellinen jäsentäminen heijastaa kulttuurisia käsityksiä tunteiden ajallisuudesta, suhteellisuudesta ja ruumiillisuudesta. Käytän tässä tutkimuksessa tästä kokonaisuudesta ilmausta lapsen suru.

Vastaavista englanninkielisistä käsitteistä puolestaan käytän tutkimuksessani *sorrow*-termiä, kuvaamaan vastaavana yläkäsitteenä lapsen surun laajaa tunnekokonaisuutta, joka rakentuu sekä välittömistä tunneperäisistä kokemuksista että lapsen suhteisiin kytkeytyvistä merkityksistä. Tällä tarkoitan menetykseen ja poissaoloon liittyvää tunnetta, joka voi sisältää esimerkiksi kaipausta, ikävää ja murhetta, mutta jota mikään näistä ei yksin kuvaa. Lapsen suru ilmenee kehollisina tuntemuksina, muistoihin ja arjen tilanteisiin kiinnittyvinä kokemuksina sekä ajallisesti muuttuvina ja uudelleen aktivoituvina tunteina. Näin ymmärrettynä lapsen suru toimii yläkäsitteenä, joka tekee näkyväksi tunteiden monikerroksisuuden ilman vierasperäisiä tai teoreettisesti eriyttäviä termejä. Sosiaalityön näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että lapsen suru ei ole pelkästään emotionaalinen kokemus, vaan se vaikuttaa myös hänen sosiaalisiin suhteisiinsa, turvallisuuden tunteeseensa ja arkielämänsä rakenteisiin. Jotta näitä vaikutuksia voidaan ymmärtää kokonaisvaltaisesti, on tärkeää tarkastella, millä tavoin teoreettiset mallit hahmottavat surun etenemistä ja siihen liittyvää sopeu-

tumista. Seuraavaksi tarkastelenkin vaiheteorioita ja tutkimuksia, joissa on kuvattu surun vaiheita ja yksilön sopeutumista menetykseen. Tuon myös esiin, miten eri suruteoriat hahmottavat surua suhteisiin sidoksissa olevana tunteena.

Suruteoriat

Jotta lapsen surun tunnistamista sosiaalialan ammatillisissa käytännöissä voidaan ymmärtää, on välttämätöntä tarkastella surua koskevien teorioiden historiallista ja käsitteellistä kehittymistä. Tarkastelen tässä niitä suruteorioita, joiden varaan oma käsitykseni surusta ja siitä selviytymisestä on rakentunut. Toimin näin siksi, että esiteltyt suruteoriat jäsentävät myös niitä oletuksia, joiden varaan ammatillinen tunnistaminen, arviointi ja tuki voivat näkemykseni mukaan rakentua. Käsitykset siitä, millaista suru on, miten sen oletetaan etenevän ja milloin siihen tulisi puuttua, ovat vahvasti sidoksissa kulloinkin vallalla oleviin teoreettisiin malleihin. Tässä luvussa syvennän käsitystäni surun määritelmistä keskeisten suruteorioiden kautta ja argumentoinkin, että näiden teorioiden ymmärtäminen on keskeinen edellytys sille, että lapsen suru voidaan tunnistaa sensitiivisesti ja lapsikeskeisesti sosiaalityössä.

Surua koskevat varhaisimmat teoriat kehittyivät 1940-luvulla, mutta systemaattisempi teoreettinen tarkastelu käynnistyi vasta 1960-luvulla, jolloin kuoleman ja menetyksen kokemukset nousivat keskeiseksi tutkimuskohteeksi (Erjanti & Paunonen-Ilmonen 2017, 17). Varhaisille suruteorioille oli ominaista vahva vaiheajattelu: suru nähtiin prosessina, jonka oletettiin etenevän tiettyjen universaalien vaiheiden kautta. Erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla vaiheteoriat hallitsivat surun tieteellistä ymmärtämistä ja vaikuttivat laajasti myös ammatillisiin käytäntöihin. Vaiheteorioista tunnetuin on Elizabeth Kübler-Rossin (1969) viiden surun vaiheen malli, jonka mukaan sureva käy läpi kieltämisen, vihan, neuvottelun, masennuksen ja hyväksynnän vaiheet. Vaikka Kübler-Ross (1969) tunnisti vaiheiden ei-lineaarisuuden, mallin implisiittinen oletus kuitenkin oli, että kaikki surevat käyvät nämä vaiheet jossakin muodossa läpi. Tämä oletus on vaikut-

tanut syvästi siihen, miten surua on opittu tunnistamaan: suru on ymmärretty tiettyinä, ennustettavina reaktioina, joiden poikkeamat on saatettu tulkita ongelmallisiksi. Sosiaalityön näkökulmasta tällainen vaiheajattelu on merkityksellistä siksi, että se on osaltaan saattanut muovata odotuksia siitä, milloin lapsen suru on "näkyvää", "oikea-aikaista" tai tunnistamisen arvoista.

Kübler-Rossin ohella keskeinen vaiheteoreettinen vaikuttaja oli Erich Lindemann (1944), jonka tutkimus akuutista surusta loi perustaa myöhemmälle kriisiteorialle. Lindemann kuvasi surun tyypillisiä psyykkisiä ja somaattisia oireita sekä korosti surutyötä prosessina, jossa yksilön on irrottauduttava menetetyistä suhteista, sopeuduttava muuttuneeseen ympäristöön ja rakennettava uusia ihmissuhteita. Gerald Caplan (1964) puolestaan laajensi näitä ajatuksia kriisiteoriassaan, jossa kriisi ymmärretään tilana, jossa yksilön tavanomaiset selviytymiskeinot eivät riitä ja jonka tavoitteena on psyykkisen tasapainon palautuminen (Cullberg 1991, 141; Hepworth, Rooney & Larsen 2002, 383). Vaikka malli kehitettiin alun perin kuolemansairaiden potilaiden reaktioiden tarkasteluun, sitä sovellettiin nopeasti myös läheisen menetyksen kokemuksiin. Näille varhaisille teorioille on yhteistä se, että suru ymmärretään reaktiona menetettyyn suhteeseen. Suhteiden merkitys on niissä usein implisiittinen, mutta keskeinen: surun voimakkuus ja kesto kytkeytyvät emotionaaliseen sidokseen menetettyyn henkilöön (Bowlby 1980; Klass ym. 1996; Worden 2009). Juuri tämän vuoksi näitä teorioita voidaan tarkastella myös sosiaalityön näkökulmasta: ne ovat osaltaan muokanneet sitä, millaisia surun merkkejä ammattilaiset ovat oppineet tunnistamaan asiakastyössä.

Johan Cullbergin (1971) kriisiteoria syvensi käsitystä surusta psyykkisenä prosessina. Cullbergin mallissa kriisi etenee shokin, reaktion, käsittelyn ja uudelleensuuntautumisen vaiheiden kautta (Cullberg 1991, 140–141). Mallin on voitu ajatella olevan erityisen vaikutusvaltainen kriisityössä, koska se tarjoaa välineitä asiakkaiden reaktioiden jäsentämiseen ja ajoittamiseen. Samalla se vahvistaa käsitystä surusta tapahtumana, joka kytkeytyy yksilön suhteeseen menetettyyn ja tämän suhteen katkeamisen aiheuttamaan psyykkiseen järkkymiseen. Tor-Björn Hägglundin (1977) ajattelu

toi suruteorioihin uudenlaista syvyyttä tarkastelemalla surua luovana ja transformatiivisena prosessina. Hägglundin mukaan menetys käynnistää transitionaalivaiheen, jossa yksilö joutuu kohtaamaan elämän ajallisuuden ja haavoittuvuuden (Hägglund 1991, 147–153). Suhde toiseen ihmiseen ei tällöin ole pelkästään emotionaalinen side, vaan ajallinen sitoutuminen, joka tekee menetyksestä mahdollisen. Tämä näkemys resonoi vahvasti Bowlbyn (1969; 1973; 1980) kiintymyssuhdeteorian kanssa, jossa suru ymmärretään ensisijaisesti vastauksena kiintymyssuhteen katkeamiseen.

1980-luvulla surututkimus alkoi siirtyä yksinomaisesta vaiheajattelusta kohti kehitys- ja sopeutumislähtöisiä tulkintoja. Bowlbyn (1969) kiintymyssuhdeteoria on tässä murroksessa keskeinen. Bowlbyn mukaan suru on normaali ja kehityksellinen reaktio kiintymyssuhteen menetykseen, ja suremisen muodot kytkeytyvät yksilön elämänhistoriaan ja kiintymyssuhdekokemuksiin (Bowlby 1982). Tämä tekee teoriasta erityisen merkityksellisen lapsen surun tutkimisen kannalta. Toisin kuin varhaiset oirekeskeiset teoriat, Bowlbyn malli mahdollistaa surun tarkastelun osana psyykkistä kasvua ja suhteissa rakentuvaa toimijuutta. Koska suremisen oppiminen on kehityspsykologinen prosessi (Bowlby 1982; Winokuer & Harris 2016), lapsen kyky surra kytkeytyy vahvasti hänen kehityksellisiin ja relationaalisiin edellytyksiinsä. Surun voidaan katsoa juontuvan jo varhaisista hoivasuhteista ja erokokemuksista, ja varsinaisen surun mahdollistaa lapsen kyky muodostaa mielensisäisiä representaatioita merkityksellisistä toisista (Erkkilä 2003, 21–22). Lapsen suru rakentuu siten vuorovaikutuksessa ja sosiaalisessa todellisuudessa, mikä tekee siitä myös institutionaalisesti tulkitettavan ilmiön (Berger & Luckmann 1966; Bericat 2016).

2000-luvulle tultaessa suruteorioissa on korostettu entistä voimakkaammin surun yksilöllistä kulkua ja sosiaalista kontekstia. George Bonannon (2004) resilienssiä koskeva tutkimus haastaa ajatuksen surusta universaalina, vaihteittain etenevänä prosessina osoittamalla, että suuri osa ihmisistä sopeutuu menetykseen ilman pitkittynyttä kärsimystä. Bonannonin mukaan surun kulkuun vaikuttavat keskeisesti suhteen laatu, yksilön voimavarat ja sosiaalinen ympäristö. Tämä näkökulma on erityisen relevantti sosiaalityössä, jossa lapsen surua kohdataan aina osana hänen

sosiaalista todellisuuttaan. Uudemmat suruteoriat korostavatkin vahvasti perhettä, sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutusta lapsen surun säätelyssä (Shapiro 1994; Shapiro 2001; Hayslip & Page 2013). Lapsen ympärillä olevat aikuiset vaikuttavat ratkaisevasti siihen, miten suru tunnistuu ja millaisia ilmaisun mahdollisuuksia lapselle avautuu (Arnold 2017). Lisäksi kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät – kuten perherakenne ja leimautuminen – voivat vaikuttaa voimakkaasti surun kokemiseen ja sen käsittelyyn (Li, Maar-King ym. 2008). Ratcliffe ja Byrne (2021) tuovat esiin, että surun säätely tapahtuu usein nimenomaan sosiaalisissa suhteissa, ei ainoastaan yksilön sisäisenä prosessina, mikä kytkeytyy laajemmin tunteiden sosiologiseen ymmärrykseen (Bericat 2016).

Suruteorioiden historiallinen siirtyminen vaiheajattelusta relationaaliin ja kontekstuaaliin tulkintoihin on keskeinen edellytys lapsen surun ammatilliselle tunnistamiselle sosiaalityössä. Teoreettiset mallit kuvaavat surua ja ohjaavat sitä, millaisia surun ilmenemismuotoja pidetään legitimeinä, havaittavina ja ammatillisen puuttumisen arvoisina (Neimeyer 2014; Alvis ym. 2023). Erityisesti lapsen kohdalla normatiiviset vaihemallit voivat kaventaa ammatillista katsetta, sillä lapsen suru ei useinkaan asetu odotettuihin, ajallisesti jäsentyneisiin muotoihin, vaan ilmenee hajanaisesti, relationaalisesti ja tilanteisesti (Ellis ym. 2013; Joy ym. 2024). Aiempi tutkimus osoittaaakin, että ammatillinen tunnistaminen on vahvasti sidoksissa niihin teoreettisiin oletuksiin, joiden varassa ammattilaiset tulkitsevat lasten käyttäytymistä, tunteita ja vuorovaikutusta (Goldman & Wong 2020).

Sosiaalityön käytännöissä lapsen suru rakentuu näin ollen institutionaalisesti tulkittuna ilmiönä: se tulee näkyväksi ainoastaan niiden käsitteellisten kehysten kautta, joita työntekijät hyödyntävät arvioidessaan lapsen tilannetta. Relationaaliset ja sosiaalisesti rakentuvat surukäsitykset tarjoavat tähän tunnistamiseen laajemman ja joustavamman välineistön kuin yksilökeskeiset tai universaalit mallit, sillä ne mahdollistavat surun tarkastelun osana lapsen ihmissuhteita, arkea ja kehityksellistä aikaa (Klass, Silverman & Nickman 1996; Ratcliffe & Byrne 2021). Tässä tutkimuksessa tarkastelen lapsen surua ilmiönä, jota ei voi erottaa niistä käsitteellisistä ja teoreettisista tulkinnoista, joiden avulla ammattilaiset jäsentävät lap-

sen kokemuksia ja tarpeita palvelujärjestelmässä. En kuitenkaan lähesty aineistoa teoriaohjaavasti, vaan käytän teoreettisia käsitteitä ensisijaisesti ilmiön jäsentämisen välineinä. Tämä tutkimus asettuukin tietoisesti näiden käsitteellistysten ja teorioiden väliseen vuoropuheluun: lapsen suru hahmottuu suhteissa muotoutuvana, ajallisesti kerrostuvana ja instituti-onaalaisesti tulkittavana ilmiönä, jonka tunnistaminen edellyttää sekä teo-reettista että ammatillista reflektiota. Seuraavassa alaluvussa tarkastelen laajemmin lapsen surua koskevaa aiempaa tutkimusta, ennen siirtymistäni lukuun, jossa keskityn sosiaalityöhön surevan lapsen tukena.

2.2 Lapsen suru aiemmassa tutkimuksessa

Aiempi sosiaalityölle relevantti tutkimus osoittaa, että lapsen suru on huomattavasti moniulotteisempi ilmiö kuin kuolemaan liittyvä reaktio, johon suru on perinteisesti yhdistetty. Monique Mitchellin (2017) tutkimus tuo esiin, että lapset ja nuoret kokevat merkittäviä ei-kuolemaan liittyviä suru-kokemuksia esimerkiksi sijoituksen, perhesuhteiden katkeamisen ja iden-titeetin menetyksen yhteydessä. Näihin tilanteisiin liittyvä suru jää usein sosiaalisesti ja institutionaalisesti tunnistamatta, jota on kuvattu käsitteel-lä *disenfranchised grief*. Mitchell (2017) osoittaa, että tällainen oikeudeton suru voi vaikuttaa lapseen syvästi ja pitkäkestoisesti, erityisesti silloin, kun ympäristö ei tunnusta tai oikeuta lapsen kokemusta menetyksenä. Tämän havainnon avaaminen on oman tutkimukseni kannalta keskeistä, sillä se haastaa surun normatiivisen liittämisen kuolemaan ja tekee näkyväksi so-siaaalialan ammatillisen vastuun lapsen surun legitimoinnissa.

Koska ymmärrän tässä tutkimuksessa lapsen surun kontekstuaaliseen ja suhteissa rakentuvana tunteena, hyödynnän aiemman tutkimuksen tarkastelussa relationaalista (relational) lähestymistapaa ilmiön taustalla jäsentävänä teoreettisena näkökulmana. Tässä yhteydessä teen kuitenkin eron relationaalisen teoreettisen ajattelun ja suhdeperustaisen tarkaste-lutavan välillä: relationaalisuus viittaa tapaan ymmärtää ilmiöiden raken-tuvan suhteissa, kun taas suhdeperustainen lähestymistapa suuntaa tar-kastelua konkreettisiin vuorovaikutussuhteisiin ja toimintaympäristöihin.

En näin ollen tarkastele lapsen surua relationaalisuuden käsitteen kautta tämän tutkimuksen varsinaisena ydinnäkökulmana, vaan hyödynnän sitä taustaoletuksena, joka auttaa jäsentämään, miten suru rakentuu sosiaalisissa konteksteissa. Tämä näkökulma on siirtänyt lapsen surun tarkastelun painopistettä yksilön sisäisistä prosesseista kohti sosiaalista kontekstia, vuorovaikutussuhteita ja institutionaalisia puitteita (Valentine 2006; Rolls & Payne 2007).

Suhdeperustaisessa tarkastelussa lapsen suru näyttäytyy moniulotteisena ilmiönä, joka neuvotellaan ja eletään suhteissa toisiin ihmisiin, yhteisöihin ja kulttuurisiin käytäntöihin (vrt. Klass, Silverman & Nickman 1996; Ratcliffe & Byrne 2021). Hyödynnän tätä näkökulmaa erityisesti siksi, että sosiaalityö sijoittuu näihin konkreettisiin suhteisiin ja konteksteihin, joissa lapsen suru tulee näkyväksi ja saa merkityksensä. Samalla suhdeperustainen lähestymistapa haastaa perinteiset vaiheteoriat osoittamalla, ettei suru ole lineaarisesti etenevä tai universaali prosessi, vaan jatkuvasti muotoutuva ja kontekstisidonnainen ilmiö (Rolls & Payne 2007). Tutkimus tuo esiin myös sen, miten institutionaaliset ja kulttuuriset odotukset muovaavat sitä, milloin, miten ja missä tilanteissa lapsen suru tunnistetaan ja hyväksytään. Esimerkiksi koulut, perhe sekä sosiaali- ja terveyspalvelut voivat joko tukea tai rajoittaa lapsen surun käsittelyä riippuen siitä, millaisia emotionaalisia ilmaisuja pidetään sallittuina ja tunnistettavina.

Surua koskeva tutkimus on pitkään painottunut kuoleman kokemuksiin, ja länsimaisessa kulttuurissa kuolema onkin samanaikaisesti tabu ja yksityistetty ilmiö, mikä vaikuttaa myös surun ilmaisemisen tapoihin (Pulkkinen 2016, 11–14; vrt. Stearns 2019). Koska tämä tutkimus kohdistuu suomalaisten lasten suruun, on välttämätöntä huomioida myös suremisen kulttuurinen konteksti. Erjanti ja Paunonen-Ilmonen (2017) osoittavat, että surun tunteet, niiden kesto ja hyväksyttävät ilmaisumuodot rakentuvat kulttuurisesti ja välittyvät yhteisön normeista. Jakoby (2012) puolestaan korostaa, että kulttuuri määrittää paitsi surun muotoja myös sen rajoja: mitä pidetään hyväksyttävänä suruna ja mitä ei. Näin ollen lapsen suru ei ole universaali kokemus, vaan kiinnittyy vahvasti yhteiskunnallisiin

ja situationaalsiin konteksteihin, kuten perheen tilanteeseen ja tarjolla olevaan tukeen.

Suhdeperustainen lähestymistapa vaikuttaa myös siihen, miten surua kohdataan sosiaalialan ammatillisissa käytännöissä. Ferguson ym. (2020) kuvaavat, kuinka pitkäkestoiset ja luottamukselliset suhteet sosiaalityöntekijän ja lapsen välillä voivat muodostaa niin sanottuja *holding relationship* -tiloja, joissa lapsi voi turvallisesti käsitellä menetystään. Tämä ajattelu korostaa työntekijän emotionaalista läsnäoloa ja refleksiivistä kyvykkyyttä, eikä rajoitu yksittäisiin interventioihin. Suhdeperustaisen työotteen keskeinen lisäarvo liittyy myös lapsen toimijuuden tunnistamiseen. Rolls (2020) kritisoi, että lapset on surututkimuksessa usein asetettu passiiviksi kohteiksi, joiden kokemuksia tulkitaan aikuiskeskusten mallien kautta. Suhteisuuteen perustuva näkökulma pyrkii korjaamaan tätä asetelmaa ymmärtämällä lapsen aktiivisena merkityksenantajana, myös sosiaalityön ammatillisissa kohtaamisissa (Ferguson ym. 2020; myös Murphy 2023).

Erityisesti sosiaalityön tutkimus on tehnyt näkyväksi, että lapset kokevat surua monista eri syistä, eivätkä kaikki niistä liity kuolemaan. Mitchell (2017) tarkastelee sijaishuollossa olevien lasten surua perheen ja identiteetin menetyksenä, kun taas Pretorius ja Rossi (2010) tuovat esiin sukulaissijoitetuille lapsille kohdentuvan erityisen tuen tarpeen. Hilliardin (2007) tutkimus Orff-pohjaisesta musiikkiterapiasta osoittaa, että osallistavat ja keholliset menetelmät voivat tarjota lapsille keinoja surun käsittelyyn silloin, kun sanallinen ilmaisu ei ole mahdollista. Gupta ja Featherstone (2020) puolestaan tarkastelevat adoption kontekstissa surua relationaalisena ilmiönä, jossa menetys, toivo ja viha kietoutuvat toisiinsa. Myös kouluolosuhteissa ja sijaishuollossa toteutettavia tukimalleja on analysoitu sosiaalityön näkökulmasta (Quinn-Lee 2014; Hall & Semanchin Jones 2018; Hope & Hodge 2006). Tuoreissa suomalaisissa tutkimuksissa Pirskanen (2023; 2024) korostaa lapsen surun rakentumista suhteissa ja arjessa sekä tarvetta yhteisölliseen ja moniääniseen ymmärrykseen.

Aiempi tutkimus tuo esiin myös lapsen surun kehitykselliset erityispiirteet. Lapsen iän ja kehitysvaiheen merkitys surun ymmärtämiselle ja ilmaisulle on keskeinen: pienet lapset elävät hetkessä, eivätkä välttämättä

ymmärrä kuoleman pysyvyyttä (Willis 2000; Cleve 2005; Dyregrov 2008; Cohen & Mannarino 2011). Surureaktiot voivat tästä syystä näyttäytyä välttelynä, käyttäytymisen muutoksina tai kehollisina oireina, joita saatetaan virheellisesti tulkita surun puuttumisena (Dyregrov 2008; Poijula 2016). Tutkimuksessa on tunnistettu, että lapsen suru ilmenee usein so-maattisina oireina (Sood ym. 2006), käyttäytymisen muutoksina (Melhem ym. 2007; Prigerson 2008) ja psyykkisenä oireiluna (Dowdney 2000; Kohler 2020). Nämä ilmenemismuodot korostavat tarvetta sensitiiviselle ammatilliselle tulkinnalle.

Lapsen suru voi myös jäsentyä leikin, mielikuvituksen ja kuvitteellisten suhteiden kautta. Leikki tarjoaa lapselle kehityksellisesti luontevan tavan käsitellä surua ja tutkia menetykseen liittyviä tunteita (Holmberg 2003; Cleve 2005). Menetetyn henkilön kanssa ylläpidettävä mielensisäinen tai kuvitteellinen suhde voi toimia selviytymiskeinona, joka keventää surun emotionaalista kuormaa (Hämäläinen 2012; Ribbens McCarthy ym. 2023). Tämä havainto tukee relationaalista surukäsitystä, jossa suru ei pääty menetykseen vaan jatkuu merkityksellisenä suhteen muotona. Sosiologinen suruun liittyvä tutkimus puolestaan korostaa, että lapsen suru rakentuu kulttuurisissa ja institutionaalisissa kehyksissä, eikä yksilöllinen kokemus ole erotettavissa niistä tavoista, joilla suru tunnistetaan ja kohdataan esimerkiksi koulussa tai palvelujärjestelmässä (Jacobsen & Petersen 2019; Stearns 2019; Stylianou & Zembylas 2018; Gaines 2025). Tunteiden säätely puolestaan rakentuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa, mikä tekee turvallisista ihmissuhteista keskeisiä lapsen surun käsittelyssä (Bevan & Thompson 2003; Ratcliffe & Byrne 2021; Bericat 2016).

Aiemman tutkimuksen perusteella lapsen suru näyttäytyy siis moniulotteisena, kehityksellisesti, relationaalisesti ja kulttuurisesti rakentuvana ilmiönä. Näiden näkökulmien avaaminen on tämän tutkimuksen kannalta välttämätöntä, sillä ne muodostavat perustan ymmärrykselle siitä, miten lapsen suru ylipäättään voi tulla tunnistetuksi sosiaalialan ammatillisissa käytännöissä. Rakennan seuraavassa alaluvussa tarkastelun sosiaalityöstä surevan lapsen tukena juuri tämän tiedollisen kehityksen varaan.

2.3 Sosiaalityö surevan lapsen tukena

Tässä alaluvussa tarkastelen sosiaalityötä surevan lapsen tukemisen kontekstissa. Tavoitteena on jäsentää aiemmassa tutkimuksessa tunnistettuja sosiaalityön käytäntöihin ja periaatteisiin liittyviä näkökulmia, joiden puitteissa lapsen surua kohdataan ja tulkitaan. Alaluku luo kontekstuaalisen taustan tutkimuksen empiiriselle tarkastelulle osoittamalla, millaisiin ammatillisiin, institutionaalisiin ja normatiivisiin reunaehtoihin lapsen surun kohtaaminen sosiaalityössä asettuu.

Sureva lapsi sosiaalityön asiakkuudessa

Vaikka suru on universaali ja inhimillinen tunne, se ei sellaisenaan aina johda sosiaalityön asiakkuuteen. Suru voi olla osa normaalia elämäntilannetta, eikä sen kokeminen automaattisesti merkitse tarvetta ammatilliselle interventiolle (Bonanno 2004). Tutkimukset osoittavat, että lapset kokevat merkittäviä menetyksiä myös sellaisissa elämäntilanteissa, joita ei perinteisesti mielletä surun kohteiksi, kuten sijoituksissa, perhesuhteiden katkeamisessa tai vanhemman psyykkisessä poissaolossa (Fineran 2012; Mitchell 2017). Tällaisissa tilanteissa suru ei näyttäydy pelkästään yksilöllisenä tunnekokemuksena, vaan osana laajempaa elämän kriisiä, jolla on vaikutuksia lapsen toimintakykyyn, turvallisuuden tunteeseen ja sosiaalisiin suhteisiin (Griese ym. 2017; Ferow 2019). Lapsikeskeiseen työskentelyyn pyrkivässä sosiaalityössä keskeistä on tällöin tunnistaa, miten lapsi itse kokee ja merkityksellistää nämä tilanteet.

Lapsen surun lapsikeskeinen tunnistaminen korostuu erityisesti tilanteissa, joissa menetys ei liity kuolemaan. Sosiaalityön kontekstissa lapsen suru kietoutuu usein juuri tällaisiin menetyksiin, kuten sijoitukseen, huostaanottoon tai perhesuhteiden katkeamiseen. Tutkimukset osoittavat, että esimerkiksi sijaishuollossa olevat lapset kokevat eron vanhemmista, sisaruksista tai tutusta elinympäristöstä syvällisinä surukokemuksina, jotka jäävät helposti tunnistamatta ja ammatillisesti validoimatta (Fineran 2012; Mitchell 2017). Tätä ilmiötä kuvataan tunnustamattoman tai oikeudetto-

man surun käsitteellä (disenfranchised grief; Doka 1989), jolla viitataan suruun, joka ei saa sosiaalista tai institutionaalista oikeutusta. Tällainen tunnustamaton tai oikeudeton suru voi ilmetä lapsilla kehityksellisesti eriytyneinä reaktioina, kuten taantumisena, vihamielisyytenä tai vetäytymisenä, ja se haastaa lapsikeskeistä sosiaalityötä kehittämään käytäntöjä, joissa myös ei kuolemaan liittyvät menetykset tunnistetaan lapsen elämässä merkityksellisiksi. Lisäksi tutkimus osoittaa, että tunnistamattomat menetykset voivat vaikuttaa lapsen identiteettiin, kiintymyssuhteisiin ja käsitykseen omasta arvostaan pitkälle tulevaisuuteen (Mitchell 2017).

Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsen suru rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristön, ihmissuhteiden ja kulttuuristen merkitysten kanssa ja että lapsi on aktiivinen merkityksenantaja omassa suruprosessissaan (Hogan & DeSantis 1992; Monroe & Kraus 2010; Eaton Russell ym. 2024). Tämä transaktionaalinen ja lapsikeskeinen näkökulma muodostaa keskeisen lähtökohdan myös tälle tutkimukselle. Lapsi ei näyttäyty ainoastaan hoivan kohteena, vaan toimijana, jolla on oikeus ja kyky osallistua oman surunsa käsittelyyn. Lapsikeskeisyys merkitsee tällöin sitä, että sosiaalityöntekijä ei ainoastaan toimi lapsen puolesta, vaan hänen kanssaan.

Sosiaalityön asiakkuudessa lapsen suru tulee harvoin esiin yksiselitteisenä tai eksplisiittisesti sanoitettuna kokemuksena. Useimmiten se kytkeytyy laajempiin elämäntilanteisiin, joissa lapsen arjen jatkuvuus, ihmissuhteet tai turvallisuus ovat jollakin tavoin järkkyneet. Aiempi tutkimus osoittaa, että lasten suru ilmenee usein osana monimutkaisia sosiaalisia ja institutionaalisia prosesseja, eikä suru yksinään yleensä määritä asiakkuuden syntyä (Alvis ym. 2023). Tämä tekee lapsen surun tunnistamisesta sosiaalityössä erityisen vaativaa, sillä työntekijältä edellytetään kykyä havaita emotionaalisia merkityksiä tilanteissa, joissa huomio kohdistuu ensisijaisesti riskeihin, huoleen tai suojelun tarpeeseen.

Tutkimuskirjallisuus on johdonmukaisesti osoittanut, että lasten suru eroaa aikuisten surusta sekä ilmenemismuodoiltaan että ajalliselta kulultaan. Lapsilla suru näyttäytyy usein käyttäytymisen muutoksina, keskittymisvaikeuksina, kehollisina oireina tai vetäytymisenä, eikä välttämättä suruksi nimettyinä tunteina (Dowdney 2000). Sosiaalityön arjessa tällai-

set ilmenemismuodot tulkitaan helposti joko kehityksellisiksi haasteiksi tai muiden ongelmien oireiksi, jolloin surun emotionaalinen ydin voi jäädä tunnistamatta. Kehityopsykologinen tutkimus osoittaa, että lasten sureaktiot muotoutuvat voimakkaasti iän, kognitiivisten valmiuksien ja hoivaympäristöjen mukaan (Kaplow ym. 2010), mikä asettaa sosiaalityölle erityisen tulkinnallisen vastuun.

Lapsen suru rakentuu sosiaalityön asiakkuudessa aina suhteessa aikuisiin ja institutionaalsiin käytäntöihin: lapsilla on rajalliset mahdollisuudet määritellä itse kokemuksiaan ja käsitteellistää suruaan, ja heidän kokemuksensa tulee näkyväksi ensisijaisesti aikuisten tekemien tulkintojen kautta (Stylianou & Zembylas 2018). Tästä syystä sosiaalityöntekijällä on keskeinen rooli paitsi surun tukijana myös sen tunnistajana ja legitimoijana. Laadulliset sosiaalityön tutkimukset osoittavat, että lapset kokevat tulevansa parhaiten autetuiksi silloin, kun ammatillinen kohtaaminen ei rajoitu ongelmien ratkaisuun, vaan tarjoaa tilaa tunteiden ilmaisulle ja kokemusten jäsentämiselle (Quinn-Lee 2014).

Tutkimus viittaa siihen, että surevan lapsen tukeminen sosiaalityössä edellyttää pitkäjänteistä ja luottamuksellista suhdetta, jossa lapsen kokemusta ei kiirehditä eikä alisteta valmiille tulkintamalleille. Fergusonin ja kollegoiden (2020) tutkimus korostaa ammatillisen suhteen merkitystä emotionaalisesti kannattelevana tilana, jossa lapsi voi vähitellen rakentaa ymmärrystä menetyksestään. Tällainen suhde on sosiaalityössä kuitenkin usein jännitteinen, sillä työntekijän rooliin sisältyvät samanaikaisesti arviointi, päätöksenteko ja kontrolli, mikä voi tehdä emotionaalisesta avoimuudesta haavoittuvaa (Winter 2011). Laajemmat tutkimuskatsaukset osoittavat, että lasten surun tukeminen on vaikuttavinta silloin, kun se kytketään lapsen arkiympäristöihin ja olemassa oleviin ihmissuhteisiin sen sijaan, että suru ymmärretään yksinomaan yksilöllisenä psykologisena ongelmana (Bergman ym. 2017). Sosiaalityön tehtävä hahmottuu tällöin rajapintana, jossa lapsen kokemukset, perheen tilanne ja palvelujärjestelmän mahdollisuudet yhdistyvät tavalla, joka voi joko vahvistaa tai kaventaa lapsen mahdollisuuksia käsitellä suruaan.

Aiemman tutkimuksen perusteella sureva lapsi sosiaalityön asiakkuudessa ei ole ensisijaisesti hoidon kohde, vaan toimija, jonka suru saa merkityksensä vuorovaikutuksessa aikuisten, instituutioiden ja kulttuuristen odotusten kanssa. Tämän vuoksi lapsen surun tunnistaminen sosiaalityön ammatillisissa käytännöissä edellyttää kehityksellisesti informoitua, relationaalista ja eettisesti sensitiivistä lähestymistapaa, jossa lapsen kokemus otetaan vakavasti myös silloin, kun se ei asetu odotettuihin tai helposti tunnistettaviin muotoihin (Alvis ym. 2023).

Lapsikeskeisyys sosiaalityössä normatiivisena periaatteena

Lapsikeskeisyys on sosiaalityössä vakiintunut normatiivinen periaate, jonka tavoitteena on turvata lapsen asema itsenäisenä moraalisenä ja tiedollisena toimijana ammatillisessa päätöksenteossa ja vuorovaikutuksessa (Winter 2011; Ferguson 2016; Jaakola, Pölkki & Vornanen 2023; McAfferly & Mercado Garcia 2025; Kallinen ym. 2026). Tutkimuskirjallisuudessa lapsikeskeisyys ymmärretään lähtökohdaksi, joka velvoittaa sosiaalityötä huomioimaan lapsen näkökulman, kokemuksen ja tulkinnan kaikessa lapsia koskevassa työskentelyssä (Winter 2011; Healy & Darlington 2009). Kyse ei ole ainoastaan hyvästä käytännöstä, vaan eettisesti ja ammatillisesti perustellusta positioista, joka haastaa aikuislähtöiset ja institutionaalisesti hallitsevat tulkinnat lapsen tilanteesta. Sosiaalityön tutkimus osoittaa, ettei lapsikeskeisyys synny itsestään, vaan se edellyttää tietoista ammatillista orientaatiota, refleksiivisyyttä ja valtasuhteiden tunnistamista. Pelkkä lapsen kuuleminen ei automaattisesti merkitse lapsen näkökulman ymmärtämistä, sillä lasten kokemuksellinen tieto on usein fragmentaarista, epäsuoraa ja relationaalisesti rakentunutta (Gallagher ym. 2017). Tästä syystä lapsikeskeisyys normatiivisena periaatteena edellyttää työntekijältä herkkyyttä lapsen ilmaisun muodoille sekä valmiutta tarkastella lapsen kokemusta omana tietämisen tapanaan, ei vain aikuisen tulkinnan raaka-aineena.

Tässä tutkimuksessa lapsikeskeinen sosiaalityö rakentuu erityisesti relationaalista ja vuorovaikutuksellista näkökulmaa korostavan tutkimuspe-

rinteen varaan. Relationaaliset sosiaalityön mallit osoittavat, että lapsen kokemukset, tunteet ja tulkinnat rakentuvat aina suhteessa toisiin ihmisiin sekä institutionaaliin kehyksiin, eivät irrallisina yksilöllisinä ilmiöinä (Ferguson 2016; Winter 2011). Lapsikeskeisyys ei näin ollen tarkoita lapsen irrottamista hänen konteksteistaan, vaan päinvastoin sen tunnistamista, miten lapsen kokemus muodostuu perheessä, palvelujärjestelmässä ja ammatillisissa kohtaamisissa. Tämä näkökulma on erityisen merkityksellinen surun tarkastelussa, sillä aiempi tutkimus osoittaa, että lapsen suru jää sosiaalityössä usein taka-alalle huomion kohdistuessa ensisijaisesti konkreettisiin huolenaiheisiin, kuten turvallisuuteen, käyttäytymiseen tai vanhemmuuden riittävyteen (Griese ym. 2017). Lapsikeskeinen lähestymistapa haastaa tällaisen asetelman nostamalla lapsen emotionaalisen kokemuksen itsessään merkitykselliseksi tiedoksi, jolla on vaikutusta lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen pitkällä aikavälillä.

Koska lapsen suru erityisesti sosiaalityön näkökulmista tarkasteltuna kytkeytyy moniin erilaisiin elämäntilanteisiin ja menetyksiin (Fineran 2012; Mitchell 2017), lapsikeskeisyys merkitsee ennen kaikkea lapsen kokemuksen legitimointia. Lapsikeskeinen sosiaalityö edellyttää sitä, ettei lapsen kokemuksia vähätellä tai ohiteta, vaan ne tunnistetaan lapselle todellisina ja emotionaalisesti kuormittavina menetyksinä. Normatiivisena periaatteena lapsikeskeisyys ohjaa myös sitä, miten surua kohdataan ammatillisissa suhteissa. Sosiaalityöntekijän ja lapsen välinen vuorovaikutus muodostaa keskeisen tilan, jossa lapsen suru voi tulla näkyväksi, sanoitetuksi ja jaetuksi. Tutkimus osoittaa, että silloin kun lapsi kokee tulevansa aidosti kuulluksi ja ymmärretyksi, hänen kykynsä käsitellä surua vahvistuu merkittävästi (Brennan & McElvaney 2020). Tämä ei edellytä terapeutista asiantuntijuutta, vaan emotionaalista läsnäoloa, ajan antamista ja lapsen oman tahdin kunnioittamista.

Lapsikeskeisyys ei kuitenkaan tarkoita institutionaalisten ja ammatillisten reunaehtojen sivuuttamista. Päinvastoin lapsikeskeinen sosiaalityö tekee näkyväksi työn tavoitteiden, resurssien ja vallankäytön rakenteiden väliset jännitteet. Fergusonin (2016) mukaan lapsikeskeinen työskentely konkretisoituu usein pienissä, arkisissa teoissa: siinä, miten työnteki-

jä asettuu lapsen kanssa samaan tilaan, millaisia kysymyksiä hän esittää ja millaista tilaa lapsen kertomukselle annetaan. Surun yhteydessä juuri nämä käytännölliset valinnat ratkaisevat usein sen, tuleeko lapsen kokemus tunnistetuksi vai jääkö se institutionaalisten tulkintojen varjoon. Lapsikeskeisyyden normatiivinen ulottuvuus korostuu erityisesti tilanteissa, joissa lapsen suru ei ole sosiaalityön asiakkuuden virallinen kohde. Tutkimusten mukaan juuri näissä tilanteissa lapsen suru on erityisen altis jäämään näkymättömäksi (Griese ym. 2017; Quinn-Lee 2014). Lapsikeskeinen orientaatio velvoittaa sosiaalityötä pysähtymään myös niiden kokemusten äärelle, jotka eivät istu valmiisiin kategorioihin tai kiireellisiin päätöksentekoprosesseihin.

Tässä tutkimuksessa lapsikeskeisyys ymmärretään normatiivisena ja tiedollisena sitoumuksena asettaa lapsen kokemus, ääni ja merkityksenanto ammatillisen työskentelyn keskiöön myös silloin, kun kyse on vaikeasti sanoitettavista tunteista, kuten surusta. Lapsikeskeinen sosiaalityö ei merkitse lapsen puolesta puhumista, vaan lapsen kanssa ajattelua ja toimimista (Gallagher ym. 2017). Surun kontekstissa tämä tarkoittaa lapsen oikeutta tulla kohdatuksi surevana subjektina, ei ainoastaan huolen tai intervention kohteena (esim. James & Prout 1997). Sosiaalityö surevan lapsen tukena edellyttää kykyä tunnistaa surun monimuotoiset ilmenemismuodot ja niiden yhteydet lapsen kokonaistilanteeseen myös tilanteissa, joissa suru ei ole asiakkuuden ensisijainen syy. Lapsikeskeinen lähestymistapa merkitsee herkkyyttä lapsen kokemukselle erityisesti silloin, kun suru on piilevää, kehollista tai vaikeasti sanallistettavaa (Nguyen, Elmer & Harms 2024). Tämä edellyttää ammattilaiselta refleksiivisyyttä ja valmiutta kohdata lapsen kokemus ilman ennako-oletuksia tai valmiita tulkintamalleja (Simpson 2012; Nguyen, Elmer & Harms 2024). Ammatillisessa suhteessa sosiaalityöntekijän tehtävänä on tukea lasta siten, että lapsen kokemus tulee kuulluksi ja validoiduksi, ja tarvittaessa ohjata lapsi hänen tarpeitaan vastaavien tukimuotojen pariin (vrt. Hurtig 2016).

Lapsikeskeisyyttä haastaa sosiaalityössä se, että työntekijä toimii samanaikaisesti useissa eri positioissa – hoivaajana, arvioijana ja kontrolloijana – mikä jäsentää ja samalla rajoittaa sitä, miten ja millä tavoin lapsen

suru voi tulla kohdatuksi (Payne 2014; Parton 2014). Lisäksi työskentelyä rajoittavat palvelujärjestelmän rakenteet, resurssien niukkuus ja lapsen kehitykselliset valmiudet, jotka voivat vaikeuttaa lapsen surun tunnistamista ja siihen vastaamista (Granholm, Merikoski & Kulmala 2024). Erityisesti sosiaalisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten kohdalla suru voi olla jatkuvasti läsnä, mutta jäädä ammatillisesti huomaamatta (Gaines 2025). Whitlock ym. (2025) osoittavat, että sosiaalityöntekijät kohtaavat surua ja menetystä usein myös silloin, kun asiakkuuden syy on jokin muu, mikä korostaa lapsikeskeisen herkkyyden merkitystä keskeisenä ammatillisena taitona.

Tutkimuksen tarkastelu kohdistuu lapsikeskeisyyden konkretisoitumiseen surun kohtaamisissa. Lapsen ääni, kokemus ja tulkinta omasta surustaan asetetaan ammatillisessa vuorovaikutuksessa keskiöön (Murphy 2023). Lapsikeskeisyys näyttäytyy sekä eettisenä periaatteena että käytännöllisenä toimintatapana, joka ilmenee siinä, miten lapselle annetaan tilaa puhua, miten hänen kokemuksensa tunnistetaan ja miten hänen toimijuuttaan vahvistetaan (Trevithick 2012; Hänninen & Poikela 2016). Näin lapsikeskeinen työskentely surun yhteydessä rakentuu dialogisuudesta, luottamuksesta ja lapsen kokemuksen arvostamisesta – ei pelkästään lapsen puolesta toimimisesta, vaan hänen kanssaan toimimisesta (Williams & Parry 2023; McCafferty & Mercado García 2025).

Lapsen surun kohtaaminen sosiaalityön käytännöissä

Lapsen ja sosiaalityöntekijän välisissä kohtaamisissa surua on perusteltua tarkastella myös tässä vuorovaikutussuhteessa läsnä olevana tunteena, ei ainoastaan lapsen yksilöllisenä sisäisenä kokemuksena. Sosiaalityön kontekstissa lapsen tarve emotionaaliseen tukeen korostuu erityisesti tilanteissa, joissa ensisijaiset hoivaajat eivät kykene tarjoamaan riittävää turvaa esimerkiksi oman kuormittumisensa, kriisinsä tai surunsa vuoksi. Tällöin sosiaalityöntekijän ja lapsen välisestä ammatillisesta suhteesta voi muodostua keskeinen vuorovaikutuksellinen tila, jossa lapsi voi jäsentää kokemuksiaan, ilmaista tunteitaan ja kokea tulevansa aidosti kuulluksi ja ote-

tuksi vakavasti (Hurtig 2003; Winter 2011; Ferguson ym. 2020). Tutkimus korostaa, että lapsen suru rakentuu perheen, yhteisön ja palvelujärjestelmän vuorovaikutuksessa, mikä tekee lapsikeskeisestä ja relationaalisesta työotteesta paitsi perustellun myös välttämättömän (Griese ym. 2017).

Näiden tutkimusten valossa lapsen surun kohtaaminen hahmottuu ennen kaikkea luottamuksellisena suhteena, jossa lapsen kokemus tunnustetaan merkitykselliseksi ja sitä kunnioitetaan. Luottamuksellinen ammatillinen suhde luo lapselle tilaa ilmaista vaikeita ja joskus ristiriitaisia tunteita sekä kehittää omia selviytymiskeinojaan turvallisessa vuorovaikutuksessa (Strolin-Koltzmann ym. 2010; Trevithick 2012). Tällainen suhde ei kuitenkaan synny automaattisesti, vaan edellyttää sosiaalityöntekijältä tietoista paneutumista vuorovaikutukseen, emotionaalista läsnäoloa ja kykyä tasapainottaa ammatillinen vastuu ja inhimillinen kohtaaminen. Tutkimuskirjallisuudessa korostetaan, että emotionaalisesti sensitiivinen työskentely vaatii työntekijältä refleksiivisyyttä, omien tunteiden säätelyä sekä valmiutta kohdata lapsen kokemus ilman kiirettä ratkaista tai normalisoida sitä (Ruch 2007; Grant & Kinman 2014).

Lapsen surun kohtaaminen sosiaalityön käytännöissä edellyttää enemmän kuin yksittäisiin tunteisiin keskittymistä tai kriisitilanteisiin reagoimista. Tutkimus osoittaa, että suru näyttäytyy sosiaalityössä usein hajanaisena, vaikeasti tunnistettavana ja muiden huolien kanssa limittyvänä kokemuksena, mikä asettaa ammattilaisille erityisiä tulkinnallisia ja eettisiä haasteita (Quinn-Lee 2014). Vaikka lapsen suru on harvoin asiakkuuden eksplisiittinen syy, se voi silti vaikuttaa merkittävästi lapsen hyvinvointiin, toimintakykyyn ja vuorovaikutussuhteisiin. Sosiaalityössä huomio kiinnittyy usein ensisijaisesti riskeihin, turvallisuuteen ja suojeluun, jolloin lapsen emotionaalinen kokemus saattaa jäädä sekundääriseksi tai tulla tulkituksi oireilun kautta (Featherstone, White & Morris 2018). Useat tutkimukset osoittavat, että lasten surureaktiot ilmenevät usein käyttäytymisen muutoksina, vetäytymisenä, aggressiivisuutena tai keskittymisvaikeuksina, eivätkä lapsen itsensä sanallistamana suruna (Dowdney 2000; Kaplow ym. 2010). Tällöin sosiaalityöntekijän ammatilliseksi tehtäväksi muodostuu tunnistaa, milloin nämä ilmenemismuodot heijastavat käsittelemätöntä

menetystä eikä esimerkiksi ainoastaan kasvatuksellisia, kehityksellisiä tai käyttäytymiseen liittyviä haasteita.

Tutkimuskirjallisuus korostaa myös kehityksellisesti informoidun työotteen merkitystä lapsen surun kohtaamisessa. Lapsen ikä, kognitiiviset valmiudet ja emotionaalinen sanavarasto vaikuttavat ratkaisevasti siihen, miten suru ilmenee ja millaista tukea lapsi tarvitsee (Alvis ym. 2023). Tämä tarkoittaa sosiaalityössä sitä, ettei lapsen surua voida arvioida yhtenäisten normien tai aikuisten surumallien perusteella, vaan ammatillinen työskentely edellyttää joustavuutta, kärsivällisyyttä ja valmiutta kohdata suru myös epäsuorien viestien ja toiminnan kautta. Samanaikaisesti lapsen surun kohtaaminen tapahtuu aina institutionaalisessa kehyksessä, jossa sosiaalityöntekijän roolit sisältävät yhtä aikaa tuen tarjoamisen, arvioinnin ja päätöksenteon. Tutkimukset osoittavat, että näiden roolien ristiriitaisuus voi vaikeuttaa emotionaalisesti sensitiivistä kohtaamista, sillä lapsi saattaa kokea työntekijän ensisijaisesti kontrollin tai viranomaisvallan edustajana (Winter 2011). Tästä huolimatta sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus rakentaa lapsen kanssa suhde, jossa surulle annetaan tilaa ja oikeutus osana lapsen elämäntilannetta (Ferguson ym. 2020).

Lapsen surun kohtaaminen sosiaalityössä on usein pitkäkestoista ja pirstoutunutta eikä etene lineaarisena prosessina. Lapsi saattaa palata surukokemukseensa eri vaiheissa asiakkuutta, esimerkiksi sijoituksen jälkeen tai perhesuhteiden muuttuessa. Tutkimus osoittaa, että suru voi aktivoitua uudelleen uusien muutosten ja menetysten myötä, mikä edellyttää sosiaalityöltä jatkuvaa tarkkaavaisuutta ja valmiutta palata lapsen emotionaalisiin kokemuksiin (Griese ym. 2017). Surun kohtaaminen ei siten ole yksittäinen interventio, vaan olennainen osa kokonaisvaltaista työskentelyä. Erityisen haastavaksi lapsen surun tunnistaminen muodostuu tilanteissa, joissa menetys ei liity kuolemaan (Boss 1999; Doka 1989). Esimerkiksi Mitchellin (2017) tutkimus osoittaa, että sijaishuollossa olevat lapset kokevat merkittäviä ei kuolemaan liittyviä menetyksiä, jotka voivat aiheuttaa syvällistä surua, mutta jäävät institutionaalisesti huomaamatta. Tällaisissa tilanteissa sosiaalityöntekijän aktiivinen rooli lapsen surun tunnistamisessa ja nimeämisessä on keskeinen lapsen kokemuksen validoimiseksi.

Tutkimus sosiaalityön käytännöistä korostaa vuorovaikutussuhteen merkitystä lapsen surun kohtaamisessa. Lapsi tarvitsee usein turvallisen ja riittävän pysyvän aikuisen, jonka kanssa hän voi jäsentää kokemuksiaan omassa tahdissaan (Trevithick 2012). Fergusonin ja kollegoiden (2020) mukaan sosiaalityöntekijän emotionaalinen läsnäolo ja kyky sietää lapsen vaikeita tunteita ilman tarvetta kiireellisiin ratkaisuihin voivat muodostaa kannattelevan tilan, jossa suru voi tulla kerrotuksi ja jaetuksi. Lapsen surun kohtaaminen sosiaalityön käytännöissä näyttäytyy näin vaativana ja moniulotteisena ammatillisena tehtävänä, joka edellyttää kehityksellisesti informoitua, relationaalista ja institutionaalisesti tietoista työtettä. Sosiaalityöntekijän on kyettävä tunnistamaan suru myös silloin, kun se ei ilmene odotetuilla tai helposti sanoitettavilla tavoilla, sekä luomaan tilaa lapsen kokemukselle osana laajempaa elämäntilanteen arviointia (Alvis ym. 2023). Parhaimmillaan sosiaalityön käytännöt voivat tarjota lapselle emotionaalisesti turvallisen ja luottamuksellisen kontekstin, jossa suru ei jää sivuilmiöksi muiden huolien varjoon, vaan tulee kohdatuksi olennaisena osana lapsen hyvinvoinnin ja toimijuuden tukemista (Ferguson ym. 2020; Brennan & McElvaney 2020). Tämä tutkimus vastaa tunnistettuun tutkimukselliseen aukkoon. Vaikka lapsen surua on tutkittu esimerkiksi psykologisesta ja kasvatuksellisesta näkökulmasta, on sen tarkastelu sosiaalityön lähtökohdista käsin jäänyt vähemmälle huomiolle erityisesti kotimaisella tutkimuskentällä. Tutkimukseni tuottaa siis tietoa, jota voidaan hyödyntää sosiaalialan koulutuksessa, työmenetelmien kehittämisessä ja lapsikeskeisten palvelujen suunnittelussa.

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys

Tutkimukseni ensisijainen tavoite on tuottaa ymmärrystä siitä, miten sosiaalialan ammattilaiset tunnistavat ja tulkitsevat lapsen surua arjen sosiaalityössä. Lisäksi tavoitteena on tarkastella analyttisesti, miten lapsen suru jäsentyy ammatillisen toiminnan ja vastuun kohteena ja millä tavoin nämä tulkinnat kytkeytyvät lapsikeskeisen sosiaalityön tavoitteisiin. Tutkimuskysymykseni on

Miten sosiaalialan ammattilaiset jäsentävät lapsen surua suhteisiin ja konteksteihin kytkeytyvänä ilmiönä sosiaalityön käytännöissä?

Vastaan tutkimuskysymykseen kolmen empiiriseen aineistoon perustuvan osatutkimuksen ja niiden synteessin avulla (Taulukko 1).

Taulukko 1. Osajulkaisujen tutkimuskysymykset ja käytetyt käsitteet

Osajulkaisu	Tutkimuskysymys	Käytetyt käsitteet
Suhteissa rakentuva lapsen suru: lapsen suruun liittyvän tiedon muotoutuminen sosiaalialan ammattilaisten työssä	1. Miten lapsen suruun liittyvä tieto välittyy ja miten sitä jäsennetään sosiaalisenä ja suhteisiin kiinnittyvänä ilmiönä sosiaalialan ammattilaisten työssä.	Lapsen tieto, lapsi surun kokijana ja kertojana, lapsen surutieto
Finnish social work professionals' interpretations of children's sorrow in client encounters	2. Miten sosiaalialan ammattilaiset tulkitsevat työssään kohtaamaa lapsen surua?	Lapsen suru, surun ilmenemisen tavat, sosiaalityön käytännöt, sosiaalityö lasten kanssa
Emotional and Relational Dynamics in Child-Focused Social Work: Social Workers' Subject Positions and their Consequences	1. Miten sosiaalityöntekijät positioivat itsensä tai miten heidät positioidaan työskennellessään surevien lasten kanssa? ja 2. Mitä seurauksia näillä subjekti-positiolla on?	Lapsen suru, lapsikeskeinen sosiaalityö, subjektipositiot

Lapsen suru on ilmiö, joka kytkeytyy vahvasti sosiaalsiin suhteisiin, kulttuurisiin käytäntöihin ja yhteiskunnan rakenteisiin. Vaikka tämä näkökulma tunnistetaan aiemmassa tutkimuksessa, ei lapsen surun tunnistamista ja kohtaamista ole suomalaisessa sosiaalityön kontekstissa aiemmin tutkittu ammattilaisten näkökulmasta ja tutkimukseni toimiikin eräänlaisena pioneerityönä. Se syventää keskustelua lapsen emotionaalisista kokemuksista sosiaalityön kontekstissa. Se myös lisää ymmärrystä siitä, miten sosiaalialan ammattilaiset havaitsevat, tulkitsevat ja jäsentävät lapsen surua käytännön työssään.

Kolmanneksi tutkimus syventää lapsen surun suhteisiin ja konteksteihin kytkeytyvän luonteen ymmärrystä. Lapsen kyky käsitellä ja ilmaista surua vaihtelee iän ja kehitysvaiheen mukaan, mutta suru rakentuu kuitenkin aina suhteessa ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen. Lapsen surua voidaan lähestyä relationaalisena kärsimyksenä, joka kietoutuu yhteisöihin, kulttuuriin odotuksiin ja vuorovaikutussuhteisiin (Pirskanen 2024). Tämä näkökulma haastaa surusta tehdyt yksilökeskeiset tulkinnat ja korostaa sosiaalisten suhteiden merkitystä lapsen suruprosessissa.

3.2 Metodologiset sitoumukset

Tutkimusmenetelmien valinta

Tämän tutkimuksen metodologiset sitoumukset rakentuvat käsitykselle lapsen surusta moniulotteisena, kontekstuaalisena ja suhteissa rakentuvana ilmiönä. Tutkimus on toteutettu laadullisena tutkimuksena, koska sen tavoitteena on ymmärryksen syventäminen siitä, miten lapsen suru tunnistetaan, tulkitaan ja kohdataan sosiaalialan ammatillisissa käytännöissä. Laadullinen tutkimusote on erityisen perusteltu silloin, kun tarkasteltava ilmiö on emotionaalisesti latautunut, vaikeasti sanoitettava ja kiinnittyä arjen vuorovaikutukseen sekä institutionaaliin toimintakehyksiin tai kun ilmiö on vähän tutkittu (Denzin & Lincoln 2018; Braun & Clarke 2021). Laadullisen tutkimuksen valinta kytkeytyy tutkimuksen tietoteoreettisiin lähtökohtiin, joissa tieto ymmärretään tilanteisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuvaksi. Suru näyttäytyy tässä tutkimuksessa merkityksellisenä kokemuksena, joka muotoutuu suhteissa, kulttuurisissa odotuksissa ja institutionaalisissa käytännöissä (Walter 1996; Neimeyer 2001; Jakoby 2012). Tällaisen ilmiön tarkastelu edellyttää tutkimusasetelmaa, joka mahdollistaa kokemusten, tulkintojen ja merkityksenantojen analyysin niiden omissa konteksteissa sen sijaan, että ne redusoidaisiin mitattaviksi muutujiksi.

Sosiaalityön kontekstissa lapsen suru on harvoin eksplisiittisesti nimetty tai helposti rajattavissa oleva ilmiö. Se ilmenee usein epäsuorasti, hajanaisina tunnekokemuksina ja käyttäytymisen muutoksina, jotka kietoutuvat muiden huolien, kuten riskien, turvallisuuden tai perhetilanteeseen liittyvien arvioiden lomaan. Laadullinen tutkimus tarjoaa mahdollisuuden tarkastella tällaisia ilmiöitä prosesseina ja käytäntöinä, joissa merkitykset rakentuvat vuorovaikutuksessa ja ajassa (vrt. Weng 2024). Näin ollen laadullinen tutkimusote tukee tutkimuksen tavoitetta tehdä näkyväksi lapsen surun ammatillista käsittelyä sosiaalityössä sen institutionaalisessa ja relationaalisessa kontekstissa.

Kontekstuaalinen sosiaalinen konstruktionismi metodologisena valintana tutkimuksessa

Tutkimukseni kiinnittyy kontekstuaaliseen sosiaaliseen konstruktionismiin, joka tarjoaa soveltuvan tietoteoreettisen kehyksen lapsen surun tarkasteluun sosiaalialan ammattilaisten näkökulmasta. Tämä lähestymistapa mahdollistaa sen, että surua ei ymmärretä vain yksilön sisäisenä kokemuksena, vaan suhteissa ja ympäristöissä rakentuvana ilmiönä. Tarkastelen lapsen surua sekä kielellisenä että sosiaaliseen kontekstiin kiinnittyvänä tunnekokemuksena ja hyödynnän konstruktionistista ajattelua hahmottaakseni, miten lapsen suru kohdataan ja millaisia merkityksiä se saa vuorovaikutuksessa (Jakoby 2012; Burr 2015; Niska & Venäläinen 2024; Chandran ym. 2025).

Sosiaalisen konstruktionismin perinteessä todellisuus ymmärretään vuorovaikutuksessa rakentuvaksi (Berger & Luckmann 1966; Gergen 1999). Tämä haastaa ajatuksen objektiivisesta tiedosta ja korostaa merkitysten kulttuurista ja historiallista muotoutumista. Lapsen suru ei siten ole universaali kokemus, vaan se rakentuu suhteissa sekä kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissa (Niska & Venäläinen 2024). Sosiaalityön kontekstissa tämä edellyttää ammattilaisilta herkkyyttä tunnistaa surun moninaiset ilmenemismuodot (Dyregrov 2008).

Olen hyödyntänyt aineiston tulkinnassa myös Burrin (2015) sosiaalisen konstruktionismin elementtejä. Ne eivät muodosta tutkimukseni varsinaista viitekehystä, mutta ovat auttaneet minua tulkitsemaan aineistoa ja jäsentämään ammattilaisten puhetta lapsen surusta. Burrin mukaan ensimmäinen elementti, antiessentialismi kiistää ajatuksen ilmiön pysyvästä olemuksesta, ja tulkitsemän tämän niin, että lapsen suru ei ole yksi ja sama ilmiö kaikissa tilanteissa, vaan sen merkitys rakentuu eri suhteissa ja konteksteissa. Toisen elementin (Burr 2015) näkökulmasta todellisuus ja tieto eivät ole neutraaleja ja objektiivisia, vaan tulkintojen kautta rakentuvia; omassa tutkimuksessani tämä näkyy siinä, että ammattilaisten kuvaama suru vaihtelee tilanteittain eikä näyttäyty yhtenäisenä faktana (Stroebe, Stroebe & Hansson 2009). Kolmas (Burr 2015), historiallisen ja kulttuuri-

sen rakentuneisuuden elementti korostaa käsitteiden ajallista ja kulttuurista muotoutumista, ja tarkastelenkin, miten sosiaalityöntekijät nimeävät lapsen kokemuksia – esimerkiksi menetyksenä, kriisinä tai sopeutumisena – ja miten nämä käsitteet ohjaavat heidän toimintaansa (Jakoby 2012; Kofod & Køster 2022).

Neljäs (Burr 2015), kielen ensisijaisuutta korostava elementti muistuttaa siitä, että kieli jäsentää todellisuutta, ei vain kuvaa sitä. Aineistossani tämä näkyy siinä, että ammattilaisten sanavalinnat rakentavat sitä ymmärrystä, jonka varassa lapsen suru tunnistetaan. Kielen performatiivisuuden ajatuksen mukaan kieli myös tuottaa todellisuutta, ja tulkitsemisen tämän niin, että sosiaalityöntekijöiden tapa puhua surusta vaikuttaa siihen, millaisena suru ymmärretään ja millaisia toimintamahdollisuuksia se avaa. Viidennen elementin (Burr 2015) mukaan vuorovaikutukseen ja sosiaalisiin käytäntöihin liittyy aina myös valtaa. Se, mikä hyväksytään ”totuutena”, heijastaa vallan ja instituutioiden toimintaa. Sosiaalisten käytäntöjen painotus ohjaakin tarkastelemaan, miten lapsen suru rakentuu arjen kohtaamisissa ja ammatillisissa tulkinnoissa. Tämä korostaa surun dynaamisuutta: lapsen suru muuttuu ja saa uusia merkityksiä vuorovaikutuksessa (vrt. Erjanti & Paunonen-Ilmonen 2017).

Sosiaalinen konstruktionismi näkee tunteet sosiaalisesti tuotettuina (Gergen 1994; Kuusela 2003). Tästä syystä minua kiinnostaa, miten sosiaalityöntekijät tulkitsevat lapsen surua ja miten nämä tulkinnat vaikuttavat asiakassuhteeseen (Penzo & Harvey 2008). Konstruktionistinen lähestymistapa ei pyri objektiiviseen analyysiin, vaan tarkastelee ilmiötä historiallisesti ja paikallisesti rakentuvana.

Yhteenvetona totean, että kontekstuaalisen sosiaalisen konstruktionismin näkökulma tarjoaa mahdollisuuden tarkastella lasten surun kohtaamista moniulotteisesti. Se korostaa, että lasten suru on sekä yksilöllinen ja sisäinen prosessi että sosiaalisesti rakentunut kokemus, jota muokkaavat kulttuuriset normit, yhteiskunnalliset odotukset ja yhteisöllinen vuorovaikutus. Suru on sidoksissa ympäristöönsä eikä irti muista tunteista tai suhteista. Suru kietoutuu osaksi niitä suhteita ja konteksteja, joissa lapsi elää ja toimii, eikä sitä voi erottaa ympäristöstään. Tutkijana pyrin ymmär-

tämään, miten suru rakentuu sosiaalialan ammattilaisten puheessa ja käytännöissä – miten se nimitään, tulkitaan ja kohdataan. Tämä näkökulma ei ainoastaan paljasta, millaisia merkityksiä surulle annetaan, vaan myös sen, millaisia mahdollisuuksia ja rajoja nämä merkitykset luovat lapsen tukemiselle.

Kontekstuaalinen sosiaalinen konstruktionismi on antanut minulle välineet tarkastella surua suhteessa aikaan, paikkaan ja vuorovaikutukseen. Se on haastanut minua ajattelemaan surua ei vain tunteena, vaan myös sosiaalisena toimintana, joka saa muotonsa kielen, kulttuurin ja ammatillisten käytäntöjen kautta. Tämän tunnustaminen mahdollistaa kulttuurisesti herkemmän ja eettisesti vastuullisemman lähestymistavan lasten auttamiseksi surussaan – sellaisen, jossa heidän kokemuksensa saa oikeutuksen ja ymmärretään heidän omassa sosiaalisessa kontekstissaan.

Lapsinäkökulmainen tiedontuotanto ja ammattilaisten asema tiedon välittäjinä

Tutkimuksen keskeinen metodologinen sitoumus liittyy lapsikeskeiseen näkökulmaan ja tapaan, jolla lapsen surusta tuotetaan tutkimustietoa. Ymmärrän lapsikeskeisyyden tässä tutkimuksessa epistemologisena ja metodologisena periaatteena, ei ainoastaan tutkimuskohteen valintana. Lapsen kokemus nähdään itsessään merkityksellisenä tietona, joka ei palaudu aikuisten, vanhempien tai institutionaalisten tulkintojen jatkeeksi (Winter 2011; Healy & Darlington 2009). Samalla lapsen kokemus ymmärretään relationaalisesti rakentuvaksi: lapsen suru saa merkityksensä suhteessa aikuisiin, palvelujärjestelmiin ja kulttuuriin odotuksiin (Gallagher ym. 2017; Eaton Russell ym. 2024).

Valintani tuottaa lapsinäkökulmaista tietoa keräämällä aineisto sosiaalialan ammattilaisilta on tässä mielessä tietoinen ja perusteltu metodologinen ratkaisu. Sosiaalialan ammattilaiset toimivat lapsen ja institutionaalisten rakenteiden rajapinnassa, jossa lapsen kokemukset tulkitaan, sanoitetaan ja kytketään osaksi ammatillista tietoa ja päätöksentekoa. Ammattilaisten käsitykset, tulkintakehykset ja käytännöt vaikuttavat rat-

kaisevasti siihen, milloin ja millaisena lapsen suru tunnistetaan merkitykselliseksi – tai jää tunnistamatta muiden huolien taustalla (Hurtig 2003; Quinn-Lee 2014; Griese ym. 2017).

Lapsinäkökulmaisuus ei tässä tutkimuksessa tarkoita sitä, että lapsen ääni olisi suoraan läsnä aineistossa, vaan sitä, että analyysin keskiössä on lapsen asema, kokemus ja mahdollisuus tulla tunnistetuksi sosiaalityön käytännöissä. Ammatillisilta kerätty aineisto mahdollistaa niiden institutionaalisten ja ammatillisten tulkintakäytäntöjen tarkastelun, joiden varassa lapsen suru joko saa tilaa tai jää näkymättömäksi. Tällainen välillinen lapsinäkökulmainen tiedontuotanto on metodologisesti perusteltua erityisesti silloin, kun tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää rakenteita, käytäntöjä ja ammatillisia toimintatapoja ja periaatteita (James 2007; Trevithick 2012).

Valintani mahdollistaa myös lapsen surun tarkastelun useissa sosiaalialan toimintaympäristöissä ja ammattirooleissa. Tämä laajentaa ymmärrystä lapsen surusta ilmiönä, joka ei rajaudu yksittäisiin kriisitilanteisiin tai tiettyyn palveluun, vaan kulkee läpi sosiaalityön arjen erilaisissa konteksteissa. Samalla aineisto tuo näkyviin ne jännitteet, joita sosiaalialan ammattilaisten rooleihin sisältyy hoivan, arvioinnin ja kontrollin välillä ja jotka vaikuttavat emotionaalisesti sensitiiviseen työskentelyyn lasten kanssa (Winter 2011; Ferguson 2016; Ylvisaker & Rugåsa 2022).

Metodologisesti tutkimus sitoutuu siten tarkastelemaan lapsen surua institutionaalisesti välittyneenä, suhteisiin kytkeytyvänä ja ammatillisesti jäsennettynä ilmiönä. Lapsikeskeinen lähestymistapa ei siirrä huomiota pois lapsesta, vaan tekee näkyväksi ne ehdot, joiden puitteissa lapsen kokemus sosiaalityössä tunnistetaan, tulkitaan ja kohdataan. Tutkimus tuottaa näin tietoa paitsi lapsen surusta, myös sosiaalityön käytännöistä ja niiden merkityksestä lapsen hyvinvoinnin tukemisessa.

3.3 Tutkimusaineisto

Informantit ja rekrytointiprosessi

Rekrytoin haastateltavat tutkimukseen ottamalla ensin yhteyttä tutkimusluvan myöntäneiden organisaatioiden lapsi- ja perhepalvelujen esihenkilöihin. Koska osa organisaatioista ei luovuttanut työntekijöidensä suoria yhteystietoja, esihenkilöt toimivat välittäjinä ja jakoivat tutkimustiedotteen (liite 2), tutkimuskutsun (liite 3) sekä haastatteluun osallistumispyynnön eteenpäin. Etsin organisaatioiden verkkosivuilta lapsi- ja perhesosiaalityön, lastensuojelun ja lapsi- ja nuorisopsykiatrian esihenkilöiden yhteystiedot ja lähetin heille sähköpostitse kutsun osallistua haastatteluun. Tämän jälkeen tutkimuksesta kiinnostuneet ammattilaiset ottivat minuun yhteyttä ja ilmoittautuivat sopiville haastatteluajoin.

Haastateltaviksi ilmoittautui 17 sosiaalialan ammattilaista eri puolilta Suomea. Haastateltavien taustat erosivat koulutuksen, työkokemuksen ja täydennyskoulutuksen osalta, mikä vahvisti aineiston näkökulmallista rikakutta. Sukupuolijakauma painottui sosiaalialan kentälle tyypillisesti naisiin: yksi osallistuja oli mies ja muut naisia, mikä heijastelee sosiaalialan työvoiman yleistä naisvaltaisuutta (Kuronen ym. 2004). Kaikilla haastatteluun osallistuneilla vaikutti olevan vähintään muutaman vuoden työkokemus lasten kanssa tehtävästä sosiaalialan työstä, vaikka en suoraan tätä heiltä kysynytäkään. He olivat koulutukseltaan joko yliopistokoulutettuja sosiaalityöntekijöitä tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita sosionomeja. Työkokemus ja työurien pituus vaihtelivat, ja taustojen moninaisuus loikin mahdollisuuden tarkastella, miten lapsen surua jäsennetään erilaisissa työtehtävissä ja institutionaalisissa konteksteissa.

Pyrin tutkijana vaikuttamaan mahdollisimman vähän ryhmien muodostumiseen. Tarjosin organisaatioille vaihtoehtoisia haastatteluajkoja, joihin ammattilaiset ilmoittautuivat itse. Kaikissa ryhmissä osallistujat edustivat kuitenkin samaa organisaatiota, mikä tarkoittaa, että he tunsivat toisensa ainakin jossain määrin. Tämä saattoi vaikuttaa ryhmädynamiikkaan. Tut-

tuuden voidaan nähdä tukevan avointa ilmapiiriä ja kokemusten jakamista, mutta toisaalta olemassa olevat hierarkiat ja vuorovaikutussuhteet voivat rajoittaa joidenkin osallistujien puhetapoja tai näkyvyyttä keskustelussa (Adler 2019). Arvioin kuitenkin, että tässä tutkimuksessa ryhmähaastattelut olivat dynamiikaltaan toimivia ja mahdollistivat kaikille osallistujille tilan tuoda esiin näkemyksiään.

Tutkimuksen aineisto ja aineistonkeruu

Tutkimukseni aineisto koostuu ryhmähaastatteluista sosiaalialan ammattilaisille, jotka haastattelujen toteutuksen aikaan työskentelivät kuntien ja kuntayhtymien sosiaalipalveluissa. Aineisto on kerätty julkisen sektorin sosiaalialan ammattilaisilta, koska heillä on keskeinen rooli lasten kanssa tehtävässä sosiaalityössä ja lasten kokeman surun tunnistamisessa. Tutkimuksen kohteeksi valitut organisaatiot edustavat monipuolisesti eri sosiaalityön toimintaympäristöjä, ja tarjoavat siten kattavaa tietoa tutkimustehtävän kannalta. Olen kerännyt aineiston osana Lasten ja nuorten suru perhe- ja läheissuhteissa (CHYGS) -tutkimushanketta, jossa tarkastellaan lasten ja nuorten surua perhe- ja läheissuhteiden kontekstissa. Tutkimushankkeessa on kerätty myös muita aineistoja, jotka on analysoitu ja raportoitu toisaalla (esim. Pirskanen 2023; Pirskanen 2024). Vastasin itse ammattilaisten ryhmähaastattelujen suunnittelusta ja analysoinnista sekä yhtä haastattelua lukuun ottamatta myös toteutin kaikki ammattilaisten ryhmähaastattelut. Ammattilaisten ryhmähaastattelut toteutettiin puolistrukturoidun teemahaastattelun menetelmällä, jossa haastattelua ohjasi ennalta laadittu teemarunko (liite 4) keskeisistä aihealueista. Menetelmä mahdollisti joustavan etenemisen haastattelutilanteessa, jolloin osallistujat saivat tuoda esiin omia näkökulmiaan ja kokemuksiaan vapaasti, mutta tutkimuksen kannalta olennaiset teemat pysyivät keskustelun ytimessä.

Haastattelut toteutettiin tammi-kesäkuussa 2022. Tuolloin Suomessa elettiin suhteellisen tasaista vaihetta covid-19-pandemian osalta, mutta hallituksen marraskuussa 2021 asettama kansallinen hybridistrategia aiheutti alueellisia eroja siihen, miten minut voitiin ottaa vastaan työpaikoil-

la. Tämä vaikutti haastatteluiden toteuttamiseen siten, että osa haastatteluista tehtiin kasvotusten ja osa etäyhteydellä. Keväällä 2022 puhuttiin myös pandemian aiheuttamasta palveluvelasta sosiaalihuollon palveluissa, mikä vaikutti ammattilaisten mahdollisuuksiin osallistua tutkimukseen. Joissakin organisaatioissa osallistuminen ei ollut mahdollista työtilanteen vuoksi. Yksi haastatteluista toteutui hybridinä, eli osa osallistujista oli fyysisesti samassa paikassa kanssani, ja osa Teamsin välityksellä. Tämä johtui siitä, että osa haastateltavista ilmoitti haastattelupäivän aamuna olevansa lievästi infektio-oireisia, eivätkä voineet organisaationsa antaman ohjeistuksen mukaan saapua työskentelemään samoihin tiloihin muiden kollegojen kanssa. Yhteiskunnallinen tilanne on siis vaikuttanut tutkimusaineistoni kokoon ja aineiston keräämiseen.

Kutakin viittä ryhmää haastattelin yhden kerran. Haastattelujen kestot vaihtelivat 75 ja 90 minuutin välillä, keskimäärin hieman alle 1,5 tuntia. Kaikkiaan litteroitua aineistoa kertyi 151 sivua, fontti Times New Roman, fonttikoko 12. Haastattelut perustuivat teemalliseen runkoon (liite 4), jonka pääteemat olivat:

1. Lapsen surun ilmeneminen ja sen kohtaaminen
2. Surevan lapsen kanssa työskentely
3. Valmiudet surutyöskentelyyn ja moniammatillinen yhteistyö
4. Tulevaisuuden näkymät

Aloitin haastattelut pyytämällä osallistujia kertomaan ammattinimikkeestään, työkuvastaan ja siitä, miten lapsen suru liittyy heidän työhönsä. Kaikki haastateltavat työskentelivät tehtävissä, joissa he kohtasivat lapsia päivittäin. Haastattelujen toteuttamisen aikaan haastateltavat työskentelivät lastensuojelun alkuarvioinnissa, lastensuojelun avohuollossa, lapsiperheiden peruspalveluissa, perheoikeudellisissa palveluissa, perhetyössä ja lastensuojelun sijaishuollossa. Vaikka useat osallistujat kokivat aiheen reflektoinnin haastavaksi, keskusteluista kävi ilmi, että he olivat kohdanneet runsaasti erilaisia lapsille surua aiheuttavia tilanteita. Vaikka useat osallistujat kuvasivat aiheen pohtimisen olevan haastavaa, reflektoinnin vaikeus

ilmeni keskusteluissa muun muassa pitkinä taukoina, epäröivinä sanavalintoina sekä tarpeena siirtyä puhumaan yleisellä tasolla ilman konkreettisia esimerkkejä. Haastavuutta lisäsi se, että lapsen suru näyttäytyi osallistujille usein vaikeasti tunnistettavana ilmiönä, joka ei heidän mukaansa ole sosiaalityön arjessa ensisijainen tai tietoisesti tarkasteltu tunne. Tästä huolimatta keskusteluista kävi selvästi ilmi, että he olivat työssään kohdanneet runsaasti erilaisia tilanteita, joissa lapsen suru oli ollut keskeinen, vaikkakin usein implisiittinen, osa asiakastilannetta. Yhden ammattilaisten haastatteluista toteutti toinen hankkeen tutkija, ja loput tutkimukset toteutiti itse. Taulukkoon 2 olen kuvannut haastattelujen toteutuksen tavat ja haastatteluihin osallistuneet ammattilaiset.

Taulukko 2. Haastattelujen toteutus ja osallistujat

Ajan-kohta	Toteutus-tapa	Osallistujien määrä ryhmässä	H1	H2	H3	H4	H5
1/2022	kasvotusten	4	sosiaalityöntekijä	sosiaalityöntekijä	sosiaalityöntekijä	sosiaali-ohjaaja	
1/2022	Teams	2	sosiaalityöntekijä	perheyöntekijä			
1/2022	hybridi	4	sosiaalityöntekijä	sosiaalityöntekijä	sosiaalityöntekijä	sosiaalityöntekijä	
4/2022	kasvotusten	2	sosiaalityöntekijä	sosiaali-ohjaaja			
6/2022	kasvotusten	5	sosiaalityöntekijä	sosiaalityöntekijä	sosiaali-ohjaaja	sosiaalityöntekijä	sosiaalityöntekijä

Fokusryhmähaastattelu menetelmänä

Haastattelut toteutettiin sekä lähitapaamisina että etäyhteydellä Teamsin kautta. Nämä muodot erosivat toisistaan erityisesti vuorovaikutuksen rytmin ja sosiaalisen dynamiikan osalta. Lähitapaamisissa keskustelu oli luontevasti virtaavaa ja osallistujat reagoivat toistensa ilmeisiin ja eleisiin, mikä vahvisti kollektiivista merkityksenmuodostusta – ilmiö, jonka Smithson (2000) ja Ning ym. (2024) kuvaavat fokusryhmämenetelmän keskeiseksi vahvuudeksi. Etähaastatteluissa vuorovaikutus jäsenyi vuorottelevammaksi, ja tekniset viiveet hillitsivät päällekkäisiä puheenvuoroja, mikä on tunnistettu aiemmassa etäfokusryhmämenetelmiä käsittelevässä kirjallisuudessa (Santhosh ym. 2021). Vaikka etämuoto rajasi joitakin mikrovuorovaikutuksen elementtejä, se tarjosi rauhallisen tilan yksittäisten puheenvuorojen syvemmälle kehittelylle. Toisaalta en analyysissäni myöskään keskittynyt tarkastelemaan mikrovuorovaikutusta, ilmeitä tai eleitä, joten näkemykseni mukaan haastattelujen toteutus etämuotoisena ei estänyt tutkimuksen kannalta relevanttien näkökulmien esilletuloa.

Ammattilaisten työskentelyä surevien lasten kanssa tarkastelemaan tutkimukseen olisi mahdollista käyttää aineistonkeruumenetelmänä esimerkiksi osallistuvaa havainnointia, dokumenttiaineistoja ja lasten tai vanhempien omia haastatteluja. Nämä menetelmät olisivat voineet täydentää ymmärrystä lapsen surusta. Katson kuitenkin, että laadullisen tutkimuksen näkökulmasta haastattelut ja fokusryhmät ovat perusteltuja silloin, kun tavoitteena on ymmärtää ammattilaisten rakentamia tulkintoja ja sosiaalisesti muodostuvaa tietoa (Chand 2025; Shaw & Holland 2017). Fokusryhmähaastattelujen keskeinen vahvuus on niiden tuottama kollektiivinen tieto, joka syntyy osallistujien välisen vuorovaikutuksen kautta. Tällainen tieto voi paljastaa näkökulmia ja tulkintoja, jotka eivät välttämättä nousisi esiin yksilöhaastatteluissa (Carey 1994). Ryhmäkeskustelu tarjosi osallistujille myös mahdollisuuksia tunnistaa ja vahvistaa omia kokemuksiaan vertaamalla niitä muiden kertomuksiin. Lisäksi menetelmä oli ajallisesti ja resurssien näkökulmasta tarkoituksenmukainen sosiaalialan kontekstissa,

jossa ammattilaisten aikataulut ovat usein kuormittuneita (Krueger & Casey 2015).

Fokusryhmä mahdollisti myös joustavan ja eksploratiivisen aineistonkeruun, jossa keskustelun kulkua voitiin mukauttaa esiin nousevien teemojen mukaan (Silverman 2004). Tässä tutkimuksessa eksploratiivisuudella tarkoitetaan tietoista metodologista ratkaisua, joka perustuu sekä tutkimuskohteen luonteeseen että tutkimusalueen vähäiseen aiempaan tutkimukseen. Lapsen surun kohtaamista sosiaalityössä on tutkittu kansainvälisesti niukasti ja ensisijaisesti muiden tieteenalojen, kuten psykologian ja lääketieteen, näkökulmista, kun taas suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa aihetta ei ole aiemmin systemaattisesti tarkasteltu. Eksploratiivinen tutkimusote mahdollisti sen, ettei aineistonkeruuta ole sidottu ennalta määriteltyihin käsitteellisiin kehyksiin, vaan ammattilaisten omat tulkinnat ja keskustelussa muodotuvat merkitykset saivat ohjata aineiston muodostumista ja analyysiä. Tämä oli keskeistä sellaisten ammatillisten positoiden ja käsitteellisten jäsennysten tunnistamisessa, jotka eivät olisi olleet tavoitettavissa strukturoitujen tai hypoteesipohjaisten menetelmien avulla.

Aineistonkeruutavassa oli myös haasteita. Ryhmädynamiikka saattoi vaikuttaa siihen, mitä osallistujat uskalsivat sanoa, ja sosiaalinen paine saattoi johtaa joidenkin näkemysten mukautumiseen ryhmän odotuksiin tai oletettuihin ammatillisiin normeihin (Sim & Waterfield 2019). Analyysivaiheessa kiinnitin erityistä huomiota vuorovaikutuksen tulkintaan ja siihen, miten yksilölliset kokemukset, jaetut tulkinnat ja ryhmässä rakentuvat konsensukset erottuivat toisistaan. Tämä edellytti refleksiivistä työtettä ja metodologista tarkkuutta, jotta aineiston moniäänisyys säilyi eikä ryhmän hallitseva puhetapa peittänyt alleen vaihtoehtoisia tulkintoja (Finlay 2002).

Toteutin haastattelut ryhmämuotoisina, koska tutkimukseni tavoitteena oli tavoittaa sosiaalialan ammattilaisten kollektiivisia käsityksiä ja ammatillisia käytäntöjä sekä erityisesti tarkastella ammattilaisten yleisiä tulkintoja työssään kohtaamasta lapsen surusta. Lapsen suru sosiaalityön kontekstissa on ilmiö, jota on aiemmin tutkittu vain vähän, ja jonka mer-

kitykselistyminen tapahtuu usein kollektiivisten ammatillisten keskustelujen, jaettujen kokemusten ja sosiaalisten käytäntöjen kautta. Fokusryhmähaastattelu menetelmänä perustuu oletukseen siitä, että ryhmäkeskustelu voi tuottaa moniäänistä ja kontekstisidonnaista tietoa, joka syntyy osallistujien välisessä vuorovaikutuksessa ja jossa merkitykset rakentuvat dialogisesti (Kitzinger 1995). Minulle oli keskeistä, että osallistujat saivat mahdollisuuden rakentaa toistensa ajatusten varaan, haastaa vallitsevia näkemyksiä ja tuoda esiin erilaisia tulkintoja lasten surun kohtaamisesta ammatillisessa kontekstissa. Fokusryhmä mahdollisti sen, että yksittäiset kokemukset kytkeytyivät nopeasti laajempiin ammatillisiin käytäntöihin ja jaettuihin oletuksiin, mikä olisi ollut vaikeammin saavutettavissa yksilöhaastatteluissa (Morgan 1997). Menetelmä tuki siten tutkimukseni tavoitetta tarkastella lapsen surua nimenomaan sosiaalisesti ja institutionaalisesti jäsentyvänä ilmiönä.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina fokusryhmäkeskusteluina. Puolistrukturoidussa lähestymistavassa tutkija osallistuu keskusteluun aktiivisemmin kuin avoimissa haastatteluissa, mutta antaa silti tilaa osallistujien omille painotuksille ja tulkintapoluille (Corbin & Morse 2016). Mikäli keskustelu eteni tutkimukseni kannalta epäolennaiseen suuntaan, tutkijan tehtävänäni oli palauttaa se tutkimustehtävän ytimeen. Muutoin pyrin välttämään keskustelun liiallista ohjaamista ja annoin ammattilaisten tilaa tuoda esiin omia näkemyksiään lapsen surusta ja sen kohtaamisesta. Roolini oli pääosin fasilitoiva: huolehdin siitä, että keskustelu pysyi tutkimuksellisesti relevanttien teemojen parissa, mutta rakensi tilaa osallistujien väliselle vuorovaikutukselle.

Ryhmähaastattelujen vuorovaikutuksellisuutta vahvistaakseni hyödynsin useita tutkijalähtöisiä mutta keskustelua osallistavasti rakentavia keinoja. Osoitin aktiivista kuuntelua (Josselson 2013) sanattomilla eleillä, kuten nyökkäyksillä ja katsekontaktilla, rohkaistakseni osallistujia syventämään puheenvuorojaan. Käytin avoimia jatkokysymyksiä sekä reflektiivisiä kommentteja, kuten osallistujien esiin nostamien näkemysten tiivistyksiä ja uudelleenmuotoiluja, joiden tarkoituksena oli tehdä heidän ajatuksistaan näkyviä myös muille ryhmän jäsenille ja siten tukea vertaisvuorovaikutus-

ta. Lisäksi suuntasin kysymyksiä koko ryhmälle yksittäisten osallistujien sijaan ja rohkaisin osallistujia kommentoimaan toistensa näkökulmia. Näin pyrin rakentamaan keskustelutilanteita, joissa vastavuoroisuus, jaettu tulkinta ja kokemusten yhteinen jäsentäminen olivat keskeisiä.

Tutkijana koin, että fokusryhmähaastattelut tuottivat vuorovaikutuksessa rakentuvaa aineistoa, jossa merkitykset syntyivät osallistujien välisessä dialogissa. Tämä oli erityisen arvokasta tutkimukseni kannalta, sillä pyrin ymmärtämään sosiaalityön kollektiivisia käsityksiä ja käytäntöjä lapsen surun kohtaamisesta. Keskusteluissa osallistujat peilasivat omia näkemyksiään kollegoiden kertomuksiin, tarkensivat niitä ja toisinaan myös kyseenalaistivat niitä ryhmässä syntyvän dialogin kautta (Barbour 2007). Aineistoon tallentui näin paitsi yksilöllisiä kokemuksia myös ammatillisia normeja, jaettuja oletuksia ja hiljaista tietoa. Tämä oli keskeistä, sillä lapsen suru on ilmiönä usein vaikeasti sanoitettavissa ja kulttuurisesti latautunut (Wilkinson 1998).

Lasten surun tunnistamista koskevassa tutkimuksessa fokusryhmähaastattelu osoittautui tarkoituksenmukaiseksi menetelmäksi, sillä se teki näkyväksi ammatillisia merkityksenmuodostusprosesseja, jotka ovat keskeisiä sosiaalityön kaltaisessa yhteisöllisessä ammatissa. Menetelmä toi esiin sen, miten lapsen surua ei vain kohdata yksittäisissä asiakastilanteissa, vaan se jäsentyy osaksi laajempia ammatillisia käytäntöjä ja institutionaalisia tulkintakehyksiä. Samalla se edellytti tutkijalta jatkuvaa refleksiivisyyttä ja eettistä herkkyyttä, jotta sensitiivisen ilmiön käsittely säilyi arvostavana ja moniäänisenä (Litosseliti 2003).

3.4 Aineiston analyysimenetelmät

Olen analysoinut ammattilaisten ryhmähaastatteluaineistoa eri tavoin, ja kussakin tutkimukseni osatutkimuksessa on ollut oma kysymyksenasettelunsa. Kysymyksenasettelu on vaikuttanut aineiston lukutapaan, analyysiin ja teoreettisiin lähestymistapoihin (Ruusuvuori ym. 2010; Valo 2013). Kuvaan kussakin osatutkimuksessa siinä toteutetun analyysiprosessin. Keskityn tässä alaluvussa kuvaamaan käyttämiäni analyysimenetelmiä

(kehysanalyysi, sisällönanalyysi, subjektipositioanalyysi) sekä synteessin rakentumisen. Vaikka aineistoa on analysoitu eri analyysimenetelmin, on kaikista analyyseista löydettävissä laadullisen tutkimuksen eri vaiheet; aineiston litterointi, aineistoon tutustuminen, järjestäminen tai luokittelu sekä analysointi ja analyysin tulkinta. Taulukkoon 3 olen kuvannut analyysiprosessin kussakin osatutkimuksessa.

Taulukko 3. Osatutkimusten analyysiprosessi

Osatutkimus ja analyysitapa	Analyysiyksikkö	1. vaihe	2. vaihe	3. vaihe	4. vaihe	5. vaihe
Osatutkimus I, "Lapsen surutieto" Kehysanalyysi	Puhetapa	Aineistojen litterointi	Aineistojen huolellinen läpiluenta	Vastaukset kysymyksiin: Mistä puhutaan? Miten puhutaan?	Miten suhteiden merkitystä lapsen surutiedolle tulkitaan? Millaisia merkityksiä näille suhteille annetaan? Alustava hahmotelma kehyksistä	Kehysten muodostuminen; lapsen surusta tuottamaa tietoa merkityksellistäviä suhteita kuvaavat kehukset
Osatutkimus II, "Lapsen surun tunnistaminen" Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	Tilannekuvaukset	Aineistojen litterointi	Aineistojen huolellinen läpiluenta	Vastaukset kysymyksiin: Millaista surua ammatillaiset tunnistavat? Miten suru ammatillisille näyttäytyy?	Luokittelu erilaisten aineistosta tulkittavissa olevien surutyypien perusteella	Uudelleen luokittelu: lopulliset kaksi lapsen surua kuvaavaa ilmaisutapaa
Osatutkimus III, "Ammattilaisten subjekti-positiot" Subjektipositioanalyysi	Puhetapa	Aineistojen litterointi	Aineistojen huolellinen läpiluenta	Löydetty kuvaukset positioista tekstidostoksi, johon myös alustavia havaintoja ja tulkin- toja	Vastaukset kysymyksiin: Millaisia subjekti-positioita ammatillaiset ottavat tai heille annetaan?	Kuvauksista vastauksiin: miten positioita kuvataan, millaista toimintaa niihin sisältyy ja millaisia seurauksia niillä on?

Kohdistin kunkin osatutkimuksen analyysissa huomioni niihin aineiston osiin, jotka olivat kunkin tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta mielekkäitä ja analyttisesti relevantteja (Ruusuvuori ym. 2010; Tuomi & Sarajärvi 2018). Kaikki haastattelut litteroitiin ulkopuolisen litterointitoimiston toimesta, minkä jälkeen kuuntelin tallenteet vielä läpi ja tarkistin litteraattien vastaavuuden alkuperäiseen aineistoon. Tämä mahdollisti sen, että analyysivaiheessa pystyin keskittymään aineiston sisältöön ja erityisesti niihin tekstikohtiin, joissa sosiaalialan ammattilaiset keskustelivat lapsen surusta, sen ilmenemisestä sekä surevan lapsen kanssa työskentelystä. Analyysin lähtökohtana oli siten aineiston systemaattinen läpikäynti ja tutkimuskysymysten kannalta relevanttien merkityssisältöjen tunnistaminen.

Analyysissa rajasin tarkastelun organisaatio- ja työyhteisökohtaisista kysymyksistä pois, koska tutkimuksen tavoitteena ei ollut vertailla organisaatioita tai työyhteisöjä keskenään, vaan ymmärtää yleisemmällä tasolla, miten sosiaalialan ammattilaiset kohtaavat lapsen surua omassa työssään. Samasta syystä en kohdistanut analyysia vuorovaikutuksen mikrotason tarkasteluun, kuten puheen taukoihin tai päällekkäisyyksiin, vaikka ne litteraateissa näkyvätkin. Tutkimuksen kohteena oleva ilmiö on sosiaalityön kontekstissa suhteellisen vähän tutkittu, minkä vuoksi analyysin tavoitteena oli tuottaa jäsentyvää ja kokonaisymmärrystä lisäävää tietoa lapsen surusta, mikä on yhdenmukaista laadullisen tutkimuksen yleisten tavoitteiden kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Tutkimuksen analyysi nojaa käsitykseen siitä, että todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja kielellisissä käytännöissä. Bergerin ja Luckmannin (1966) klassinen ajatus todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta tarjoaa teoreettisen perustan aineiston tulkinnalle: lapsen suru ei näyttäydy vain yksilön sisäisenä kokemuksena, vaan sosiaalisesti jäsentyneenä ilmiönä, joka saa merkityksensä suhteessa perheeseen, yhteisöihin, kulttuuriin odotuksiin ja ammatillisiin käytäntöihin. Empiria ja teoria kietoutuvat analyysissa toisiinsa siten, että ammattilaisten puhetta tarkastellaan sekä konkreettisina kuvauksina arjen työstä että osana laajempaa merkityksenmuodostuksen kehystä. Analyysiprosessissa teoria ei toimi valmiina luokittelupohjana, vaan sensitiivistä lukutapaa ohjaavana viiteke-

hyksenä, joka auttaa tunnistamaan aineistosta keskeisiä tulkintamalleja ja jännitteitä.

Kaikkien osatutkimusten analyysi käynnistyi aineistolähtöisestä luen-
nasta. Tämä mahdollisti perusteellisen tutustumisen aineistoon ja auttoi
tekemään perusteltuja päätöksiä analyysimenetelmien valinnasta. Vaikka
lähtökohtana oli aineistolähtöisyys, tutkimusta ei voida luonnehtia täysin
teorialähtöisestä viitekehuksesta irralliseksi. Taustalla vaikuttivat aiempi
teoreettinen ja tutkimuksellinen ymmärrykseni lasten kanssa tehtävästä
sosiaalityöstä ja lapsen surusta, minkä vuoksi analyysiä voidaan luonneh-
tia aineistolähtöiseksi mutta teoreettisesti informoiduksi (Charmaz 2014).
Kussakin osatutkimuksessa teoreettinen viitekehys toimi sensitiivisenä lu-
kutapana, joka ohjasi kiinnittämään huomiota tietynlaisiin ilmiöihin ja tul-
kintoihin, ilman että teoria olisi määrittänyt analyysin kategorioita ennalta.

Kehysanalyysi, sisällönanalyysi ja subjektipositioanalyysi muodosti-
vat tutkimuksessa toisiaan täydentävän metodologisen kokonaisuuden.
Kehysanalyysi (Goffman 1974) mahdollisti sen tarkastelun, miten sosiaa-
lialan ammattilaiset jäsentävät ja rajauksillaan määrittävät lapsen surus-
taan tuottamaa tietoa työtilanteissaan. Sisällönanalyysi (Tuomi & Sarajärvi
2018) tarjosi välineet aineiston systemaattiseen pelkistämiseen ja keskeis-
ten merkityssisältöjen kokoamiseen, kun taas subjektipositioanalyysi (Da-
vies & Harré 1990; Edley 2001) avasi mahdollisuuden tarkastella, millaisiin
ammattillisiin positioihin sosiaalialan ammattilaiset puheessaan itseään ja
lapsia asemoivat. Näin analyysimenetelmät tukivat sekä ilmiön kuvaamista
että tulkintojen syventämistä. Analyysimenetelmistä kehysanalyysi ja sub-
jektipositioanalyysi edustavat tutkimuksessa ennen kaikkea tulkinnallisia
lukutapoja ja analyyttisiä apuvälineitä.

Osatutkimusten I ja III analyysia ohjasi jo varhaisessa vaiheessa tietoi-
nen valinta lukea aineistoa näiden analyysimenetelmien mukaisesta nä-
kökulmasta. Erving Goffmanin (1974) klassinen teos *Frame Analysis* luo
perustan kehysanalyttiselle ajattelulle, mutta ei tarjoa yksiselitteistä me-
netelmäohjetta analyysin toteuttamiseen. Kehysanalyysiä onkin sovellettu
monin eri tavoin tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu esimerkiksi asiantun-
tijatyötä perheväkivaltatilanteissa (Virkki ym. 2015), lastensuojelun käy-

täntöjä (Stalker ym. 2015) ja lasten kotihoitoa (Repo ym. 2019). Näissä tutkimuksissa analyysi on kohdistunut haastatteluaineistoissa tuotettuihin kuvauksiin ja tulkintoihin. Osatutkimuksessa I noudatin erityisesti Revon ym. (2019) tapaa nimetä kehykset tulkintakehyksiksi, koska analyysin kohteena olivat sosiaalialan ammattilaisten tulkinnat työssään kohtaamasta lapsen surusta.

Osatutkimuksen I analyysissa tarkastelen ryhmähaastatteluissa tuotettua puhetta kehysten kautta, jolloin kehys viittaa näkökulmaan, josta lapsen surua koskevaa puhetta tuotetaan. Kehysanalyysissa ei keskitytä ainoastaan yksittäisten kehysten tunnistamiseen, vaan myös niiden keskinäisiin suhteisiin ja limittymiseen (Goffman 1974; Virkki ym. 2015). Kehyksen ja diskurssin käsitteet ovat teoreettisesti lähellä toisiaan, sillä molemmat nojaavat ajatukseen kulttuurisesti jaetusta todellisuudesta (Alasuutari 1993; Günther 2012; Nisula 2010). Kehysanalyysi soveltui tutkimukseeni erityisesti siksi, että olin kiinnostunut tavoittamaan sen, millainen sosiaalisesti jaettu tulkinta lapsen surustaan tuottamasta tiedosta haastatteluihin osallistuneilla ammattilaisilla on. Güntherin (mt.) mukaan kehyksissä heijastuu se kulttuuri, jossa toimijat elävät ja työskentelevät, mikä tässä tutkimuksessa tarkoittaa sosiaalityön käytäntöjä sekä niitä kontekstuaalisia ja situationaalisia suhdeverkostoja, joiden kautta lapsen surua tulkitaan.

Osatutkimuksen II analyysimenetelmäksi valikoitui aineistolähtöinen sisällönanalyysi (Tuomi & Sarajärvi 2018), koska tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa kuvaus siitä, millaisena lapsen suru näyttäytyy sosiaalialan ammattilaisille heidän työssään. Sisällönanalyysi on menetelmä, jonka avulla aineistoa voidaan systemaattisesti pelkistää, ryhmitellä ja abstrahoida, jotta siitä voidaan muodostaa tutkimuskysymyksiä valaisevia merkityskokonaisuuksia (Tuomi & Sarajärvi 2018; Krippendorff 2013). Tässä vaiheessa aineisto oli jo analyysiprosessin myötä entistä tutumpi, mikä helpotti lapsen surua koskevien aineistokohtien tunnistamista. Hyödynsin analyysissa Atlas.ti-ohjelmaa, jonka avulla tunnistin ensin keinoja, joilla lapset ilmaisevat suruaan ammattilaisten kuvausten mukaan. Nämä keinot jäsentyivät neljäksi surun ilmenemisen muodoksi, joista muodostin edelleen kaksi lapsen surua kuvaavaa määritelmää.

Osatutkimuksen III analyysimenetelmäksi valikoitui subjektipositioanalyysi (Davies & Harré 1990; Edley 2001), koska tutkimuksen keskeinen kiinnostus kohdistui siihen, millaisiin ammatillisiin asemiin ja rooleihin sosiaalialan ammattilaiset puheessaan asettuvat työskennellessään surua kokevan lapsen kanssa. Subjektipositioanalyysi tarjoaa välineen tarkastella sitä, miten ammattilaiset asemoivat sekä itseään että lapsia suhteessa suruun, tukeen ja toimijuuteen ja siten avaa näkökulmia siihen, miten lapsen ääni ja kokemukset tulevat ammatillisissa käytännöissä näkyviksi (vrt. Törrönen 2014). Aiemmat analyysikierrokset olivat tehneet aineistosta analyytisesti tuttuja, mikä mahdollisti menetelmän tarkoituksenmukaisen ja perustellun valinnan suhteessa tutkimuskysymykseen.

Luvussa viisi esitän tutkimukseni synteesin, joka on rakentunut väitöskirjani kolmen osatutkimuksen tulosten systemaattisesta rinnastamisesta ja niiden välisten suhteiden analysoinnista. Synteesissä tarkastelen lapsen surua suhteiden merkityksen näkökulmasta surun kokemisessa, ilmaisemisessa ja kohtaamisessa sosiaalityön ammatillisissa käytännöissä. Sen ensisijaisena tehtävänä on tuottaa ymmärrystä siitä, miten sosiaalialan ammattilaiset tunnistavat ja tulkitsevat lapsen surua arjen sosiaalityössä ja millaisina ilmiöinä lapsen suru heidän näkökulmastaan näyttäytyy. Kaikkia kolmea osatutkimusta yhdistää käsitys surusta suhteisiin kytkeytyvänä tunteena – ilmiönä, joka ei synny yksilössä irrallisesti, vaan muotoutuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa erilaisissa sosiaalisissa, ammatillisissa ja institutionaalisissa yhteyksissä (Jakoby 2012; Chandran ym. 2025). Synteesi rakentuu siten osatutkimusten empiiristen havaintojen vertailusta ja niiden tulkinnallisesta yhdistämisestä niin, että lapsen surun sosiaalinen, situationaalinen ja suhteisiin kytkeytyvä luonne tulee kokonaisuutena näkyväksi. Näin vastaan tutkimuskysymykseeni: *”Miten sosiaalialan ammattilaiset jäsentävät lapsen surua suhteisiin ja konteksteihin kytkeytyvästä ilmiönä sosiaalityön käytännöissä?”* Tarkastelun kohteena ei ole lapsen suru sellaisenaan eikä lasten omassa kerronnassa ilmenevä kokemus, vaan sosiaalialan ammattilaisten tuottamat tulkinnat lapsen surusta ja siitä, miten lapsen suru heidän työssään tulee tunnistetuksi, jäsennetyksi ja merkityksellistetyksi osana ammatillista toimintaa ja vastuuta. Tämä näkökulma

haastaa käsityksen surusta universaalina kokemuksena: vaikka suru tunteena on yleisinhimillinen, sen kokeminen, ilmaiseminen ja ymmärtäminen muotoutuvat aina subjektiivisesti suhteiden ja kontekstien vaikutuksesta (Jakoby 2012; Kaplow ym. 2024; Lytje & Dyregrov 2025).

3.5 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tutkimuksen teko ei koskaan ole arvoista ja etiikasta vapaata, vaan ne ovat läsnä koko tutkimusprosessin ajan. Ne vaikuttavat tutkimusprosessin aikana tehtäviin päätöksiin sekä tutkijan suhteeseen tutkimukseen osallistujiin. Päätöksenteko on tässä tutkimuksessa liittynyt tutkimusaiheen ja tutkimusmenetelmien valintaan, aineiston hankintaan ja tutkimukseen osallistujien rekrytointiin. Taito tehdä eettisiä päätöksiä on keskeinen osa tutkijan ammattitaitoa, ja kyseessä voidaanakin katsoa olevan taito soveltaa tutkimusentekoon liittyviä periaatteita, sääntöjä ja normeja. (Clarkeburn & Mustajoki 2007; Kuula 2011.) Tutkimukseni eettiset kysymykset ovat liittyneet 1) aineistonkeruun ja tutkimusprosessin eettisiin kysymyksiin, 2) tutkijan positioon ja 3) lapsinäkökulmaisen tiedon tuottamiseen ammattilaisten näkökulmasta.

Aineistonkeruun ja tutkimusprosessin eettiset kysymykset

Tutkimuksen eettisyys on keskiössä läpi tutkimusprosessin, ulottuen tutkimusasetelman määrittämisestä aineistonkeruuseen, sen analysointiin ja raportointiin. Laadullisen tutkimuksen eettiset kysymykset korostuvat tutkijan ja tutkittavan välisessä vuorovaikutuksessa, jossa luottamus, kunnioitus ja avoimuus kuvautuvat tutkimusprosessin keskeisinä arvoina (Tuomi & Sarajärvi 2018). Eettisesti kestävä tutkimuksen perusta on hyvä tieteellinen käytäntö, joka edellyttää rehellisyyttä, huolellisuutta ja avoimuutta kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Tutkijan tulee myös reflektoida omaa asemaansa ja valtaansa suhteessa tutkittaviin sekä pyrkiä minimoimaan mahdolliset haitat (Eskola & Suoranta 2020). Olen noudattanut hyvää tieteellistä käytäntöä ja ihmistieteellisen tutkimuksen periaatteita läpi

tutkimusprosessin (TENK 2019; TENK 2023). Tutkimushanke, jonka itseenäinen osa tämä väitöskirjatutkimus on, sai Jyväskylän yliopiston eettisen lautakunnan puollon (3.9.2019, liite 1) ennen tutkimuksen käynnistymistä. Tämän lisäksi kaikilta niiltä organisaatioilta, joiden ammattilaisilta aineistoa on kerätty, on pyydetty tutkimuslupa aineiston keräämiseen. Aineiston keräämisessä on noudatettu kunkin tutkimuslupan myöntäneen organisaation antamia ohjeistuksia.

Koska suurin osa tutkimuslupan myöntäneistä organisaatioista ilmoitti, että ei luovuta ammattilaisten suoria yhteystietoja tutkijalle, aloitin aineistonkeruun ottamalla yhteyttä kunkin organisaation perheiden sosiaalityön ja lastensuojelun esihenkilöön, joiden yhteystiedot löysin organisaatioiden verkkosivuilta. Lähetin heille laatimani tutkimustiedotteen (liite 2), tietosuojaselosteen ja pyynnön jakaa tiedotetta työntekijöille. Tutkimustiedotteessa (liite 2) informoitiin tutkimuksen tarkoituksesta, osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja henkilötietojen käsittelystä sekä siitä, miten aineisto kerätään. Tämän jälkeen tutkimuksesta kiinnostuneet ammattilaiset ottivat yhteyttä minuun. Sovimme heidän kanssaan haastatteluajoista, jonka jälkeen toimitin heille uudelleen tutkimustiedotteen (liite 2) ja suostumuksen allekirjoitettavaksi.

Ennen haastattelujen alkua kerroin haastateltaville, että tallennan haastattelut ääninauhurilla. Laitettuani ääninauhurin päälle, pyysin heiltä vielä suullisen suostumuksen haastatteluun osallistumiseen ja haastattelun tallentamiseen. Kerroin myös, että he voivat keskeyttää haastatteluun osallistumisen missä tahansa vaiheessa. Koska kyseessä on sensitiivinen tutkimusaihe, ja haastattelun aihepiirit sellaisia, jotka voivat tuntua ammattilaisistakin herkiltä ja henkilökohtaisilta, tarjosin haastateltaville mahdollisuutta jäädä haastattelujen jälkeen refleктоimaan tuntemuksiaan. Osa haastateltavista hyödynsi tätä mahdollisuutta, ja näitä keskusteluja ei ole tallennettu osaksi tutkimuksen aineistoa. Tutkimuksen osallistujien anonymiteetti ja yksityisyys on suojattu (TENK 2023), ja tutkimustulokset on raportoitu sellaisessa muodossa, että yksittäisiä haastateltavia tai haastattelvien edustamia organisaatioita ei voi tunnistaa niistä. Tämä on erityisen tärkeää tutkimuksissa, joiden tutkimusaihe on sensitiivinen.

Suhteeni tutkimukseen osallistujiin ja tutkimuksen kohteena olevaan ilmiöön

Vaikka minulla on taustaa sosiaalityöntekijänä, olen koko väitöskirjaprosessin ajan toiminut ensisijaisesti tutkijan roolissa. Olen tietoisesti pitänyt tutkimuksellisen ja ammatillisen roolini erillään, enkä ole tuonut omaa sosiaalityöntekijän positioitani osaksi tutkimuksen analyysia tai tulkintaa. Tämä roolien erottelu on ollut tietoinen ja eettisesti perusteltu valinta, jonka tavoitteena on ollut tutkimuksen luotettavuuden ja objektiivisuuden turvaaminen. Katson kuitenkin, että tutkimukseni eettiset haasteet liittyvät erityisesti kaksoispositioon, jossa tutkija toimii samanaikaisesti sekä tutkijana että (entisenä) kollegana. Aineistonkeruun edetessä eteeni tuli tilanteita, joissa haastateltavaksi tuli ihmisiä, joiden kanssa minulla on yhteistä työhistoriaa saman organisaation palveluksessa. Nämä valinnat eivät olleet osaltani tietoisia, mutta tarjosin näiden tilanteiden vastaan tullessa mahdollisuuden keskeyttää haastattelu. Kukaan haastateltavista ei tarttunut tarjottuun mahdollisuuteen. Tiedostan kuitenkin, että tällainen asetelma voi aiheuttaa jännitteitä esimerkiksi valtasuhteiden, luottamuksen ja tietoon perustuvan suostumuksen näkökulmista (Strom-Gottfried 2018). Kaksoisroolissa toimiminen edellyttää erityistä refleksiivisyyttä ja jatkuvaa itsetutkiskelua, jotta tutkija voi tunnistaa mahdolliset ennakkoluulot ja varmistaa, etteivät ne vaikuta aineiston keruuseen tai tulkintaan (Willumsen 2008).

Haastatellessani tutkimukseeni osallistuneita sosiaalialan ammattilaisia, olen mennyt haastattelutilanteisiin paitsi tutkijana, myös sosiaalityöntekijänä, jolla on itsellään kokemusta tutkimuksen kohdeilmiöstä. Katson tämän asetelman tuoneen mukanaan eettisiä kysymyksiä suhteestani tutkittaviin ja tutkimuksen kohteena olleeseen ilmiöön. Olenkin joutunut pohtimaan näitä eettisiä kysymyksiä tarkasti läpi tutkimusprosessin. Erityisesti jouduin pohtimaan sitä, miten kaksoisroolini vaikutti tutkittavien kokemukseen vapaaehtoisuudesta ja mahdollisesta paineesta osallistua tutkimukseen, miten varmistin luottamuksellisen ja turvallisen tilan käsitellä ammatillisesti ja emotionaalisesti kuormittavia aiheita sekä miten

tunnistin ja hallitsin omia ennakkokäsityksiäni, jotta ne eivät ohjanneet aineiston tulkintaa.

Olen tiedostanut, että yhteinen ammatillinen tausta haastateltavien kanssa voi vaikuttaa vuorovaikutukseen haastattelutilanteessa. Tämän vuoksi olen korostanut tutkimuksen vapaaehtoisuutta, ja tietoon perustuvaa suostumusta sekä varmistanut osallistujien oikeuden vetäytyä tutkimuksesta milloin tahansa. Tämä lähestymistapa on linjassa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2023) eettisten ohjeiden kanssa, joissa painotetaan osallistujien autonomian ja luottamuksellisuuden kunnioittamista. Kaksoispositio tarjosi mahdollisuuden syvällisempään ymmärrykseen tutkimuskohteesta. Pyrinkin hyödyntämään sosiaalityöntekijän taustaani tavalla, joka tukee tutkimuksen tavoitteita mutta ei ohjaa sen tulkinnallista suuntaa. Kokemus sosiaalityöstä auttoi minua tunnistamaan haastatteluissa esiin nousseita ammatillisia vivahteita, kuten terminologiaa, arjen käytänteitä ja palvelujärjestelmän rakenteellisia reunaehtoja, jotka saattaisivat jäädä vähemmälle huomiolle tutkijalle ilman vastaavaa taustaa. Lisäksi oma ammatillinen kokemus mahdollisti sensitiivisemmän kuuntelun lapsen suruun liittyviä tilanteita kuvattaessa, mikä helpotti turvallisen keskusteluilmapiirin rakentamista ja vähensi osallistujien tarvetta selittää perusasioita. Olen kuitenkin pitänyt tietoisesti erillään sen, miten ymmärrän ilmiön työntekijänä, ja sen, miten analysoin sitä tutkijana. Tämä on edellyttänyt systemaattista refleksiivisyyttä (Finlay 2002; Pillow 2003; Berger 2015), jatkuvaa oman tiedontuotantopositionsa tarkastelua sekä analyysiprosessin dokumentointia siten, että mahdolliset omat ennako-oletukseni eivät ohjaisi analyysin kulkua. Yhteinen ammatillinen kieli ja kokemus voivat edistää luottamusta ja lisätä aineiston rikkautta. On kuitenkin tärkeää, että tutkija ei käytä asemaansa väärin tai ohjaa tutkimusta omien kokemustensa perusteella. Tässä tutkimuksessa olen huolehtinut siitä, että oma sosiaalityöntekijän taustani ei ole ohjannut tutkimuksen kulkua tai tulkintaa, vaan olen toiminut johdonmukaisesti tutkijan roolissa (Strom-Gottfried 2018).

Refleksiivinen työskentelyote on ollut keskeinen väline eettisten kysymysten käsittelyssä. Olen tarkastellut kriittisesti omaa asemaani suhtees-

sa tutkittaviin ja tutkimuksen kohteena olevaan ilmiöön. Tämä on ollut erityisen tärkeää, koska tutkimukseni käsittelee sensitiivistä aihetta – lasten surua – ja perustuu ammattilaisten näkemyksiin ilman lasten suoraa osallistumista. Tällöin tutkijan on oltava erityisen tietoinen siitä, millaisia tulkintoja hän tekee ja miten ne suhteutuvat lasten omiin kokemuksiin (Christensen & Prout 2002; Tisdall 2017). Yhteenvetona voidaan todeta, että kaksoispositio tuo mukanaan sekä eettisiä haasteita että mahdollisuuksia. Eettisesti kestävän tutkimuksen edellytyksenä on tutkijan kyky tunnistaa oma asemansa, erottaa roolinsa ja toimia läpinäkyvästi. Näin voidaan varmistaa tutkimuksen luotettavuus ja osallistujien oikeuksien kunnioittaminen.

Lapsinäkökulmaisen tiedon tuottaminen ilman lasta

Koska tutkimukseni kohteena ovat sosiaalialan ammattilaisten näkemykset lapsen surusta ja sen kohtaamisesta, pidän tärkeänä tarkastella kriittisesti sitä, millaista tietoa ammattilaiset välittävät ja miten tämä tieto suhteutuu lasten omiin kokemuksiin. Tutkimukseni tavoitteena ei ole ollut tavoittaa lasten autenttisia kokemuksia surusta, vaan analysoida sosiaalialan ammattilaisten käytäntöjen merkitystä lapsen suruprosessissa. Tästä syystä tutkimustulosten raportoinnissa olen johdonmukaisesti korostanut, että kyse on nimenomaan ammattilaisten tulkinnoista ja näkemyksistä. Eettisesti on mielestäni välttämätöntä tuoda näkyväksi, että tällaisella tutkimusasetelmalla lasten omia näkökulmia ei voida tavoittaa. Tämä muodostaa yhden tutkimukseni keskeisistä rajoitteista, ja sen eksplisiittinen esiin tuominen on tärkeää, jotta tutkimuksen tuottama tieto voidaan ymmärtää oikeassa kontekstissaan.

Ensimmäinen eettinen kysymys liittyy lasten äänen välittämiseen ammattilaisten kautta. Tätä olen pohtinut erityisesti osatutkimuksessa I, jossa olen analysoinut sosiaalialan ammattilaisten tulkintoja lapsen surusta tuottamasta tiedosta. On mielestäni perusteltua kysyä, onko mahdollista, että tiedon kerääminen ammattilaisilta vahvistaakin aikuislähtöisiä tulkintoja ja ohittaa lasten omat kokemukset (vrt. Hurtig 2003)? Pidän mahdol-

lisena, että tietoa kerätessä sosiaalialan ammattilaisilta osa tulkinnoista väistämättä rakentuu aikuislähtöisesti, sillä ammattilaiset puhuvat lapsen surusta oman ammatillisen näkökulmansa ja institutionaalisten raamien kautta. Tästä huolimatta katson, että heidän puheensa tarjoaa tärkeää ja välttämätöntä tietoa siitä, miten lasten suru tunnistetaan, kohdataan ja jäsennetään sosiaalialan käytännöissä. Näin ollen ammattilaisten näkemykset eivät korvaa lasten omia kokemuksia, mutta ne auttavat ymmärtämään niitä rakenteellisia, ammatillisia ja vuorovaikutuksellisia konteksteja, joissa lasten suru tulee näkyväksi. Tämän tutkimuksen tavoitteena ei ole puhua lasten puolesta, vaan hahmottaa, millaisin tavoin lapsen surua tulkitaan ja millaisia mahdollisuuksia tai rajoitteita nämä tulkinnat tuottavat käytännön työssä.

Vaikka ammattilaiset työskentelevät lasten kanssa ja ovat asiantuntijoita omalla alallaan, heillä voi olla ennako-oletuksia siitä, kuinka lapset surevat ja kuinka he toivovat tulevaisuuden kohdatuksi (Christensen & Prout 2002). Tämä voi johtaa siihen, että lasten moninaiset kokemukset jäävät näkymättömiksi ja tutkimuksessa korostuvat vain ammattilaisten näkemykset. Sosiaalityössä kohdatusta lasten surusta tulisikin jatkossa tehdä lisätutkimusta erityisesti lasten omiin näkemyksiin keskittyen, jotta ilmiöstä voidaan muodostaa mahdollisimman kattava käsitys. Kansainvälisesti aihetta ovat tarkastelleet toistaiseksi vain harvat tutkijat (Quinn-Lee 2014; Mitchell 2017), mikä korostaa lisätutkimuksen tarvetta niin Suomessa kuin laajemminkin. Tämän tutkimuksen kohdalla olen pyrkinyt ehkäisemään aikuislähtöisten tulkintojen ylikorostumista tekemällä näkyväksi sen, että aineisto koostuu ammattilaisten puheesta ja että heidän näkemyksensä rakentuvat aina omista ammatillisista asemistaan käsin. Analyysissä olen systemaattisesti erottanut toisistaan sen, mitä ammattilaiset kertovat lasten kokemuksista, ja sen, miten he tulkitsevat näitä kokemuksia omien professionaalisten raamiensa kautta. Lisäksi olen pyrkinyt tuomaan esiin ne tilanteet, joissa ammattilaisten puheessa näkyy tulkinnallista epävarmuutta tai rajallisuutta suhteessa lasten omaan näkökulmaan. Tällä tavoin olen tietoisesti pitänyt esillä tutkimukseni rajauksen ja sen, ettei tarkoitukseni ole kuvata lasten omia kokemuksia, vaan ammattilaisten tapoja havai-

ta ja jäsentää lasten surua sosiaalityön kontekstissa. Tämä tekee näkyväksi myös sen, millaista tietoa jää tavoittamatta ja miksi lasten omille näkemyksille on jatkossa erityinen tutkimuksellinen tarve.

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut lapsen surua sosiaalialan ammattilaisten näkökulmasta, koska he ovat usein keskeisiä toimijoita, jotka kohtaavat lapsen surun arjen palvelujärjestelmissä. Ammattilaisten käsitykset vaikuttavat siihen, miten lapsen suru tunnistetaan, millaisia merkityksiä sille annetaan ja millaisia tukitoimia lapselle tarjotaan. Näin heidän näkemyksensä heijastavat paitsi yksilöllisiä tulkintoja myös laajempia institutionaalisia käytäntöjä, jotka muovaavat lapsen mahdollisuuksia tulla kohdatuksi surussaan. Ammattilaisten kokemuksiin perustuva tieto on siten olennainen osa ilmiön ymmärtämistä ja auttaa hahmottamaan sosiaalityön valmiuksia, haasteita ja kehittämistarpeita lapsen surun kohtaamisessa. Ammattilaisten näkökulman hyödyntäminen on myös eettisesti perusteltua.

Kolmas eettinen kysymys, joka on otettava huomioon, on miten ammattilaisten käsitykset rakentuvat ja millä tavalla he kuvaavat lasten surua ja sen kohtaamista. Sosiaalialan ammattilaisten näkemyksiin voivat vaikuttaa heidän koulutuksensa, työkokemuksensa sekä organisaatioiden toimintakulttuurit (Punch 2002). Tämän vuoksi on keskeistä analysoida kriittisesti, miten ammattilaisten kertomukset vaikuttavat siihen, millaisena lasten suru nähdään ja mitä seurauksia tällä on lapsinäkökulmaisen tiedon tuottamiselle. On tärkeää tiedostaa, että lapsilla on ainutlaatuisia kokemuksia omasta tilanteestaan (Pösö 2018), ja tämän ainutlaatuisuuden kuuleminen on sosiaalityöntekijän ammattitaitoon oleellisesti kytkeytyvä tehtävä. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä on tärkeä tutkia, koska heillä on merkittävä valta siinä, miten lasten kokema suru voi tulla tunnistetuksi ja kohdatuksi. On myös eettisesti arvokasta antaa ääni sosiaalityöntekijöille, jotka työskentelevät näissä haastavissa tilanteissa. Kuuntelemalla ja analysoimalla sosiaalityöntekijöiden tuottamaa tietoa on myös mahdollista kehittää lapsinäkökulmaisia käytäntöjä. Näin on myös siksi, että vaikka lasten kollektiivisen osallistumisen katsotaan olevan työskentelyn ihanne,

aikuiset voivat toimia portinvartijoina monin tavoin, tässä tapauksessa suhteessa tiedon muodostumiseen (myös Tisdall 2017, 69–71).

Yhteenvedona toteankin, että lapsinäkökulmaisen tiedon tuottaminen ilman lasten suoraa osallistumista on eettisesti monimutkainen kysymys, sillä se voi asettaa haasteita lasten oman äänen kuulumiselle, ja myös sille millaiseksi lapsinäkökulma muodostuu ja millaisia rajoituksia sillä on. Siksi olen pyrkinyt tutkimuksessani analysoimaan kriittisesti ammattilaisten tuottamaa tietoa ja pohtinut aktiivisesti sen rajoituksia lapsinäkökulman kannalta. On tärkeää tuottaa tietoa lapsen surusta myös ammattilaisten näkökulmasta, sillä se voi auttaa tunnistamaan ja tulkitsemaan sellaisia kokemuksia, joita lapsi ei välttämättä itse osaa sanoittaa. Ammattilaiset voivat myös auttaa lasta sanoittamaan kokemuksiaan. Kuten Määttä ja Uusitalo (2012) toteavat, ammattilaiset voivat havainnoinnin ja tulkinnan kautta tuottaa lapsinäkökulmaista tietoa, joka täydentää lapsen omaa ääntä ja varmistaa, että hänen kokemuksensa tulevat näkyviksi sosiaalityön käytännöissä.

4 Osatutkimusten tulokset

Väitöskirjani koostuu kolmesta osatutkimuksesta. Esittelen osatutkimukset ja niiden tulokset tässä luvussa tiiviisti. Osatutkimuksista yksi on suomenkielinen ja kaksi englanninkielisiä. Artikkelin I alkuperäinen käsikirjoitus, joka sittemmin on erinäisten kommentaarien ja vertaisarviointien myötä muovaantunut, on myös rakenteellisen sosiaalityön erikoistumisopintojeni lopputyö.

Kaikissa osatutkimuksissa näkökulmana on sosiaalialan ammattilaisten kerronta. Ensimmäisessä osatutkimuksessa painottuu lasta ympäröivien suhteiden tarkastelu, toisessa organisatorisia reunaehdoja ja ammattilaisten toimintaa tarkasteleva näkökulma ja kolmannessa keskitytään lapsen ja ammattilaisen väliseen suhteeseen. Esitän artikkelit yhteenvedossa tässä järjestyksessä, sillä katson jokaisen syventävän ja tarkentavan edellisissä käsiteltyjä teemoja. Taulukkoon 4 olen koonnut osatutkimusten tutkimuskysymykset, päätulokset ja merkityksen tutkimuskokonaisuudelle.

Taulukko 4. Osatutkimusten tutkimuskysymykset, keskeiset tulokset ja merkitys tutkimuskokonaisuudelle

Osatutkimus	Tutkimuskysymys	Päätulokset	Merkitys tutkimuskokonaisuudessa
Suhteissa rakentuva lapsen suru: lapsen suruun liittyvän tiedon muotoutuminen sosiaalialan ammattilaisten työssä	Miten lapsen suruun liittyvä tieto välittyy ja miten sitä jäsennetään sosiaalisena ja suhteisiin kiinnittyvänä ilmiönä sosiaalialan ammattilaisten työssä?	Aineistosta on tunnistettavissa kolme lapsen surusta kertomista kehystävää tulkintakehystä; läheissuhteiden tulkintakehys, professionaalisen suhteen tulkintakehys ja kontekstuaalissituationaalinen tulkintakehys. Näissä tulkintakehyksissä ilmenevät suhteet määrittävät lapsen tapaa tuottaa tietoaan surustaan. Tulkintakehyksiä kokoaan yhteen artikkelin tuloksena muodostuva käsite surutieto, joka tarkoittaa lapsen surusta tuottaman tiedon muovaantumista suhteiden ja kontekstien kokonaisuudessa.	Ymmärrys siitä, miten lapsen suru jäsennetään sosiaalityön kontekstissa suhteiden, tilanteiden ja kulttuuristen käytäntöjen kautta.
Finnish social work professionals' interpretations of children's sorrow in client encounters	Miten sosiaalialan ammattilaiset tulkitsevat työssään kohtaamaa lapsen surua?	Aineistosta tunnistetaan kaksi sosiaalialan ammattilaisten muotoa työssään kohtaamalle lapsen surulle: piilotettu (hidden) ja tunnistamaton (unrecognizable). Analyysi osoittaa, että mitä syvällisempi ja pitkäkestoisempi ammattilaisen suhde lapseen on, sitä todennäköisemmin surun piilotetut muodot tulevat tunnistetuiksi Tutkimuksen tulokset tukevat aiempia havaintoja siitä, että sosiaalialan ammattilaiset tarvitsevat uusia tapoja tunnistaa asiakkaiden tunteita.	Lasten surun ilmenemisen jäsentäminen sosiaalityön arjessa perustuu siihen, miten ammattilaiset tunnistavat ja tulkitsevat surua vuorovaikutuksessa sekä siihen, millaisia kulttuurisesti rakentuneita käytäntöjä nämä tulkinnat heijastavat.
Emotional and Relational Dynamics in Child-Focused Social Work: Social Workers' Subject Positions and their Consequences	1) Miten sosiaalityöntekijät positioivat itsensä tai miten heidät positioidaan työskennellessään survien lasten kanssa? 2) Mitä seurauksia näillä subjektipositioilla on?	Aineistosta tunnistettiin neljä sosiaalialan ammattilaisten ottamaa tai heille annettua subjektipositiota: palvelujärjestelmän suunnannäyttäjää (service system navigator), näkyvyyden mahdollistaja (visibility enabler), kuuntelija (listener) ja muualle ohjaaja (referrer). Positiot kuvaavat ammattilaisten reflektointia omasta toiminnastaan, osaamisestaan, ammatillisuudestaan ja palvelujärjestelmän ehdoista, joita surutyöskentelylle asettuu. Analyysi paljastaa epäselviä työskentelymalleja sekä resurssien ja koulutuksen puutteen merkityksiä.	Ammattilaisille annettujen ja heidän ottamien positioiden tunnistaminen. Positioiden seuraukset lapsille erityisesti vallan näkökulmasta. Ammattilaisten position vaikutukset lapsen surun kohtaamiseen. Millaisia rakenteellisia ja kulttuurisia tekijöitä tälle prosessille asettuu.

Kuvaan seuraavaksi alaluvuissa kunkin osatutkimuksen.

4.1 Lapsen suru suhteisiin kytkeytyvänä kokonaisuutena

Ensimmäinen osatutkimukseni *Lapsen suru sosiaalisena ja suhteisiin kytkeytyvänä ilmiönä: sosiaalialan ammattilaisten näkemykset* tarkastelee, miten sosiaalialan ammattilaiset tulkitsevat lapsen surua sosiaalisena ilmiönä ja selittävät, miten erilaisten lasta ympäröivien suhteiden vaikuttavan siihen. Osatutkimus rakentuu sosiaalialan ammattilaisten fokusryhmähaastattelusta ja analysoi sitä, millaisia tulkintoja ammattilaiset tuottavat lapsen surusta osana arkista asiakastyötään. Lähestyn ilmiötä kontekstuaalisen sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta, jossa lapsen suru ymmärretään ei vain yksilöllisenä tunnetilana, vaan suhteissa, tilanteissa ja kulttuurisessa kontekstissa rakentuvana kokemuksena (Gergen 1994; Jakoby 2012; Burr 2015; Chandran ym. 2025).

Aiemmassa sosiaalityön tutkimuksessa lasten surua on tarkasteltu erityisesti sijaishuollon yhteydessä (Fineran 2012; Mitchell 2017; Kuit & Ryke 2023), kun taas vähemmän huomiota on kiinnitetty siihen, miten sosiaalialan ammattilaiset jäsentävät lapsen surun ja erityisesti surusta tuotetun tiedon kohtaamista osana arkista asiakastyötä eri palvelukonteksteissa. Tämä osatutkimus vastaa tähän tutkimukselliseen aukkoon tarkastelemalla nimenomaan ammattilaisten tuottamia tulkintoja ja niiden suhteisuutta lapsen lähiympäristöön ja institutionaalsiin käytäntöihin. Tutkimuskysymys on: *Miten lapsen surustaan tuottama tieto tulee kohdatuksi sosiaalisena ja suhteisiin kiinnittyvänä ilmiönä sosiaalialan ammattilaisten näkökulmasta?*

Osatutkimuksessa I lähestyn fokusryhmähaastatteluja vuorovaikutus-tilanteina, joissa ammattilaiset yhdessä rakentavat ja neuvottelevat merkityksiä lapsen surustaan tuottamasta tiedosta. Analyysi nojaa Erving Goffmanin (1974) kehysanalyysiin. Se ei toimi ainoastaan teknisenä välineenä, vaan myös teoreettisena linssinä, jonka kautta pyrin ymmärtämään sitä, miten ammattilaiset asettavat lapsen surua koskevan puheensa tiettyihin tulkinnallisiin kehyksiin. Fokusryhmäkeskusteluissa ammattilaiset paitsi määrittelevät ja tulkitsevat lapsen surua, myös refleктоivat omaa toimintaansa ja ammatillisia kokemuksiaan suhteessa lapseen ja tämän lähiym-

päristöön. Näitä ammattilaisten vuorovaikutuksessa rakentuvia tulkintoja kutsun *tulkintakehyksiksi* (vrt. Repo ym. 2019).

Osatutkimuksen I analyysissa lapsen suruun kytkeytyvät suhteet jäsenyivät kolmeen tulkintakehykseen: kontekstuaalis-situationaaliseen, läheissuhteisiin ja professionaaliseen suhteeseen. Nämä kehykset eivät kuvaa lasten autenttisia kokemuksia sinänsä, vaan sosiaalialan ammattilaisten tuottamia tulkintoja siitä, miten lapsen surusta tuottama tieto jäsentyy ja saa merkityksensä erilaisissa sosiaalisissa suhteissa. Lähestymistapa nojaa sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksen siitä, että todellisuus – mukaan lukien tunteet ja niihin liittyvä tieto – rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kielenkäytössä ja kulttuurisissa käytännöissä (Berger & Luckmann 1966; Burr 2015).

Kontekstuaalis-situationaalisessa tulkintakehyksessä ammattilaiset jäsentävät lapsen surusta tuottamaa tietoa ajan, paikan ja sosiaalisten suhteiden kautta (Smart 2007; 2011). He kuvaavat lapsen surutiedon olevan sidoksissa suhdeverkostoihin ja elämäntilanteisiin, joiden osana lapsi elää, mutta myös laajempaan yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Ammattilaisten puheessa tunnistuu ajatus siitä, että surun ilmeneminen ja tunnistettavuus vaihtelevat tilanteittain ja ovat yhteydessä siihen, millaisia merkityksiä surulle kyseisessä kontekstissa annetaan. Tämä vastaa sosiaalisen konstruktionismin näkemystä tunteista kulttuurisesti ja historiallisesti muotoutuvina ilmiöinä (Gergen 1999; Jakoby 2012).

Läheissuhteiden tulkintakehyksessä ammattilaiset pohtivat erityisesti sitä, millä tavoin lapsen läheiset aikuiset vaikuttavat lapsen mahdollisuuksiin tuottaa tietoa surustaan. Kehys jakautuu kahteen ulottuvuuteen: läheissuhde surun ilmaisun tukena ja läheissuhde portinvartijana. Ensimmäisessä korostuu läheisen aikuisen salliva ja tilaa antava rooli, joka mahdollistaa lapsen kertomisen ja surun sanoittamisen. Jälkimmäisessä läheinen voi toimia esteenä lapsen surun ilmaisulle joko tietoisesti tai tiedostamatta (vrt. Olli 2014). Ammattilaisten tulkinnoissa tämä dynamiikka tekee näkyväksi sen, että lapsen suru ei ole vain yksilön sisäinen kokemus, vaan rakentuu suhteissa, joissa toiset ihmiset vaikuttavat sen ilmaisun

mahdollisuuksiin ja hyväksyttävyyteen, joka on keskeinen ajatus sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta tarkasteltuna (vrt. Burr 2015).

Professionaalisen suhteen tulkintakehyksessä ammattilaiset jäsentävät omaa toimintaansa suhteessa lapsen surun ilmaisemiseen ja kohtaamiseen. He kuvaavat sekä konkreettisia tukikeinoja, kuten työmenetelmien käyttöä ja samalle tasolle asettumista (Winter 2011), että psykososiaalista tukea, joka rakentuu luottamuksellisessa ja riittävän turvallisessa suhteessa lapseen. Luottamus näyttäytyy ammattilaisten tulkinnoissa keskeisenä edellytyksenä sille, että lapsi uskaltaa kertoa surustaan (Thomas 2002; Strolin-Koltzman ym. 2010). Näin ammattilaiset eivät ainoastaan reagoi lapseen, vaan osallistuvat aktiivisesti lapsen surun merkityksellisestämisestä (ks. Gergen 1994).

Osatutkimuksessa I tunnistetut tulkintakehykset kokoaa yhteen käsite surutieto, jolla tarkoitan lapsen surustaan tuottamaa tietoa sellaisena kuin se ammattilaisten tulkinnoissa rakentuu suhteiden ja kontekstien kokonaisuudessa. Tulkitsen surutiedon kerrostuneena ja ajassa rakentuvana: se ei synny yksittäisessä hetkessä, vaan muodostuu toistuvissa kohtaamisissa ja vuorovaikutustilanteissa, joissa lapsi asettuu osaksi suhdeverkostoaan. Perheiden ja läheisten tavat käsitellä surua sekä ammattilaisten tulkinnat näistä tavoista ovat sidoksissa myös laajempaan yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Tässä mielessä surutieto resonoi Neimeyerin, Klasin ja Dennisin (2014) mallin kanssa, jossa suru nähdään narratiivisena ja kulttuurisesti jäsenyvässä prosessina. Kulttuuriset erot surun ilmaisussa (Rosenblatt 2008) sekä yhteiskunnalliset tunneilmaisun normit (Pulkkinen 2016; 2017) vahvistavat käsitystä siitä, että lapsen suru ei ole universaali ilmiö, vaan rakentuu kulttuurisesti hyväksyttävien tapojen ja odotusten puitteissa. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta lapsen suruun liittyvä tieto sosiaalityössä rakentuu siis ihmisten vuorovaikutuksessa tietystä ympäristöstä ja tietyssä ajassa – ja myöhemmin toisin (Juhila 2004; Burr 2015).

Tämän osatutkimuksen kautta tuotan väitöskirjalleni ymmärrystä siitä, miten lapsen suru jäsennetään sosiaalityön kontekstissa suhteiden, tilanteiden ja kulttuuristen käytäntöjen kautta. Näin tutkimus ei tavoittele lap-

sen surun universaalia määritelmää, vaan pyrkii ymmärtämään sen rakentumista ammattilaisten tulkinnoissa – prosessina, joka on samanaikaisesti henkilökohtainen ja yhteisöllinen, sekä kytkeytynyt sosiaalityön institutionaalisiin käytäntöihin. Osatutkimus I tuo näkyviin, miten lapsen suru jäsentyy sosiaalityön kontekstissa suhteisiin kytkeytyvänä kokonaisuutena ammattilaisten tuottamissa tulkinnoissa. Tarkastelun painopiste on lasta ympäröivissä suhteissa, joissa suru saa merkityksensä perheen, läheisten ja ammattilaisten vuorovaikutuksessa. Tämä suhteisiin ja konteksteihin ankkuroituva ymmärrys muodostaa lähtökohdan myös seuraavalle osatutkimukselle, jossa näkökulma siirtyy tarkemmin ammattilaisten tekemiin tulkintoihin lapsen surun ilmenemisestä arkisissa asiakaskohtaamisissa. Siinä missä osatutkimus I jäsentää lapsen surua suhteiden ja tulkintakehysten kokonaisuutena, osatutkimus II tarkentaa analyysiä siihen, millaisina lapsen surun ilmaisen muodot näyttäytyvät ammattilaisille ja millaisin käsitteellisin keinoin he pyrkivät tekemään näitä ilmenemismuotoja tunnistettaviksi sosiaalityön käytännöissä.

4.2 Asiakaskohtaamisissa rakentuneet sosiaalialan ammattilaisten tulkinnat lasten surusta

Väitöskirjani toinen osatutkimus, *Finnish social work professionals' interpretations of children's sorrow in client encounters*, tarkastelee sitä, miten sosiaalialan ammattilaiset tulkitsevat työssään kohtaamaansa lasten surua osana arkisia asiakaskohtaamisia. Osatutkimuksen keskiössä on pyrkimys ymmärtää, millaisina lapsen surun ilmenemismuodot näyttäytyvät ammattilaisille ja millaisin tulkinnallisoin keinoin he pyrkivät tekemään surua näkyväksi ja ymmärrettäväksi sosiaalityön käytännöissä. Lähestymistapa rakentuu kontekstuaalisen sosiaalisen konstruktionismin varaan, jossa lapsen suru ymmärretään ei pelkästään yksilöllisenä tunnetilana, vaan suhteissa, tilanteissa ja kulttuurisessa kontekstissa rakentuvana kokemuksena (Berger & Luckmann 1966; Gergen 1994; Burr 2015). Tämä teoreettinen lähtökohta ei toimi analyysia ohjaavana viitekehyksenä, vaan sensitiivisenä lukutapana, joka mahdollistaa lapsen surun tarkastelun sosiaalisesti

tuotettuna ja vuorovaikutuksessa muotoutuvana ilmiönä. Osatutkimuksen tutkimuskysymys – *Miten sosiaalialan ammattilaiset tulkitsevat työssään kohtaamaa lapsen surua?* – kohdistuu siten nimenomaan ammattilaisten rakentamiin tulkintoihin, ei lasten omiin kertomuksiin tai kokemuksiin sellaisinaan.

Osatutkimuksen II aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä (Tuomi & Sarajärvi 2018). Analyysi ei ollut teorialähtöistä eikä teoriaohjaavaa, vaan perustui systemaattiseen aineiston läpikäyntiin ja niihin haastattelupuheen kohtiin, joissa ammattilaiset pohtivat, miten lapset heidän kokemuksensa mukaan ilmaisevat suruaan ja miten he itse ammattilaisina pyrkivät näitä ilmaisemisen tapoja ymmärtämään. Aineistolähtöisen analyysin avulla pyrin tuottamaan ilmiötason kuvauksia lapsen surusta sellaisena kuin se ammattilaisten tulkinnoissa, ja käytännön työssä näyttäytyy sosiaalityön kontekstissa (Patton 2014).

Analyysin perusteella lapsen suru jäsentyy ammattilaisten tulkinnoissa usein piilotetuksi ja vaikeasti tunnistettavaksi ilmiöksi. Haastattelujen alkuvaiheissa ammattilaiset kuvasivat vaikeuttaan sanallistaa kohtaamaansa lapsen surua. Keskustelujen edetessä kuitenkin hahmottui laaja kokemusperäinen ymmärrys siitä, että lasten elämäntilanteisiin liittyy monenlaisia surua aiheuttavia tapahtumia. Aineistosta tunnistin ensin keinoja, joilla lapset ammattilaisten mukaan ilmaisevat suruaan, ja näiden pohjalta erilaisia surun ilmenemismuotoja, jotka lopulta jäsentyivät lapsen surua kuvaaviksi määritelmiksi. Sosiaalialan ammattilaiset tulkitsivat lapsen surua erityisesti piilotettuna (*hidden*) ja tunnistamattomana (*unrecognizable*).

Piilotettu suru jakautui kahteen muotoon: sanattomaan ja näkymättömään suruun. Sanattoman surun tilanteissa ammattilaiset kuvasivat, ettei surua tunnisteta joko siksi, että lapsi ei osaa nimetä kokemustaan tai että surun ilmaiseminen tapahtuu viiveellä. Näkymättömän surun ilmenemismuotoihin kuuluivat epäsuora ilmaisu, surun ilmaiseminen muiden tunteiden kautta sekä lapsen tietoisesti piilottama suru. Ammattilaisten tulkinnoissa nämä muodot heijastavat sitä, että tunteet eivät ilmene universaalisti tai suoraviivaisesti, vaan rakentuvat kulttuurisesti ja sosiaalisesti hyväksyttävien ilmaisutapojen puitteissa (Gergen 1999; Burr 2015). Esi-

merkiksi lapsen rajallinen tunnesanasto tai pyrkimys suojella vanhempiaan saattoi ammattilaisten mukaan johtaa siihen, että suru jää ilmaisematta tai naamioituu muiksi reaktioiksi (vrt. Alvis ym. 2023).

Tunnistamattoman surun muodoiksi ammattilaiset kuvasivat fyysisen ja kompleksisen surun. Fyysinen suru ilmeni käyttäytymisen muutoksina ja somaattisina oireina, kuten päänsärkynä, vatsakipuna tai unettomuutena (Sood ym. 2006). Kompleksinen suru jäsenyi ammattilaisten puheessa pinnalliseksi, aaltoilevaksi ja kerrostuneeksi. Näissä tapauksissa suru ei ollut suoraan havaittavissa, vaan sen tunnistaminen edellytti ammattilaiselta pitkäjänteistä työskentelyä, luottamuksellista suhdetta lapseen ja hänen elämäntilanteensa tuntemusta. Tämä tulkinta on yhteydessä Bergerin ja Luckmannin (1966) näkemykseen todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta toistuvien käytäntöjen ja vuorovaikutuksen kautta.

Osatutkimuksen tulokset osoittavat, että lapsen surun tunnistaminen ammattilaisten näkökulmasta edellyttää luottamuksellista ja usein myös pitkäkestoista ammatillista suhdetta. Mitä paremmin ammattilainen tuntee lapsen elämäntilanteen ja kontekstin, sitä todennäköisemmin myös surun piilotetut ja monimuotoiset muodot tulevat tunnistetuiksi. Tämä korostaa sosiaalityön vuorovaikutuksellista ja suhdeperustaista luonnetta, jossa ammattilaiset eivät ainoastaan reagoi lasten tunteisiin, vaan osallistuvat aktiivisesti niiden merkityksellistämiseen osana ammatillista vuorovaikutusta (Gergen 1994). Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti lapsen suru näyttäytyy tällöin prosessinomaisena ilmiönä, joka rakentuu ajassa ja muotoutuu suhteissa, tilanteissa ja kulttuurisissa käytännöissä (Burr 2015).

Osatutkimuksen tulokset tukevat aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan sosiaalialan ammattilaiset tarvitsevat jatkuvasti uusia tapoja kohdata ja tukea surevia lapsia (O'Connor 2020; Pomeroy ym. 2021). Samalla tulokset osoittavat, että lasten suru näyttäytyy sosiaalityössä edelleen usein tunnistamattomana ja näkymättömänä ilmiönä. Tämä osatutkimus tuottaa väitöskirjalle keskeistä tietoa siitä, miten sosiaalialan ammattilaisten tulkinnat, ammatillinen koulutus, työtehtävien painotukset sekä institutionaaliset ja kulttuuriset reunaehdot muovaavat sitä, millaiset lapsen käyttäytymisen ja tunneilmaisun muodot ymmärretään suruksi ja millaiset

puolestaan tulkitaan muiksi huolenaiheiksi. Näin osatutkimus tuo näkyviin, miten yksittäisten ammattilaisten tulkinnat ja laajemmat sosiaalityön institutionaaliset käytännöt yhdessä vaikuttavat siihen, millä tavoin lasten suru sosiaalityössä tulee tunnistetuksi – tai jää tunnistamatta. Lisäksi osatutkimus tuottaa väitöskirjalle tietoa siitä, miten lasten suru ilmenee sosiaalityön arjessa ja miten sen tunnistaminen kytkeytyy ammattilaisten vuorovaikutukseen, tulkintoihin ja kulttuurisesti jäsentyneisiin käytäntöihin.

4.3 Sosiaalialan ammattilaisten subjektipositiot surutyöskentelyssä

Väitöskirjani kolmas osatutkimus, *Emotional and Relational Dynamics in Child-Focused Social Work: Social Workers' Subject Positions and their Consequences*, tarkastelee sosiaalialan ammattilaisten ottamia tai heille annettuja subjektipositioita lapsen kanssa tehtävässä surutyöskentelyssä sekä näihin positioihin kytkeytyviä seurauksia lapsen näkökulmasta. Osatutkimus fokusoituu lapsen ja ammattilaisen väliseen suhteeseen ja siihen, miten ammatilliset positiot muovaavat lapsen mahdollisuuksia tulla kuuluksi, kohdatuksi ja tuetuksi surussaan.

Lähestyn aihetta kontekstuaalisen sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta, jossa ammattilaisen toiminta ja ammatillinen positio eivät ole yksilöllisiä, neutraaleja tai pysyviä, vaan sosiaalisesti, kulttuurisesti ja institutionaalisesti rakentuneita (Berger & Luckmann 1966; Gergen 1994; Burr 2015). Myöskään tässä osatutkimuksessa sosiaalinen konstruktionismi ei ole ollut tutkimuksen toteutusta ohjaava lähestymistapa, vaan aineiston lukua ja tulkintaa ohjaava metodologinen valinta. Tässä kehyksessä ammatillisen identiteetin, tunteisiin suhtautumisen ja lasten kanssa tehtävän työn muotojen ymmärretään olevan vuorovaikutuksessa muotoutuvia ja sidoksissa laajempiin organisaatioiden rakenteisiin ja sosiaalipoliittisiin ehtoihin. Teoreettinen viitekehys ei ohjaa aineiston analyysiä kategorioiden tasolla, vaan toimii tulkintaa sensitiivisesti suuntaavana lukutapana.

Osatutkimuksen kaksijakoinen tutkimuskysymys kohdistuu ensinnäkin siihen, miten sosiaalialan ammattilaiset positioivat itseään tai miten hei-

tä positioidaan surua kokevan lapsen kanssa työskenneltäessä, ja toiseksi siihen, millaisia seurauksia näillä positioilla on lapseen. Aineisto koostuu ryhmähaastatteluista, joissa ammattilaiset refleктоivat omaa toimintaansa, osaamistaan ja ammatillista toimijuuttaan. Subjektipositiot eivät tule ymmärretyiksi vain yksilöllisinä valintoina, vaan sosiokulttuurisissa konventionissa, organisatorisissa rakenteissa ja ammatillisissa käytännöissä muotoutuvina asemointeina (Törrönen 2014). Koska positioihin sisältyy valtaa, vastuuta ja rajoituksia (Fairclough 1989), niiden vaikutusten tarkastelu osana lapsikeskeistä työskentelyä on keskeistä.

Osatutkimuksen analyysissa tunnistin neljä subjektipositiota: palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän, näkyvyyden mahdollistajan, kuuntelijan ja muualle ohjaajan position. Nämä positiot eivät ole toisensa poissulkevia, vaan voivat limittyä ja esiintyä rinnakkain eri tilanteissa. Ne kuvaavat ammattilaisten tulkinallisia tapoja asemoida oma toimintansa suhteessa lapseen ja hänen suruunsa. Palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän positiossa ammattilainen toimii aktiivisena toimijana, joka pyrkii rakentamaan toimivia palvelupolkuja ja varmistamaan, että lapsi saa oikea-aikaista ja tarkoituksenmukaista tukea suruun liittyviin tarpeisiinsa (vrt. Mitchell 2017). Tässä positiossa ammattilainen ei ainoastaan reagoi lapsen tilanteeseen, vaan osallistuu aktiivisesti sen muovaamiseen, mikä heijastaa sosiaalisen konstruktionismin ajatusta toimijuudesta merkityksiä tuottavana toimintana (Gergen 1999).

Näkyvyyden mahdollistajan positiossa ammattilainen pyrkii tekemään lapsen surua näkyväksi muille aikuisille ja toimijoille. Tämä positio edellyttää herkkyyttä lapsen tilanteelle ja kykyä tunnistaa hienovaraisia vihjeitä, joiden kautta suru ammattilaisten mukaan ilmenee. Lapsen surun tullessa tunnistetuksi ammattilainen voi palauttaa valtaa lapselle tunnustamalla tämän kokemuksen ja toimijuuden (Healy 2000). Tässä korostuu surun kielellinen ja relationaalinen luonne: suru ei ilmene vain sisäisenä tunteena, vaan sosiaalisesti tuotettuna ilmiönä, joka saa merkityksensä vuorovaikutuksessa (Burr 2015). Kuuntelijan positiossa ammattilainen asettuu empaattisesti ja sopeutuvasti lapsen rinnalle, luoden tilaa tunteiden ilmaisulle ja kokemusten jäsentämiselle. Tämä positio tukee lapsen autonomiaa

ja emotionaalista turvallisuutta (Brummelaar ym. 2018; McPherson ym. 2021). Samalla ammattilaisten tulkinnoissa tunnistetaan tähän positioon liittyviä riskejä, kuten väärin tulkittuja tarpeita, emotionaalista kuormittumista tai lapsen haavoittuvuuden lisääntymistä. Sosiaalisen konstruktio-
nismien näkökulmasta nämä riskit eivät palaudu yksilöllisiin epäonnistumi-
siin, vaan rakentuvat rakenteellisten ja kulttuuristen odotusten puitteissa
(Berger & Luckmann 1966).

Muualle ohjaajan positiossa ammattilaisen toiminta näyttäytyy ulkoa-
päin ohjautuvana. Lapsi saatetaan siirtää palvelusta toiseen organisatoris-
ten epäselvyyksien, vastuunjaon ongelmien tai resurssipuutteiden vuoksi,
mikä voi katkaista tuen jatkuvuuden ja heikentää lapsen mahdollisuuksia
saada tarvitsemaansa apua (Banks 2021). Tämä positio tekee näkyväksi
sosiaalityön rakenteelliset haasteet sekä ammattilaisten epävarmuuden
omasta osaamisestaan surutyöskentelyssä. Sosiaalisen konstruktionismin
mukaisesti nämä haasteet eivät ole yksilön kokemuksia, vaan institutio-
naalisesti ja diskursiivisesti rakentuneita (Fairclough 1989; Burr 2015).

Osatutkimuksen analyysi tuo esiin epäselviä työskentelymalleja, jotka
vaikuttavat myös sosiaalialan ulkopuolella. Vaikka aiempi tutkimus osoit-
taa, että lapsen suruun liittyviin tarpeisiin vastaaminen ajoissa ehkäisee
negatiivisia seurauksia (Fineran 2012), resurssien niukkuus ja koulutuksen
puutteet estävät ammattilaisia toimimasta tehokkaasti. On tärkeää tarkas-
tella, miksi sosiaalialan ammattilaiset eivät koe saavansa riittäviä valmiuk-
sia surua kokevan lapsen kohtaamiseen, ja miksi koulutuksen tarjoamat
valmiudet eivät siirry käytäntöön. Tämä osatutkimus tuottaa väitöskirja-
tutkimukselleni keskeistä tietoa siitä, miten ammattilaisen positio vaikut-
taa lapsen surun kohtaamiseen ja millaisia rakenteellisia ja kulttuurisia te-
kijöitä tähän prosessiin kytkeytyy.

Yhdessä tarkasteltuna osatutkimukset I–III muodostavat moniulottei-
sen mutta yhtenäisen kokonaiskuvan siitä, miten lapsen suru rakentuu,
tunnistuu ja tulee kohdatuksi sosiaalityön ammatillisissa käytännöissä.
Väitöskirjan yhteenvedon näkökulmasta ne osoittavat, että lapsen suru ei
näyttäydy sosiaalityössä yksiselitteisenä tai helposti nimettävänä ilmiönä,
vaan suhteissa rakentuvana sekä tilannekohtaisesti ja institutionaalisesti

jäsentyvänä prosessina. Ensimmäinen osatutkimus paikantaa surun suhteisiin ja konteksteihin kytkeytyväksi tulkinnalliseksi kokonaisuudeksi, toinen tarkentaa analyysiä lapsen surun ilmenemisen muotoihin ammatillaisten tulkinnoissa, ja kolmas tekee näkyväksi ammatilliset positiot ja toimintatavat, joiden puitteissa lapsen suru joko saa tilaa tai jää sivuun sosiaalityön arjessa. Näin suru näyttäytyy yhtä aikaa henkilökohtaisena kokemuksena ja sosiaalisesti tuotettuna ilmiönä, jonka tunnistaminen ja merkityksellistäminen riippuvat sekä vuorovaikutussuhteista että laajemmista institutionaalisista ja kulttuurisista ehdoista (Berger & Luckmann 1966; Gergen 1994; Burr 2015).

Osatutkimusten tulokset osoittavat, että sosiaalialan ammattilaiset eivät ainoastaan tulkitse lapsen surua, vaan osallistuvat aktiivisesti sen muotoutumiseen ammatillisten kohtaamisten, kielellisten käytäntöjen ja organisatoristen rakenteiden kautta. Tämä havainto asettuu linjaan lapsikeskeistä sosiaalityötä koskevan tutkimuksen kanssa, jossa ammatillisen suhteen, kuulluksi tulemisen ja tunnustamisen merkitys lapsen hyvinvoinnille on keskeinen (Winter 2011; Healy & Darlington 2009). Tulokset tuovat samalla näkyviin jännitteitä lapsikeskeisten ihanteiden ja sosiaalityön arjen reunaehtojen välillä: resurssit, vastuunjaot ja institutionaaliset käytännöt voivat joko tukea tai rajoittaa lapsen surun huomioimista. Lapsen suru hahmottuu tällöin dynaamisena ja ajassa rakentuvana ilmiönä, jonka kohtaaminen edellyttää sekä relationaalista sensitiivisyyttä että institutionaalista tietoisuutta sosiaalialan ammatillisissa käytännöissä.

5 Kontekstuaalis-situationaalinen surutieto

Tässä luvussa teen synteesin väitöskirjani kolmesta osatutkimuksesta tarkastelemalla lapsen surua suhteiden merkityksen näkökulmasta hänen surunsa kokemisessa, ilmaisemisessa ja kohtaamisessa sosiaalityön ammatillisissa käytännöissä. Kaikki kolme osatutkimusta (osatutkimus I; osatutkimus II; osatutkimus III) pohjautuvat ajatukselle surusta suhteisiin kytkeytyvänä tunteena - tunteena, joka ei synny yksin, vaan muotoutuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa erilaisissa sosiaalisissa, ammatillisissa ja institutionaalisissa yhteyksissä. Kokoan osatutkimusten tulokset yhteen tarkastelemalla lapsen surua kontekstuaalisena ja suhteisiin kytkeytyvänä ilmiönä ja vastaan näin tutkimuskysymykseen *"Miten sosiaalialan ammattilaiset jäsentävät lapsen surua suhteisiin ja konteksteihin kytkeytyvänä ilmiönä sosiaalityön käytännöissä?"* Tämä näkökulma haastaa käsityksen surusta universaalina kokemuksena: vaikka suru on tunteena universaali, sen kokeminen muotoutuu aina subjektiivisesti suhteiden ja kontekstien vaikutuksesta (Jakoby 2012; Kaplow ym. 2024; Lytje & Dyregrov 2025).

Synteesi rakentuu kahdesta toisiaan täydentävästä kokonaisuudesta. Ensimmäinen kokonaisuus, kontekstuaalis-situationaalinen surutieto, kuvaa sitä, miten lapsen suru ammattilaisten tulkinnoissa rakentuu vuorovaikutuksessa ja erilaisissa sosiaalisissa, kulttuurisissa ja institutionaalisissa tilanteissa. Tällöin huomio kohdistuu siihen, millaisena tiedon ja ymmärryksen kohteena lapsen suru ammatillisessa työssä näyttäytyy. Samalla korostuu lapsen surun vaikeasti tunnistettavissa oleva luonne, joka rakentuu erilaisissa situaatioissa, konteksteissa ja suhteissa. Synteesin toinen kokonaisuus, lapsikeskeinen surutyöskentely, tarkastelee sosiaalialan ammattilaisten positioita lapsen surun kohtaamisessa. Lapsikeskeinen surutyöskentely tuo esille ammattilaisten ottamia tai heille annettuja positioita, jotka määrittyvät ammattilaisten valmiuksien kautta, mutta jossa myös palvelujärjestelmän rakenteet ja toimintatavat raamittavat työn mahdollisuuksia (vrt. Simpson 2012). Tässä näkökulmassa keskeistä on, miten lapsen suru jäsentyy ammatillisen toiminnan ja vastuun kohteena sekä miten

ammattilaisten tulkinnat suhteutuvat lapsikeskeisen sosiaalityön tavoitteisiin.

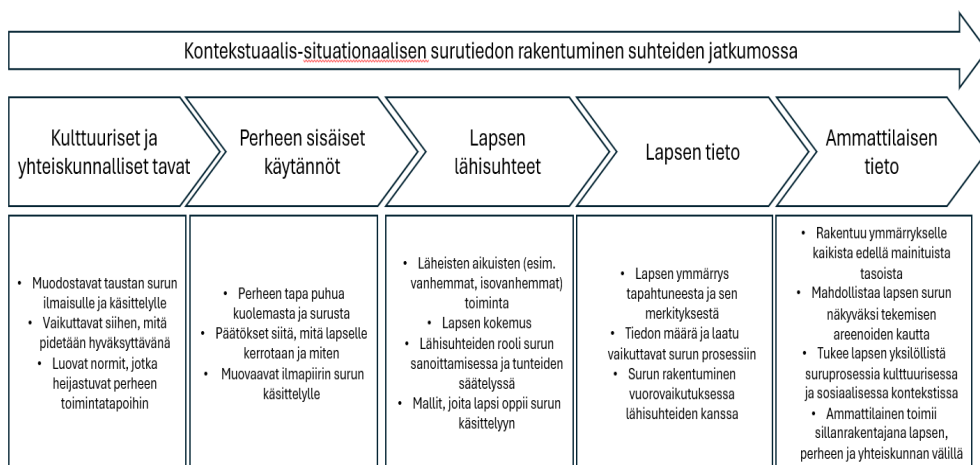
Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen ensin kontekstuaalis-situationaalista surutietoa lapsen ja ammattilaisten vuorovaikutuksessa rakentuvana jatkumona. Tämän jälkeen analysoin lapsikeskeistä surutyöskentelyä ja siihen liittyviä ammatillisia positioita, joiden kautta lapsen suru ja siihen liittyvä tieto muotoutuvat sosiaalityön käytännöissä. Näin synteesi jäsentää kokonaisuuden, jossa lapsen suru ymmärretään samanaikaisesti suhteissa rakentuvana kokemuksena ja institutionaalisesti muotoutuvana ammatillisena kysymyksenä.

5.1 Kontekstuaalis-situationaalisen surutiedon rakentuminen jatkumona

Kontekstuaalis-situationaalinen surutieto viittaa ammattilaisten tapaan ymmärtää lapsen surua moniulotteisena ja suhteissa rakentuvana ilmiönä, joka ei tule näkyväksi yksinomaan yksilöllisenä tunnekokemuksena, vaan ammattilaisten mukaan aina vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja toimintaympäristöjen kanssa (osatutkimus I). Tässä tutkimuksessa käsitteen tehtävänä on kuvata, miten sosiaalialan ammattilaiset tunnistavat ja tulkitsevat lapsen suruun kytkeytyviä suhteita ja niiden merkityksiä lapsen surulle osana arjen sosiaalityötä, ja millaisena ammatillisena tiedon ja toiminnan kohteena lapsen suru heidän tulkinnoissaan jäsentyy. Kuviossa 1 kuvattu kontekstuaalis-situationaalisen surutiedon jatkumo muodostuu tekemästäni kolmen osatutkimusten tulosten ja tutkimuskirjallisuuden synteesisistä. Osatutkimusteni lähtökohtana on ajatus siitä, että lasten suru ei rakennu erillisenä sisäisenä tilana, vaan suhteissa, käytännöissä ja tulkinnoissa, joissa lapsi elää arkeaan ja joissa hänen tunteitaan sanoitetaan, ohjataan tai vaiennetaan (osatutkimus I; Pirskanen 2023; Eaton Russell ym. 2024).

Kontekstuaalis-situationaalinen surutieto tarkoittaa suhdeperustaisesti muotoutuvaa ammatillista ymmärrystä, joka rakentuu lapsen, hänen läheistensä ja sosiaalialan ammattilaisten välisessä vuorovaikutuksessa. Su-

rutietoon sisältyy toisaalta ammattilaisten kokoama tieto siitä, miten lapsi heidän havaintojensa ja tulkintojensa perusteella kokee, ilmaisee ja jäsentää suruaan, ja toisaalta ammattilaisten oma surutieto, joka muodostuu heidän kokemuksistaan ja ammatillisista arvioistaan lapsen tilanteesta (Alvis ym. 2023; Traher & Breen 2024). Tässä tutkimuksessa lapsen surutieto ei siis perustu suoraan lapsen omaan kerrontaan, vaan ammattilaisten tulkintoihin lapsen surukokemuksesta ja siihen liitetystä merkityksistä.

Kuvio 1. Kontekstuaalis-situationaalisen surutiedon rakentuminen suhteiden jatkumossa

Tutkimustulosten perusteella surutieto rakentuu jatkumona, ei yksittäisenä tapahtumana tai selkeästi rajattavana hetkenä, ja tämä jatkumoajattelu tarkoittaa sitä, että lapsen surun ymmärtäminen syvenee ja muuntuu ajan myötä erilaisissa suhteissa ja tilanteissa. Surutieto alkaa rakentua jo ennen kuin lapsi itse ilmaisee suruaan, ja se kehittyy edelleen lapsen elämänsä ja vuorovaikutussuhteiden muuttuessa (osatutkimus I), jolloin se näyttäytyy prosessuaalisena, kerroksellisenä ja kontekstisidonnaisena ilmiönä, joka ei ole pysyvä tai yhdenmukainen, vaan jatkuvasti muuntuva. Kontekstuaalis-situationaalinen surutieto muodostuu limittäisistä, toisiinsa vaikuttavista suhteista sekä niissä rakentuvasta tiedosta. Kuvio 1 havainnollistaa kokonaisuutta. Se tekee näkyväksi sen, että surutieto ei ole

vain lapsen tuottamaa tietoa omasta kokemuksestaan eikä yksinomaan ammattilaisten asiantuntijatietoa, vaan näiden yhteenkietoutumisena syntyvää, tilanteissa ja konteksteissa muotoutuvaa ymmärrystä, joka voi lisääntyä, täsmentyä, siirtyä ja muuttua vuorovaikutuksessa, mutta joka voi myös jäädä näkymättömäksi, jos tilanteet, suhteet tai rakenteet eivät tue sen esiin tuleamista.

Jatkumon lähtökohtana ovat kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tavat, jotka kehystävät sitä, miten lapsuutta, surua ja tunteiden ilmaisua ylipäättään ymmärretään. Osatutkimusteni I ja II perusteella ammattilaiset kuvaavat, että kulttuuriset käsitykset kuolemasta, menetyksestä ja tunteiden näkyvästä ilmaisusta vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaisena lapsen suru perheissä ja palvelujärjestelmässä tulee tunnistetuksi (vrt. Pulkkinen 2016; 2017). Joissakin kulttuurisissa konteksteissa suru nähdään yksityisenä ja vaikenemista edellyttävänä tunteena, kun taas toisissa sitä käsitellään avoimemmin yhteisöllisten rituaalien ja jaetun puheen kautta (Silverman ym. 2021). Ammattilaisten mukaan tällaiset kulttuuriset orientaatiot voivat joko avata tai sulkea lapselta tiloja surun ilmaisulle (osatutkimus I).

Kulttuuris-yhteiskunnalliset orientaatiot määrittävät konkreettisia perheen sisäisiä käytäntöjä, jotka muodostavat lapsen surun ilmaisun ensimmäisen ja perustavan kehyksen ja ovat kuvion 1 jatkumon toinen vaihe. Tutkimustulokset osoittavat, että aikuisten valinnat siitä, mitä lapselle perheessä kerrotaan menetyksestä, millä käsitteillä siitä puhutaan ja milloin siitä vaietaan, vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaiseksi lapsen surun ymmärrys alkaa muotoutua (osatutkimus I). Ammattilaisten kuvauksissa perheen sisäiset käytännöt liittyvät erityisesti vanhempien tai huoltajien tekemiin pedagogisiin ja suojeleviin päätöksiin, joiden tavoitteena on usein lapsen säästäminen kivulta, mutta jotka voivat samalla kaventaa lapsen mahdollisuutta sanoittaa ja jakaa suruaan. Hyvää tarkoittava suojeleminen voi ammattilaisten mukaan johtaa tilanteisiin, joissa lapsen suru jää näkymättömäksi tai tunnistamattomaksi (Zhang ym. 2023). Näin perheen sisäiset käytännöt eivät ole vain surun taustatekijä, vaan keskeinen ulottuvuus, jossa surutieto alkaa kerrostua. Tutkimukseni aineistossa tämänkaltaisen tulkinta näkyy erityisesti ammattilaisten puheessa siitä, miten erilaiset su-

kupolvelta toiselle siirtyvät tavat ja käytännöt surun kohtaamiselle, käsitteilylle ja sanoittamiselle muovaavat surutietoa ilman, että niitä välttämättä edes aktiivisesti tunnistetaan osana perheen toimintatapoja.

Jatkumossa seuraava ulottuvuus on lähisuhteet, joka tarkoittaa läheisten aikuisten konkreettista toimintaa arjen tilanteissa. Se eroaa perheen yleisistä käytännöistä siinä, että aikuisten toiminta rakentuu yksittäisissä vuorovaikutustilanteissa ja suhteissa. Näitä tilanteita ammattilaiset kuvasivat haastatteluissa kertomalla konkreettisia esimerkkejä siitä, miten lapselle läheinen aikuinen on erilaisin keinoin joko tukenut lasta kertomaan surustaan tai kieltänyt lasta kertomasta. Osatutkimusteni perusteella lapsen suru kiinnittyy usein arjen katkoksiin, muutoksiin ja menetyksiin, joissa lapsi tarvitsee läheisten aikuisten sensitiivistä läsnäoloa ja tukea (Pulkkinen 2017; Berinato 2020). Ammattilaisten tulkinnoissa läheissuhteet – kuten suhde vanhempaan, isovanhempaan tai muihin läheisiin ihmissuhteisiin – näyttäytyvät keskeisinä tiloina, joissa lapsen suru joko tulee näkyväksi kehollisina tai sanallisina vihjeinä tai jää vaille vastakaikua. Suru ei rajaudu kuolemaan liittyviin kokemuksiin, vaan ilmenee myös eroissa, sijoituksissa, perhetilanteen muutoksissa ja muissa lapsen kannalta merkityksellisissä elämänmuutoksissa (Smart 2007; 2011; Mitchell 2017; Pirskanen 2023). Ammattilaisten tulkinnoissa lapsen suru hahmottuu suhteissa läheisiin aikuisiin, jotka voivat joko mahdollistaa surun näkyväksi tulemisen tai rajata sen ilmaisua (osatutkimus I; osatutkimus II).

Lapsen oma surutieto rakentuu näissä suhteissa osana aiempien ulottuvuuksien kehystämää jatkumoa. Tutkimustulosteni mukaan lapsen suru ei etene lineaarisesti tai vaihteittain, vaan aaltoilee ja kietoutuu muihin tunteisiin, kuten pelkoon, vihaan ja häpeään (osatutkimus II; De Stefano ym. 2021). Ammattilaisten tulkinnoissa lapset voivat osoittaa surua monin epäsuorin ja vaikeasti tunnistettavin tavoin, ja heillä voi olla enemmän ymmärrystä omasta surustaan kuin aikuiset hahmottavat. Lapsen oma surutieto on näin ollen joustavaa, tilanteista riippuvaa ja kerroksellista (Quinones ym. 2022). Ammattilaiset kuvasivat haastattelupuheessa esimerkkitalanteita, joissa lapsi tuotti tietoa surustaan joko suoraan tai epäsuorasti nähden kuitenkin, että lapsen kerrontaan vaikuttivat aiemmin jatkumossa

kuvatut ulottuvuudet. Lapsen oma surutieto siis muovautuu sen mukaan, tukevatko hänelle läheiset aikuiset surun ilmaisua vai eivät, ja millaiset käytännöt perheen sisällä ylipäättään surutilanteessa sallitaan.

Jatkumon viimeinen ulottuvuus on ammattilaiselle muodostuva surutieto, joka rakentuu kaikkien edellä kuvattujen ulottuvuuksien varaan. Ammattilaisen ymmärrys lapsen surusta ei synny irrallaan, vaan suhteessa lapseen, hänen läheisiinsä, perheen käytäntöihin sekä kulttuurisiin ja institutionaalsiin ehtoihin, jotka määrittävät, mitä surusta voidaan nähdä, sanoittaa ja käsitellä (osatutkimus I; osatutkimus II). Tässä ulottuvuudessa näkyy selkeimmin se, miten lapsen suru jäsentyy ammatillisen toiminnan ja vastuun kohteena: ammattilaisen tulkinnat vaikuttavat siihen, tuleeko suru nimetyksi, siirtyykö se työskentelyn kohteeksi vai jääkö se muiden huolten varjoon. Surutiedon näkökulmasta lapsen surun tunnistaminen edellyttää ammattilaiselta kykyä hahmottaa lapsi osana näiden suhteiden verkostoa ja herkkyyttä tunnistaa surun hienovaraisia ilmenemismuotoja arjen vuorovaikutuksessa (Brinkmann 2019; Lipponen & Pursi 2022).

Näin kontekstuaalis-situationaalinen surutieto ei tarkoita pelkästään sitä, että lapsen suru havaitaan, vaan sitä, että suru ymmärretään suhteissa rakentuvana, ajassa muuntuvana ja merkityksiä saavuttavana ilmiönä. Ammattilaiset ovat keskeisessä asemassa siinä, tuleeko tämä surutieto näkyväksi, ja millaisia merkityksiä sille annetaan sosiaalityön käytännöissä. Juuri tästä syystä siirryn seuraavassa alaluvussa tarkastelemaan lapsikeskeistä surutyöskentelyä ja niitä ammatillisia positioita, joiden kautta surutieto joko otetaan käyttöön, rajautuu tai ohitetaan sosiaalityön arjessa (vrt. Jaakola ym. 2024).

5.2 Lapsikeskeinen surutyöskentely

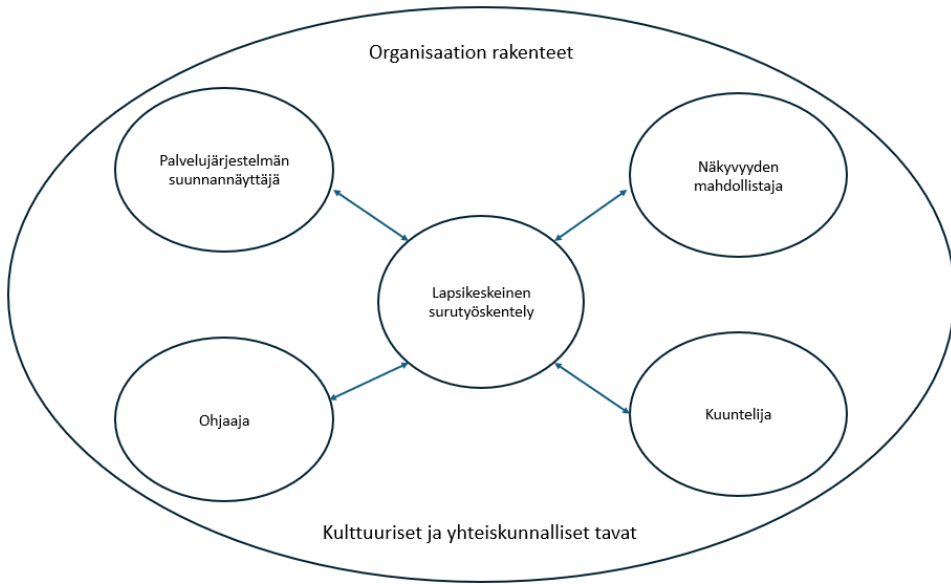
Tässä alaluvussa tarkastelen lapsikeskeistä surutyöskentelyä sosiaalialan ammattilaisten ottamien tai heille annettujen positiodien kautta. Tarkastelun ensisijaisena tehtävänä on analysoida sitä, miten lapsen suru jäsentyy ammatillisen toiminnan ja vastuun kohteena sosiaalityön käytännöissä. Tarkastelu perustuu osatutkimuksen III tuloksiin, mutta rakentuu synte-

sinä siten, että osatutkimusten I ja II havainnot lapsen surun ilmenemisestä, tunnistamisen haasteista sekä surun kontekstuaalisesta ja suhteissa rakentumisesta kytkeytyvät näihin positioihin. Näin lapsikeskeinen surutyöskentely ei näyttäydy yksittäisenä työotteena tai menetelmänä, vaan dynaamisena prosessina, jossa ammatillinen toimijuus rakentuu suhteessa lapseen, tämän läheisiin, muihin ammattilaisiin ja palvelujärjestelmän rakenteisiin – ja jossa tulkinnoista seuraa konkreettisia vastuun, toiminnan ja sivuun jäämisen muotoja.

Lapsikeskeisellä surutyöskentelyllä tarkoitan tässä yhteydessä tapoja, joilla sosiaalialan ammattilaiset tunnistavat, jäsentävät ja kohtaavat lapsen surua osana arkista ammatillista työtä. Tämä tarkastelu eroaa edellisestä alaluvusta siten, että huomio ei ole ensisijaisesti siinä, millaisena lapsen suru ilmenee tai miten se tulee tunnistetuksi ammattilaisten näkemyksissä, vaan siinä, miten nämä tulkinnat kiinnittyvät ammatillisiin käytäntöihin, työn rajoihin ja vastuisiin. Kuten osatutkimukset I ja II osoittavat, lapsen suru on ammattilaisten näkökulmasta usein epäsuoraa, piilotettua ja vaikeasti tunnistettavaa (Simpson 2012; Zhang ym. 2023; vrt. Pulkkinen 2017). Suru ei useimmiten ole sosiaalityön asiakkuuden eksplisiittinen syy, vaan seurausta niistä elämäntilanteista, joiden vuoksi lapsi ja perhe tulevat palvelujen piiriin. Tässä tilanteessa ammattilaisen positio on ratkaiseva: se määrittää, muuttuuko tunnistettu suru ammatillisen työskentelyn kohteeksi, millaisena se tulkitaan ja jääkö se jonkin muun huolen varjoon.

Osatutkimuksen III analyysissa tunnistin neljä keskeistä positiota: palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän, näkyvyyden mahdollistajan, kuunteelijan ja ohjaajan position. Nämä positiot eivät ole toisensa poissulkevia, vaan tilanteisesti muuntuvia ja osin päällekkäisiä ammatillisia asemointeja. Ne kuvaavat erilaisia tapoja, joilla ammattilaiset ottavat, jakavat tai siirtävät vastuuta lapsen suruun liittyvissä tilanteissa. Synteesin kannalta keskeistä on tarkastella, miten kuhunkin positioon asettuminen kytkeytyy osatutkimusten I ja II tuottamiin havaintoihin lapsen surun kontekstuaalisesta rakentumisesta ja miten nämä tulkinnat realisoituvat lapsikeskeisyyden näkökulmasta ammatillisena toimintana tai sen puuttumisena. Näin lapsikeskeinen surutyöskentely jäsentyy synteesissä nimenomaan kysy-

mykseksi siitä, kenen vastuulle lapsen suru sosiaalityössä lopulta tulee ja millä ehdoilla.

Kuvio 2. Sosiaalialan ammattilaisten positiot lapsen surun näkyväksi tekemisessä

Palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän positiossa sosiaalialan ammattilainen asettuu aktiiviseen ja koordinoivaan rooliin, jossa hän pyrkii varmistamaan, että lapsi saa oikea-aikaista ja hänen tilanteeseensa soveltuvaa tukea suruun liittyvissä kysymyksissä (osatutkimus III; Chandran ym. 2025; Zhang ym. 2023). Tässä positiossa lapsikeskeinen surutyöskentely ei rajoitu yksittäiseen kohtaamiseen, vaan suuntautuu kokonaisuuteen: siihen, miten lapsen suru tunnistetaan, mihin se kiinnittyy palvelujärjestelmässä ja millaiselle työskentelyn jatkumolle se lopulta asettuu. Tarkastelun painopisteessä on se miten surun tunnistaminen kytkeytyy aktiiviseen ammatilliseen vastuuseen ja toiminnan organisointiin. Ammattilainen toimii tällöin lapsen puolesta järjestelmässä, jossa vastuut, palvelut ja toimijat ovat hajautuneita.

Palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän positio kiinnittyy vahvasti osatutkimusten I ja II havainnoille lapsen surun kontekstuaalisesta ja suhteisiin kytkeytyvästä luonteesta. Tulokset osoittavat, että lapsen suru muotoutuu perheen sisäisissä käytännöissä, läheissuhteissa ja kulttuurisissa merkityskehyksissä, jotka voivat joko tukea tai estää surun ilmaisua (osatutkimus I; osatutkimus II; Jakoby 2012). Suunnannäyttäjän positiossa ammattilainen tunnistaa nämä taustatekijät nimenomaan tiedon lähteinä, joiden yhteen kokoaminen mahdollistaa lapsen tilanteen jäsentymisen kokonaisuutena. Suunnannäyttäjän positiossa ammattilainen pyrkii tunnistamaan näiden taustatekijöiden merkityksen ja huomioimaan ne, kun hän etsii lapselle sopivia tukimuotoja. Lapsikeskeinen surutyöskentely tarkoittaa tällöin sen ymmärtämistä, että lapsen suru on tunteena aina osa laajempaa elämäntilannetta ja suhteiden kudelmaa.

Osatutkimuksen III tulokset osoittavat, että palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän positio voi parhaimmillaan luoda lapselle kokemuksen jatkuvuudesta ja turvasta. Ammattilainen pyrkii siihen, ettei lapsen suru jää yksittäisten kontaktien varaan, vaan tulee kannatelluksi pidempänä prosessina. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi yhteistyön rakentamista eri toimijoiden välillä, lapsen tilanteen seuraamista palveluiden vaihtuessa sekä sen varmistamista, että lapsen suru ei katoa muiden tarpeiden alle (osatutkimus III; Griese ym. 2017). Lapsikeskeisyyden näkökulmasta tämä merkitsee sitä, että lapsen suruun liittyvä ymmärrys ei katkea ammatillisten siirtymien myötä, vaan siirtyy ja muuntuu osaksi seuraavia kohtaamisia. Lapsen näkökulmasta tällainen työskentely puolestaan voi vahvistaa tunnetta siitä, että hänen kokemuksensa otetaan vakavasti eikä sitä sivuuteta järjestelmän toiminnallisista syistä.

Samalla palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän positio tuo voimakkaasti esiin lapsikeskeisen surutyöskentelyn rakenteelliset rajat. Osatutkimukset II ja III osoittavat, että palvelujärjestelmä ei useinkaan tunnista surua itsenäisenä tuen tarpeena, vaan se jää elämäntilanteeseen liittyväksi sivuilmiöksi. Resurssipaineet, kiire, työnjaon epäselvyydet ja asiakkuuksien pirstaleisuus rajoittavat ammattilaisen mahdollisuuksia ylläpitää surutyöskentelyn jatkuvuutta (Pomeroy ym. 2021). Tässä kohdin korostuu ero lapsen surun

tunnistamisen ja sen ammatillisen käsittelyn välillä: kaikki tunnistettu suru ei muutu työskentelyn kohteeksi, eikä kaikki koettu suru aiheuta sellaista tuen tarvetta, johon tulisi vastata sosiaalihuollon palvelujärjestelmän tarjoamalla tuella. Suunnannäyttäjän positiossa lapsikeskeinen surutyöskentely onkin usein tasapainottelua sen välillä, mitä ammattilainen eettisesti näkisi tarpeelliseksi ja mitä palvelujärjestelmän ja sosiaalityön ammatillisten käytäntöjen näkökulmasta on mahdollista toteuttaa.

Synteessissä palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän positio konkretisoi sen, miten aiemmin tutkimustuloksena muodostunut käsite kontekstuaalis-situationaalinen surutieto voidaan kytkeä sosiaalityön käytäntöihin. Ammattilainen hyödyntää lapsen, perheen ja aiemmissa kontakteissa kertynyttä surutietoa pyrkiessään luomaan lapselle mahdollisimman johdonmukaisen tuen kokonaisuuden (osatutkimus I; osatutkimus III). Tässä positiossa surutieto toimii ammatillisen toiminnan resurssina, ei vain tulokinnallisena ymmärryksenä. Samalla tämä positio tuo näkyviin lapsikeskeisen surutyöskentelyn haasteellisen luonteen: vaikka ammattilainen pyrkisi lapsen edun mukaiseen työskentelyyn, palvelujärjestelmän rakenteet voivat rajoittaa sen toteutumista. Näin palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän positio osoittaa, että lapsikeskeisyys ei ole vain yksilöllinen ammattitaito, vaan edellyttää koko palvelujärjestelmän tukea ja sitoutumista lapsen surun vakavasti ottamiseen.

Näkyvyyden mahdollistajan positiossa sosiaalialan ammattilainen asettuu tehtävään, jossa hän pyrkii tekemään lapsen surun näkyväksi tilanteissa, joissa se ei ilmene suorana surupuheena tai selkeästi tunnistettavana emotionaalisena reaktiona (osatutkimus III; Alvis ym. 2023; Chandran ym. 2025). Tämä positio rakentuu vahvasti osatutkimusten I ja II havainnoille siitä, että lapsen suru jää usein piiloon ja tunnistamatta erityisesti silloin, kun sen ilmeneminen on epäsuoraa, viivästynyttä tai muiden tunteiden ja käyttäytymisen kerrosten peittämää (osatutkimus II; Simpson 2012). Tässä positiossa ammattilaisen vastuu ei rajoitu surun havaitsemiseen, vaan kohdistuu suruun liittyvien ilmausten tulkitsemiseen ja niiden nimeämiseen merkitykselliseksi osaksi lapsen tilannetta.

Osatutkimuksen III tulokset osoittavat, että lapsen suru voi ammattilaisten tulkinnoissa näyttäytyä monin ei-kielellisin tavoin: kehollisina oireina, levottomuutena, vetäytymisenä, käytöksen muutoksina tai toistuvina arjen haasteina, joita ei välittömästi yhdistetä menetykseen tai suruun (Sood ym. 2006; Bugge ym. 2014; osatutkimus II). Näkyvyyden mahdollistajan positiossa lapsikeskeinen surutyöskentely tarkoittaa ammattilaisen herkkyyttä tunnistaa nämä ilmenemismuodot merkitykselliseksi surutiedoksi ja kykyä liittää ne lapsen elämäntilanteeseen, suhteisiin ja aiempiin kokemuksiin (osatutkimus I; osatutkimus II). Lapsikeskeisyyden näkökulmasta tällainen työskentely vaikuttaa myös kontekstuaalis-situationaaliseen surutietoon, joka rakentuu tällöin tulkinnallisena prosessina, jossa lapsen epäsuorat viestit muutetaan jaettavaksi ja ammatillisesti tunnistettavaksi ymmärrykseksi.

Lapsikeskeisen työskentelyn näkökulmasta näkyvyyden mahdollistajan positio voi olla ratkaiseva. Osatutkimusten mukaan lapsen suru jää helposti huomaamatta silloin, kun se ei vastaa aikuisten odotuksia ”oikeanlaisesta” surevuudesta tai kun se ilmenee tavalla, joka tulkitaan ensisijaisesti esimerkiksi käytöshäiriöksi, oppimisvaikeudeksi tai psyykkiseksi oireiluksi (Simpson 2012; Zhang ym. 2023). Näkyvyyden mahdollistajan positiossa ammattilainen pyrkii estämään tällaisen surua kaventavan tulkinnan ja tuomaan esiin sen, että lapsen käyttäytyminen tai kehollinen oireilu voi olla lapsen tapa viestiä surusta silloin, kun kielelliset keinot eivät ole käytettävissä (Balk & Corr 2009; Griesse ym. 2017).

Tässä positiossa ammattilainen toimii tulkkina lapsen ja muiden aikuisten välillä. Hän tekee näkymättömäksi jäänyttä surua ymmärrettäväksi muille toimijoille, kuten vanhemmille, opettajille tai muille ammattilaisille, ja pyrkii näin avaamaan tilaa lapsen kokemuksen huomioimiselle (Corless ym. 2013; Sesar ym. 2024). Tulkin roolissa ammattilainen myös määrittää, missä määrin lapsen suruun liittyvät havainnot siirtyvät yksittäisistä kohtaamisista yhteiseen ammatilliseen ymmärrykseen. Näkyvyyden mahdollistajan positio kytkeytyy suoraan osatutkimuksen I havaintoihin suhteiden merkityksestä: lapsen suru rakentuu vuorovaikutuksessa, ja sen

tunnistaminen edellyttää ammattilaiselta kykyä nähdä lapsi osana näitä suhteita eikä irrallisena yksilönä.

Samalla tutkimustulokset kuitenkin osoittavat, että näkyvyyden mahdollistajan positioon liittyy myös merkittäviä eettisiä ja ammatillisia riskejä. Surun näkyväksi tekeminen edellyttää tulkintaa, ja tulkinta voi johtaa ylitulkintaan tai lapsen kokemuksen liialliseen problematisointiin, jos lapsen ilmaisua tarkastellaan irrotettuna hänen arjestaan, suhteistaan ja kulttuurisesta kontekstistaan (Laing & Moules 2015; Burr 2015). Lapsikeskeinen surutyöskentely tässä positiossa edellyttääkin jatkuvaa reflektiota siitä, milloin ammattilainen auttaa lasta tulemaan näkyväksi ja milloin hän tahdomattaan asettaa omat merkitysrakenteensa lapsen ilmaisun ylle. Osatutkimus II tuo esiin käsitteen tunnistamaton suru (unrecognizable sorrow), joka kuvaa tilanteita, joissa lapsen suru ruumiillistuu tai somatisoituu, eikä se siksi ole helposti sanallistettavissa tai tunnistettavissa (Sood ym. 2006; Bugge ym. 2014). Näkyvyyden mahdollistajan positiossa lapsikeskeinen surutyöskentely tarkoittaa juuri näiden ilmenemismuotojen vakavasti ottamista ja sen tunnistamista, että lapsen kokemus voi olla todellinen ja merkityksellinen, vaikka se ei asetu tavanomaisiin surun ilmaisun muotoihin (De Stefano ym. 2021).

Lapsen kannalta näkyvyyden mahdollistajan positio voi ehkäistä sitä, että suru jää näkymättömäksi ja siten vaille tukea. Samalla tutkimustulokset osoittavat, että ammattilaiset näkevät usein vain rajallisia hetkiä lapsen arjesta, mikä kaventaa heidän mahdollisuuksiaan tehdä kattavia tulkintoja lapsen tilanteesta (osatutkimus II). Näkyvyyden mahdollistajan positio edellyttää siksi myös tietoisuutta omien havaintojen rajallisuudesta ja valmiutta tarkistaa tulkintoja vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden kanssa. Näkyvyyden mahdollistajan positio konkretisoi sen, miten kontekstuaalis-situationaalinen surutieto voi tulla jaetuksi ja yhteiseksi. Ammattilainen kokoaa lapsen ilmaisemaa, tilanteissa havaittua ja suhteissa rakentuvaa tietoa ja tekee sitä ymmärrettäväksi laajemmassa ammatillisessa ja institutionaalisessa verkostossa (osatutkimus I; osatutkimus II; osatutkimus III; Traher & Breen 2024). Näin näkyvyyden mahdollistajan positio osoittaa, että lapsikeskeinen surutyöskentely ei ole vain tunnistamista, vaan aktiiv-

vista työtä sen eteen, että lapsen kokemus saa paikan yhteisessä ymmärryksessä – kuitenkin kadottamatta herkkyyttä lapsen yksilölliselle tavalle surra.

Kuuntelijan positiossa sosiaalialan ammattilainen asettuu lapsen kokemuksen äärelle siten, että keskiössä on empaattinen läsnäolo, ajan antaminen ja valmius kohdata lapsen suru ilman kiirettä ratkaisuihin tai interventioihin (osatutkimus III; Karim 2023). Tässä positiossa lapsen suru jäsentyy ennen kaikkea kohtaamisen ja vuorovaikutuksen tasolla, jolloin huomio kohdistuu lapsen kokemukseen ja ammattilaisen läsnäoloon ilman, että palvelujärjestelmän rakenteet nousevat keskeiseen rooliin. Positio rakentuu vahvasti osatutkimusten I ja II havainnoille siitä, että lapsen surun ilmaiseminen on sidoksissa kokemukseen kuulluksi ja vastaanotetuksi tulemisesta. Lapsi ilmaisee suruaan silloin, kun hän kokee, että aikuinen on aidosti läsnä ja valmis pysähtymään hänen kokemuksensa äärelle (osatutkimus I; Thomas 2002).

Osatutkimusteni perusteella kuuntelijan positio on erityisen merkityksellinen tilanteissa, joissa lapsen perheen sisäiset suhteet eivät tarjoa riittävää tukea surun käsittelylle. Kun vanhemmat tai muut läheiset aikuiset ovat itse kuormittuneita menetyksestä, kriisistä tai arjen paineista, lapsen mahdollisuudet ilmaista suruaan voivat kaventua (Erjanti & Paunonen-Ilmonen 2017; Haravuori ym. 2019). Tällaisissa tilanteissa ammattilaisen kuunteleva ja sensitiivinen läsnäolo voi muodostua lapselle keskeiseksi surun käsittelyn tilaksi myös silloin, kun ammattilaisen suhde lapseen on ajallisesti rajallinen (Harrop ym. 2022; Quinn-Lee 2014). Kuuntelijan positiossa lapsen suru tulee näin ammatillisesti kannatelluksi erityisesti silloin, kun sitä ei voida tai pystytäkään käsittelemään perheen sisällä.

Kuuntelijan positiossa lapsikeskeinen surutyöskentely tarkoittaa pait-si sitä, että lapsen puheelle annetaan tilaa, myös sitä, että ammattilainen kykenee kuuntelemaan lapsen surua sen eri ilmenemismuodoissa. Osatutkimus II osoittaa, että lapsen suru ilmenee harvoin suorana ja yksiselitteisenä surupuheena. Se voi tulla esiin viiveellä, muiden tunteiden, kuten vihan, pelon tai häpeän, kautta tai kehollisina ja käyttäytymiseen liittyvinä reaktioina (Sood ym. 2006; Melhem ym. 2007; Prigerson 2008; De Stefa-

no ym. 2021). Kuuntelijan positio edellyttää ammattilaiselta kykyä sietää epävarmuutta ja valmiutta pysyä lapsen kokemuksen äärellä ilman tarvetta välittömästi nimetä, selittää tai ratkaista sitä (Balk & Corr 2009; Schonfeld ym. 2024). Tässä positiossa surutieto syvenee vähitellen ja tilanteisesti.

Lapsen näkökulmasta kuuntelijan positio voi mahdollistaa sen, että suru saa tulla näkyväksi lapselle luontevimmalla tavalla. Osatutkimusteni perusteella lapsen suru voi tulla esiin hiljaisuuden, toiminnallisten menetelmien, leikin, tarinallisen ilmaisun tai kehollisten reaktioiden kautta (osatutkimus I; Dyregrov 2008; Lipponen & Pursi 2022). Kuuntelijan positiossa lapsikeskeinen surutyöskentely tarkoittaa, että ammattilainen tunnistaa nämä ilmaisut lapsen oman toimijuuden muotoina eikä pidä niitä merkityksettöminä tai työn kannalta toissijaisina. Ammatillinen toimijuus kohdistuu tällöin tilan luomiseen lapsen ilmaisulle eikä valmiiden tulkintojen tuottamiseen.

Samalla tutkimustulokset osoittavat, että kuuntelijan positioon liittyy myös merkittävä vallan ulottuvuus. Vaikka kuuntelija asettuu lapsen rinnalle, hän toimii aina ammatillisesta positioista käsin ja määrittää omilla tulkinnoillaan sen, mikä lapsen puheessa tai ilmaisussa tulee nähdyksi ja merkityksellistetyksi (Murphy 2023). Kuulluksi tuleminen tapahtuu tällöin ammatillisten kehysten sisällä, eikä lapsen ääni ole koskaan täysin vapaa näistä tulkinnallisista rakenteista (Davies & Deveau 2011; Karim 2023). Lapsikeskeinen surutyöskentely kuuntelijan positiossa edellyttääkin jatkuvaa reflektiota siitä, milloin ammattilaisen kuunteleminen vahvistaa lapsen toimijuutta ja milloin se tahtomattaan kaventaa lapsen mahdollisuuksia määritellä oma kokemuksensa.

Osatutkimus II tuo lisäksi esiin, että lapsen suru näyttäytyy usein kontekstuaalisena ja situationaalisena ilmiönä: se voi aktivoitua tietyissä arjen tilanteissa, siirtymissä tai kohtaamisissa eikä välttämättä ole jatkuvasti läsnä lapsen puheessa tai käyttäytymisessä. Kuuntelijan positiossa lapsikeskeinen surutyöskentely tarkoittaa tällöin herkkyyttä tunnistaa nämä hetket ja tarjota lapselle tilaa ilmaista surua silloin, kun hän on siihen valmis (osatutkimus I; Rodat 2019). Tämä edellyttää ajallista joustavuutta, läsnäoloa ja kykyä kohdata lapsen kokemus siihen hetkeen kiinnittyvänä. Tutki-

mustulokset osoittavat kuitenkin myös kuuntelijan position rajallisuuden. Ammatillaiset näkevät usein vain pienen osan lapsen arjesta, eikä heillä ole pääsyä kaikkiin niihin tilanteisiin ja suhteisiin, joissa lapsen suru rakentuu ja saa merkityksensä (osatutkimus II; Simpson 2012). Tästä syystä kuuntelijan positiossa lapsikeskeinen surutyöskentely ei voi yksinään kattaa lapsen koko surukokemusta, vaan se rakentuu osaksi laajempaa ammatillisten ja läheisten suhteiden kokonaisuutta. Synteesin näkökulmasta kuuntelijan positio konkretisoi sen, miten kontekstuaalis-situationaalinen surutieto voi syventyä vuorovaikutuksessa lapsen ja ammattilaisen välillä. Kuuntelija kokoaa lapsen ilmaisemaa, tilanteissa havaittua ja aiemmissa suhteissa rakentunutta tietoa ja auttaa lasta jäsentämään kokemustaan osaksi omaa elämäntarinaansa (osatutkimus I; osatutkimus III; Alanen 2009; Quinones ym. 2022). Tämä tekee kuuntelijan positioista lapsikeskeisen surutyöskentelyn ytimessä olevan, mutta samalla kaikkein vaativimman ammatillisen asemoinnin: se edellyttää sensitiivisyyttä, eettistä harkintaa ja kykyä kantaa epävarmuutta ilman, että lapsen kokemus ohjautuu liiaksi ammatillisten odotusten suuntaan.

Viimeisenä tarkastelen ohjaajan positiota osana lapsikeskeistä surutyöskentelyä. Vaikka ohjaajan ja palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän positioissa voisi tulkita olevan samankaltaisuutta, on kuitenkin tärkeää hahmottaa, että palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän positio eroaa ohjaajan positioista siinä, että tarkoituksena ei ole vastuun siirtäminen, vaan vastuun kokoaminen. Siinä missä ohjaajan positiossa lapsen ja ammattilaisen välinen suhde voi katketa, suunnannäyttäjän positiossa ammattilainen pyrkii säilyttämään kokonaiskuvan lapsen tilanteesta ja seuraamaan, miten lapsen suru huomioidaan eri vaiheissa ja palveluissa. Kuitenkin tutkimustulokset osoittavat, että nämä positiot voivat ajautua lähelle toisiaan erityisesti silloin, kun rakenteelliset reunaehdot pakottavat suunnannäyttäjänkin rajaamaan toimintaansa. Lapsen näkökulmasta ero on merkittävä: jatkuvuuden ylläpitäminen voi tarkoittaa sitä, että lapsen suru pysyy jonkun ammattilaisen tietoisuudessa, kun taas katkokset voivat vahvistaa kokemusta näkymättömyydestä.

Ohjaajan positio nousee tutkimukseni aineistossa esiin erityisenä ja ristiriitaisena ammatillisena asetelmana, jossa lapsen surun kohtaaminen siirtyy ensisijaisesti ammatillaisen omasta työskentelystä toisen toimijan tai palvelun vastuulle (osatutkimus III). Tämä positio on monin tavoin lapsikeskeisen surutyöskentelyn kannalta kriittisin, sillä siihen kytkeytyy sekä rakenteellisia rajoituksia että vallan ja vastuun jakautumiseen liittyviä jännitteitä. Tässä positiossa lapsen suru tunnistetaan usein ainakin jossain määrin, mutta se ei muodostu ammatillisen työn ensisijaiseksi kohteeksi, vaan siirtyy rajatun tehtävän ulkopuolelle. Ohjaaminen ei itsessään ole negatiivinen tai lapsikeskeisyyden vastainen käytäntö, mutta tutkimustulosteni mukaan se muodostuu riskialttiiksi silloin, kun se tapahtuu ilman jatkuvuutta, riittävää yhteistyötä tai lapsen kokemuksen tunnistamista osana siirtymää.

Osatutkimuksen III perusteella ohjaajan positio on sosiaalialan ammatillisille useimmiten annettu, ei tietoisesti valittu. Ammatillaiset kuvaavat tilanteita, joissa he eivät koe itsellään olevan riittäviä resursseja, osaamista tai institutionaalista mandaattia kohdata lapsen surua, jolloin lapsi ohjataan eteenpäin toisen palvelun piiriin. Tällöin ohjaaminen kietoutuu vahvasti palvelujärjestelmän rakenteisiin ja työn organisointiin: ammatillinen vastuu rajautuu tiettyyn tehtävään, ajalliseen kontaktiin tai asiakkuuden määritelmään, eikä surua määritellä eksplisiittisesti työn ydinsisällöksi (osatutkimus III). Ohjaajan positiossa korostuu se, miten institutionaaliset rajaukset vaikuttavat siihen, mihin ammatillinen vastuu lapsen surusta päättyy.

Lapsen näkökulmasta ohjaajan positioon asettuminen voi merkitä katkosta surun käsittelyssä. Tutkimustulokset osoittavat, että lapsen suru on harvoin asiakkuuden varsinainen syy, vaan seurausta niistä elämäntilanteista – kuten huoltajien sairastumisista, eroista, sijoituksista tai kuolemista – joiden vuoksi lapsi on ylipäättään sosiaalityön asiakkuudessa (osatutkimus I; osatutkimus II). Kun surua ei tunnisteta itsenäisenä tuen kohteena, se voi ohjaamisessa hajautua useisiin palveluihin ilman yhteistä vastuunkantajaa. Lapsi voi tällöin joutua kertomaan kokemuksestaan yhä uudelleen eri ammatillisille tai jäädä kokonaan vaille tilaa surun käsittelylle, jos

mikään palvelu ei ota sitä omakseen (Hurtig 2016). Ohjaajan positioon liittyvä riski korostuu erityisesti tilanteissa, joissa lapsen suru ilmenee epäsuorasti tai tunnistamattomana (osatutkimus II). Kun lapsen käyttäytymisen muutokset, vetäytyminen tai somaattiset oireet tulkitaan ensisijaisesti muiksi huolenaiheiksi, lapsen suru voi jäädä sivuun ja ohjaaminen kohdistua kapeasti oireen hoitamiseen. Tällöin suru näyttäytyy palvelujärjestelmässä hajanaisena ilmiönä, joka ei kiinnity pysyvästi yhteenkään ammatilliseen suhteeseen. Ohjaamisen seurauksena surutyöskentelyn jatkumo katkeaa, ja lapsen kokemus jää yksittäisten kohtaamisten varaan. Ohjaajan positiossa tunnistetun surun ja ammatillisesti kannatellun surun välinen kuilu tulee erityisen näkyväksi lapsen kannalta.

Samalla tutkimustulokset osoittavat, että ohjaajan positio tuo näkyviin sosiaalityön eettisen ytimen: kysymyksen siitä, kuka kantaa vastuun lapsen emotionaalisesta hyvinvoinnista. Ammatillaiset tunnistavat usein tämän ristiriidan ja kuvaavat epävarmuuttaan omasta osaamisestaan sekä huolta siitä, että lapsen kokemus ei tule riittävästi kohdatuksi (osatutkimus III). Tässä mielessä ohjaajan positio ei ole vain yksittäinen toimintavalinta, vaan heijastaa laajempia rakenteellisia kysymyksiä resurssien riittävydestä, työnjaosta ja palvelujärjestelmän kyvystä vastata lasten emotionaalsiin tarpeisiin (Dyregrov & Yule 2006; O'Connor 2020). Ohjaajan positio tekee näkyväksi lapsikeskeisyyden ja järjestelmätason reunaehtojen välisen jännitteen.

Ohjaaminen voi kuitenkin muodostua lapsikeskeiseksi silloin, kun se tapahtuu tietoisesti ja lapsen kokemusta kunnioittaen. Tutkimukseni perusteella tämä edellyttää, että ammattilainen tunnistaa lapsen surun osaksi kokonaisuutta, ei ohjattavana "erillisenä asiana". Lapsikeskeinen ohjaaminen tarkoittaa tällöin siirtymän kannattelemista: lapsen kokemuksen sanoittamista, tiedon jakamista palvelujen välillä ja huolehtimista siitä, että lapsella on mahdollisuus turvalliseen suhteeseen myös uudessa kohtaamisessa (osatutkimus III). Ilman tätä jatkuvuutta ohjaaminen voi sen sijaan vahvistaa kokemusta siitä, että lapsen suru ei kuulu kenellekään. Ohjaajan positio tekee näkyväksi lapsikeskeisen surutyöskentelyn haurauden. Siinä missä palvelujärjestelmän suunnannäyttäjän positio pyrkii ylläpitämään su-

rutyöskentelyn jatkumoa ja näkyvyyden mahdollistajan positio tuo surun esiin, ohjaajan positio paljastaa kohdat, joissa palvelujärjestelmä ei kykene kannattelemaan lapsen kokemusta. Tämä positio tuo esiin sen, että lapsikeskeisyys ei ole vain ammattilaisen eettinen valinta, vaan rakenteellinen kysymys: ilman palvelujärjestelmän tukea ohjaaminen voi tahtomattaan kaventaa lapsen mahdollisuuksia tulla kuulluksi ja kohdatuksi surussaan.

6 Johtopäätökset

Tutkimukseni tavoitteena oli lisätä ymmärrystä siitä, miten lapsen suru ilmenee sosiaalialan ammattilaisille heidän työssään ja miten sitä voi kohdata ja tunnistaa. Lisäksi tavoitteena oli tarkastella, sosiaalialan ammattilaisten tulkintoja ja ymmärrystä lasten surusta ja sen kohtaamisesta. Jäsensin tutkimustuloksia kontekstuaalisen sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä, joka tarjosi tutkimukselle välineitä ymmärtää lapsen surun sisältöjä ja merkityksellistämistä vuorovaikutuksessa, ihmissuhteissa, kiintymyksissä, odotuksissa ja velvoitteissa – ei irrallisena ja yksilöllisenä, vaan sosiaalisesti muotoutuvana tunteena (Jakoby 2012; Burr 2015; Niska & Venäläinen 2024). Tutkimusaineistona käytin fokusryhmähaastatteluja, joihin osallistui 17 sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittanutta ammattilaista. Mukana oli sekä ammattikorkeakoulu- että yliopistotutkinnon suorittaneita ammattilaisia. He kaikki työskentelivät haastattelujen toteuttamisen aikaan eri sosiaalityön kentillä. Lasten kanssa työskentely liittyi kiinteästi kaikkien tekemään työhön. Kiteytän tässä luvussa tutkimukseni johtopäätökset tulosteni perusteella. Samalla tarkastelen, miten lapsen subjektiivinen surukokemus kiinnittyy osaksi sosiaalialan ammatillisia käytäntöjä ja palvelujärjestelmää, sekä millä tavoin ammattilaisten toiminta mahdollistaa surukokemuksen esiin nousemisen. Pohdin lopuksi tutkimustulosteni uutuusarvoa, merkittävyyttä ja validiteettia rajoitteineen.

Tutkimuksessani olen kysynyt,

Miten sosiaalialan ammattilaiset jäsentävät lapsen surua suhteisiin ja konteksteihin kytkeytyvänä ilmiönä sosiaalityön käytännöissä?

Tutkimuksen keskeisenä tuloksena hahmottui käsite kontekstuaalis-situationaalinen surutieto, joka jäsentyy jatkumona kulttuurisista ja yhteiskunnallisista tekijöistä perheen sisäisten käytäntöjen ja läheissuhteiden kautta lapsen omaan surutietoon ja aina ammattilaisten surutietoon asti.

Tämä jatkumo osoittaa, että surun ymmärtäminen ei perustu yksittäisiin havaintoihin, vaan siihen, miten lapsen kokemukset, suhteet ja ympäristöt limittyvät ammattilaisten tulkintoihin ja toimintaan. Ammattilaisten kyky nähdä lapsi osana merkityksellisiä suhteita ja tunnistaa näiden suhteiden vaikutus surun ilmenemiseen muodostaa perustan sille, miten lapsen suru ymmärretään ja kohdataan sosiaalialan ammatillisissa käytännöissä. Samalla korostuu surun vaikeasti tunnistettavissa oleva luonne, joka rakentuu suhteiden ja kontekstien varaan ja saa merkityksensä niissä tilanteissa, joissa lapsi elää ja toimii.

Tutkimukseni ensimmäinen johtopäätös on, että kontekstuaalis-situati-onaalisen surutiedon käsitteellistys kytkeytyy keskeisesti lapsikeskeiseen surutyöskentelyyn. Ammattilaisen rooli ei tällöin hahmotu yksittäisten tehtävien tai pysyvien vastuiden kautta, vaan muotoutuu niissä positioissa, joita ammatillaiset ottavat tai joihin heidät asemoidaan suhteessa lapseen, perheeseen, muihin ammatilaisiin ja palvelujärjestelmään. Näiden positiodien vaihtelu ja niiden välinen neuvottelu määrittävät, millaisissa tilanteissa lapsen suru voi tulla tunnistetuksi ja millä tavoin sitä voidaan käsitellä ammatillisissa kohtaamisissa. Tämä johtopäätös tuottaa uutta ymmärrystä siitä, miten lapsen suru rakentuu sosiaalialan arjessa ja millaisia valmiuksia sekä rakenteellisia edellytyksiä tarvitaan, jotta lapsen suru voidaan kohdata kokonaisvaltaisesti (vrt. Jaakola ym. 2023; Repo & Pösö 2024). Tätä on aiemmassa tutkimuksessa käsitelty vain rajallisesti.

Toinen johtopäätös on, että aikuisilla ei ole oikeutta määritellä lapsen surun aiheita tai sitä, millä tavoin lapsi saa surra. Tällaiset rajaukset voivat kaventaa lapsen kokemuksen tunnistamista ja heikentää hänen mahdollisuuksiaan tulla kuulluksi (Griese ym. 2017; Alvis ym. 2023). Tulokset korostavat tarvetta vahvistaa lapsen oikeutta suruun omista lähtökohdistaan käsin ja haastavat sosiaalityön käytäntöjä tukemaan tätä oikeutta johdonmukaisemmin. Tämä edellyttää jatkossa sekä empiiristä että käsitteellistä tutkimusta, joka syventää ymmärrystä lasten surusta suhteissa ja konteksteissa sekä kehittää työmenetelmiä, jotka tunnistavat ja tukevat lapsen toimijuutta suruprosessissa.

Kolmas johtopäätös on, että lapsen surun tunnistaminen muodostaa perustan uudelle osaamiselle sosiaalityössä. Tämä näkyy monipuolisina lapsikeskeisen surutyöskentelyn tehtävinä, joissa lapsen ääni ja kokemus tuodaan systemaattisesti esiin osana tilanteen arviointia ja tukitoimien suunnittelua (Murphy 2023). Lapsen surun tunnistaminen edellyttää työtettä, joka vahvistaa lapsen asemaa palvelujärjestelmässä ja rakentuu lapsikeskeisyyden periaatteille (Lipponen & Pursi 2022; Pirskanen 2023; Alvis ym. 2023; Eaton Russell ym. 2024). Tällöin lapsen suru ei jää yksilölliseksi ja helposti sivuun jääväksi kokemukseksi, vaan kiinnittyy osaksi sosiaalialan ammatillisia käytäntöjä ja mahdollistaa kokonaisvaltaisemman sekä lapsen oikeuksia (YK 1989) kunnioittavan työskentelyn. Kontekstuaalis-situationaalisen surutiedon ymmärtäminen on siten keskeinen edellytys lapsikeskeisyyden vahvistamiselle sosiaalityössä. Tämä johtopäätös luo pohjaa myös jatkotutkimukselle, joka voi syventää ymmärrystä surun ja toimijuuden suhteesta erilaisissa kulttuurisissa ja institutionaalisissa ympäristöissä.

Neljäs johtopäätös on, että lapsen surun tunnistamisen ja käsitteellistämisen tulisi tulevaisuudessa kiinnittyä nykyistä vahvemmin sosiaalityön palvelujärjestelmästä käytävään keskusteluun. Aiempi tutkimus osoittaa, että lasten suru jää palvelujärjestelmässä usein näkymättömäksi ja vaikeasti tunnistettavaksi (Griese ym. 2017; Alvis ym. 2023). Palvelujärjestelmällä tarkoitan sitä lainsäädännön, organisaatioiden, ammatillisten käytäntöjen ja palveluprosessien kokonaisuutta, jossa sosiaalialan ammattilaiset toimivat ja jossa lasten suru tulee – tai jää tulematta – kohdatuksi. Uudempi tutkimus korostaa lasten toimijuutta surussa ja surun kontekstuaalisuutta (Pirskanen 2023; Eaton Russell ym. 2024), mikä lisää tarvetta vahvistaa sosiaalityön roolia surun jäsentämisessä. Lapsen surun huomioiminen palvelujärjestelmän rakenteissa on keskeistä, sillä institutionaaliset käytännöt voivat joko tukea tai estää lapsen näkökulman näkyväksi tulemistä (Dyregrov & Yule 2006). Rakenteellinen huomioiminen tukee lapsen selviytymistä ja vähentää riskiä pitkäkestoisille ongelmille (Christensen 2000). Näin lapsen surun käsitteellinen kehittäminen ja lapsikeskeinen työskent-

tely voivat tulevaisuudessa kiinnittyä entistä tiiviimmin sosiaalityön rakenteisiin ja käytäntöihin

Näiden johtopäätösten pohjalta väitän, että lapsikeskeisessä surutyöskentelyssä on välttämätöntä tunnistaa kontekstuaalis-situationaalinen surutieto. Lapsen surua tulee tarkastella monimuotoisena, tilannesidonaisena ja suhteissa rakentuvana ilmiönä, jossa lapsen toiminta, tieto ja tunne kietoutuvat toisiinsa. Tämä näkökulma haastaa yksilökeskeiset ja vaiheittaiset surun mallit sekä normatiiviset odotukset yhdenmukaisista surun ilmaisutavoista. Kontekstuaalis-situationaalinen surutieto tarjoaa vaihtoehtoisen, kulttuurisesti, kehollisesti ja sosiaalisesti sensitiivisen tavan ymmärtää lapsen surua arjen käytännöissä ja vuorovaikutuksessa muotoutuvana kokemuksena. Näin se avaa mahdollisuuden tarkastella lapsen surua moniulotteisesti ja suhteiden kudelmassa rakentuvana ilmiönä, jonka tunnistaminen ja tukeminen edellyttävät sekä ammatillista sensitiivisyyttä että institutionaalista tietoisuutta.

Tulokset haastavat myös yksinkertaistetut käsitykset lapsen surusta passiivisena reaktiona menetykseen. Ammattilaisten jäsenyksissä lapsen suru näyttäytyy aktiivisena, suhteissa rakentuvana prosessina, jossa lapsi neuvottelee surun näkyvyyttä, ilmaisua ja merkitystä aina kunkin tilanteen ja ympäristön mukaan. Tämä havainto tukee relationaalisen toimijuuden käsitteellistämistä (Spyrou 2018), jossa lapsi ei ole pelkästään sosiaalisten rakenteiden vaikutuksen kohde, vaan myös niiden aktiivinen muokkaaja (vrt. Davies & Deveau 2011). Toimijuus ilmenee kehollisina eleinä, rituaalisina muistohetkinä ja valikoivana puheena, joiden kautta lapsi säätelee surun sosiaalista ulottuvuutta ja sen kytkeytymistä arjen rytmiin. Samalla lapsen toimijuus tulee esiin sosiaalialan ammatillisissa käytännöissä, joissa ammattilaisten oma toimijuus luo tiloja ja mahdollisuuksia lapsen surulle tulla näkyväksi ja merkitykselliseksi osaksi ammatillista kohtaamista.

Tutkimukseni osatutkimusten tulokset edustavat aiemmin marginaaliin jääneitä lapsen surun tunnistamisen ja käsitteellistämisen osa-alueita sosiaalityössä. Tutkimus on tuottanut lisätietoa lapsen surun ymmärtämisestä ja sen huomioimisesta sosiaalialan ammattilaisten työssä. Pyrkimyksenä olikin haastaa käsitystä lapsen surun universaaliudesta – jota se

tunteena on – mutta jonka kokeminen ja merkityksellistäminen ovat aina subjektiivisia ja kontekstisidonnaisia. Tulokset vahvistavat käsitystä, että sosiaalityössä kohdattava lasten suru on aina ainutlaatuista ja rakentuu heidän omissa suhteissaan ja konteksteissaan. Osatutkimukseni tulokset korostavat, että sosiaalialan ammattilaisten mukaan lapset ovat aktiivisia toimijoita suruprosessissaan (Eaton Russell ym. 2024) ja että heidän kokemuksensa voivat liittyä monenlaisiin menetyksiin – eivät vain kuolemaan (Pirskanen 2023).

Tutkimuksen merkitys on siinä, että ammattilaisten antamat merkitykset ja sisällöt eivät ainoastaan lisää tietoa lapsen surusta, vaan tuovat esiin käytäntöön sovellettavaa tietoa sosiaalialan ammattilaisten työhön ja palveluiden kehittämiseen. Tutkimuksen keskeinen anti on kokonaisvaltaisen uuden tiedon tuottaminen lapsen surusta sosiaalialan ammatillisen työn kohdeilmionä. Se tuottaa uutta tietoa lapsen surun tunnistamisesta ja käsitteellistämisestä sosiaalialan käytännöissä, ja tuo esiin jännitteen, jossa surun tunnistaminen ja huomioiminen tukee toisaalta lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, mutta toisaalta surun sanoittamisella on merkityksellinen asema palvelujärjestelmän kehittämisessä. Kontekstuaalis-situaationaalisen surutiedon käsitteellistäminen avaa mahdollisuuksia rakentaa ammatillisia käytäntöjä, jotka tunnistavat ja tukevat lapsen aktiivista osallisuutta suruprosessissa sekä vahvistavat hänen oikeuttaan ilmaista suruaan omista lähtökohdistaan käsin. Sosiaalialan ammattilaiset näkevät lapsen surun heterogeenisenä ja yksilöllisenä, taustaltaan erilaisiin elämäntapahelmiin, konteksteihin ja suhteisiin kiinnittyvänä. Yhteistä heidän tulkinnoilleen on näkemys siitä, että lapsen suru ansaitsee tulla kohdatuksi ja nähdyksi tarpeena, ja että lapsen tulee saada tukea niissä tilanteissa, joissa suru ilmenee.

Tutkimukseni on toteutettu suomalaisen sosiaalityön kontekstissa, jota voidaan pitää erityisenä toimintaympäristönä lapsen surun tarkastelulle. Suomalainen suruperinne eroaa monista muista kulttuureista merkittävästi (vrt. Pulkkinen 2016; 2017), ja suomalaisessa lasten kanssa tehtävässä sosiaalityössä painottuvat ennaltaehkäisevät palvelut viimesijaisten palvelujen sijaan (vrt. Lamponen 2022). Siksi tutkimukseni tulokset eivät

ole suoraan sovellettavissa muihin kulttuurisiin konteksteihin. Tutkimustuloksissani kuvautuu, että sosiaalialan ammattilaiset Suomessa tulkitsevat lapsen surua varsin samankaltaisesti riippumatta siitä, millä sosiaalityön sektorilla he työskentelevät. Tätä tulee kuitenkin tarkastella kriittisesti, sillä tällainen homogeeninen, valtakulttuurinen asennoituminen voi johtaa siihen, että esimerkiksi maahanmuuttaja- ja pakolaisyhteisöjen kokemuksia tulkitaan kapeasti ja heidän tarpeensa jäävät näkymättömiksi (vrt. Anis 2008; Hiitola ym. 2018). Aiempi surututkimus korostaa kulttuurisen kontekstin merkitystä: Rosenblatt (2008) tuo esiin, että surun ilmeneminen ja sen tunnistaminen vaihtelevat kulttuurisesti. Pulkkinen (2016, 2017) tutkimuksissa puolestaan korostuvat suomalaisen suruperinteen vaikutukset yksilön surukokemukselle, ja Balkin ja Corrin (2009) tulkintojen mukaan lasten suru on joka tapauksessa yhteisöllisesti rakentuva kokemus, joka vaatii palvelujärjestelmältä kykyä integroida emotionaalinen tuki osaksi sitä.

Tutkimukseni on pioneerityö lapsen suruun liittyvien sosiaalityön käytäntöjen tutkimisessa, joten tutkimustuloksia tulee tulkita laajempaa sosiaalityön kontekstia silmällä pitäen suuntaa antavina. Samalla tutkimuksella on kuitenkin myös kansainvälistä relevanssia, sillä se avaa näkökulmia, jotka ylittävät kansallisen kontekstin rajat. Lapsen surun kontekstuaalisuus ja tilannesidonnaisuus, samoin kuin sen vaikeasti tunnistettavissa oleva luonne, ovat teemoja, jotka koskettavat sosiaalityötä myös muissa kulttuureissa ja palvelujärjestelmissä. Kansainvälisesti on tunnistettu, että lasten suru jää usein näkymättömäksi ja vaikeasti sanoitettavaksi (vrt. Griesse ym. 2017; Alvis ym. 2023; Eaton Russell ym. 2024), ja siksi suomalaisesta kontekstista nousevat havainnot voivat tarjota vertailukohtia ja uusia käsitteellisiä välineitä myös muiden maiden sosiaalityön tutkimukseen ja käytäntöihin. Tutkimukseni tuottama käsite kontekstuaalis-situationaalisesta surutiedosta voi siten toimia analyyttisenä työkaluna myös laajemmassa kansainvälisessä keskustelussa, jossa etsitään kulttuurisesti ja institutionaalisesti sensitiivisiä tapoja tunnistaa ja tukea lasten surua.

Aiemmin tehty tutkimus siis vahvistaa tämän tutkimuksen tuloksia siitä, että lapsen surun tunnistaminen ei voi olla vain yksittäisen ammattilaisen

tehtävä, vaan sen on kiinnityttävä osaksi hyvinvointialueilla olevaa sosiaalityön palvelujärjestelmää. Tämä tarkoittaa, että lapsen surun käsitteellistäminen ja sen huomioiminen tulee nähdä rakenteellisena kysymyksenä, joka edellyttää sekä organisatorisia ratkaisuja että ammatillisen osaamisen vahvistamista. Lapsen surun tunnistaminen ja käsitteellistäminen kiinnittyvät palvelujärjestelmään silloin, kun suru ymmärretään osaksi lapsen hyvinvointia ja sen arviointia, ja kun ammattilaisilla on valmiuksia ja rakenteellista tukea tuoda lapsen kokemus näkyväksi. Tämä kiinnittyminen tarkoittaa myös sitä, että surutieto ei jää yksittäisten kohtaamisten varaan, vaan se integroidaan osaksi palveluprosesseja, dokumentointia, moniammatillista yhteistyötä ja päätöksentekoa. Näin surutieto voi toimia välineenä, joka ohjaa palvelujärjestelmää tunnistamaan lapsen emotionaaliset tarpeet ja vastaamaan niihin systemaattisesti.

Fokusryhmähaastattelu aineistonkeruun tapana voi heijastua tuloksiin monella tavalla. Aineistonkeruutilanteet onnistuivat hyvin: kaikissa keskusteluissa ilmapiiri oli avoin ja lapsen kokemusten esiin tuomista tukeva. Kaikki osallistujat saivat tasapuolisesti tilaa kertoa omista näkemyksistään käsiteltäviin teemoihin liittyen. Ryhmähaastattelujen vahvuus tuli esille siinä, että yhdessä keskusteleminen ja toisten kuunteleminen toivat esille näkökulmia, jotka muuten olisivat voineet jäädä kertomatta (Morgan 1997). Keskusteluissa oli tilaa ajatusten esittämiselle, mutta tutkijana tunnistin kuitenkin, että keskustelun kulkua piti ajoittain ohjata käsiteltäviin teemoihin, jotta lapsen suruun liittyvät näkökulmat säilyivät keskustelujen keskiössä.

Tutkimuksen validiteettia vahvistaa osallistujien monipuolinen ammatillinen tausta ja se, että aineisto kerättiin useilta paikkakunnilta. Laadullisen tutkimuksen uskottavuuden kannalta on keskeistä, että aineisto edustaa erilaisia näkökulmia ja konteksteja, mikä lisää tulosten yleistettävyyttä ja luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018). Toisaalta painottuminen eteläiseen Suomeen voi rajata havaintojen yleistettävyyttä, ja fokusryhmähaastattelujen luonne saattaa ohjata keskustelua sosiaalisesti hyväksyttävämpiin teemoihin (Bergen & Labonte 2019). Myös tutkijan oma tulkinta ja läsnäolo ovat voineet vaikuttaa siihen, mitkä merkitykset nousivat esiin

ja miten ne artikuloituivat. Näistä rajoitteista huolimatta aineisto tarjoaa arvokkaan ja syväluotaavan näkymän siihen, miten ammattilaiset havaitsevat ja tulkitsevat lapsen surua omassa työssään.

Jatkotutkimusaiheita voidaan tunnistaa useita. Ensimmäinen on selvittää, miten lapsen suru tunnistetaan aiempaa paremmin ja millaisin keinoin sosiaalityöntekijä voi tukea lasta surun käsittelyssä (ks. myös Kola 2025). Tämä tarkoittaa sekä sitä, voiko surun käsittelystä tulla osa rakenteellista sosiaalityötä, että sitä, miten tämä työ suhteutuu sekä perinteisiin yhteisöllisiin surun tapoihin että nyky-yhteiskunnan yksilöllistyneisiin surukemuksiin. Toinen jatkotutkimusaihe koskee sitä, miten lapsen surun tukeminen voidaan käytännössä sisällyttää sosiaalialan palvelujärjestelmän eri tasoille – esimerkiksi lastensuojelun alkuarviointeihin, perhetyöhön, varhaisen tuen palveluihin ja oppilashuoltoon – ja millaisin menetelmin ammattilaisia voidaan tukea surun tunnistamisessa. Tarvitaan myös tarkempaa tietoa siitä, miten koulutusta ja ammatillista osaamista voidaan kehittää: mitä konkreettisia sisältöjä sosiaalityön peruskoulutukseen ja täydennyskoulutuksiin tulisi sisällyttää, millaisia koulutusmenetelmiä tulisi hyödyntää ja miten koulutusten vaikuttavuutta voidaan arvioida. Kolmanneksi on tärkeää tutkia, miten monitoimijainen koulutusjärjestelmä – opilaitosten, järjestöjen ja hyvinvointialueiden yhteistyö – voi jatkossa taata yhtenäisen osaamisen, vaikka täydennyskoulutusten pituudet, sisällöt ja toteuttamistavat vaihtelevat. Konkreettista tietoa tarvitaan esimerkiksi siitä, miten eri toimijoiden tarjoamat koulutukset tukevat toisiaan ja millaisia osaamisaukkoja jää edelleen. Neljänneksi jatkotutkimusta tarvitaan sen selvittämiseksi, miten palveluja yhteensovittamalla määrittyy sosiaalityön, järjestöjen ja kolmannen sektorin välinen työnjako silloin, kun lapsi tarvitsee tukea surunsa käsittelyyn. Tämä on erityisen ajankohtaista tilanteessa, jossa hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmään kohdistuu kritiikkiä ja huolta rahoituksen riittävydestä, ja samalla järjestöjen rahoitusta tullaan leikkaamaan merkittävästi vuoden 2026 aikana (STEA 2025). Tämä koskee myös lapsen surun tukemiseen liittyviä ammattilaisia ja palveluja.

Tutkimustulokseni osoittavat, että sosiaalialan ammattilaiset Suomes-
sa tunnistavat lapsen surua, mutta eivät välttämättä koe olevansa oikeita

ammattilaisia työskentelemään lapsen suruun liittyvissä tarpeissa. Tämä nostaa esiin kysymyksiä siitä, miten hyvinvointialueiden sosiaalityö, järjestöt ja kolmannen sektorin tuottamat tukimuodot tukevat toisiaan ja lasta silloin, kun hän tarvitsee tukea surunsa käsittelyyn. Kaiken kaikkiaan lapsen surun ja muiden tunteiden tunnistaminen sekä käsitteellistäminen on vakiinnuttamassa keskeistä asemaa sosiaalityön tutkimuksessa ja käytännön kehittämisessä. Tämä luo vahvan perustan jatkotutkimukselle, joka voi tuottaa tietoa siitä, miten sosiaalityön rakenteet, koulutus ja ammatilliset toimintatavat voivat tukea lapsia heidän surussaan entistä paremmin.

Väitöskirjan tekeminen on ollut pitkä ja monikerroksinen prosessi, jonka aikana olen oppinut paitsi tutkimuksen tekemisestä myös omasta suhteestani tutkimukseni aiheeseen. Jo johdannossa pohdin, miten omat kokemukseni sosiaalityöntekijänä vaikuttivat tutkimusaiheen valintaan: lapsen surun tunnistaminen ja kohtaaminen nousivat esiin käytännön työssä toistuvina kysymyksinä, joihin ei löytynyt valmiita vastauksia. Tutkimusprosessin aikana minun on tarvinnut tarkastella näitä kokemuksia kriittisesti ja suhteuttaa niitä teoreettisiin viitekehyksiin sekä ammattilaisten näkemyksiin. Tämä on syventänyt ymmärrystäni siitä, miten henkilökohtainen kokemus voi toimia tutkimuksellisen kiinnostuksen lähtökohtana, mutta samalla vaatii jatkuvaa reflektiota, jotta tutkimus säilyttää analyyttisen ja kriittisen otteensa. Prosessi on opettanut minulle myös sen, että tutkimuksen tekeminen ei ole vain tiedon tuottamista, vaan oman ajattelun ja ammatillisen identiteetin muotoutumista. Olen oppinut tunnistamaan, miten omat käytännön havainnot ja ammatilliset tulkinnat voivat avata uusia tutkimuksellisia näkökulmia, mutta myös sen, miten ne voivat rajata sitä, mitä pidämme merkityksellisenä. Erityisen suuresti tutkimuksen teko on vaikuttanut sosiaalityöntekijän identiteettiini. Väitöskirjan myötä olen tullut tietoisemmaksi siitä, että sosiaalityön tutkimus on aina sidoksissa kontekstiin ja tekijänsä taustaan – ja että juuri tämä kytkös tekee tutkimuksesta elävää ja relevanttia. Samalla väitöskirjaprosessi on ollut oppimisen matka, jossa olen saanut syventää teoreettista osaamistani, kehittää metodologista herkkyyttä ja vahvistaa kykyäni nähdä lapsen suru monimuotoisena ja suhteissa rakentuvana ilmiönä. Tämä oppiminen ei ole ollut irrallista

omasta ammatillisesta historiastani, vaan se on rakentunut sen varaan ja laajentanut sitä. Näin väitöskirja on toiminut paitsi tutkimuksellisena tuotoksena, myös henkilökohtaisena ja ammatillisena kasvun prosessina.

Kirjallisuus

- Achté, K., ym. (1985). Surun psykiatriset ulottuvuudet. *Duodecim*, 101(12), 1033–1040.
- Adler, J. M. (2019). Stability and change in narrative identity: Introduction to the special issue on repeated narration. *Qualitative Psychology*, 6(2), 134–145. <https://doi.org/10.1037/qup0000155>
- Aho, A. L. (2010). Isän suru lapsen kuoleman jälkeen: Tuki-interventio ja sen arviointi [Akaateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto]. *Acta Universitatis Tamperensis* 1551. Tampere University Press. ISBN 978-951-44-8220-5.
- Alanen, L. (2009). Childhood as a generational condition. Teoksessa J. Qvortrup, W. A. Corsaro, & M.-S. Honig (toim.), *The Palgrave handbook of childhood studies*, 159–174. New York: Palgrave Macmillan.
- Alasuutari, P. (1993). *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Alvis, L., Zhang, N., Sandler, I. N., & Kaplow, J. B. (2023). Developmental manifestations of grief in children and adolescents: Caregivers as key grief facilitators. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 16(2), 447–457. <https://doi.org/10.1007/s40653-021-00435-0>
- Anis, M. (2008). Sosiaalityö ja maahanmuuttajat: Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestöliitto.
- Arnold, C. (2017). *Understanding child and adolescent grief: Supporting loss and facilitating growth*. New York: Routledge.
- Balk, D. & Corr, C. (2009). *Adolescent encounters with death, bereavement, and coping*. New York: Springer.
- Banks, S. (2021). *Ethics and values in social work* (5th ed.). London: Bloomsbury Academic.
- Barbour, R. (2007). *Doing focus groups*. London: SAGE Publications.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. New York, NY: Anchor Books.
- Bericat, E. (2016). The sociology of emotions: Four decades of progress. *Current Sociology*, 64(3), 491–513. DOI: 10.1177/0011392115588355
- Berinato, S. (2020). That discomfort you're feeling is grief. *Harvard Business Review*.
- Bevan, D., & Thompson, N. (2003). The social basis of loss and grief: Age, disability and sexuality. *Journal of Social Work*, 3(2), 179–194. <https://doi.org/10.1177/14680173030032004>
- Bonanno, G. A., & Kaltman, S. (2001). The varieties of grief experience. *Clinical Psychology Review*, 21(5), 705–734. [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(00\)00062-3](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(00)00062-3)
- Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59(1), 20–28. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20>
- Bonanno, G. A. (2009). *The other side of sadness: What the new science of bereavement tells us about life after loss*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Vol. 3. Loss: Sadness and depression*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment*. (2nd ed.). New York: Basic Books.

- Braun, V., & Clarke, V. (2021). *Thematic analysis: A practical guide*. London, UK: Sage
- Brennan, E., & McElvaney, R. (2020). What helps children tell? *Child Abuse Review*, 29(5), 411–426. DOI: 10.1002/car.2617
- Brinkmann, S. (2019). Learning to grieve: A preliminary analysis. *Culture & Psychology*, 25(2), 196–208. DOI: 10.1177/1354067X19877918
- Brummelaar, M. D. C., Harder, A. T., Kalverboer, M. E., Post, W. J., & Knorth, E. J. (2018). Participation of youth in decision-making procedures during residential care: A narrative review. *Child & Family Social Work*, 23(3), 324–335. DOI: 10.1111/cfs.12381
- Bugge, K. E., Darbyshire, P., Grelland Røkholt, E., Sulheim Haugstvedt, K. T., & Helseth, S. (2014). Young children's grief: Parents' understanding and coping. *Death Studies*, 38(1), 36–43. <https://doi.org/10.1080/07481187.2012.718037>
- Burns, D. M. (2010). *When kids are grieving: Addressing grief and loss in school*. Corwin. DOI:10.4135/9781483350363
- Burr, V. (2015). *Social constructionism* (3rd edition). London: Routledge.
- Callahan, P., & Burnette, D. (1989). Perceptions of grief: An exploratory study of bereaved college students. *Death Studies*, 13(1), 27–39.
- Caplan, G. (1964). *Principles of preventive psychiatry*. New York: Basic Books.
- Carey, M. A. (1994). The group effect in focus groups: Planning, implementing and interpreting focus group research. Teoksessa J. M. Morse (toim.), *Critical issues in qualitative research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 225–241.
- Chandran, S., Raman, V., & Shiva, L. (2025). Understanding grief in children: A narrative review. *Journal of Indian Association for Child and Adolescent Mental Health*, 21(1), 1–8. <https://doi.org/10.1177/09731342251328150>
- Charmaz, K. (2014). *Constructing Grounded Theory*. (2. painos). London: Sage.
- Christensen, P., & Prout, A. (2002). Working with ethical symmetry in social research with children. *Childhood*, 9(4), 477–497. <https://doi.org/10.1177/0907568202009004007>
- Clarkeburn, H., & Mustajoki, A. (2007). *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Cleve, E. (2005). *Pidä isää kädestä! Kaksivuotias kriisiterapiassa*. Helsinki: WSOY.
- Corless, I. B., Limbo, R., Szylit Bousso, R., et al. (2013). Languages of grief: A model for understanding the expressions of the bereaved. *Illness, Crisis & Loss*, 21(2), 132–143. <https://doi.org/10.1080/21642850.2013.879041>
- Cowles, K. V. (1996). Cultural perspectives of grief: An expanded concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 23(2), 287–294. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.1996.tb02669.x>
- Corbin, J. & Morse, J. M. (toim.) (2016). *Interviews in qualitative research*. London: SAGE Publications.
- Corsaro, W. A. (2015). *The sociology of childhood* (4th ed.). London: Sage.
- Cullberg, J. (1971). *Det psykiska traumat: Om kristeori och krispsykoterapi*. Sfph:s monografiserie, No. 1.
- Cullberg, J. (1991). *Kris och utveckling* (rev. ed.). Stockholm: Natur och Kultur.
- Davies, B., & Harré, R. (1990). Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behavior*, 20(1), 43–63. DOI:10.1111/j.1468-5914.1990.tb00174.x
- Davies, B., & Deveau, E. J. (2011). Supporting bereaved children and teens: A guide for practitioners. *Grief Matters: The Australian Journal of Grief and Bereavement*, 14(3), 72–77.

- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (toim.). (2018). *The SAGE handbook of qualitative research* (5. painos). Thousand Oaks, CA: Sage.
- De Stefano, R., Muscatello, M. R. A., Bruno, A., Cedro, C., Mento, C., Zoccali, R. A., & Pandolfo, G. (2021). Complicated grief: A systematic review of the last 20 years. *Social Psychiatry*, 67(5), 492–499. DOI: 10.1177/0020764020960202
- Doka, K. J. (1989). *Disenfranchised grief: Recognizing hidden sorrow*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Dyregrov, A. (2008). *Grief in children: A handbook for adults* (2nd ed.). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Dyregrov, A., & Dyregrov, K. (2008). *Effective grief and bereavement support: The role of family, friends, colleagues, schools and support professionals*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Dyregrov, A., & Raundalen, M. (1997). *Barn og traumer*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Dyregrov, A., Dyregrov, K., & Raundalen, M. (2000). Refugee families' experiences of research participation. *Journal of Loss and Trauma*, 18(2), 138–150. DOI: 10.1023/A:1007777006605
- Dyregrov, A. and Yule, W. (2006) A Review of PTSD in Children. *Child and Adolescent Mental Health*, 11, 176-184. <https://doi.org/10.1111/j.1475-3588.2005.00384.x>
- Eaton Russell, C. et al. (2024). Re-imagining childhood grief: Children as active agents in a transactional process. *OMEGA – Journal of Death and Dying*. doi: 10.1177/00302228241310264
- Edley, N. (2001). Analysing masculinity: Interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject positions. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates (toim.), *Discourse as data: A guide for analysis*. London: Sage, 189–228.
- Erjanti, H., & Paunonen-Ilmonen, M. (2017). *Suru ja surevat: Surevien hoitotyön perusteet*. Espoo: Sued Management Oy.
- Erkkilä, J. (2003). *Surevan lapsen kohtaaminen*. Teoksessa J. Erkkilä, S. Niemelä, T. Holmberg, & H. Ylönen (toim.), *Surevan lapsen kanssa*. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.
- Eskola, V., & Pessi, A. B. (2022). Surussa kohdataan? Suomalaisten sureminen sosiaalisessa mediassa. *Diakonian tutkimus*, 2(2022), 28–47. <https://doi.org/10.37448/dt.115984>
- Eskola, J., & Suoranta, J. (2020). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (uud. painos). Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman.
- Fineran, K. R. (2012). Helping foster and adopted children to grieve the loss of birthparents: A case study example. *The Family Journal* 20(4), 369-375. DOI: 10.1177/1066480712451230
- Ferguson, H. (2016). What social workers do in performing child protection: Evidence from Research into Face-to-face Practice. *Child & Family Social Work* 21(3), 283-294. <https://doi.org/10.1111/cfs.12142>
- Ferguson, H., Warwick, L., Disney, T., Leigh, J., Cooner, T. S., & Beddoe, L. (2020). Relationship-based practice and the creation of therapeutic change in long-term work: Social work as a holding relationship. *Social Work Education*. Advance online publication. <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.1080/02615479.2020.1837105>
- Ferow, A. (2019). Childhood grief and loss. *European Journal of Educational Sciences*, 6(1), 1-13. <http://dx.doi.org/10.19044/ejes.s.v6a1>

- Finlay, L. (2002). Negotiating the swamp: The opportunity and challenge of reflexivity in research practice. *Qualitative Research*, 2(2), 209–230. <https://doi.org/10.1177/146879410200200205>
- Freud, S. (1978). Mourning and melancholia. In J. Strachey (Ed. & Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*, 234–258. London: Hogarth Press. (Original work published 1917)
- Gaines AG. (2025) The Grief Experiences of Children with Developmental Disabilities: A Narrative Literature Review. *Omega (Westport)*. 90(4), 1562–1580. doi: 10.1177/00302228221124520.
- Gergen, K. J. (1994). *Realities and relationships: Soundings in social construction*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gergen, K. J. (1999). *An invitation to social construction*. London: SAGE Publications.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Goldman, L. (2004). *Life and loss: A guide to help grieving children* (3rd ed.). New York: Taylor & Francis.
- Granholm, C., Merikoski, P., & Kulmala, M. (2024). Haavoittuvuus ja osallisuuden haasteet digitalisoituvissa sosiaalipalveluissa. Teoksessa T. A. Renvik & M. Säävälä (toim.), *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023: Näkökulmana väestösuhteet. Työ- ja elinkeinoministeriö*, 155–165.
- Grant, L., & Kinman, G. (2014). Emotional resilience in the helping professions and how it can be enhanced. *Health and Social Care Education*, 3(1), 23–34. doi:10.11120/hsce.2014.0004023
- Griese, B., Burns, M. R., & Farro, S. A. (2017). Comprehensive grief care for children and families: Policy and practice implications. *American Journal of Orthopsychiatry*, 87(5), 540–548. DOI: 10.1037/ort0000265
- Gross, M. (2016). *Surun psykologia: Kuinka kohdata menetys ja löytää toivo*. Helsinki: Kirjapaja.
- Günther, K. (2012). Kirjatut ammatilliset kehykset. *Mielenterveyskuntoutus asiakassuunnitelmien kuvaamana*. *Janus*, 20(1), 15–31. <https://journal.fi/janus/article/view/50641>
- Gupta, A., & Featherstone, B. (2020). On hope, loss, anger, and the spaces in between: Reflections on living with/in adoption and the role of the social worker. *Qualitative Social Work*, 19(3), 375–390. DOI: 10.1111/cfs.12674
- Gurley-Green, S., Cosgrove, L., Kostic, M., Koa, L., & McPherson, S. (2024). The iatrogenic consequences of medicalising grief: Resetting the research agenda. *Sociology of Health & Illness* 47(2). DOI: 10.1111/1467-9566.13866
- Hall, S. F., & Semanchin-Jones, A. (2018). Implementation of intensive permanence services: A trauma-informed approach to preparing foster youth for supportive relationships. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 35(6), 587–598. <https://doi.org/10.1007/s10560-018-0550-8>
- Haravuori, H., Berg, N., & Marttunen, M. (2019). The impact of journalism on grieving communities. *Nordic Journal of Media Studies*, 1(1), 123–138.
- Harré, R., & Gillett, G. (1994). *The discursive mind*. Sage.
- Harrop, E., Selman, L. E., Farnell, D. J. J., Longo, M., Goss, S., Torrens-Burton, A., Seddon, K., Machin, L., Byrne, A., & Mayland, C. R. (2022). Factors associated with higher levels of grief and support needs among people bereaved during the pandemic: Results from a

- national online survey. *OMEGA – Journal of Death and Dying*, 86(1), 1–28. <https://doi.org/10.1177/00302228221144925>
- Hayslip, B., Jr., & Page, K. S. (2013). Family characteristics and dynamics: A systems approach to grief. *Family Science*, 4(1), 50–58. <https://doi.org/10.1080/19424620.2013.819679>
- Healy, K. (2000). *Social work practices: Contemporary perspectives on change*. London: SAGE Publications
- Healy, K. & Darlington, Y. (2009). Service user participation in diverse child protection contexts: principles for practice. *Child & Family Social Work*, 14, 420–430. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2009.00613.x>
- Hepworth, D. H., Rooney, D. D., & Larsen, G. (2002). *Direct social work practice: Theory and skills* (6th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Hiitola, J., Anis, M., & Turtiainen, K. (toim). (2018). *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi: Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino.
- Hilliard, R. E. (2007). The effects of Orff-based music therapy and social work groups on childhood grief symptoms and behaviors. *Journal of Music Therapy*, 44(2), 123–138. <https://doi.org/10.1093/jmt/44.2.123>
- Hogan, N. S., & DeSantis, L. (1992). Adolescent sibling bereavement: An ongoing attachment. *Qualitative Health Research*, 6(3), 278–302. <https://doi.org/10.1177/104973239200200204>
- Hogan, N. S., Greenfield, D. B., & Schmidt, C. R. (2001). Development and validation of the Hogan Grief Reaction Checklist. *Death Studies*, 25(1), 1–32. <https://doi.org/10.1080/07481180125831>
- Holmberg, L. (2003). *Communication in palliative home care: Grief and bereavement*. Malmö University, Faculty of Health and Society.
- Hope, R. M., & Hodge, D. M. (2006). Factors affecting children's adjustment to the death of a parent: The social work professional's viewpoint. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 23(1), 107–126. <https://doi.org/10.1007/s10560-006-0045-x>
- Hurtig, J. (2003). *Lasta suojelemassa - etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä*. [Akateeminen väitöskirja, Lapin yliopisto]. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 9. Lapin yliopistokustannus. ISBN 951-634-881-5.
- Hurtig, J. (2016). *Taivaan taimet: Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Tampere: Vastapaino.
- Hägglund, G. (1977). *Kris och katastrof*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Hägglund, T.-B. (1991). *Surun psykologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Häkkinen, K. (2004). *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Hämäläinen, K. (2012). *Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen*. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Sosiaalityön yksikkö. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 56/2012.
- Hänninen, A., & Poikela, S. (2016). Dialogisuus ja reflektio sosiaalityön käytännöissä. Teoksessa M. Törrönen (toim.), *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 148–160.
- Imara, M. (1983). *Stages of grief*. New York, NY: Human Sciences Press.
- Jaakola, A.-M., Pölkki, P., & Vornanen, R. (2023). Lapsen tilanteen arvioinnin osatekijät ja lapsikeskeisyys suomalaisilla sosiaalityöntekijöillä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 88(5–6), 513–524. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231211153187>
- Jaakola, A.-M., Karttunen, T. & Svenlin, A.-R. (2024) *Sosiaalityöntekijöiden osaaminen ja lapsen kehitystieto tilannearvioinnissa*. Teoksessa J. Kiili, A.-M. Jaakola, M. Anis, T.

- Lamponen, & E. Stenvall (toim.), *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 107–121.
- Jacobsen, M. H., & Petersen, A. (toim.). (2019). *Exploring grief: Towards a sociology of sorrow*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429201301>
- Jakoby, N. R. (2012). Grief as a social emotion: Theoretical perspectives. *Death Studies*, 36(8), 679–711. <https://doi.org/10.1080/07481187.2011.584013>
- Josselson, R. (2013). *Interviewing for Qualitative Inquiry: A Relational Approach*. New York: Guilford Press.
- Joy, C., Staniland, L., Mazzucchelli, T. G., Skinner, S., Cuddeford, L., & Breen, L. J. (2023). What bereaved children want to know about death and grief. *Journal of Child and Family Studies* 33(1), 327–337. <https://doi.org/10.1007/s10826-023-02694-x>
- Juhila, K. (2004). Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. *Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 12(2), 155–183
- Kallinen, K., Rautio, S., Nikupeteri, A., Vornanen, R., Repo, A., & Laitinen, M. (2026). Social worker's perspectives on a child-centred approach in high-conflict separations: Three dimensions of a child-centred approach. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 1–13. <https://doi.org/10.1007/s10560-026-01084-8>
- Karim, S. (2023). Power-informed practice in social work. *Journal of Social Work*, 23(6), 1062–1079. <https://doi.org/10.1177/14680173231180307>
- Kaplow, J. B., Lichtenthal, W., & Howell, K. H. (2023). Using evidence-based practices to support bereaved children and adults. *Childhood Grief and Bereavement Report*. Meadows Mental Health Policy Institute. <https://www.networkjhsa.org/wp-content/uploads/2023/07/Childhood-Grief-and-Bereavement-July-2023.pdf>
- Kaplow, J. B., Hoppe, R., Alvis, L., & Oosterhoff, B. (2024). Caregiver behaviors associated with positive youth development among bereaved children. *Death Studies*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/07481187.2024.2309475>
- Klass, D., Silverman, P. R., & Nickman, S. L. (1996). *Continuing bonds: New understandings of grief*. Philadelphia: Taylor & Francis.
- Klass, D. (2013). Continuing bonds. Teoksessa M. Stroebe, H. Schut, & J. van den Bout (toim.), *Complicated grief: Scientific foundations for health care professionals*. New York: Routledge, 223–238.
- Klass, D., & Steffen, E. M. (toim.) (2018). *Continuing Bonds in Bereavement: New Directions for Research and Practice*. New York: Routledge.
- Kiili, J., & Moilanen, J. (2020). Lapsinäkökulmaisuus ja lasten osallisuus. Teoksessa J. Eronen, T. Pösö & M. Ritala-Koskinen (toim.) *Lastensuojelun ytimessä*. Tampere: Vastapaino, 115–132.
- Kiili, J., Jaakola, A.-M., Anis, M., Lamponen, T., & Stenvall, E. (2024). Johdanto: Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön ajankohtaisia kysymyksiä. Teoksessa J. Kiili, A.-M. Jaakola, M. Anis, T. Lamponen, & E. Stenvall (toim.), *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 9–25.
- Kiili, J., Jaakola, A.-M., Anis, M., Lamponen, T., & Stenvall, E. (toim.). (2024). *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kitzinger, J. (1995). Qualitative research: Introducing focus groups. *BMJ*, 311(7000), 299–302. <https://doi.org/10.1136/bmj.311.7000.299>
- Kofod, E. H., & Brinkmann, S. (2017). Grief as a normative phenomenon: The diffuse and ambivalent normativity of infant loss and parental grieving in contemporary Western culture. *Culture & Psychology*, 23(4), 519–533. <https://doi.org/10.1177/1354067X17692294>

- Kofod, E. H. & Køster, A. (toim.) (2022). Cultural, existential and phenomenological dimensions of grief experience. London: Routledge
- Koehler, M., Goebel, S., Maercker, A., & Pedersen, A. (2020). Disclosure of Grief Questionnaire (DGQ): Entwicklung und Validierung eines Fragebogens zur Erfassung von Kommunikationsmustern nach Trauerfällen. *Diagnostica*, 66(1), 25–36. <https://doi.org/10.1026/0012-1924/a000236>
- Kola, S. (2025). Exploring the Essence of Social Work Practice Through Foster Children's Lived Experiences -a phenomenological study. [Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Helsinki Practice Research Publications 5/2025. ISBN 978-952-84-1966-2
- Kotimaisten kielten keskus. (n.d.). Kielitoimiston sanakirja. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>
- Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2015). Focus groups: A practical guide for applied research (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Kübler-Ross, E. (1969). On death and dying. New York: Macmillan.
- Kübler-Ross, E., & Kessler, D. (2005). On grief and grieving: Finding the meaning of grief through the five stages of loss. New York, NY: Scribner.
- Kuit, N., & Ryke, E. (2023). A rapid review of non-death bereavement interventions for children in alternative care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 40(1), 29–41. <https://doi.org/10.1007/s10560-022-00892-8>.
- Kuula, A. (2011). Tutkimuseetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuusela, J. (2003). Sosiaalinen konstruktionismi. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuronen, M., Granfelt, R., Nyqvist, L., & Petrelius, P. (2004). Sukupuolistunut ja sukupuoleton sosiaalityö. Teoksessa M. Kuronen, R. Granfelt, L. Nyqvist & P. Petrelius (toim.), *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laing, C. M., & Moules, N. J. (2015). Children's cancer camps: A way to understand grief differently. *OMEGA – Journal of Death and Dying*, 70(4), 436–453. <https://doi.org/10.1177/0030222815572605>
- Laitinen, M. (2004). Häväistyt ruumiit, rikoit mielet: Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino.
- Lamponen, T. (2022). Kiireellisen sijoituksen päätöksenteko lastensuojelun sosiaalityöntekijän työnä. Tampere University Dissertations, 644. Tampere: Tampere University.
- Lipponen, L., & Pursi, A. (2022). Children's grief: Repertoires of practices in institutional early childhood education and care. *Mind, Culture, and Activity*, 29(3), 215–235. <https://doi.org/10.1080/10749039.2022.2133144>
- Litosseliti, L. (2003). Using focus groups in research. London: Continuum.
- Lytje, M., & Dyregrov, A. (2025). Bereavement policies and plans in education: Evidence, barriers, and recommendations. *Death Studies*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/07481187.2025.2568014>
- McPherson, L., Gatwiri, K., Modderman, C., Nicholson, M., Atkins, P., Threlkeld, G., Frederico, M., Whitaker, L., Hughes, M., & Whiteside, M. (2021). Out-of-home care research and practice: Supporting children and families in grief and loss. Southern Cross University.
- Mikkonen, E., Laitinen, M., Gupta, A., Nikupeteri, A., & Hurtig, J. (2017). Cross-national insights into social workers' multi-dimensional moral agency when working with child abuse and neglect. *Qualitative Social Work*, 16(4), 449–464. DOI: 10.1177/1473325020902820

- Moilanen, J., & Kiili, J. (2020). Suojeluvalvonnasta tukihenkilötoimintaan: lasten ja aikuisten muuttuvat suhteet lastensuojelussa. Teoksessa J. Moilanen, J. Annola & M. Satka (toim.) *Sosiaalityön käänteet*. SoPhi. Jyväskylä, 221–254.
- Morgan, D. L. (1997). *Focus groups as qualitative research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Murphy, C. (2023). A more 'child-centred' system? The discretionary spaces of the child protection social worker. *Journal of Social Work Practice*, 37(1), 3–16. <https://doi.org/10.1080/02650533.2022.2031935>
- Määttä, K., & Uusitalo, L. (2012). Ammatillaiset lapsinäkökulmaisen tiedon tuottajina. *Janus*, 20(2), 123–138.
- Lewis, C. S. (1984). *A grief observed*. London: Faber & Faber. (Original work published 1961)
- Li, J., Maer-King, S., & Stroebe, M. S. (2008). Grief across cultures: A review and research agenda. In M. S. Stroebe, R. O. Hansson, H. Schut, & W. Stroebe (Eds.), *Handbook of bereavement research and practice: Advances in theory and intervention*. Washington, DC: American Psychological Association, 207–222.
- Lieberman, S. (1978). Nineteen cases of morbid grief. *The British Journal of Psychiatry*, 132(2), 159–163. <https://doi.org/10.1192/bjp.132.2.159>
- Lipponen, L., & Pursi, A. (2022). Children's grief: repertoires of practices in institutional early childhood education and care. *Mind, Culture, and Activity*, 29(3), 215–235. <https://doi.org/10.1080/10749039.2022.2133144>
- Madni, A., Porter, A. S., Crook, K., Cartwright, C., & Hakim, H. (2022). Feeding the family: Cultural humility in bereavement care. *Pediatrics*, 150(6). DOI: 10.1542/peds.2021-055874
- Melhem, N. M., Moritz, G., Walker, M., Shear, M. K., & Brent, D. (2007). Phenomenology and correlates of complicated grief in children and adolescents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46(4), 493–499. <https://doi.org/10.1097/chi.0b013e31803062a9>
- McCafferty, P., & Mercado García, E. (2025). Children's participation in social work research: A secondary data analysis of an umbrella review of children's participation in child welfare. *The British Journal of Social Work*, 55(4), 1574–1597. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaf017>
- Miles, M. S., & Demi, A. S. (1984). A comparison of mothers' and fathers' grief reactions after the death of an infant in the neonatal intensive care unit. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 7(4), 267–284.
- Mitchell, M. B. (2017). "No one acknowledged my loss and hurt": Non-death loss, grief, and trauma in foster care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 34(2), 91–102. <https://doi.org/10.1007/s10560-017-0502-8>
- Monroe, B., & Kraus, F. (2010). *Brief interventions with bereaved children* (2nd ed.). Oxford; New York: Oxford University Press.
- Neimeyer, R. A. (2001). *Meaning reconstruction & the experience of loss*. American Psychological Association.
- Neimeyer, R. A., Prigerson, H. G., & Davies, B. (2002). Mourning and meaning. *American Behavioral Scientist*, 46(2), 235–251. <https://doi.org/10.1177/000276402236676>
- Neimeyer, R. A. (Ed.). (2016). *Techniques of grief therapy: Assessment and intervention*. New York, NY: Routledge.

- Neimeyer, R. A., Klass, D., & Dennis, M. R. (2014). A social constructionist account of grief: Loss and the narration of meaning. *Death Studies*, 38(8), 485–498. <https://doi.org/10.1080/07481187.2014.913454>
- Nguyen, H., Elmer, M., & Harms, L. (2024). Understanding grief in social work: Dual process model of coping with bereavement. *ANZSWWER Journal*.
- Niska, M., & Venäläinen, S. (2024). Johdanto: Sosiaalinen konstruktionismi tutkimusotteena. In M. Niska, S. Venäläinen, A. Olakivi, & J. A. Cañada (Eds.), *Sosiaalinen konstruktionismi: Miten tarkastella tulkintojen ja todellisuuden sosiaalista rakentumista*. Tampere: Vastapaino, 9–28.
- Nisula, A. (2010). Kehysanalyysi sosiaalityön tutkimuksessa. *Janus*, 18(2), 162–176.
- O'Connor, R. C., Wetherall, K., Cleare, S., McClelland, H., Melson, A. J., Niedzwiedz, C. L., ... & Scowcroft, E. (2020). Mental health and well-being during the COVID-19 pandemic: Longitudinal analyses of adults in the UK COVID-19 Mental Health & Wellbeing study. *British Journal of Psychiatry*, 218(6), 326–333. <https://doi.org/10.1192/bjp.2020.212>
- Olli, Johanna (2014) Tulla kuulluksi omana itsenään - Vammaisten lasten ja nuorten toimijuuden tukeminen. Teoksessa Gissler, Mika & Kekkonen, Marjatta & Känkänen, Päivi & Muranen, Päivi & Wrede-Jäntti, Matilda (toim.): *Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot-vuosikirja 2014*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 152–164.
- Osterweis, M., Solomon, F., & Green, M. (toim.). (1984). *Bereavement: Reactions, consequences, and care*. Washington, DC: National Academy Press.
- Pajunen, A. (2001). *Argumenttirakenne: asiaintilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Parkes, C. M., & Brown, B. (1972). Health after bereavement: A controlled study of young Boston widows and widowers. *Psychosomatic Medicine*, 34(5), 449–461. DOI: 10.1097/00006842-197209000-00008
- Parkes, C. M. (1998). *Bereavement: Studies of grief in adult life* (3., uudistettu painos). London: Penguin Books.
- Parrott, W. G. (2020). Sorrow. Teoksessa V. Zeigler-Hill & T. K. Shackelford (toim.), *Encyclopedia of personality and individual differences*. Cham: Springer.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Pihkala, P. (2024). Ecological sorrow: Types of grief and loss in ecological grief. *Sustainability*, 16(2), 849.
- Pirskanen, H. (2023). Children's grief maps—Capturing children's grief and sorrow in family and close relationships. *Children & Society*, 38, 1059–1075. <https://doi.org/10.1111/chso.12783>
- Pirskanen, H. (2024). Lasten surukokemukset – relationaalinen näkökulma kärsimykseen. Teoksessa P. Kuusela, H. Pirskanen, & M. Saastamoinen (toim.), *Kärsimys elämäntilussa: Sosiokulttuurinen näkökulma*. Helsinki: Gaudeamus, 74–95.
- Poijula, S. (2002). *Surutyö*. Helsinki: Kirjapaja.
- Poijula, S. (2016). *Lapsi ja kriisi: Selviytymisen tukeminen* (3. uudistettu painos). Helsinki: Kirjapaja.
- Pomeroy, E. C., Bradford Garcia, R., & Cole, J. (2021). *Trauma and grief assessment and intervention: Building on strengths*. New York: Routledge.
- Pretorius, E., & Ross, E. (2010). Loss, grief and bereavement: The experiences of children in kinship foster care. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 46(4), 469–485. <https://doi.org/10.15270/46-4-153>

- Prigerson, H. G., Horowitz, M. J., Jacobs, S. C., Parkes, C. M., Aslan, M., Goodkin, K., ... & Zisook, S. (2009). Prolonged grief disorder: Psychometric validation of criteria proposed for DSM-V and ICD-11. *PLoS Medicine*, 6(8), e1000121. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000121>
- Pulkkinen, M. (2016). Salattu, suoritettu ja sanaton suru: Läheisen menettäminen kokonaisvaltaisena kokemuksena [Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://hdl.handle.net/10138/164422>
- Pulkkinen, M. (2017). Suru ja yhteiskunta: Medikalisaation ja yksilöllistymisen vaikutukset suremisen kulttuurissa. *Sosiologia*, 54(3), 234–250.
- Punch, S. (2002). Research with children: The same or different from research with adults? Teoksessa C. M. Grieshaber & S. J. Ryan (toim.), *Doing research with children and young people*. London: Routledge, 32–44-
- Pursi, A., Lipponen, L., Poulter, S., & Kurenlahti, E. (2024). Emotional configurations of grief: Narratives from childhood. *Culture & Psychology*. <https://doi.org/10.1177/1354067X241242408>
- Pöllänen, P., & Björn, I. (2024). Lapsen kuoleman sureminen, tunteet ja affektit. *Thanatos*, 12(1). <https://doi.org/10.57124/thanatos.127591>
- Pösö, T. (2018). Social work and child welfare in Finland: Current issues and future challenges. *European Journal of Social Work*, 21(1), 3–14.
- Quinn-Lee, L. (2014). School social work with grieving children. *Children & Schools*, 36(2), 93–103. <https://doi.org/10.1093/cs/cdu005>
- Quiñones, G., Lipponen, L., Pursi, A., & Barnes, M. (2022). Children's everyday manifestations of grief and grieving in early childhood education and care. *Early Child Development and Care*, 192(11), 1786–1799. <https://doi.org/10.1080/03004430.2021.1934464>
- Rabins, P. V. (2019). Studying grief. *International Psychogeriatrics*, 31(8), 1075–1076. <https://doi.org/10.1017/S1041610219000450>
- Ratcliffe, M. (2017). Grief and the unity of emotion. *Midwest Studies in Philosophy*, 41(1), 154–174. <https://doi.org/10.1111/misp.12071>
- Ratcliffe, M. & Byrne, E. (2021). The interpersonal and social dimensions of emotion regulation in grief. Teoksessa A. Køster & E. H. Kofod (toim.), *Grief experience*. London: Routledge.
- Ratcliffe, M., & Fernandez Velasco, P. (2024). The nature of grief: Implications for the neurobiology of emotion. *Neuroscience of Consciousness*, 2024(1), niae041. <https://doi.org/10.1093/nc/niae041>
- Repo, J., & Pösö, T. (2024). Palvelutarpeiden arvioinnin yhdenmukaisuus perhesosiaalityön ja lastensuojelun rajapinnoilla: Ammatillisen kuvittelun näkökulma. *Hallinnon Tutkimus*, 43(1). <https://doi.org/10.37450/ht.124785>
- Repo, K., Kuukka, A., & Eerola, P. (2019). Lasten kotihoito ja sen taloudellinen tukeminen: kunnallisten luottamushenkilöiden näkökulma. *Janus*, 27(1), 55–71. <https://doi.org/10.30668/janus.65766>
- Ribbens McCarthy, J., Woodthorpe, K., & Almack, K. (2023). The aftermath of death in the continuing lives of the living: Extending 'bereavement' paradigms through family and relational perspectives. *Mortality*, 28(3), 241–258. DOI:10.1177/00380385221142490
- Rolls, L. (2020). Editorial. *Bereavement Care*, 39(1), 1–2.

- Rolls, L., & Payne, S. (2007). Children and young people's experience of UK childhood bereavement services. *Mortality*, 12(3), 281–303. <https://doi.org/10.1080/13576270701430585>
- Rosenblatt, P. C. (2008). Grief across cultures: A review and critique of the literature. *Death Studies*, 32(6), 439–460. <http://dx.doi.org/10.1037/14498-010>
- Rowland, A., Boulanger, C., & Dalton, L. (2025). Supporting the bereaved child in the adult ICU: A narrative review. *Intensive Care Medicine*. DOI: 10.1007/s00134-025-07813-4
- Ruch, G. (2007). Reflective practice in contemporary child care social work: The role of containment. *British Journal of Social Work*, 37(4), 659–680. DOI: 10.1093/bjsw/bch277
- Ruusuvuori, J., Nikander, P., & Hyvärinen, M. (toim.) (2010). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Salonen, E., Pursi, A., & Lipponen, L. (2024). Varhaiskasvatuksen aloitus vuorohoidossa: Pienen lapsen suru ja sen kohtaaminen vaihtelevassa sosiaalisessa ympäristössä. *Journal of Early Childhood Education Research*, 13, 30–54. <https://doi.org/10.58955/jecer.137388>
- Schonfeld, D. J., Demaria, T., Nasir, A., & Kumar, S. (2024). Supporting the grieving child and family: Clinical report. *Pediatrics*, 154(1). DOI: 10.1542/peds.2024-067212
- Sesar, K., Dodaj, A., Vasilj Perković, V., et al. (2024). A review of therapeutic techniques in work with children in the grieving process. *Mediterranean Journal of Clinical Psychology*, 12(1). <https://doi.org/10.13129/2282-1619/mjcp-4034>
- Shapiro, E. R. (1994). *Grief as a family process: A developmental approach to clinical practice*. New York: Guilford Press.
- Shapiro, E. R. (2001). Grief in interpersonal perspective: Theories and their implications. Teoksessa M. S. Stroebe, R. O. Hansson, W. Stroebe & H. Schut (toim.), *Handbook of bereavement research: Consequences, coping, and care*. Washington, DC: American Psychological Association, 301–327.
- Shear, K., Frank, E., Houck, P. R., & Reynolds, C. F. III. (2005). Treatment of complicated grief: A randomized controlled trial. *JAMA*, 293(21), 2601–2608. <https://doi.org/10.1001/jama.293.21.2601>
- Siltala, P. (1985). *Surun psykologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Silverman, D. (2004). *Doing qualitative research: A practical handbook* (2nd ed.). London: SAGE Publications.
- Silverman, G. S., Baroiller, A., & Hemer, S. R. (2021). Culture and grief: Ethnographic perspectives on ritual, relationships and remembering. *Death Studies*, 45(1), 1–8. <https://doi.org/10.1080/07481187.2020.1851885>
- Sim, J., & Waterfield, J. (2019). Focus group methodology: Some ethical challenges. *Quality & Quantity*, 53(6), 3003–3022. <https://doi.org/10.1007/s11135-019-00914-5>
- Simpson, J. (2012). Grief and loss: A social work perspective. *Journal of Loss and Trauma*, 18(1), 81–90. <https://doi.org/10.1080/15325024.2012.684569>
- Smart, C. (2007). *Personal life: New directions in sociological thinking*. Cambridge: Polity Press.
- Smart, C. (2011). Families, secrets and memories. *Sociology*, 45(4), 539–553. <https://doi.org/10.1177/0038038511406585>
- Smid, G. E., Groen, S., de la Rie, S., Kooper, S., & Boelen, P. A. (2018). Toward Cultural Assessment of Grief and Grief-Related Psychopathology. *Psychiatric Services*.
- Sood, A., Bakhai, Y., & Sood, R. (2006). Children's reactions to parental and sibling death. *Current psychiatry reports* 8(2), 115–120. DOI: 10.1007/s11920-006-0008-0

- Spinoza, B. (1989). *Ethics*. (E. Curley, Trans.). London: Penguin Classics. (Alkuperäinen teos julkaistu 1677).
- Stalker, K., Taylor, J., Fry, D., & Stewart, A. B. R. (2015). A study of disabled children and child protection in Scotland – a hidden group? *Children and Youth Services Review*, 58, 173–179. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.07.012>
- Stearns, P. N. (2019). *Exploring grief: Toward a history of emotions*. New York: Routledge.
- Stroebe, M., & Schut, H. (1999). The dual process model of coping with bereavement: Rationale and description. *Death Studies*, 23(3), 197–224. <https://doi.org/10.1080/074811899201046>
- Stroebe, M. S., & Schut, H. (2001). Models of coping with bereavement: A review. In M. S. Stroebe, R. O. Hansson, W. Stroebe, & H. Schut (Eds.), *Handbook of bereavement research: Consequences, coping, and care* (pp. 375–403). Washington, DC: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10436-016>
- Stroebe, M. S., Hansson, R. O., Schut, H., & Stroebe, W. (toim.). (2007). *Handbook of bereavement research and practice: Advances in theory and intervention*. Washington, DC: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14498-000>
- Stroebe, M., Schut, H., & Boerner, K. (2017). Cautioning health-care professionals: Bereaved persons are misguided through the stages of grief. *OMEGA – Journal of Death and Dying*, 74(4), 455–473. <https://doi.org/10.1177/0030222817691870>
- Stroebe, M. S., Stroebe, W., & Hansson, R. O. (toim.). (2009). *Handbook of bereavement research and practice: Advances in theory and intervention*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Strolin-Goltzman, J., Kollar, S., & Trinkle, J. (2010). Listening to the voices of children in foster care: Youths speak out about child welfare workforce turnover and selection. *Social Work*, 55(1), 47–53. <https://doi.org/10.1093/sw/55.1.47>
- Strom-Gottfried, K. (2018). Ensuring ethical practice: Guidelines for informed consent, trust, and power in social work research. *Journal of Social Work Values and Ethics*, 15(2), 23–34.
- Stylianou, S., & Zembylas, M. (2018). Dealing With the Concepts of “Grief” and “Grieving” in the Classroom: Children’s Perceptions, Emotions, and Behavior. *Omega (Westport)* 77(3), 240–266. DOI: 10.1177/0030222815626717
- Thomas, N. (2002). *Children, family and the state: Decision-making and child participation*. Bristol: Policy Press.
- Thompson, N., Cox, G. R., & Stevenson, R. G. (toim.). (2016). *Handbook of traumatic loss: A guide to theory and practice*. New York: Routledge.
- Tisdall, E. K. M. (2017). Conceptualising children and young people’s participation: Examining vulnerability, social accountability and co-production. *International Journal of Human Rights*, 21(1), 59–75. DOI:10.1080/13642987.2016.1248125
- Traher, C., & Breen, L. J. (2024). *The Routledge International Handbook of Child and Adolescent Grief in Contemporary Contexts*. New York: Taylor & Francis.
- Trevithick, P. (2012). *Social work skills and knowledge: A practice handbook* (3rd ed.). Maidenhead: Open University Press.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK).
- Tuovila, S. (2005). Kun on tunteet: Suomen kielen tunnesanojen semantiikkaa. *Acta Universitatis Ouluensis. Humaniora B* 65. Oulun yliopisto.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK_ohje_2023.pdf
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuovila, S. (2005). Kun on tunteet: Suomen kielen tunnesanojen semantiikka [Väitöskirja]. Oulu: Oulun yliopisto
- Törrönen, M. (2014). Everyday life and the meaning of childhood: Children's perspectives on participation in family and society. *Children & Society*, 28(6), 435–447.
- Valentine, C. (2006). Academic constructions of bereavement. *Mortality*, 11(1), 57–78. <https://doi.org/10.1080/13576270500439274>
- Valo, M. (2013). Keskusteluanalyysi. Helsinki: Gaudeamus.
- Väisänen, L. (1996). Family grief and recovery process when a baby dies: A qualitative study of family grief and healing processes after fetal or baby loss. *Acta Universitatis Ouluensis, D Medica* 398. Oulu: University of Oulu.
- Wilkinson, S. (1998). Focus groups in feminist research: Power, interaction, and the construction of meaning. *Women's Studies International Forum*, 21(1), 111–125. [https://doi.org/10.1016/S0277-5395\(97\)00080-0](https://doi.org/10.1016/S0277-5395(97)00080-0)
- Williams, T. L., & Parry, S. L. (2023). The voice of the child in social work practice: A phenomenological analysis of practitioner interpretation and experience. *Children and Youth Services Review*, 148, 106835. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106905>
- Willumsen, E. (2008). Interprofessional collaboration - A matter of differentiation and integration? Theoretical reflections based in the context of Norwegian childcare. *Journal of Interprofessional Care* 22(4), 352–363. DOI:10.1080/13561820802136866
- Winokuer, H. R., & Harris, D. L. (2016). Principles and practice of grief counseling (2nd ed.). New York: Springer Publishing Company.
- Winter, K. (2011). Building relationships and communicating with young children: A practical guide for social workers. London: Routledge.
- Yhdistyneet Kansakunnat. (1989). Lapsen oikeuksien yleissopimus. YK:n yleiskokous, 20.11.1989.
- Ylvisaker, S., & Rugkåsa, M. (2022). Dilemmas and conflicting pressures in social work practice. *European Journal of Social Work*, 25(4), 643–654. <https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1954884>
- Zisook, S., & Shear, M. K. (2009). Grief and bereavement: What psychiatrists need to know. *World Psychiatry*, 8(2), 67–74. DOI: 10.1002/j.2051-5545.2009.tb00217.x
- Yhdistyneet Kansakunnat. (1989). Lapsen oikeuksien yleissopimus. SopS 59–60/1991. <https://www.unicef.fi/lapsenoikeudet/sopimus/>

Liitteet

Liite 1

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Eettinen toimikunta

LAUSUNTO

Henna Pirskanen on pyytänyt Jyväskylän yliopiston eettiseltä toimikunnalta lausuntoa tutkimukselle "Lasten ja nuorten suru perhe- ja lähisuhteissa".

Eettinen toimikunta edellyttää oman lausuntonsa taustaksi saatekirjeen, hankkeen tutkimussuunnitelman ja sen tiivistelmän, tietosuojailmoituksen ja suostumuslomakkeen sekä muut tarvittavat liitteet, kuten kyselylomakkeet.

Asiakirjoista tulee ilmetä:

- tutkijoiden yhteystiedot sekä vastuullinen tutkija
- tutkimuksen taustatiedot soveltuvin osin: tutkimuslaitos tai -laitokset, tukiorganisaatiot tai -henkilöryhmät
- tutkimusaineiston säilyttäminen
- tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja merkitys
- menettelyt, joiden kohteiksi tutkittavat joutuvat
- hyödyt ja haitat, joita tutkittavat/koehenkilöt kohtuudella voivat odottaa; erityisesti tutkimuksen aiheuttamat mahdolliset rasitteet tai terveydelliset riskit tutkittaville sekä niiden todennäköisyys
- miten ja mihin tietoja aiotaan käyttää
- tutkittavien oikeudet: että he voivat kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, että he voivat missä tahansa vaiheessa kysyä lisätietoja tutkimuksesta ja että he voivat missä vaiheessa tahansa perua osallistumisensa tutkimukseen
- tutkittavien vakuutusturva
- tutkittavan tai hänen huoltajansa/laillisen edustajansa suostumus tutkimukseen osallistumisesta

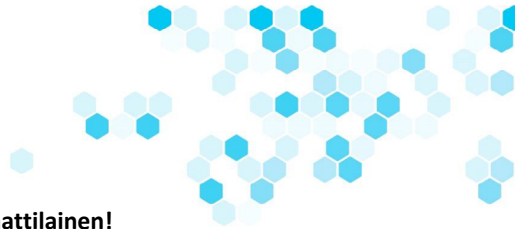
Eettinen toimikunta on käsitellyt Pirskasen lausuntopyyntöä kokouksessaan 30.8.2019. Toimikunta ei näe tutkimushankkeen toteuttamiselle estettä, mikäli se suoritetaan tutkimussuunnitelmassa esitetyllä tavalla.

Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta (488/1999) edellyttää, että lain soveltamisalaan kuuluvalla tutkimuksella saadaan sairaanhoitopiiriin eettisen toimikunnan suostumus. Eettisen toimikunnan käsityksen mukaan lausuntopyyntöä kohteena ei ole laissa tarkoitettu lääketieteellinen tutkimus.

Jyväskylässä 3.9.2019

Janne Avela
puheenjohtaja

Raija Oikari
sihteeri

Hei sinä lasten kanssa työskentelevä ammattilainen!

Kutsumme sinut osallistumaan **"Lasten ja nuorten suru perhe- ja läheissuhteissa"** -hankkeeseen (2019-2025). Tutkimusta on tehty Lapin yliopistossa ja Jyväskylän yliopistossa. Sen rahoittajia ovat Suomen Akatemia ja Alli Paasikiven säätiö.

Hankkeessa kerätään ryhmähaastatteluina tietoa siitä, miten lasten suru ammattilaisille näyttäytyy ja millaisia keinoja ammattilaisilla on surevan lapsen kanssa työskentelyyn. Tutkimuskohteena ovat sosiaalityöntekijöiden ja muiden lasten kanssa työskentelevien sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten näkemykset. Tutkimuksen aiemmissa vaiheissa suuruun liittyvää tietoa on kerätty myös lapsilta ja nuorilta itseltään.

Tutkimushankkeen tässä vaiheessa tietoa kerätään sosiaalityöntekijöiltä ja muilta ammattilaisilta eri puolilta Suomea. Aineistonkeruu toteutetaan ryhmähaastatteluina. Jokaisessa ryhmässä on noin 4-8 osallistujaa. Voit kysyä tutkijalta mitä tahansa tutkimuksesta ennen haastattelua, sen aikana ja jälkeen. Haastatteluaiakataulu sovitaan tutkimukseen osallistuvien kanssa etukäteen. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Äänitettä ei kuuntele kukaan muu kuin tutkimusryhmä ja haastattelujen litteroija. Tietoja ei luovuteta eteenpäin. Haastatteluissa kerättyä tietoa säilytetään Lapin yliopiston suojatulla verkkoasemalla ilman tunnistetietoja. Jos mahdollista, kerätty aineisto luovutetaan Tietoarkistoon tutkimuksen päätyttyä. Jos näin toimitaan, materiaali anonymisoidaan ennen jatkokäyttöön luovuttamista.

Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista, ja jokaiselta osallistujalta pyydetään kirjallinen suostumus. Ensisijaisesti haastattelut pyritään järjestämään kasvotusten. Noudatamme haastattelujen aikana THL:n ja organisaation ohjeistuksia esimerkiksi maskien ja visiirin käytöstä ja turvaväleistä.

Olisimme kiitollisia, jos haluaisitte osallistua tutkimukseemme. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tuoreita näkökulmia lasten ja nuorten surukokemuksista ja siitä selviytymisestä, sekä surevien lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä surusta. Tutkimustieto tulee auttamaan niin perheitä kuin ammattilaisiakin. Tutkimuksen tuloksia raportoidaan erilaisissa julkaisuissa, ja niistä ei pysty tunnistamaan yksittäisiä tutkimukseen osallistujia. Tiedotamme mielellämme tutkimuksen tuloksista ja valmistuneista julkaisuista. Osallistumalla tutkimukseen pääset jakamaan kokemuksiasi lapsen surun kanssa työskentelystä. Osallistuminen voi aiheuttaa riskin, että aiheesta puhuminen tuo mieleen ikäviä tai surullisia ajatuksia tai kokemuksia. Tällöin on mahdollista puhua niistä jälkikäteen tutkijan kanssa.

Otathan yhteyttä halutessasi kysyä lisää tutkimuksesta.

terveisin

Paula Vainikka
YTM, nuorempi tutkija
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Lapin yliopisto
paula.vainikka@ulapland.fi

Henna Pirskanen
YTT (dos.), apulaisprofessori
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Lapin yliopisto
henna.pirskanen@ulapland.fi

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

KUTSU TUTKIMUKSEEN

Hei, sinä lasten ja nuorten kanssa työskentelevä ammattilainen! Kutsumme sinut osallistumaan kansainväliseen tutkimushankkeeseen **'Lasten ja nuorten suru perhe- ja läheissuhteissa' (2019-2025)**. Tutkimusta on tehty Lapin yliopistossa ja Jyväskylän yliopistossa. Sen rahoittajat ovat Suomen Akatemia ja Alli Paasikiven säätiö.

Tutkimuksen kohteena ovat paitsi lasten ja nuorten omat surukokemukset, myös ammattilaisten näkemykset lasten ja nuorten surukokemuksista. **Tutkimuksen tässä vaiheessa kerätäänkin tietoa lasten ja nuorten kanssa työskenteleviltä sosiaalityöntekijöiltä ja muilta ammattilaisilta ryhmähaastatteluina.** Ryhmähaastatteluaineistoa kerätään ympäri Suomea, ja organisaationne on myöntänyt tutkimukselle tutkimusluvan. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat ammattilaiset, jotka työskentelevät lasten ja nuorten kanssa lapsiperhepalveluissa, lastensuojelussa sekä lapsi- ja nuorisopsykiatrialla. Sosiaalityöntekijöiltä saatua haastatteluaineistoa hyödynnetään hankkeesta valmistuvassa sosiaalityön väitöskirjassa, ja muiden ammattilaisten aineistoa laajemmassa hankekokonaisuudessa. Haastateltavien ryhmät ovat kooltaan 4-8 henkilöä, ja ne voivat koostua moniammatillisista ryhmistä. Haastatteluissa noudatamme THL:n ja organisaationne ohjeistuksia esimerkiksi maskien ja visiirien käytöstä ja turvaväleistä. Haastattelut pyritään järjestämään joulukuun 2021 ja tammikuun 2022 aikana.

Olisimme kiitollisia, jos koet voisasi osallistua tutkimukseen. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tuoreita näkökulmia lasten ja nuorten surukokemuksista ja siitä selviytymisestä. Tutkimustietoa voidaan hyödyntää perheiden, organisaatioiden ja ammattilaisten apuna. Tutkimushankkeen tuloksista raportoidaan erilaisissa julkaisuissa, joista tiedotamme teitä mielellämme niiden valmistuttua.

Otathan yhteyttä 30.11.2021 mennessä, jos koet voisasi osallistua haastatteluihin. Kokoamme haastattelu-ryhmät heti ilmoittautumisajan päätyttyä.

ystävällisin terveisin
Paula Vainikka
YTM, nuorempi tutkija
Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Lasten ja nuorten suru perhe- ja läheissuhteissa -hanke
paula.vainikka@ulapland.fi
puh. 040 131 8894

Liite 4

Haastattelun kysymykset

1. Kerro työnkuvastasi. Miten lapset ja nuoret liittyvät työnkuvaasi?

TEEMA: SURUN ILMENEMINEN SOSIAALITYÖSSÄ

2. Millaisissa tilanteissa lapsen suru ilmenee työssäsi? Millaisiin aiheisiin tai asioihin lapsen suru liittyy?
3. Miten suru näkyy lapsissa? Esim. millaisena käytöksenä tai reaktioina? Aaltoileva suru, myöhemmin ilmenevä suru?
4. Miten lapsi tuottaa sinulle tietoa surusta? Miten lapsi kertoo siitä?
5. Eroaako suru tai surureaktio lapsen iästä riippuen? Mitä erityispiirteitä esimerkiksi pienen lapsen tai teini-ikäisen suruun voi liittyä?
6. Millaisia keinoja lapsilla on mielestäsi surun käsittelyyn? Miten lapsi käsittelee surua?
7. Voiko suru jäädä piiloon tai tunnistamatta? Jos, niin minkä arvelet olevan syynä?

TEEMA: SUREVAN LAPSEN KANSSA TYÖSKENTELY

8. Kuuluuko surun työstäminen työnkuvaasi? Miten työskentelet surevan lapsen kanssa? Onko sinulla erityisiä menetelmiä surevan lapsen kanssa työskentelyyn?
9. Kuinka kohtaat surevan lapsen? Mikä näissä kohtaamisissa on mielestäsi tärkeää?
10. Miten lapsi on osallisena näissä tilanteissa? Millaisia keinoja sinulla on tukea lasta osallisuuteen?
11. Millaisia valmiuksia olet saanut koulutuksesta, opinnoista, täydennyskoulutuksesta jne. kohdata lapsen suru? Onko työnantaja perehdyttänyt tai muuten tukenut sinua?
12. Millaisia ajatuksia ja tunteita lapsen suru sinussa herättää?
13. Millaista tukea saat itse lapsen surureaktion työstämiseen?
14. Millaisia ajatuksia sinulla on toisten ammattilaisten kanssa työskentelystä, moniammatillisuudesta? Ketä ammattilaisia lapsi mielestäsi tarvitsee tueksi suruprosessissa ja miksi? TÄMÄ VOISI OLLA MYÖS VIIMEISESSÄ TEEMASSA.
15. Miten palvelujärjestelmä mielestäsi toimii?

TEEMA: TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

16. Kuinka surevia lapsia voisi paremmin auttaa?
17. Millainen työskentelyn malli mahdollistaisi lapsen kokonaisvaltaisemman tukemisen?

Osajulkaisu I

Vainikka, P. (2025) Suhteissa rakentuva lapsen suru: Lapsen suruun liittyvän tiedon muotoutuminen sosiaalialan ammattilaisten työssä. *Janus* 33 (4), 364–385.

<https://doi.org/10.30668/janus.141512>

Artikkeli julkaistaan uudestaan väitöskirjan osana artikkelin alkuperäisten tekijänoikeuksien haltijan ystävällisellä luvalla.

SUHTEISSA RAKENTUVA LAPSEN SURU: LAPSEN SURUUN LIITTYVÄN TIEDON MUOTOUTUMINEN SOSIAALIALAN AMMATTILAISTEN TYÖSSÄ

Paula Vainikka: YTM, erikoissosiaalityöntekijä, väitöskirjatutkija, Lapin yliopisto

paula.vainikka@ulapland.fi

Janus vol. 33 (4) 2025, 364–385

Tiivistelmä

Artikkelissa analysoidaan, miten lapsen suruun liittyvä tieto välittyy ja miten sitä jäsennetään sosiaalisena ja suhteisiin kiinnittyvänä ilmiönä sosiaalialan ammattilaisten työssä. Analyysi pohjautuu tammi-kesäkuussa 2022 kerättyyn ryhmähaastatteluaineistoon (N=5; 17) ja nostaa esiin kolme tulkintakehystä: kontekstuaalis-situationaalisen, läheissuhteiden sekä professionaalisen suhteen tulkintakehykset. Kontekstuaalis-situationaalisessa tulkintakehyksessä lapsen suruun vaikuttavat kaikki hänen ympärillään olevat suhteet sekä yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät. Läheissuhteiden tulkintakehyksessä lapsen surua tarkastellaan lapsen lähipiiriin kuuluvien aikuisten toiminnan kautta, kun taas professionaalisen suhteen tulkintakehyksessä painottuvat ammattilaisen toiminta ja suhde lapseen. Näiden suhteiden tunnistaminen edellyttää ammattilaiselta lapsen tilanteen ymmärtämistä ja luottamuksellisen suhteen rakentamista, jotta lapsi voi jakaa surustaan tuottamaansa tietoa. Tulkintakehykset avaavat uudenlaisen tavan merkityksellistää lapsen surustaan tuottamaa tietoa sosiaalialan ammatillisten kohtaamisten kontekstissa.

JOHDANTO

Suru on paljon tutkittu ilmiö (Itkonen 2018, 55), josta on erilaisen tieteenalojen ja tutkimusintressien painotusten vaihtelujen vuoksi tuotettu moninäkökulmaista tutkimustietoa (Erjanti & Paunonen-Ilmonen 2017, 10). Kuitenkin juuri sosiaalityön näkökulmista tehty tutkimus on jäänyt vähemmälle huomiolle ja keskittynyt pääasiassa lasten sijaishuoltoon liittyviin surukokemuksiin (esim. Fineran 2012). Artikkelissani keskityn tarkastelemaan sosiaalialan ammattilaisten kertomuksia ammatillisista kohtaamisista, joissa he ovat työskennelleet surua kokevan lapsen kanssa. Lähestyn sosiaalialan ammattilaisten kohtaamia surevien lasten kanssa sosiaalisena prosessina, joka sisältää henkilökohtaisen, yhteisöllisen ja yhteiskunnallis-kulttuurisen ulottuvuuden (Neimayer ym. 2014). Kiinnitän erityisesti huomiota siihen, kuinka lapsen suru nivoutuu ammattilaisten näkemyksissä osaksi lapsen merkityksellisiä ihmissuhteita ja erilaisia tilanteita (vrt. Smart 2007; 2011.)

Koska tarkastelen lapsen surua sosiaalityön kontekstissa, lähestyn lapsen surua monenlaisiin elämäntapahtumiin liittyvänä tunteena, sillä juuri sosiaalityössä kohdatut lapsen surua aiheuttavat tilanteet voivat liittyä muuhunkin kuin menetyksiin, kuten ihmissuhteisiin (Berinato 2020) tai arkisiin, elämässä koettuihin tapahtumiin (esim. Poijula 2002; Pulkkinen 2017; Lipponen & Pursi 2022). Lasten suru voi johtua esimerkiksi yksinäisyyden kokemuksista, puutteista kaverisuhteissa tai erilaisista siirtymistä, kuten eroon vanhemmista (Lipponen & Pursi 2022, 216). Lähtökohtana on, että surua voidaan tarkastella tunteena, joka on osa ihmisen vuorovaikutussuhteita syntymästä alkaen (Mäntymaa & Puura 2011, 20).

Tarkastelen artikkelissa ammattilaisten ryhmähaastatteluaineistoon pohjautuen, miten lapsen suruun liittyvä tieto välittyy ja miten sitä jäsennetään sosiaalisena ja suhteisiin kiinnittyvänä ilmiönä sosiaalialan ammattilaisten työssä. Analyysini kohdistuu niihin tekijöihin ja merkityksiin, joita sosiaalialan ammattilaiset haastattelupuheessaan antavat lapsen surustaan tuottamalla tiedolle. Tutkimuskysymykseen liittyy oleellisesti sosiaalityön käytännöissä keskeisesti läsnä oleva pohdinta siitä, nähdäänkö lapset kykenevinä subjekteina, jotka voivat ottaa kantaa omiin asioihinsa (vrt. Kallio & Häkli 2011). Vaikka lapselta saatu tieto katsotaan yhä tärkeämmäksi (Lundy ym. 2011; Larkins ym. 2014; Pösö 2018), on ammattilailla edelleen eriäviä näkemyksiä siitä, miten lapsen tietoa tulisi hyödyntää (Kiili & Itäpuisto 2022, 11). Tärkeää on ymmärtää, että lapsella on oikeus tuottaa tietoa asioistaan (Kiili ym. 2023, 166). Artikkelini on osa väitöskirjatutkimustani, joka kytkeytyy osaksi laa-

Vainikka

jempaa, Lasten ja nuorten suru perhe- ja läheissuhteissa (CHYGS)-hankekokonaisuutta.

LAPSI SURUN KOKIJANA JA KERTOJANA

Surun kokemus on luonteeltaan sensitiivinen. Kun lapsi suree, hänen huolenaiheensa ovat moninaisia ja voivat liittyä esimerkiksi vanhemman menetykseen (Bugge ym. 2014, 36) tai läheisen ihmisen sairauteen (Birenbaum ym. 1990; Melhem ym. 2007; Pabon & Basile 2022). Myös vanhempien ero (Marcussen ym. 2019), ystävyysuhteen päätyminen (Protivnak ym. 2020) ja yksinäisyyden kokemukset voivat aiheuttaa surua. Tämän lisäksi surua voivat tuottaa esimerkiksi puutteet kaverisuhteissa sekä erilaiset siirtymätilanteet, kuten vanhemmista eroaminen (Lipponen & Pursi 2022, 216). Näin ollen lapsen suru kumpuaa monenlaisista, arjessa yleisistä ja lähes kaikkia meitä jossain vaiheessa koskettavista tapahtumista (Pirskanen 2023). Kun perhettä kohtaa suru, on erityisen tärkeää, että lapselle annetaan riittävästi tietoa tilanteesta. Jos lapselle ei kerrota avoimesti, hän saattaa ryhtyä rakentamaan omia, mahdollisesti virheellisiä selityksiä tilanteelle.

Vaikka lapsi kohtaa surua kuten aikuisetkin, lapsen surun käsittelyn tapa eroaa merkittävästi aikuisen tavasta. Lapsen suru on kytköksissä hänen ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa (Erjanti & Paunonen-Ilmonen 2017, 90). Mitä nuorempi lapsi on, sitä konkreettisempia hänen keinoja käsitellä surua ovat. Lapsi voi esimerkiksi reagoida suruun käytöksellään (Kübler-Ross & Kessler 2006, 188–200; myös Poijula 2016), ja tunteen ilmaiseminen saattaakin olla enemmän sanatonta käyttäytymistä. Onkin tärkeää muistaa, että pieni lapsi ei välttämättä pysty sanoittamaan surun tunnetta. Siksi surun ilmaiseminen esimerkiksi käyttäytymisen muutoksena tai somaattisina oireina on tärkeää tunnistaa (Fineran 2012; Bugge ym. 2014). Koska lapsi elää usein hetkessä ja kokee maailman muuttumattomana, esimerkiksi kuoleman pysyvyyden ymmärtäminen voi olla lapselle hankalaa. (Dyregrov 1993, 13; Willis 2002, 221; Cleve 2005, 202; Cohen & Mannarino 2011, 118.) Lapsi myös oppii lähipiiriltään, miten surua voi käsitellä, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, miten lapsi suruaan ilmaisee (Rogof 1995; Lipponen & Pursi 2022, 232).

Surusta kertominen vaatii luottamuksellista suhdetta (vrt. Thomas 2002, 177). Lapsi voi jakaa huoliaan luotettavan henkilön, kuten perheenjäsenen, ystävän tai ammattilaisen kanssa. Ammattilaisenkin kanssa luottamuksellinen suhde on tärkeä, esillä se antaa lap-

Vainikka

selle tunteen siitä, että hänen huolensa otetaan vakavasti (Trevithick 2012; Hänninen & Poikela 2016; Brennan & McElvaney 2020.) Aiemmat tutkimukset osoittavat, että ammattilaisten vaihtuvuus saattaa vaikeuttaa tällaisen luottamuksen muodostumista (esim. Strolin-Goltzman ym. 2010).

Sosiaalityössä keskeistä on nähdä lapsi aktiivisena osallisena omassa tilanteessaan. Lapsella tulisi olla mahdollisuus osallistua tiedon tuottamiseen ja olla mukana keskusteluissa koskien hänen omaa tilannettaan (esim. Kiili ym. 2023). Tällainen työskentely tekee lapsesta aktiivisen toimijan, ei vain työskentelyn kohteen. Aiemmat tutkimukset kuitenkin viittaavat siihen, että lapsen tieto saatetaan viranomaiskäytännöissä sivuuttaa ja kuulla esimerkiksi vanhempia lapsen sijasta (Hurtig ym. 2014, 251). Lastensuojelussa tiedonmuodostuksen herkkyyks korostuu, sillä lapsen elämästä kootaan henkilökohtaista tietoa elämän eri osa-alueilta (Kääriäinen 2003, 84–85; Vierula 2017, 15, 99–100). Siksi on tärkeää, että ammattilaiset pyrkivät tietoisesti kuuntelemaan lasta ja ymmärtämään hänen näkökulmaansa, sillä juuri dialogi lapsen ja ammattilaisen välillä mahdollistaa syvemmän ymmärryksen saavuttamisen (Muukkonen & Tulensalo 2018, 134).

Ammatillisissa kohtaamisissa lapselta saatavaa tietoa voidaan kerätä eri menetelmin, kuten haastatteluin ja saduttamalla (Karlsson 2006). Näiden menetelmien avulla voidaan tuottaa myös lapsen näkökulmia esille tuovaa tietoa. Lapset toivovat, että aikuiset huomioivat heidän tietonsa (Duncan 2019), mutta lapsen osallistumisen tulisi aina olla harkittua eikä pelkästään päämäärä sinänsä. Lapsen osallistuminen ei saa olla itsetarkoitus, vaan ennemminkin tulisi pohtia sitä, miksi, miten ja kenen ehdoilla osallistuminen tapahtuu (Kiili 2006). Lapsella tulisi siis olla mahdollisuus päättää, kuinka aktiivisesti hän haluaa osallistua (Thomas 2002; Kallinen & Pirskanen 2022). Sosiaalityössä tulisikin rakentaa sellaisia areenoita vuorovaikutukselle, jossa sekä lapset, että aikuiset voivat tuottaa tietoa (Butler & Williamson 1994).

Sosiaalityön ammatillisessa kontekstissa tiedon tuottamiseen liittyy myös järjestelmästä aiheutuvia rajoitteita, kuten työn byrokraattisuus ja suuret asiakasmäärät (Broadhurst ym. 2010; Munro 2010a; 2011a; 2011b; Winter 2011). Myös työntekijöiden taidoissa kohdata asiakkaiden tunteita on raportoitu puutteita. Vaikka osa asiakaskohtaamisiin liittyvien taitojen puutteesta liittyy työn tekemiseen ennen valmistumista (esim. Lefevre 2013), myös valmistuneet sosiaalityöntekijät kokevat ajallisten resurssien ja riittämättömän tuen vaikuttavan negatiivisesti heidän mahdollisuuksiinsa kohdata

Vainikka

lapsia ja perheitä (Munro 2011a; Munro 2011b; Winter 2011; Warner 2015). Tästä syystä on pohdittu, pitäisikö sosiaalityössä korostaa ammattilaisen ja lapsen välisen suhteen merkitystä enemmän (Westwood ym. 2014; Broadhurst & Mason 2014).

Lapsen surun kokeminen ja käsitteleminen on siis kaikkiaan monitahoinen ja herkkä prosessi, jossa lapsen iällä, kehitystasolla ja elämäkokemuksilla on merkittävä rooli. Surun herättämät tunteet voivat liittyä elämän normaaleihin tapahtumiin, ja lapsi tarvitsee turvallisen, luottamuksellisen suhteen voidakseen käsitellä surua. Lapsen osallisuuden mahdollistaminen sekä hänen näkökulmansa huomioiminen sosiaalityössä ovat keskeisiä, mutta työn rakenteelliset ja resurssipuutteet voivat asettaa esteitä tälle dialogille. Jotta lapsen surua voitaisiin ymmärtää ja kohdata lapsilähtöisesti, tarvitaan lapsen osallistamista tukevaa työkalutuuuria, jossa lapsen ääni on aidosti mukana tiedonmuodostuksessa. Tämä artikkeli tähtää vastaamaan selkeään tutkimusaukkoon siitä, miten lapsen suuruun liittyvä tieto välittyy ja miten sitä jäsennetään sosiaalisena ja suhteisiin kiinnittyvänä ilmiönä sosiaalialan ammattilaisten työssä.

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Ryhmähaastatteluaineisto ja sen keruu

Tutkimukseni on osa laajempaa Lasten ja nuorten suru perhe- ja läheissuhteissa (CHYGS) - hankekokonaisuutta. Tässä artikkelissa keskityn tarkastelemaan, miten lapsen suruun liittyvä tieto välittyy ja miten sitä jäsennetään sosiaalisena ja suhteisiin kiinnittyvänä ilmiönä sosiaalialan ammattilaisten työssä. Tutkimukseni keskiössä ovat ammattilaisten näkemykset, jotka ovat rakentuneet heidän erilaisista asiakaskohtaamisistaan surua kokeneiden lasten kanssa. Tutkimukseni aineisto koostuu viidestä julkisen sektorin sosiaalialan ammattilaisten ryhmähaastattelusta, joissa oli mukana yhteensä 17 korkeakoulutettua sosiaalialan ammattilaista. Koska aihetta on aiemmin tutkittu vähän, tavoitteeni oli ryhmähaastatteluiden avulla selvittää sosiaalialan ammattilaisten näkemyksiä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä yleisellä tasolla. Ryhmähaastattelut mahdollistivat jaetun ymmärryksen luomisen aiheesta, mikä on olennaista tutkimuksille, jotka pyrkivät kuvaamaan osallistujien yhteisiä ja yleisiä käsityksiä (vrt. Morgan 1997). Näiden haastatteluiden avulla pyrin luomaan tilan, jossa jokainen osallistuja sai ilmaista oman näkemyksensä, ja tarkastelin samalla, miten merkitykset muodostuivat haastateltavien välisessä vuorovaikutuksessa (ks. Patton 2002, 387; Heikkilä 2008, 381).

Vainikka

Hain tutkimusluvan kunnilta ja kuntayhtymiltä, joista haastatteluaineistoa keräsin. Haastateltavien rekrytointi tapahtui yhteistyössä haastateltavien esihenkilöiden kanssa niin, että otin ensin yhteyttä tutkimusluvan myöntäneiden organisaatioiden lapsiperheiden sosiaalipalvelujen esihenkilöihin. Tämän jälkeen ne ammattilaiset, jotka kiinnostuivat osallistumisesta, ottivat yhteyttä suoraan minuun, ja tarjoamani haastatteluajat olivat heidän itsensä valittavissa. En siis itse vaikuttanut ryhmien muodostumiseen, mutta määrittelin etukäteen kriteeriksi sen, että haastattelen sosiaalialalle koulutettuja eli tein etukäteen valintaa haastatteluun osallistuvista (vrt. Adler ym. 2019). Toisaalta, vaikka en muodostanut ryhmiä itse, kaikissa ryhmissä oli samalta alueelta tulevia osallistujia, jolloin he oletustusti olivat jossain määrin toisilleen tuttuja. Ryhmät muodostettiin heterogeenisesti, koska osa tutkimusluvan myöntäneistä organisaatioista asetti ehdoksi aineiston keräämiselle sen, että he eivät luovuta työntekijöidensä suoria yhteystietoja. Heterogeenisuus toi aineistoon moniäänisyyttä, sillä haastatteluissa esiintyi sekä yhteneviä että eroavia näkemyksiä lapsen surukokemuksesta.

Haastateltavat työskentelivät monilla eri sektoreilla, kuten kriisi-työssä, lapsiperheiden sosiaalityössä, lastensuojelun alkuarvioinnissa, sijaishuollossa, perheoikeudellisissa palveluissa ja perhe-työssä, ja heidän työnsä perusta määräytyi joko sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai lastensuojelulain (417/2007) mukaan. Haastatteluihin osallistui 2–6 ammattilaista per ryhmä, ja niissä käsiteltiin neljää pääteemaa: lapsen surun ilmeneminen sosiaalityössä, surun aiheuttajat, lapsen surun ilmaisutavat sekä ammatillisten ja organisaattoristen käytäntöjen mahdollisuudet vastata lapsen suruun. Ammattilaiset muodostivat haastatteluissa tulkintoja lapsen surukokemuksesta joko täydentämällä toistensa näkemyksiä tai esittämällä eriäviä mielipiteitä. Haastattelut kestivät yleisimmillään noin 80 minuuttia, ja niiden litteraatio tuotti yhteensä 151 sivua tekstiä (Times New Roman, fonttikoko 12, riviväli 1,5).

Aineiston analyysi

Analysoin aineiston kehysanalyysillä (Goffman 1974), jossa tilanteita tulkitaan erilaisten kehysten kautta. Koska analyysini kohteena on ammattilaisten tulkinta siitä, miten lapsen suruun liittyvä tieto välittyy heidän työssään ja miten sitä jäsennetään, päädyin nimitämään kehyksiä tulkintakehyksiksi (vrt. Repo ym. 2019). Kehysanalyysi auttaa tunnistamaan kulttuurisesti rakentuneita, yhteisesti jaettuja ymmärrystapoja (Peräkylä 1990, 157–158). Analyysin alkuvaiheessa keskityin tekstikohtiin, joissa ammattilaiset kuvasivat lapsen surun ilmaisemista. Tämä sisälsi myös lapsen ei-sanalliset

Vainikka

surun ilmaisut, sillä lapsi käyttää usein muitakin keinoja tunteidensa ilmaisemiseen (esim. Kübler-Ross & Kessler 2006). Analyysin toisessa vaiheessa pyrin tunnistamaan tekstiotteista ammattilaisten lapsen surun ilmaisemiselle antamia merkityksiä. Analysoidessani näitä merkityksiä tarkemmin, luokittelin ne kolmeen eri kehykseen: kontekstuaalis-situationaalinen, läheissuhteiden ja professionaalinen tulkintakehys. Näistä yksi, kontekstuaalis-situationaalinen, toimii pääkehystenä, jota kaksi muuta täydentävät. Tarkoitukseni oli kuvata sitä, miten nämä tulkintakehykset ovat sidoksissa toisiinsa ja voivat myös osittain olla päällekkäisiä (Peräkylä 1990; Alasuutari 2009; Repo ym. 2019).

Eettiset kysymykset

Huomioin tarkasti tutkimuseettiset kysymykset. Jyväskylän yliopiston eettinen toimikunta antoi hankekokonaisuudelle puoltavan lausunnon syyskuussa 2019, ja jokainen kunta ja kuntayhtymä, jossa toteutin haastattelut, myönsi sille tutkimusluvan. Toimitin haastatteluille tutkimustiedotteen ja tietosuojaselosteen ennen haastatteluja. Pyysin heiltä kirjallisen suostumuksen, ja heillä oli oikeus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa – kukaan ei kuitenkaan käyttänyt tätä mahdollisuutta. Tarjosin haastattelujen jälkeen mahdollisuuden keskustella haastattelun herättämistä tuntemuksista, ja osa haastateltavista käyttikin tätä mahdollisuutta. En tallentanut näitä keskusteluja enkä ottanut niitä osaksi aineistoa. Kerroin haastattelun teemat osallistujille etukäteen, ja turvasin osallistujien anonymiteetin poistamalla aineistosta kaikki tunnistetiedot. Poistin aineistosta paitsi kaikki osallistujia yksilöivät tekijät myös kaikki asiakkaiden tai heidän tilanteidensa yksilökohtaiset kuvaukset. Siksi keskityn analyysissä ilmiötason ammattilaiskerrontaan. Käytän haastatteluotteissa tunnisteita G=ryhmä, P=osallistuja ja L=haastattelija. Vaikka keskityn tutkimuksessa ammattilaisten näkemyksiin, katson, että tutkimus tarjoaa mahdollisuuden lisätä ymmärrystä lasten surukokemuksista ammattilaisten silmin ja tuottaa siten myös lapsinäkökulmaista tietoa (vrt. Alanen & Mayall 2001).

LAPSEN SURUTIETO SOSIAALIALAN AMMATTILAISTEN HAASTATTELUPUHEESSA

Seuraavassa esittelen tutkimukseni tuloksina kolme tulkintakehystä: kontekstuaalis-situationaalisen, läheissuhteiden ja professionaalisen suhteen tulkintakehyksen. Ne kuvaavat sosiaalialan ammattilaisten näkemyksiä lapsen suruun liittyvän tiedon välittymisestä ja

jäsentymisestä sosiaalisena ja suhteisiin kiinnittyvänä ilmiönä heidän työssään. Tulkintakehyksistä kontekstuaalis-situationaalinen ilmenee kokonaisvaltaisena selittäen sitä, että lapsen surustaan tuottama tieto kytkeytyy sekä lasta ympäröiviin suhteisiin (Smart 2007, 2011.) että aikaan ja paikkaan. Tulkintakehykset kuvaavat lapsen ympärillä olevaa suhdeverkostoa, ja tarkastelevat lapsen surustaan tuottamaa tietoa ilmiönä, johon vaikuttavat sekä suhteet että yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät. Ne myös laajentavat ymmärrystä siitä, miten kontekstuaalis-situationaalisessa tulkintakehyksessä esitetyt suhteet vaikuttavat läheissuhteisiin ja professionaaliseen suhteeseen. Kaiken kaikkiaan nämä kehykset eivät ole toisensa poissulkevia, vaan pikemminkin ne limittyvät ja täydentävät toisiaan (Alasuutari 2012; Peräkylä 1990).

Kontekstuaalis-situationaalinen tulkintakehys

Ammattilaisten näkemyksissä kontekstuaalis-situationaalinen tulkintakehys näyttäytyi kokonaisvaltaisimpana. Tämä tulkintakehys kuvaa sitä, kuinka lapsen surustaan tuottama tieto saa aina vaikutteita niistä situationaalisista suhdeverkostoista, joiden osana lapsi on (ks. Smart 2007; 2011). Näissä suhdeverkostoissa suhteet asettuvat laajempaan kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin, jossa ihmisten väliset suhteet toteutuvat. Lisäksi, kun ammattilaiset keskustelivat lapsen kanssa tehtävästä työstä, he rakensivat puheessaan kuvaa siitä, miten kaikki lasta ympäröivät suhteet ovat paitsi vaikutuksille alttiita, myös merkityksellisiä lapsen tavalle toimia surun kohdatessa häntä. Kaiken kaikkiaan he toivat esille, että sosiaalialan ammattilaisen on tärkeää ymmärtää, millaisia suhteita lapsella on, ja millaisia merkityksiä niillä on.

Haastatteluissa kontekstuaalis-situationaalinen tulkintakehys aktivoitui erityisesti silloin, kun ammattilaiset pohtivat lapsen surusta tuottaman tiedon taustalla vaikuttavien suhteiden kokonaisuutta. Ammattilaisten kerronnassa esiintyivät perheen tilanne, erilaiset perhemuodot, vanhempien tilanne, lapsen ikä ja kehitystaso, vanhemman kyky käsitellä omaa tilannettaan, sekä muut lasta ympäröivät suhteet kuten kaverisuhteet. Tähän tulkintakehykseen kytkeytyivät myös yhteiskunnan tavat kohdata lapsi, lapsuus ja suru. Ammattilaisten puheessa ilmeni ymmärrys siitä, että erilaiset yhteiskunnan tuottamat käytännöt vaikuttavat perheen tapaan käsitellä surua (vrt. Pulkkinen 2017). Tämä osoittaa, kuinka laaja lapsen suhdeverkosto on ja miksi sitä tulisi tarkastella laajemmin kuin pelkästään lapsen ja hänen lähipiirinsä välisinä suhteina. Ammattilaisten käyttämät sanavalinnat tuottavat kuvaa hiljaisesta tai piilotetusta surusta, joka puolestaan saattoi vaikuttaa surun tunnis-

Vainikka

tamiseen ja sen käsittelyyn. Seuraava sitaatti kuvaa sitä yhteiskunnallista kontekstia, jossa lapsi kasvaa, ja jossa aikuisilla hänen ympärillään ei välttämättä ole valmiuksia lapsen surun kohtaamiseen.

"G5P4: Sit vielä mä aattelen, että tää on laajempiki yhteiskunnallinen asia, et onks meillä ylipäättään oikeutta surra. Kyl me voidaan mennä Manta hajottamaan ja torin kioskit ja lyhtypylväät, ku Suomi voittaa MM-kultaa. Mut onks meillä lupa semmoseen kollektiiviseen suruun ylipäättään? Ja sit ylisukupolvisesti, ni meillähän on perhehoidossa ja laitoksissa vielä sodanjälkeisten sukupolvien lapsia, joissa sukupolvelta toiselle on siirtyny se, että negatiivisia tunteita ei näytetä. Suru on hauras tunne. Meillähän on tämmönen pärjäämisen, yksilöllisen vahvuuden eetos. Suruhan on aina tunne, jossa sä oot hauras ja heikko ja jotenkin kyvytön ja altis sille, että joku voi käyttää sua hyväksi. Jos sä sen tunteen näytät, ni sen jälkeen sitä vahvan sankarin naamaria on vähän vaikee nostaa heti takasin ylös. Mä ajattelen, et kyl meillä puuttuu aikuisillakin ihan älyttömästi valmiuksia surun käsittelyyn."

Kontekstuaalis-situationaalisessa tulkintakehyksessä sosiaalialan ammattilaiset kuvaavat työssään kohdattavan lapsen surun paitsi olevan suhteista riippuvaista, myös liittyvän erilaisiin, varsin tavanomaisiinkin elämäntapahtumiin (ks. esim. Poijula 2002; Pulkkinen 2017; Lipponen & Pursi 2022). Tässä ammatillisten tulkintojen kehyksessä lapsen surua jäsennetään laajemmin, kuin vain yhteen tapahtumaan tai menetykseen kiinnittyvänä tunteena. Surusta tuotetun tiedon, jolle ehdotan käytettäväksi käsitettä surutieto, näkökulmasta oleellista on ymmärrys lapsen ja häntä ympäröivän suhdeverkoston kokonaisuuden sekä sen vaikutusten ymmärtämisestä. Se, että lapsi ylipäättään kertoo ammattilaiselle surustaan, edellyttää ammattilaisten mukaan sellaista vuorovaikutuksellista kertomisen tilaa, jossa lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. Tässä tarkoituksessa kontekstuaalis-situationaalinen tulkintakehys asettuu määrittämään myös professionaalista tulkintakehystä. Kontekstuaalis-situationaalista tulkintakehystä täydentävät läheissuhteiden tulkintakehys ja professionaalisen suhteen tulkintakehys syventävät ymmärrystä suhteiden moniulotteisuuden merkityksestä lapsen surustaan tuottamalle tiedolle.

Läheissuhteiden tulkintakehys

Läheissuhteiden tulkintakehyksen ytimessä on ajatus siitä, että lapsen läheissuhteet näkyvät lapsen edellytyksissä tuottaa tietoa surustaan sosiaalialan ammattilaiselle. Läheissuhteilla ammattilaiset tarkoittavat pääsääntöisesti lapsen ja hänelle läheisten ihmisten, esimerkiksi lapsen ja hänen vanhempiensa välisiä suhteita. Tulkintakehyksessä on nähtävissä kaksi ulottuvuutta; *läheissuhde*

Vainikka

lapsen surun ilmaisun tukena ja läheissuhde portinvartijana lapsen surun ilmaisulle. Ammattilaisten haastattelupuhe tuottaa kuvan lapselle läheisen aikuisen merkityksestä, oli aikuisen rooli sitten kumpi tahansa. Ilmaisemisen mahdollistamisesta on kyse silloin, kun ammattilaiset puhuvat lapselle läheisen aikuisen roolista sallivana ja pohtivat, miten sallivuus vaikuttaa lapsen tapaan kertoa. Portinvartijuudesta on puolestaan kyse silloin, kun lapselle läheinen aikuinen omalla toiminnallaan vaikuttaa kielteisesti lapsen kykyyn tai haluun kertoa (Olli 2014, 158). Läheissuhteiden tulkintakehyksessä korostuu ammattilaisen herkkyys tunnistaa läheissuhteiden merkitys lapsen surukokemukselle. Seuraavassa esimerkkiotteessa lapsen ilmaisemisen tapaa määrittää lapselle läheisen aikuisen tapa toimia, huomioiden myös sen, että lapsen surusta kertominen ei aina tapahdu sanallisesti, vaan esimerkiksi itkuna läheisen syissä, kuten seuraava aineistokatkelma kuvaa.

"G2P1: Mul tuli tos pari asiaa mieleen viel tosta, niin jotenkin siinä kun lapsi sai kuulla et hänen vanhempi on kuollut, niin mä jotenkin mietin sitä et tietysti se suru ei tullu heti siinä, koska me oltiin vieraita mut kun me oltiin siin jonkun aikaa, sinne tuli läheisiä, niin tää vanhin... Tai siis jotenkin, et sen läheisen sylissä se itku tulee."

Ammattilaisten keskusteluissa korostui myös lapselle läheisen aikuisen toiminnan selvittämisen merkitys. Keskusteluissa rakentui ymmärrys siitä, että usein lapsi vaikutti tietävän asioista enemmän, kuin hänelle läheiset aikuiset uskoivatkaan. Perheen sisäinen puhumattomuuden kulttuuri saattaa antaa lapselle viestin siitä, että surusta ei ole sopivaa puhua. Siinä, missä edellinen aineistosi- taatti kuvasi läheissuhteen merkitystä kertomisen mahdollistajana, seuraava puolestaan avaa läheissuhdetta portinvartijuuden näkökulmasta.

"G2P2: ...lapset ymmärtää paljon enemmän mitä me tajutaankaan. Voi olla, et vanhemmat sairastaa pitkään tai ovat tehneet avioeroa pitkään, mut ei puhuta lapsille. Nuorille se saattaa olla todellakin rankkaa, koska he myöskin ymmärtää asiat jo ihan täysin, mut he voi mennä piiloon sinne pelimaailmaan, he saattaa sinne koukuttua ja siinä voi ollakin käsittely sen jälkeen mahdotonta. Eliikkä se on tosi tärkeää myöskin, että onko perhe oppinut puhumaan, millä taval lapsi ja nuori on oppinut käsittelemään vaikeita asioita ja että saa- ko puhua vai ei."

Ammattilaisten tapa keskustella lapsen läheissuhteiden merkityksestä surusta kertomiselle oli läpi keskustelujen kunnioittavaa myös tilanteissa, joissa aikuisen rooli nähtiin portinvartijana. Haastattelutavat puhuivat siten, että siitä välittyi kuva vanhemmuuden hau-

Vainikka

raudesta vanhemmuuden puutteiden sijaan. Ammatillaiset pohtivat myös lapsen roolia suhteessa aikuiseen sen sijaan, että he olisivat keskustelleet ainoastaan aikuisen roolista suhteessa lapseen. Tämä suhde näyttäytyi merkityksellisenä lapsen kerronnalle riippumatta siitä, kummasta näkökulmasta käsin suhdetta lähestyttiin. Tilanteissa, joissa lapsen rooli perheissä näyttäytyi ammatillisille vanhemman kannattelijana, ei lapsen surun esille tuleminen mahdollistunut. Tällöin vanhemman oma tunne ylitti lapsen tunteen, ollen samalla lapsen kerrontaa estävää toimintaa. Ammatillaiset kuvasivat haastattelupuheessa tilanteita, joissa vanhemman oma kriisi tai tunne ylittää lapsen kriisin tai tunteen.

"G1P4: Ja meillähän on niit lapsia kenellä on vahvasti semmonen vastuunkantajan rooli asioissa siel perheessä, et hän on ottanu syystä ja toisesta sen roolin itselleen ja jotenkin se vanhemman kriisi ja suru pyyhkääse niin vahvasti yli, mitä lapsi sitte kannattelee. Ja sit se lapsen lojaliteetti molempia vanhempia kohtaan, sehän on aivan uskomaton. Ei halua kummallekaan mitään pahaa, omille rakkailleen."

Läheissuhteiden tulkintakehyksessä korostui se, että erityisesti aivan pienet lapset ovat aikuisen vallalle alttiimpia. Ammatillaiset tunnistivatkin, että läheissuhteen merkitys lapsen surusta kertomiselle korostui, mitä pienemmästä lapsesta oli kyse, kun taas lapsen lähestyessä teini-ikää, lapsen oman toimijuuden mahdollisuudet lisääntyivät. Lapsen surun ilmaisu vaikutti siis ammattilaisten mukaan olevan kytköksissä ikään ja kehitystasoon (vrt. Erjanti & Paunonen-Ilmonen 2017, 90), ja haastattelupuheessa rakentuikin ymmärrys siitä, että lapselle läheisen aikuisen rooli voi vaihdella portinvartijuudesta mahdollistajaan myös lapsen kehityksen myötä.

"G4P2: Kyllä leikeissä on joillakin lapsilla näkyny, 3–4-vuotiaat, että tuodaan-kin se kuolema niihin leikkeihin, ja vanhemmat on sitä joskus ihmetelleet, että oho että onks tämä nyt ok ja muuta ja et ne halua vahvistusta siihen, että tämä on normaalia. Mitä vanhemmaks käydään, niin se muuttuu ja pirstaloituu jotenkin monimutkaisemmaks vielä, saatika kun tullaan teini-ikään, jolloin ehkä vielä vähemmän tuotetaan mitään näkyvää edes, vaan että mennään ja ahdistutaan. Silloin ehkä se omaisten keinottomuus on myöskin suurempi sitten siinä kohtaa, että mitäs nyt tehdään et tää ei puhu."

Läheissuhteiden tulkintakehyksessä korostui ymmärrys lapselle läheisten aikuisten toiminnan merkityksestä lapsen surukokemukselle. Ammattilaisten haastatteluissa käyttämät sanavalinnat rakentavat kuvaa siitä, miten lapselle aiemmin kerrottu vaikuttaa lapsen tapaan tuottaa tietoa omasta surustaan. Ammatillaiset jäsensivät tätä erityisesti siinä, miten yksi tärkeimmistä huomioitavis-

Vainikka

ta asioista on lapsen lojaalius vanhempiaan kohtaan (Kääriäinen 2019, 381). Lapselle aiemmin kerrottu sekä opitut suremisen tavat vaikuttivat lapsen kertomaan erityisesti nuorimpien lasten kohdalla (vrt. Lipponen & Pursi 2022). Vaikka suru hahmottui ammattilaisten kertomuksissa sensitiivisenä ja vaikeana tunteena, rakentui heidän kertomuksissaan kuitenkin lähtökohtaisesti kuva siitä, että läheissuhteissa kaiken ikäisten lasten kanssa tulisi pyrkiä puhumaan siitä avoimesti. Voidaan siis ajatella, että surutieto alkaa muodostua jo ennen kuin lapsi ilmaisee surua – oikeastaan jo silloin kun lapselle läheiset aikuiset tekevät ratkaisuja sen osalta, mitä ja miten päätävät lapselle kertoa tapahtumista, jotka mahdollisesti aiheuttavat hänelle surua.

Professionaalisen suhteen tulkintakehys

Professionaalisen suhteen tulkintakehyksessä ammattilaiset keskittyivät puhumaan oman, ammatillisen toimintansa merkityksestä lapsen surukokemukselle ja surun ilmaisemiselle. Professionaalisen suhteen tulkintakehyksessä voi nähdä kaksi ulottuvuutta; *konkreettinen tuki esimerkiksi menetelmien avulla ja psykososiaalinen tuki lapsen rinnalle asettuessa*. Ammattilaiset korostivat ryhmähaastatteluissa lapsen oman äänen merkitystä. He kokivat, että kohtaamisissa ammattilaisen kanssa lapsella on lähtökohtaisesti aina oma äänensä, joka ei kaikissa tilanteissa tule kuulluksi.

"G1P3: Lapsen kanssa myös semmosest turvallisuudesta ja jonkun surun käsittelemisestä pääsee kyllä hyvin liikkeelle sillä, että asettuu sinne lapsen rinnalle ja lähtee vaik lapsen kaa pohtimaan, et mitä tarkoittaa vaikka, et mitä turvallinen merkitsee sille lapselle. Eli lapsi pääsee tuottamaan, niit omii kokemuksia, jotenkin sitä kautta sit löytää niitä yhteyksiä. Ja sit se voi olla et jos lapsi vaikka kertoo, niin sitä voi vaik piirtää lapsen kaa yhdessä. Et ne ei loppujen lopuks tarvii kauheen monimutkasia ne menetelmät olla, kun asettuu sinne lapsen rinnalle. Ja lapsi itse pääsee tuottamaan sitä. Et oikeesti on kyse siitä että, et mitä lapsi kokee ja miltä hänestä tuntuu, mitä hän ajattelee, mistä hän on kiinnostunu, mikä häntä huolestuttaa. Ja sitä meidän ihan se perustyö on."

Konkreettinen tuki merkitsi ammattilaisille lapsen kanssa samalle tasolle asettumista (Winter 2011) ja erilaisten menetelmien käyttöä. Ammattilaisten puheessa korostuivat itse hankittu lisäkoulutus sekä työyhteisön jakamat käytännön neuvot erilaisten menetelmien hallitsemiseksi. Toisaalta omasta peruskoulutuksestaan haasteltavat eivät löytäneet merkityksiä menetelmälliselle osaamiselle. Ammattilaisten kuvaukset oman peruskoulutuksen merkityksestä menetelmälliselle osaamiselle olivat samanlaisia riippumatta siitä,

Vainikka

minkä sosiaalialan tutkinnon he olivat suorittaneet. Ammattilaiset jakoivat yhteisen ymmärryksen siitä, että erilaisia menetelmiä tarvitaan, jotta ammattilaiset voisivat tukea lasta kertomaan surustaan, ja että menetelmien hallinta vaatii täydennyskoulutusta.

"L: Onks teillä kertoa mulle, et minkälaisia ne menetelmät esimerkiks voi olla mitä käytätte työssänne?"

G1P1: No nallekortit tulee nyt ensimmäisen mieleen.

G1P4: Erilaiset kortit, pelit. Kynät ja paperi, aivan loistavaa."

Ammattilaisten haastattelupuheessa rakentui ymmärrys ammatillisen suhteen merkityksestä lapsen kerronnan mahdollistajana. Ensinnäkin ammattilaiset reflektoivat omaa rooliaan psykososiaalisen tuen näkökulmasta. Eriäviä näkemyksiä haastattelupuheessa esitettiin erilaisten työroolien kautta, mutta he jakoivat yhteisen näkemyksen siitä, että lapsen surusta kertomisen tavat olivat riippuvaisia lapsen ja hänen kanssaan työskentelevän ammattilaisen välisen suhteen pituudesta ja laadusta. Asiakassuhteen pituudella nähtiin olevan yhteys luottamuksellisuuteen (Strolin-Goltzman ym. 2010). Luottamuksellinen suhde kuvautui haastattelupuheessa edellytyksenä sille, että lapsi alkaa kertoa surustaan (Thomas 2002). Erityisesti pitkäkestoisia suhteita kuvatessaan työntekijät näkivät, että luottamus rakentuu yhteisen elämismaailman ja vuorovaikutuksen myötä (Känkänen 2013, 67–68).

"G3P3: Et se vaatis semmosen kuitenkin aika luottamuksellisen suhteen. Ja sitten mun mielest on tosissaan väärin sitä lasta kohtaan lähtee sellast suhdetta rakentaan, jos mä tiään et tää kolmen kuukauden päästä loppuu. Sehän on eettisesti siis ihan kestävätilanne, et sä rupeet sen lapsen kans, luomaan sellast suhdetta ja sit sä sanot et no heippa, mä sit täs häivyn. Sehän on ihan kauheeta. Sehän on taas yks uus menetys, ja uus suru. Ei siihen pidä ees lähtee sillon."

Toiseksi professionaalisen suhteen tulkintakehykseen sisältyi myös ammattilaisten keskustelu omasta suhteestaan asiakaslapsiin. Ammattilaiset kokivat lasten kanssa työskentelyn lähtökohtaisesti luontevana, mutta pohtivat omaa rooliaan lapsen tiedon tuottamisen mahdollistajana kriittisesti (Hurtig 2006). Työnkuva ja työtehtävät vaikuttivat ammattilaisten kertoman mukaan siihen, aletaan-ko lapsen kanssa edes työskennellä niin, että surusta kertominen mahdollistuu. Haastateltavien kerronnasta muodostuu kuva, että tutkimukseen osallistuneiden ammattilaisten ja asiakaslasten välisen suhteen pituus vaihteli muutamasta tapaamisesta pitkiin, vuosien mittaisiin suhteisiin. Ammattilaiset vaikuttivatkin jakavan ymmärryksen siitä, että surusta kertominen edellyttää luottamuk-

Vainikka

sellisuutta (Trevithick 2012; Hänninen & Poikela 2016; Brennan & McElvaney 2020), ja luottamuksellisuus rakentuu parhaiten pidemmissä suhteissa, joissa työntekijä ei vaihdu (Strolin-Goltzman ym. 2010). Professionaalisen suhteen tulkintakehyksen keskiössä on sosiaalialan ammattilaisen eettinen velvoite tunnistaa ne työskentelyn kohdat, joissa lasta tuetaan kertomaan surustaan ammattilaiselle (Munro 2010b). Erityisesti tunteisiin liittyvissä tilanteissa ammattilaisen taito kysymysten esittämiseen korostuu (Winter 2011, 84).

"G3P1: Ei me olla täl hetkel, tai ite ainakin ajattelen kelleen mun asiakkaille, et ne ajattelis et mä olisin jotenkin läheinen työntekijä tai muuta, et kyl me aika etäällä ollaan. Että tavataan niin harvoin, et me ollaan kyl lapsille ihan vieraita ihmisiä. Ettei voi olettaakaan, että jotenkin siinä syntyis sellast..."

G3P4: Ja kai se, tavallaan myös semmonen työn eettisyyskin on, et jos se lapsi tavallaan kovasti uskoutuu, et sitä oikeesti sit pitää hoitaa sit suhdetta."

Professionaalisen suhteen tulkintakehyksessä haastateltavat jäsensivät lapsen surusta kertomista ensisijaisesti ammattilaisen toiminnan kysymyksenä. Surutiedon hankkiminen mahdollistuu niissä lasten ja ammattilaisten välisissä kohtaamisissa, joissa ammatillisella toiminnalla tuetaan lasta tiedon tuottamiseen. Ammattilaiset kiinnittivätkin huomionsa ajatukseen siitä, että lapsella ei lähtökohteisesti tarvitse olla keinoja kertoa surustaan, vaan ammattilaisen roolina tulisi olla valmius lapsen tukemiseen. Haastateltavat sanallistivat pohdintaa aikuisen riittävästä osaamisesta lapsen tukemiseksi. Surun ilmaisemisen tukemiseen he liittivät käsitteet aikuisen taito ja halu auttaa sekä kyky kohdata lapsen suru.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tuloksena muodostui kolme tulkintakehystä, jotka kuvaavat lapsen suruun liittyvän tiedon välittymistä ja jäsentämistä: kontekstuaalis-situationaalinen, läheissuhteiden ja professionaalisen suhteen tulkintakehyks. Nämä tulkintakehykset korostavat eritasoisten suhteiden merkitystä lapsen surusta tuottamalle tiedolle. Näiden tulkintakehysten pohjalta ehdotan käsitettä "surutieto", joka tarkoittaa lapsen surusta tuottamaa tietoa, joka muodostuu lapsen ja hänen ympäröivien suhteiden kokonaisuudessa. Tässä kokonaisuudessa kaikki yksilöt ja yhteisöt vaikuttavat toisiinsa.

Surutieto käsitteenä sisältää sen, että lasten surustaan tuottamaan tietoon liittyy aina kokemuksellinen ulottuvuus (vrt. Poijula 2002;

Vainikka

Pulkkinen 2017; Lipponen & Pursi 2022). Sen lisäksi, että surun kokemus on subjektiivinen, on se myös suhteessa aikaan ja ympäristöön. Tästä syystä lapsen surustaan tuottamaan tietoon liittyvät tulkinnat ja niiden merkitykset muuttuvat ajan, paikan ja keskusteluyhteyden myötä. Artikkelissa kuvattu sosiaalialan ammattilaisten ryhmähaastatteluaineisto muodostaa yhdenlaisen, lapsen surustaan tuottamaa tietoa tulkitsevan kokonaisuuden. Tulkintakehyksiksi muodostamani analyysi purkaa auki siihen vaikuttavia asioita uudella tavalla. Kehykset tekevät näkyväksi sosiaalialan ammattilaisten puhe- ja toimintatapoja, ja kuvaavat siten myös ammattilaisten työn arkea.

Tulkintakehyksistä kontekstuaalis-situationaalinen on muita kehyksiä kokonaisvaltaisempi, sillä se kuvaa sitä, että lapsen surusta kertomiseen vaikuttavat kaikki suhteet, joiden osana lapsi on (Smart 2007; 2011). Keskeistä on myös ymmärrys siitä, että nämä suhteet saavat vaikutteita erilaisista yhteiskunnallisista ja kulttuurisista tekijöistä. Tämä tulkintakehys huomioi myös lapseen itseensä liittyviä tekijöitä, kuten iän ja kehitystason merkityksen surusta kertomiselle. Kontekstuaalis-situationaalista tulkintakehystä tarkentavat läheissuhteiden tulkintakehys ja professionaalisen suhteen tulkintakehys. Läheissuhteiden tulkintakehyksessä korostuu ymmärrys lapsen läheissuhteiden merkityksestä surusta kertomiselle, kun taas professionaalisen suhteen tulkintakehyksessä korostuu lapsen kanssa työskentelevän ammattilaisen merkitys surusta kertomiseen. Läheissuhteiden tulkintakehyksessä ammattilaiset jäsensivät läheissuhteen roolia joko kertomisen mahdollistajana tai portinvartijana. Professionaalisen suhteen tulkintakehyksessä ammattilaisen merkitys hahmottui puolestaan konkreettisena tukena menetelmien avulla tai psykososiaalisena tukena. Keskeistä on ymmärtää se suhteiden kokonaisuus, jonka osana lapsi on (Smart 2007, 2011).

Lasten surua ja surusta tuottamaa tietoa tarkasteltaessa on muistettava, että se on aina suhteessa yksilön kokemukseen, aikaan ja ympäristöön (Poijula 2002; Pulkkinen 2017; Lipponen & Pursi 2022). Tässä tutkimuksessa kuvattu kontekstuaalis-situationaalinen kehys kuvaa tätä sidonnaisuutta. Olen tarkastellut sosiaalialan ammattilaisten lasten surusta kertomiselle antamia merkityksiä, joka on yksi tapa tuottaa lapsinäkökulmaista tietoa. Ei ole kuitenkaan yhdentekevää, tarkastellaanko lapsen surua lasten itsensä vai ammattilaisten näkökulmasta. Tutkimukseni tulokset korostavat lapsen surusta kertomisen moniulotteisuutta. Sosiaalityö ammatillisena toimintana muodostaa lasten surusta tuottaman tiedon ympärillä käydylle keskustelulle oman, erityisen kontekstinsa. Jul-

Vainikka

kisen sektorin sosiaalialan ammattilaiset liittäivät lasten surusta kertomiseen suhteisiin, yhteiskunnallisiin tapoihin ja ammatilliseen toimintaan liittyviä tekijöitä. Lapsen surusta kertomista kokonaisvaltaisesti selittää kontekstuaalis-situationaalinen tulkintakehys, joka huomioi kaikki lasta ympäröivät suhteet kokonaisuutena. Näin tarkasteltuna myös surun sosiaalinen ulottuvuus tulee huomioiduksi (vrt. Neimayer ym. 2014).

Tulkintakehykset ovat sidoksissa sosiaalialan ammattilaisten arvoihin ja koulutukseen, lapsen läheisen aikuisen rooliin, organisatiokäytäntöihin ja yhteiskunnan tapaan kohdata lapsuus ja suru. Sosiaalialan arvojen ja koulutuksen myötä ammattilaisille on muodostunut ymmärrys eettisestä sensitiivisyydestä ja lapsen kokonaistilanteen tunnistamisen merkityksestä, jotka korostuvat, kun työskentelyn aikana käsitellään sensitiivisiä asioita kuten surua (myös Munro 2010b). Sosiaalialan ammattilaiset sisäistävät alansa eettiset periaatteet jo koulutuksesta käsin. Menetelmällistä osaamistaan he täydentävät pääasiassa erilaisten täydennyskoulutusten kautta.

Tulkintakehykset ovat limittäisiä tavassa, jolla ammattilaiset puhuvat luottamuksen olevan lapsen surusta kertomisen tärkein edellytys. Tutkimukseni tulkintakehykset eivät siis ole toisistaan irrallisia, vaan toisiinsa kietoutuneita ja päällekkäisiä (ks. Peräkylä 1990; Puroila 2002; Repo ym. 2019). Jos lapsen surustaan tuottamaa tietoa tarkastelee vain yhdestä tulkintakehyksestä käsin, se tuottaa varsin suppean kuvan. Yhtään tulkintakehystä ei voi myöskään jättää pois, sillä tällöin kuva lapsen surustaan tuottamaan tietoon liittyvistä tekijöistä jäisi puutteelliseksi. On myös tärkeää tiedostaa, että aineistosta paikantamani tulkintakehykset ovat ammattilaisten tuottamaa kerrontaa.

KIRJALLISUUS

- Adler, Kristin & Salanterä, Sanna & Zumstein-Shaha, Maya (2019) Focus Group Interviews in Child, Youth, and Parent Research: An Integrative Literature Review. *International Journal of Qualitative Methods* 18, 1–15. <https://doi.org/10.1177/1609406919887274>
- Alanen, Leena & Mayall, Berry (2001) *Conceptualizing Child-Adult Relations*. London: Routledge Falmer.
- Alasuutari, Maarit (2009) Kasvatusinstituutiot lapsuuden rakentajina. Teoksessa Leena Alanen & Kirsti Karila (toim.): *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 54–69.
- Alasuutari, Pertti (2012) *Laadullinen Tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.

- Berinato, Scott (2020) That Discomfort You're Feeling is Grief. Harvard Business Review. Brighton: Harvard Business Publishing.
- Birenbaum, Linda K. & Robinson, Michaelle Ann & Phillips, David S. & Stewart, Barbara J. & McCown, Darlene E. (1990) The response of children to the dying and death of a sibling. *OMEGA—Journal of Death and Dying* 20 (3), 213–228. <https://doi.org/10.2190/DH GK-NMG8-FFR4-UFW9>
- Brennan, Emma & McElvaney, Rosaleen (2020) What Helps Children Tell? A Qualitative Meta-Analysis of Child Sexual Abuse Disclosure. *Child Abuse Review* 29 (2), 97–113. <https://doi.org/10.1002/car.2617>
- Broadhurst, Karen & White, Sue & Fish, Sheila & Munro, Eileen & Fletcher, Kay & Lincoln, Helen (2010) *Ten Pitfalls and How to Avoid Them*. London: NSPCC.
- Broadhurst, Karen & Mason, Claire (2014) Social Work beyond the VDU: Foregrounding Co-Presence in Situated Practice—Why Face-to-Face Practice Matters. *British Journal of Social Work* 44 (3), 578–595. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcs124>
- Bugge, Kari E. & Darbyshire, Philip & Grelland Røkholt, Eline & Sulheim Haugstvedt, Karen Therese & Helseth, Solvi (2014) Children's Grief: Parents' Understanding and Coping. *Death Studies* 38 (1), 36–43. <https://doi.org/10.1080/07481187.2012.718037>
- Butler, Ian & Williamson, Howard (1994) *Children speak – Children, Trauma and Social Work*. Exeter: Longman.
- Cleve, Elisabeth (2005) *Pidä isää kädestä. Kaksivuotias kriisiterapiassa*. Helsinki: WSOY.
- Cohen, Judith A. & Mannarino, Anthony P. (2011) Supporting Children with Traumatic Grief: What Educators Need to Know. *School Psychology International* 32 (2), 117–131. <https://doi.org/10.1177/0143034311400827>
- Dyregrov, Atle (1993) *Lapsen suru. Sorg Hos Barn. En Håndbok for Voksne (alkuperäinen teos)*. Jyväskylä: Gummerus.
- Duncan, Mandy (2019) Children's experiences of statutory child protection interventions. Teoksessa Mandy Duncan (toim.) *Participation in Child Protection - Theorizing Children's Perspectives*. Cham: Palgrave Macmillan, 13–42
- Erjanti, Helena & Paunonen-Ilmonen, Marita (2017) *Suru ja surevat. Survien hoitotyön perusteet*. Helsinki: WSOY.
- Fineran, Kerrie R. (2012) Helping Foster and Adopted Children to Grieve the Loss of Birthparents. A Case Study Example. *The Family Journal* 20 (4), 369–375. <https://doi.org/10.1177/1066480712451230>
- Goffman, Ervin (1974) *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Boston: Harvard University Press
- Heikkilä, Riie (2008) Puhuva ryhmä. Esimerkkitapaus ryhmähaastattelun käytöstä sosiaalityhteellisessä tutkimusasetelmassa. *Sosiologia* 45 (4), 292–305.
- Hurtig, Johanna (2006) *Lasten tieto sosiaalityön haasteena*. Teoksessa

- Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö*. Jyväskylä: PS-kustannus, 167–194.
- Hurtig, Johanna & Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2014) Väkivallan kohtaaminen rakenteellisen oikeudenmukaisuustyön kysymyksenä. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.): *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. Kuopio: Unipress, 238–268
- Hänninen, Kaija & Poikela, Ritva (2016) Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lundén & Petra Salovaara & Minna Veistilä & Anneli Anttonen (toim.): *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 148–164
- Itkonen, Juha (2018) Kun vauvaonni vaihtuu kuoleman suruun. Narratiivinen tutkimus kohtukuolemasta, lapsen kuoleman aiheuttamasta surusta ja selviytymisprosessista sekä kirkon tuesta. Helsingin yliopiston väitöskirjat. Helsinki: Unigrafia.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Häkli, Jouni (2011) Young people's voiceless politics in the struggle over urban space. *GeoJournal. Spatially Integrated Social Sciences and Humanities* 76 (1), 63–75. <http://dx.doi.org/10.1007/s10708-010-9402-6>
- Kallinen, Kati & Pirskanen, Henna (2022) Lasten ja nuorten tutkimus-haastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Karlsson, Liisa (2006) Lapsitiedosta lasten omaan tietoon ja kulttuuriin. Teoksessa Liisa Karlsson (toim.) *Lapset kertovat*. Helsinki: Stakes, 8–17.
- Kiili, Johanna (2006) Lasten osallistumisen areenat. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 238. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kiili, Johanna & Itäpuisto, Maritta (2022) Expertise-by-Experience in Child and Family Services: Professionals' Perspectives on Experiential Knowledge. *Nordic Journal of Social Work Research* 13 (2), 1–14. <https://doi.org/10.18261/njsr.13.2.3>
- Kiili, Johanna, Moilanen, Johanna, Lehto-Lundén, Tiina, Svenlin, Anu-Riina & Kannasojä Sirpa (2023) Tutkimusta lasten kanssa – Autoetnografinen reflektio sukupolvien suhteista. *Kasvatus ja aika* 17 (1), 153–170. <https://doi.org/10.33350/ka.119345>
- Kübler-Ross, Elisabeth & Kessler, David (2006) *Suru ja surutyö. Alkuperäinen teos On Grief and Grieving: Finding the Meaning of Life Through the Five Stages of Loss*. Helsinki: Basam Books Oy.
- Känkänen, Päivi (2013) Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kääriäinen, Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. *Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia I*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kääriäinen, Aino (2019) Lapsen kuulemisesta kirjoittaminen olosuhdesel-

- vityksissä. *Janus* 27 (4), 379–394. <https://doi.org/10.30668/janus.87983>
- Larkins, Cath & Kiili, Johanna & Palsanen, Kati (2014) A lattice of participation: reflecting on examples of children's and young people's collective engagement in influencing social welfare policies and practices. *European Journal of Social Work* 17 (5), 718–736. <https://doi.org/10.1080/13691457.2014.928269>
- Lefevre, Michelle (2013) Integrating the teaching, learning and assessment of communication with children within the qualifying social work curriculum. *Child and Family Social Work* 20 (2), 211–222. <https://doi.org/10.1111/cfs.12071>
- Lipponen, Lasse & Pursi, Annukka (2022) Children's grief: repertoires of practices in institutional early childhood education and care. *Mind, Culture & Activity* 29 (3), 219–235. <https://doi.org/10.1080/10749039.2022.2133144>
- Lundy, Laura & McEvoy, Lesley & Byrne, Bronagh (2011) Working with young children as co-researchers: an approach informed by the United Nations convention on the rights of the child. *Early Education & Development* 22 (5), 714–736. <https://doi.org/10.1080/10409289.2011.596463>
- Marcussen, Jette & Hounsgaard, Lise & Bruun, Poul & Laursen, Merete Golles & Thuen, Frode & Wilson, Rhonda (2019) The family-focused care model: A nursing model to enhance child and family mental health and well-being of doubly bereaved children following parental divorce and subsequent parental cancer and death. *Journal of Family Nursing* 25 (3), 419–446. <https://doi.org/10.1177/1074840719863918>
- Melhem, Nadine & Moritz, Grace & Walker, Monica & Shear, M. Katherine & Brent, David (2007) Phenomenology and correlates of complicated grief in children and adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 46 (4), 493–499. <https://doi.org/10.1097/chi.0b013e31803062a9>
- Morgan, David (1997) Focus groups as qualitative research. A Sage University Paper. Qualitative Research Method Series 16. London: Sage.
- Munro, Eileen (2010a) The Munro Review of Child Protection—Part One: A Systems Analysis. London: Department for Education.
- Munro, Eileen (2010b) Learning to Reduce Risk in Child Protection. *British Journal of Social Work* 40 (4), 1135–1151. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcq024>
- Munro, Eileen (2011a) The Munro Review of Child Protection: Final Report - A Child Centred System. *Children Australia* 36 (3), 164–168.
- Munro, Eileen (2011b) The Munro Review of Child Protection: Interim Report: The Child's Journey. London: Department for Education.
- Muukkonen, Tiina & Tulensalo, Hanna (2018) Tutustumalla lapsi tulee näkyväksi – pienen lapsen kokemusten kuuleminen lastensuojelussa. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 329–365.

- Mäntymaa, Mirjami & Puura, Kaija (2011) Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro, 17–27.
- Neimayer, Robert A. & Klass, Dennis & Dennis, Michael Robert (2014) A social constructionist account of grief: Loss and the narration of meaning. *Death Studies* 38 (8), 485–498. <https://doi.org/10.1080/07481187.2014.913454>
- Olli, Johanna (2014) Tulla kuulluksi omana itsenään - Vammaisten lasten ja nuorten toimijuuden tukeminen. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen & Päivi Muranen & Matilda Wrede-Jäntti (toim.): Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot-vuosikirja 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 152–164
- Pabon, Amber Jean-Marie, & Basile, Vincent (2022) It Don't affect them like it affects us: Disenfranchised grief of black boys in the wake of peer homicide. *The Urban Review* 54 (1), 67–82. <https://doi.org/10.1007/s11256-021-00605-2>
- Patton, Michael Quinn (2002) *Qualitative Research & Evaluation Methods*. London: Sage Publications.
- Peräkylä, Anssi (1990) Kuoleman monet kasvot: identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Tampere: Vastapaino.
- Pirskanen, Henna (2023) Children's grief maps—Capturing children's grief and sorrow in family and close relationships. *Children & Society* 38 (4), 1059–1075. <https://doi.org/10.1111/chso.12783>
- Pojjula, Soili (2002) *Surutyö*. Helsinki: Gummerrus.
- Pojjula, Soili (2016) *Lapsi ja kriisi*. Helsinki: Kirjapaja.
- Protivnak, Jake J. & Scott, Holly & Herman, Emily R. & Matos, Danielle (2020) Addressing the unrecognized grief of elementary students experiencing relationship loss. *Journal of School Counseling* 18 (28), 1–20.
- Pulkkinen, Mari (2017) *Surun sylissä*. Suomalaisten kokemuksia menetyksestä. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Pösö, Tarja (2018) Experts by experience infusing professional practices in child protection. Teoksessa Asgeri Falch-Eriksen & Elisabeth Backe-Hansen (toim.) *Human Rights in Child Protection*. Cham: Palgrave Macmillan, 111–128
- Repo, Katja & Kuukka, Anu & Eerola, Petteri (2019) Lasten kotihoito ja sen taloudellinen tukeminen: kunnallisten luottamushenkilöiden näkökulma. *Janus* 27 (1), 55–71. <https://doi.org/10.30668/janus.65766>
- Smart, Carol (2007) *Personal life*. New directions in sociological thinking. Cambridge: Polity Press.
- Smart, Carol (2011) Relationality and socio-cultural theories of family life. Teoksessa Riitta Jallinoja & Eric D. Widmer (toim.), *Families and kinship in contemporary Europe*. Rules and practices of relatedness. England: Palgrave Macmillan Studies in Family and Intimate Life, 13–28.

Vainikka

- Strolin-Goltzman, Jessica & Kollar, Sharon & Trinkle, Joanne (2010) Listening to the Voices of Children in Foster Care: Youths Speak Out about Child Welfare Workforce Turnover and Selection. *Social Work* 55 (1), 47–53. <https://doi.org/10.1093/sw/55.1.47>
- Rogof, Barbara (1995) Observing Sociocultural Activity on Three Planes: Participatory Appropriation, Guided Participation and Apprenticeship. Teoksessa James Wretch, Pablo Rio & Amelia Alvarez (toim.) *Sociocultural Studies of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press, 139–164.
- Thomas, Nigel (2002) *Children, family and the state. Decision-making and child participation*. Bristol: Policy Press.
- Trevithick Pamela (2012) *Social Work Skills and Knowledge. A Practise Handbook 3rd edition*. Berkshire UK: Open University Press/McGraw Hill.
- Vierula, Tarja (2017) Lastensuojelun asiakirjat vanhempien näkökulmasta. *Acta Universitatis Tamperensis* 2323. Tampere: Tampere University Press.
- Warner, Joanne (2015) *The Emotional Politics of Social Work and Child Protection*. Bristol: Policy Press.
- Westwood, Joanne, Featherstone, Brid, White, Sue and Morris, Kate (2014) *Re-Imagining Child Protection: Towards Humane Social Work with Families*. Bristol: Policy Press.
- Willis, Clarissa A. (2002) The Grieving Process in Children: Strategies for Understanding, Educating, and Reconciling Children's Perceptions of Death. *Early Childhood Education Journal* 29 (4), 221–226. <https://doi.org/10.1023/A:1015125422643>
- Winter, Karen (2011) *Building relationships and communicating with young children. A practical guide for social workers*. London and New York: Routledge.

Rahoitus

Lasten ja nuorten suru perhe- ja läheissuhteissa -tutkimushanke on saanut rahoitusta Suomen Akatemialta ja Alli Paasikiven säätiöltä. Hankkeen vastuullisena tutkijana on toiminut YTT, dosentti Henna Pirskanen.

English Summary

Paula Vainikka: The Relational Construction of Children's Grief and Sorrow: Shaping Knowledge of Children's Grief in Social Work Professionals' Practice

The article analyses how child's knowledge about grief and sorrow is transmitted and how it is structured as a social and relational phenomenon in the work of social workers. The analysis is based on group interview data collected in January–June 2022 (N=5; 17) and highlights three frames of interpretation: contextual-situational, relational and professional. In the contextual-situational framework, the child's grief is influenced by all the relationships around them, as well as by social and cultural factors. In the relational framework, the child's grief is examined through the actions of the adults in the child's immediate circle, while in the professional framework, the focus is on the actions of the professional and the relationship with the child. Identifying these relationships requires the professional to understand the child's situation and to build a trusting relationship so that the child can share the information generated by his or her grief. The interpretive frameworks open up a new way of making sense of the child's knowledge of grief and sorrow in the context of social work's professional encounters.

Osajulkaisu II

Vainikka, P. (2025). Finnish social work professionals' interpretations of children's sorrow in client encounters. *Nordic Social Work Research*, 1–14.
<https://doi.org/10.1080/2156857X.2025.2577327>

CC BY-NC-ND Nimeä–Ei-muutoksia–Ei-kaupallinen

Artikkeli julkaistaan uudestaan väitöskirjan osana artikkelin alkuperäisten tekijän oikeuksien haltijan ystävällisellä luvalla.

Finnish social work professionals' interpretations of children's sorrow in client encounters

Paula Vainikka

To cite this article: Paula Vainikka (30 Oct 2025): Finnish social work professionals' interpretations of children's sorrow in client encounters, Nordic Social Work Research, DOI: [10.1080/2156857X.2025.2577327](https://doi.org/10.1080/2156857X.2025.2577327)

To link to this article: <https://doi.org/10.1080/2156857X.2025.2577327>

© 2025 The Author(s). Published by Informa UK Limited, trading as Taylor & Francis Group.

Published online: 30 Oct 2025.

Submit your article to this journal [↗](#)

Article views: 170

View related articles [↗](#)

View Crossmark data [↗](#)

Finnish social work professionals' interpretations of children's sorrow in client encounters

Paula Vainikka

Faculty of Social Sciences, Department of Social Work, University of Lapland, Rovaniemi, Finland

ABSTRACT

This article examines professionals' interpretations of children's sorrow faced in social work. The research question is, *How do professionals interpret children's sorrow in social work?* It focuses on understanding the types of sorrow that children manifest in encounters with social workers and how the different types are perceived. The study is based on data from five group interviews conducted between January and June 2022 with 17 social workers in Finland. The qualitative content analysis of the study reveals that children's sorrow is often perceived as hidden and unrecognized in the context of social work. This invisibility is partly due to the difficulties faced by social workers in identifying sorrow. Also, the Finnish sorrow tradition, where manifestations of sorrow are often restrained or subtle, is linked to children's sorrow. These factors make it challenging to acknowledge children's sorrow. The study highlights the need for greater awareness and specialized training to help social workers identify and respond to the nuanced ways in which children manifest sorrow. By recognizing the hidden nature of children's sorrow, the research calls for improved practices to ensure that children's emotional and psychological needs are better understood and supported within social work frameworks.

ARTICLE HISTORY

Received 24 April 2024

Accepted 13 October 2025

KEYWORDS

Children's sorrow;
manifestations of sorrow;
social work practice; social
work with children

Introduction

This article examines social workers' interpretations of children's sorrow faced in social work. The research question is, *How do professionals interpret children's sorrow in social work?* It focuses on understanding the types of sorrow that children manifest in encounters with social workers and how the different types are perceived. In exploring the issue, this article looks at sorrow as both a social and a psychological phenomenon to provide a more comprehensive basis for understanding sorrow in the context of social work. From a sociological perspective, sorrow is an interpersonal emotion that emerges within relationships (Jakoby 2012, 680), and its manifestation is shaped by social and cultural factors (Pulkkinen 2016). Psychologically, sorrow often triggers reactions such as fear, anger and shock, illustrating its complex emotional impact (De Stefano et al. 2021). Beyond these perspectives, sorrow can also be conceptualized as a multidimensional experience encompassing emotional, relational, and existential dimensions (Rando 1993). Recent research describe it as a recurring, enduring emotional state linked to ongoing experiences of loss and change (Olwit et al. 2018). Such perspectives highlight that sorrow is also deeply tied to one's sense of meaning, identity, and continuity of life. The use of the concept of sorrow in this research enables a more

CONTACT Paula Vainikka paula.vainikka@ulapland.fi

© 2025 The Author(s). Published by Informa UK Limited, trading as Taylor & Francis Group.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited, and is not altered, transformed, or built upon in any way. The terms on which this article has been published allow the posting of the Accepted Manuscript in a repository by the author(s) or with their consent.

nuanced exploration of children's lived experiences in social work, acknowledging both emotional responses and broader social contexts that shape them.

The causes of sorrow in children are diverse, ranging from the death (Bugge et al. 2014) or illness of a loved one (Birenbaum et al. 1990; Pabon and Basile 2022) to personal illness (Laing and Moules 2015), parental divorce (Marcussen et al. 2019), or even the end of a friendship (Protivnak et al. 2020). How children manifest sorrow is influenced by various contextual factors (Jakoby 2012). While death is an extreme form of loss often studied in relation to grief, social workers encounter subtler forms of sorrow that arise from everyday challenges (Goldsworthy 2005, 167–168). Identifying and addressing these forms of sorrow is essential in social work, as it can provide more effective help for clients (Penzo and Harvey 2008, 323). In this study, sorrow is used to denote this broader emotional experience that can be linked to a wide range of life events apart from bereavement, which Shear (2012, 461) links to grief.

Social workers play a crucial role in supporting grieving children by providing comprehensive, trauma-informed care that addresses the unique emotional and psychological needs of these young individuals. Their expertise includes creating safe spaces for children to express their grief, offering age-appropriate counselling, and facilitating support groups that promote healing through shared experiences (Griese et al. 2017). Social workers also collaborate with families, schools, and community resources to ensure a holistic approach to care, recognizing that a child's grief impacts their broader environment (Quinn-Lee 2014). Research highlights the importance of a strengths-based, approach that not only addresses immediate grief reactions but also fosters long-term resilience and adaptive coping strategies. However, previous research on grief and sorrow in social work has predominantly conducted in the context of foster care (Look 2018; Mitchell 2017). For example, Mitchell (2017) discusses 'ambiguous loss', based on Pauline Boss's (1999) concept, where a loved one is psychologically present but physically absent – a situation commonly encountered in foster care. Such loss often causes sorrow in children. In foster care, children's perceptions of family can be complex and sometimes confusing (Samuels 2009, 1229), and taking children into custody may lead to a range of emotions, including grief and sorrow (Fineran 2012, 370). Previous research on working with grieving children has therefore been rather limited or focused on only one aspect of it, and there has been little research on how social workers recognize grief and sorrow in their work – even though they often encounter children's grief as a general, multifaceted phenomenon embedded in a wide range of human life situations.

In Finland, social work with children includes more than child protection, as the Finnish system emphasizes preventive support for children and families over emergency placements and foster care (Lamponen 2022, 25). The cultural (Fineran 2012) and experiential (Thompson et al. 2016) dimensions of sorrow are also crucial, as the ways grief and sorrow are experienced and manifested are influenced by social structures and cultural norms (Thompson et al. 2016). Limiting sorrow to a single perspective leaves our understanding of it incomplete. Therefore, more research is needed, especially from cultural and social scientific viewpoints, to better grasp the full scope of sorrow in children (Kofod and Køster 2022, 3). In Finnish social work, sorrow is linked not only to loss but also to a broader spectrum of life events.

Cultural norms in Finland have traditionally construed sorrow as private and hidden, leading to the suppression of the associated emotions. In Finnish grief tradition, grief is often characterized by its hidden nature, where emotions surrounding loss may not always be openly expressed. Instead, there is a cultural tendency to internalize feelings, leading to a nuanced grieving process. Consequently, as children observe adults managing their emotions quietly, it may affect children's understanding of loss and influence the way they perceive and express their own grief. As a result, children might struggle to articulate their feelings, leading to a more solitary experience, unless encouraged by supportive community practices that help draw out these hidden emotions

(Pulkkinen 2016). This norm environment highlights the need to create spaces for children to express their sorrow openly.

Children's sorrow in social work

Working with experiencing grief and sorrow, especially in child protection involves navigating emotionally demanding practices for both practitioners and clients. This study frames these challenges through Hochschild's (1979) notion of *emotion work* and later concepts of *emotion management* and *emotional labour* (Hochschild 1983), emphasizing how social workers interpret, regulate, and balance emotions within professional and organizational expectations. Research highlights the value of resilience strategies and supportive organizational environments in mitigating these pressures (McFadden, Campbell, and Taylor 2015; Parton 2014), while the emotional politics of social work underscore the need for solidaristic, institutional support for practitioners. Yet empirical research on how social workers understand and engage with clients' emotions remains scarce (O'Connor 2019), and children's grief is still under-explored (Brinkmann 2019a; Quiñones et al. 2021). This study seeks to bridge these gaps by offering new insights into the multidimensional nature of children's sorrow and its implications for social work practice.

Children as well as adults experience sorrow. However, a key difference is that children are heavily dependent on adults for support, which can complicate their ability to process and cope with loss. Children's means of seeking help are often limited, and they may lack verbal skills to manifest their grief effectively (see Kübler-Ross and Kessler 2005, 189). Young children in particular live in the moment and may struggle to grasp the permanence of events like death (Cohen and Mannarino 2011, 118), making it even harder for them to process their emotions. Thus, children may find it next to impossible to navigate sorrow, as even experienced professionals sometimes find the emotion challenging to address (Riely 2003, 212).

While loss caused by death is a significant source of grief, children's sorrow extends beyond this and includes a wide array of life challenges. Everyday experiences such as loneliness, the lack of friendships, illnesses, being separated from parents and various transitions during childhood can all cause distress and sadness (Quiñones et al. 2022, 3–4). These experiences highlight the need to view children's sorrow in a broader context, encompassing both social and experimental dimensions. Social relationships play a central role in children's daily lives and their dynamics can significantly impact on the way children process sorrow (Pirskanen 2023). If social environments discourage the expression of emotions, children may suppress their grief and sorrow or manifest them through negative behaviours (Fineran 2012, 372).

Losing a parent through death, custody arrangements or other severe circumstances is regarded as one of the most traumatic experiences a child can face. Such loss can occur at any age, but it is often particularly devastating for children (Bugge et al. 2014, 36). Recognizing the grief of children in foster care is critical, as this group often faces unique challenges in processing their emotions. Providing a safe environment for these children to express and work through their feelings is essential to prevent harmful effects, such as behavioural issues and physical symptoms (Look 2018, 135–136).

Cultural and societal factors also shape how grief is expressed and understood. Social norms and societal changes play a crucial role in regulating the expression of grief (Pulkkinen 2017, 16, 50). In Finland, traditions of grieving based on these social and cultural norms and expectations significantly influence how sorrow is articulated, even among children (Pulkkinen 2016). Understanding these dimensions is vital for social work practitioners, who must address children's sorrow from both social and psychological perspectives. Pulkkinen (2016) argues that Finnish grieving is deeply shaped by cultural norms and societal contexts, making it distinctively reserved and understated. Pulkkinen's research suggests that these traits are linked to Finland's evolving 'death culture', where societal expectations and psychological frameworks sometimes fail to address the holistic nature of

grief. It also emphasizes the importance of understanding grief as more than a psychological process – it is a dynamic interplay of emotions, actions, and cultural narratives. In this study, I claim that children’s sorrow and Finnish grief tradition are intertwined: children, influenced by their immediate social and cultural environment, may adopt the same restrained patterns for manifesting sorrow as the adults around them.

Research question, data, and methods

This article examines professionals’ interpretations of children’s sorrow encountered in social work. The research question is, *How do professionals interpret children’s sorrow in social work?* It focuses on understanding the types of sorrow that children manifest in encounters with social workers and how the different types are perceived.

To gather the data, five focus group interviews were conducted with social work professionals in Finland as part of the Children’s and young people’s sorrow and grief in family and close relationships (CHYGS) project, in which children’s and young people’s own experiences of grief and sorrow, as well as professionals’ ability to respond to the needs related to children’s grief are examined. The project has collected qualitative interview data from children, young people, and professionals working with them, as well as questionnaire data that has been analysed using quantitative methods. The interviews in this particular study were held from January to June 2022, and a total of 17 social workers participated in them. In recruiting the participants, they were offered a number of interview times to choose from, allowing them to register based on their availability. This method was intended to capture a broad, representative view of the phenomenon, bringing in varied perspectives from professionals across different child-related fields. The recruitment was also subject to organizational requirements that prevented direct contact between the researcher and potential interviewees, adding a layer of confidentiality to the process. The focus groups are described in Table 1.

The interviews posed challenges related to participant diversity. I used a heterogeneous grouping approach, including social workers from child and family social work, child protection, crisis services, family work, and legal services, to capture broad perspectives on children experiencing sorrow. This diversity enriched the data but sometimes caused misunderstandings due to differing terminologies and priorities (Jenkinson et al. 2019). Power imbalances also appeared, with more experienced participants occasionally dominating discussions, requiring active facilitation for inclusive participation (Femdal and Solbjør 2018). Professional roles varied, from brief crisis interventions to long-term support, likely affecting the depth of reflection on children’s experiences. Conducting focus groups with pre-existing professional teams added challenges, as familiarity could strengthen discussions but also reinforce hierarchies and limit perspectives. As a researcher I needed to actively manage group dynamics and consider how established roles shaped the conversation. Despite these challenges, the method proved valuable for exploring complex emotional and professional experiences in social work.

The interviews were organized as thematic focus groups with three core themes: the manifestations of sorrow in children, strategies for working with children experiencing sorrow, and the social work methods applied in the participants’ organizations. The participants were primarily women,

Table 1. Participants and duration of the focus group interviews.

Interview	Duration	Pages of transcribed text	Participant 1	Participant 2	Participant 3	Participant 4	Participant 5
1	86 minutes	33	social worker	social worker	social worker	counselor	
2	88 minutes	27	social worker	family worker	social worker		
3	73 minutes	30	social worker	social worker	social worker	social worker	
4	82 minutes	26	social worker	counselor			
5	82 minutes	35	social worker	social worker	counselor	social worker	social worker

and all participants held either a master's or bachelor's degree in social work or social services and were licenced by the National Supervisory Authority for Welfare and Health. Although their job descriptions varied, all roles involved working directly with children.

Following Morgan's (1996) guidelines, the focus groups encouraged an in-depth discussion to capture a range of insights and perspectives, which other interview formats might not provide (Morgan 1996). Each focus group comprised from two to five professionals who discussed the manifestations of children's sorrow, while the researcher's role was limited to facilitating inclusive participation. The interviews were recorded with the participants' permission, transcribed by a transcription agency, and stored securely on a password-protected drive. Each session lasted a little under 90 minutes, resulting in 151 pages of transcribed material (Times New Roman, font size 12, line spacing 1.5).

Ethical aspects of the study

The data were collected as a part of Children's and young people's sorrow and grief in family and close relationships (CHYGS), and the University of Jyväskylä University research ethics committee reviewed and gave a favourable statement on the study. In addition, each organization participating in the research gave a written permit for the data collection. The interviewees also gave their written consent to the interviews, and they were informed about the study both in writing before the interviews and verbally at the beginning of the interviews. They were notified that participation was voluntary, they had the right to refuse to participate and they could withdraw at any time. The data were transcribed and contained no identifying data. They were also processed in such a way that no locality- and organization-specific information was reported. Consequently, the situations of children and families have not been addressed to avoid identifying them. Care was also taken to ensure that no participant can be identified based on the text. In the analysis, over-interpretation was avoided and data extracts were only used for valid reasons to elucidate the context. All stages of the research process were carried out in compliance with the ethical principles of the Finnish National Board on Research Integrity (see TENK 2019).

In the interviews, the social workers discussed emotionally burdensome issues that they face at work. After the interviews, they were given the opportunity to stay on and discuss their work experiences with the researcher. Some of the interviewees took this opportunity but these conversations are not part of the research data. The interviewees were also offered the opportunity to contact the researcher later if they felt they wanted to discuss the feelings evoked by the interview and its topics.

Analysis

As this study focuses on understanding *social workers'* interpretations of sorrow in children, its intention is not to reach children's actual emotions. The analysis examines how social workers interpret children's expressions of sorrow in encounters with children experiencing grief and sorrow. In the group interviews, the social workers discussed various client situations in which the child, according to their interpretation, manifested grief and sorrow. In these discussions, the social workers described different life situations that had evoked grief and sorrow in the child, for example, divorce, experiences of loneliness, moving to another place or being in foster care. The aim is to explore how social workers perceive and make sense of the various types of grief and sorrow experienced by children, and how the expressions of these emotions are presented to and understood by the social worker. The purpose is not to capture the authentic experiences of children themselves but to examine social workers' perspectives and interpretations. By adopting the lens through which social workers view and respond to these manifestations of grief and sorrow, the study sheds light on the ways in which professional understanding shapes their approaches to supporting grieving children.

Table 2. Means, forms and definitions of children's sorrow.

Means	Form	Definition
professional doesn't identify sorrow	child's sorrow is unspoken	hidden sorrow
child cannot name sorrow		
child expresses sorrow with delay	child's sorrow is invisible	
child expresses sorrow indirectly		
child's sorrow shows as another emotion		
child hides sorrow	child's sorrow is physical	unrecognizable sorrow
child's sorrow is expressed through behavioral symptoms		
child's sorrow is expressed as somatic symptoms	child's sorrow is complex	
child's sorrow is shallow		
child's sorrow is undulating		
child's sorrow is layered		

I examined the data using qualitative content analysis, a widely used method for analysing interview data focused on a particular phenomenon (Patton 2014). The analysis was conducted in five phases with the support of Atlas.TI software. *In the first phase*, I identified all passages in the data that addressed children's grief and sorrow. I focused on locating both explicit and implicit references to how grief manifests in children, particularly as perceived and described by professionals. There were about 60 such passages in the interviews, some of which were long, multi-sentence long and rich descriptions of the child's grief, and some of which were concise and very clear one-sentence descriptions. *In the second phase*, my attention turned to the ways in which professionals described the expression of a child's grief. I identified 11 distinct means through which grief was expressed, as reflected in the professionals' narratives. *In the third phase*, I began the process of typification, grouping these 11 means into broader categories based on observable patterns and thematic similarities. *In the fourth phase*, these means were synthesized into four overarching forms of children's grief. These forms represent qualitatively different ways in which children's sorrow manifests and becomes visible (or remains invisible), as interpreted by social workers. My objective at this stage was to capture and describe these forms as they were presented to and perceived by professionals.

In the final phase, I developed two conceptual definitions that characterize the manifestation of sorrow in children: hidden sorrow and unrecognizable sorrow. These conceptualizations share a connection in that they both relate to children's social relationships and life events (see Jakoby 2012), yet they diverge in important ways. Hidden sorrow highlights the child's agency and capacity to conceal grief, whereas unrecognizable sorrow is not articulated directly but emerges through indirect or alternative modes of expression. Both forms are notably characterized by their non-verbal nature (see Lipponen and Pursi 2022). The phases of the analysis are presented in Table 2.

Results

The results of the study present social workers' interpretations of children's sorrow. These interpretations are drawn from group interview discussions concerning the participating social workers' encounters with and experiences of children dealing with sorrow. Based on the interviews, the social workers have had many experiences of situations involving sorrow. The aim of the study is to increase our understanding of children's sorrow faced by social workers in their profession in terms of the way the workers interpret it and the way they perceive its manifestations.

In the analysis I identified two definitions of children's sorrow: hidden sorrow and unrecognizable sorrow. Hidden sorrow manifests in two forms. The first is unspoken sorrow, which occurs when professionals fail to identify the sorrow, the child cannot name or articulate it, or the child expresses it with a delay. The second form is invisible sorrow, where the child expresses their sorrow indirectly, sorrow manifests as another emotion, or the child intentionally hides it. Unrecognizable sorrow also has two forms. The first is physical sorrow, expressed through behavioural symptoms or

somatic (physical) symptoms. The second is complex sorrow, which can be shallow and surface-level, undulating and fluctuating over time, or layered, involving multiple intertwined aspects. These findings reveal the complex and nuanced ways in which children's sorrow may remain unseen or misunderstood.

Hidden sorrow

Based on the analysis, the social workers often interpret children's sorrow as being hidden in different ways, even though the workers recognize the situations that caused it. They also considered working with clients who experience sorrow to be one of the core tasks of social work, where professionals attend to those who have the fewest opportunities to seek help for their sorrow (Bevan and Thompson 2003, 179–182). Regarding the two main themes of my analysis, that is, children's hidden and unrecognizable sorrow, the social workers' interpretations support the idea that children manifest hidden sorrow more strongly since it highlights the child's own agency and choices. Hiding one's sorrow occurs both consciously and unconsciously.

The social workers described children's hidden sorrow in two different forms. First, they discussed the way it remains *unspoken* for many reasons. Consequently, professionals may not be aware of it and children may not name it. Second, they noticed *invisible* sorrow in the children, which means that the child expresses it indirectly or through some other emotion or hides it altogether. The social workers considered these ways of expressing sorrow not only from the professional viewpoint but also from the viewpoint of the children's agency. They recognized sorrow as a part of life (cf. Lipponen and Pursi 2022) and as a part of social work (cf. Pomeroy, Hang Hai, and Cole 2019), but despite these principles, they also recognized situations in their work where children's sorrow is not identified. The social workers shared the view that children rarely have the means to talk about sorrow, which the following quote describes well:

... by speaking about it directly, it can be difficult, we just talked about how it looks, so I think that just speaking about it can be more difficult. And I think that children's sorrow might be hidden from us sometimes, because they are not able to speak about it. (P8)

In the interviews, the social workers reflected on the fact that nowadays children are under external pressure to identify and verbalize emotions. In their view, recognizing emotions is linked to the child's age and level of development. Not all children necessarily have the ability to recognize emotions by themselves, let alone express them to someone else. According to the social workers, it is important that a child's emotional skills are not equated with those of an adult.

On the other hand, I was thinking about how well young people and children can recognize those feelings. Sometimes a question like 'how do you feel?' can seem very absurd to a young person. They are just like, how, how should I feel here? They can't say it. They are not like adults. We know how to say, 'I'm sad', 'I feel anxious', 'I miss you'. Children and young people do not necessarily know how to recognize their feelings, and they can feel too much pressure from the outside, too, when they are told you have to say how you feel. (P13)

Based on the analysis, it seems that in social work, children's sorrow typically does not become apparent at the moment of the event that causes it, but appears after a delay. According to the social workers, a delayed manifestation of sorrow means that a suitable time, place and situation need to be available for it to be dealt with. In such cases, the professionals saw that the child's situation might have changed so that they were encouraged to talk about their sorrow.

Social workers also interpret children's sorrow as invisible. Based on the analysis, especially young people who hide and ignore their feelings and experiences may manifest them as behavioural disorders or risky behaviour and direct their pent-up emotional states towards other people. Sorrow may also be reflected in poor outcomes at school, when a child spends all their time and energy going through the feelings of anxiety and guilt typical of young people's sorrow (Torbic 2011, 72).

And after how much delay is it possible for that behavior to show up? It can be a long time, it can be very confusing and hard to know what the child is reacting to just then when they react to something. And it varies. (P4)

However, the social workers think that the way their work is done and the resources are organized also causes sorrow to remain hidden. According to them, the work practices do not support the recognition of children's sorrow even though it should be part of their job (cf. Penzo and Harvey 2008). The interviewed professionals worked in quite different roles, and the time spent with each child varied depending on the role, but during the process of evaluating the need for services, for example, children's sorrow was typically not discussed – only clues of it could be discerned.

But in my opinion, it could be that during evaluation of the need for services, we also notice that, or we already know when a child is really withdrawn. (P8)

Overall, the social workers' desire to know the children they worked with was emphasized in the interviews. Knowing the children was described as a prerequisite for all social work. It is especially important in situations where children do not express their feelings directly. The professionals spoke of different indirect manifestations of children's sorrow. Seeing past such indirect manifestations and understanding that the root cause may indeed be sorrow is not possible if proper conditions for long-term work have not been created. Social workers need to reach a level where they know the factors that affect a child's everyday life.

But they can react in such a way that in their free time they can't control what happens around them, there is unlimited behavior, drugs, possibly crimes, changes in the circle of friends. (P4)

When children's sorrow is hidden, it is also possible that they express it through some other emotion (cf. Fineran 2012). The social workers identified two dimensions of this type of sorrow. On the one hand, the child's sorrow can manifest itself through another emotion and, on the other hand, professionals working with the child may not talk about the feeling and name it using the right terms. With regard to children not expressing sorrow as a pure emotion but rather indirectly through some other emotion, the social work professionals discussed the shamefulness of a sorrow-causing event.

It may remain hidden, and it may be that they want to cover it up. If it is not recognized in some way, or if it is perceived as a shameful or foreign feeling in some way, then it can remain hidden. (P12)

Grieving children may be sad, depressed, or angry. This needs to be considered in all social work with children, but especially when they are in foster care (cf. Fineran 2012, 370). According to my analysis, if a child expresses sorrow through another emotion, that emotion is often fear or anger. The social workers who participated in the interviews stated that children can feel hatred towards many things (Fineran 2012). It is also typical for hatred to be targeted at something else other than the subject at hand (cf. Fineran 2012, 370). Another emotion which emerged from the data was fear, behind which sorrow is often hidden. According to the social workers, this emotion in children can sometimes be masked grief. In the following quote, a foster care social worker describes a child's means of expressing sorrow:

But then I think that sorrow is often hidden behind fear. I think that children in our foster care have terrible fears, that their mother will change. One of the children's symptoms is that when the mother's hair color changes in between meetings, the mother is no longer the same. And he has, in a way, I think it's the sorrow of not knowing his mother. And at the same time there is the fear that the mother will distance herself. It is related to hair dyeing, which in itself would probably be nothing to a normal child living in a family. But for children in foster care, very small things can somehow highlight what they lack. (P16)

Sorrow can be a sensitive topic and require a subtle approach. Many people avoid talking about it directly, especially if they don't know the person they are talking to very well or if the subject is very personal. In particular, the sorrow encountered in social work is related to social relationships (cf.

Jakoby 2012); many children that the social workers work with have encountered a number of sorrow-causing events in their lives. The interviews revealed that since sorrow involves personal experiences, it sometimes takes time to recognize that a child is trying to express sorrow, making it is difficult even for professionals to verbalize or name it. In these situations, the professionals have ended up describing sorrow through its various manifestations instead of portraying it as a pure emotion.

But the fact that someone would say that the child is grieving, I probably don't see any of that. Whether it is a counselor from the institution, a family nurse, or a loved one, they don't say that the child is grieving. It is always mentioned using a different name. But if you dig into it a little more, it can be found. I think that sorrow is somehow a pretty pure feeling and it's somehow such a peaceful feeling. Before we get to the fact that that peaceful, pure sorrow can come from there, it takes an awful lot of time. (P16)

The sorrow that social workers encounter in children is therefore sometimes perceived as hidden. The interviewed social workers reported that it is difficult for children to express sorrow in words. They also noted that hidden sorrow is invisible, which in turn means that children try to conceal it or express it through some other emotion as a choice of their own agency. In such cases, sorrow typically manifests as anger. The social workers considered the children's sorrow not only from the professional viewpoint but also from the viewpoint of the children's agency. They acknowledged sorrow as part of life events (cf. Lipponen and Pursi 2022) and its identification as part of social work (cf. Pomeroy, Hang Hai, and Cole 2019).

Unrecognizable sorrow

The professionals described many reasons why they may not recognize children's sorrow. The term *unrecognizable sorrow* refers to an emotion that is expressed in ways that are visible but may not be immediately associated with sorrow. The key characteristic of this sorrow is its clear and visible manifestation. According to my analysis, this type of sorrow has two dimensions – a *physical* and a *complex* one. The physical manifestation of a child's sorrow involves either a behavioural reaction (see Fineran 2012) or somatic symptoms (see Bugge et al. 2014). Complex sorrow consists of delayed, undulating and layered emotions.

Children who have experienced traumatic life events also typically experience sorrow and uncertainty regarding what happens next. Various behavioural reactions caused by such events and emotions are quite common, and it is important that social workers do not rush to diagnose the child but try to find out the real reason for the symptoms (Fineran 2012). The participating social workers described that sorrow in children very often manifests as behavioural reactions. Various psychological reactions are normal consequences of sorrow (De Stefano et al. 2021), but they may not necessarily be identified as sorrow-related in social work. The behavioural reactions described by the social workers varied.

And there can be complete opposites. It can be an extreme rampage or ... (P2)

Aggressiveness even. It can be loss of appetite, wetting themselves, self-harming. (P3)

In addition to behavioural reactions, a child's sorrow can manifest as various somatic symptoms. Within the physical dimension of sorrow, the child's age matters, as a small child will probably express their sorrow more often through behaviour and bodily manifestations than verbally. The different somatic symptoms of sorrow identified in previous research include, for example, headache, stomach ache, muscle tension, loss of appetite, insomnia, restlessness and fatigue (Sood et al. 2006). As the social workers in this study also recognized these symptoms in children, the results of this study support previous research.

And then I think that you should probably also react to the somatic symptoms of these children. I think that sorrow, when it can't be let out, and also similar kinds of strong emotions, when they are left to fester, they cause an awful lot of children to have headaches, we have children with migraines, we have children with stomach symptoms, we have children with eating disorders. (P17)

In the interviews, the social work professionals stated that children's sorrow appears in waves. By this they meant that manifestations of sorrow in children changed over time. Undulating sorrow does not occur at a fixed time and place but comes and goes and involves different associated dimensions. During evaluation of the need for services, the social work professional may recognize various behavioural reactions in the child, but since the work is done over a short period of time, there are no opportunities for a more in-depth investigation of the matter.

You can see it a lot and, of course, it's also very normal that it comes in waves and in some way . . . Maybe it can also be confusing for some, it's not the same steady state of being, but sometimes it's sad as if you're grieving, so it will pass. (P12)

When discussing the ways in which a child's sorrow manifests itself, the social work professionals pointed out children's basic needs. They saw that in some situations, a child might express feelings of sorrow when their basic needs are not being met and that in such cases, the child's behaviour may communicate information about the child's feelings, including sorrow.

Well, [we look at] what's missing. If you have a small child as a client, then what is missing? It tells you, or at least somehow guides you to think about what is missing in this situation or in this child's behavior. (P3)

According to the participants, identifying the causes of children's sorrow requires knowing the child. Even if the professional perceives that situations causing sorrow in the child accumulate, the sorrow may still go unnoticed because the child tries to divert people's attention and decides not to talk about it. As sorrow-causing events accumulate, the child may end up looking for extreme solutions.

Well, in my case, when this young person died, or committed suicide, it was precisely him who hid it [the grief], and it was not dealt with, and it was not noticed. It was exactly the same situation, because it usually led to the same state of being, and it also had to be dealt with because no one else noticed. He then went to another place to study and then stayed alone so much that he didn't talk and always sent me the same messages saying he wasn't doing well and everything else and then it was too hard. (P6)

The professionals recognized that children do not have the same means to deal with sorrow as adults. When it comes to loss, children experience a wide range of emotions, but it can be difficult for them to understand them. For some children, events that cause sorrow accumulate and increase the challenges involved in processing them. The social work professionals had learned that sorrow-causing events in children's lives sometimes accumulate and lead to cynicism, making sorrow to constantly re-emerge as part of social relationships (cf. Jakoby 2012). Therefore, especially in the context of foster care, the temporariness of the child's relationships should also be considered (Brinkmann 2019b). Children in foster care can therefore experience many different losses, causing their sorrow not only to accumulate but also to become layered.

I had a young person as a client who had experienced a lot of suicides and one of them was a brother, and all in all there were eight suicides. And then he took them seriously, retreated into drugs and other things. When the seventh and eighth suicides happened, he said he didn't feel anything anymore. (. . .) Somehow it seems that we have a certain amount of endurance, and then the person just starts to become cynical. (P9)

Based on my analysis, identifying children's sorrow in social work involves various challenges. Unrecognizable sorrow in children may reveal itself in different visible ways, but it can be so well-disguised that it is difficult for a social worker to recognize and label it. This makes it challenging to provide effective help.

Discussion and conclusion

This article has explored social workers' interpretations of children's sorrow, seeking to answer the following research question: *How do professionals interpret children's sorrow in social work?* The study aims to understand the types of children's sorrow identified in social work and the ways in which they appear in professional encounters. Finnish social work professional have recognized that they encounter sorrow in their work. However, the sorrow is very rarely a 'pure' emotion that is clearly named by the child, but instead it manifests in different forms. Based on the data, I have defined *hidden* and *unrecognizable* sorrow as the main types of children's sorrow encountered by social workers. These two types illustrate the diversity and elusiveness of the phenomenon.

According to the interpretations of the social workers in this study, hidden sorrow takes the forms of unspoken and invisible sorrow. These forms emphasize children's agency in relation to sorrow. The social workers further interpret that children's unrecognizable sorrow is visible as physical and complex sorrow. In these cases, children express their sorrow in other ways than as a pure emotion. For social work professionals to recognize the different manifestations of children's grief and sorrow, they need to know the child and recognize the life events that could have caused the emotion.

One of the purposes of social work is to recognize various difficult emotions (Penzo and Harvey 2008). As previous research acknowledges, social work professionals' expertise includes creating safe spaces for children to express their grief, offering age-appropriate counselling, and facilitating support groups that promote healing through shared experiences including working with emotions (Griese et al. 2017). It is therefore important to ask whether Finnish social work practice offers enough tools for recognizing children's sorrow. The children encountered by professionals in their work have different sorrow-related needs. Although social work plays an essential role in recognizing a child's sorrow (see Penzo and Harvey 2008; Pomeroy, Hang Hai, and Cole 2019), it is challenging in many ways. While grief and sorrow as such do not necessarily signify a need for services, but are rather the consequence of a life event that caused the child to become a social work client, it is also not clear which professionals would be best suited to respond to the child's grief and sorrow-related needs. Because of this, the grieving child may end up being referred from one professional to another. It is therefore essential to focus on the identification of children's emotions and the work practices involved. This perspective also connects with Hochschild's (1979; 1983) theories of *emotion work* and *emotional labour*, which emphasize how professionals must actively manage and regulate emotions – their own and those of others – in line with social and organizational expectations. In the context of social work, this means that recognizing children's sorrow involves not only understanding their grief but also engaging in ongoing emotional management as part of professional practice.

Children as social work clients need a safe environment in which to process their difficult emotions so that the help they are given can be as effective as possible (see Look 2018). Although previous research has shown that this is especially important for children in foster care (Fineran 2012; Look 2018), the idea can be generalized to concern social work more broadly. The role of adults, both those close to the child and professionals, in supporting a grieving child is important. The child can be supported, for example, by talking, playing, or using creative methods of expression. For this reason, there is a need to continue the development of work practices used in recognizing grief and sorrow.

This study reinforces earlier findings that highlight the urgent need to develop new approaches for social workers to recognize and respond to emotions in their practice (see O'Connor 2019), particularly in the context of sorrow and grief (Pomeroy, Hang Hai, and Cole 2019). It would be necessary to underscore that grief and sorrow, especially among children, represent a universal phenomenon that cuts across social contexts. Despite its prevalence, children's grief remains largely unrecognized and invisible within current social work frameworks, pointing to a significant gap in

both knowledge and practice. The findings illustrate that professionals often feel their current work environments and practices do not adequately support the identification or addressing of children's sorrow. This raises critical questions about the extent to which 'good grief work' is constrained or shaped by structural conditions – such as organizational limitations, policy priorities, and institutional culture – and to what extent it can be enhanced by strengthening the professional expertise of social work professionals themselves. In this study, social work professionals candidly shared their observations and experiences related to the sorrow of the children they have worked with. These narratives point to the need for future research to examine more deeply the life events connected to children's experiences of grief, in order to broaden our understanding of its social and psychological dimensions.

Furthermore, there is a need to consider how this issue is addressed in social work education. It would be important to explore how professional training can build readiness and sensitivity among future social workers to recognize and respond to grief in its various forms. This includes critically engaging with existing scientific models, which not only shape professional approaches but also influence how grief is understood more broadly within society (cf. Pulkkinen 2017). Strengthening this aspect of education could help diversify understandings of grief and lead to more compassionate and effective support practices. Ultimately, recognizing children's sorrow as a central, rather than peripheral, concern in social work practice demands both structural change and the advancement of professional competence. Only through addressing both dimensions can social work move towards more holistic and responsive grief work.

Limitations

In this study, the manifestations of sorrow in children are interpreted indirectly through the perspective of the social workers rather than the children themselves. This reliance on second-hand accounts may introduce biases, as the social workers' interpretations are shaped by their professional training, personal experiences, and cultural contexts. Additionally, the data was collected through focus group interviews, where group dynamics might have influenced the participants' responses. The varied backgrounds of the social workers may contribute to diverse insights but they may also limit the consistency of the interpretations. Finally, the absence of direct input from the children limits the study's capacity to fully capture their authentic experiences and emotions.

Acknowledgments

This study is a part of the Children's and young people's sorrow and grief in family and close relationships (CHYGS) - project, which is funded by the Research Council of Finland and Alli Paasikivi Foundation.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the author(s).

Funding

This work was supported by the Research Council of Finland and Alli Paasikivi Foundation.

ORCID

Paula Vainikka <http://orcid.org/0000-0002-7912-6081>

Data availability statement

The participants in this study did not provide consent for their data to be shared publicly. Further information about the data and the study can be obtained from the corresponding author, [FF], upon reasonable request

References

- Bevan, D., and N. Thompson. 2003. "The Social Basis of Loss and Grief. Age, Disability and Sexuality." *Journal of Social Work* 3 (2): 179–194. <https://doi.org/10.1177/14680173030032004>.
- Birenbaum, L. K., M. A. Robinson, D. S. Phillips, B. J. Stewart, and D. E. McCown. 1990. "The Response of Children to the Dying and Death of a Sibling." *OMEGA—Journal of Death and Dying* 20 (3): 213–228. <https://doi.org/10.2190/DHKG-NMG8-FFR4-UFW9>.
- Boss, P. 1999. *Ambiguous Loss. Learning to Live with Unresolved Grief*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brinkmann, S. 2019a. "Learning to Grieve: A Preliminary Analysis." *Culture & Psychology* 26 (3): 469–483. <https://doi.org/10.1177/1354067X19877918>.
- Brinkmann, S. 2019b. "A Society of Sorrow: The Constitution of Society through Grief." *Distinktion: Journal of Social Theory* 20 (2): 207–221. <https://doi.org/10.1080/1600910X.2018.1521339>.
- Bugge, K. E., P. Darbyshire, E. Grelland Røkholt, K. T. Sulheim Haugstvedt, and S. Helseth. 2014. "Young Children's Grief: Parents' Understanding and Coping." *Death Studies* 38 (1): 36–43. <https://doi.org/10.1080/07481187.2012.718037>.
- Cohen, J. A., and A. P. Mannarino. 2011. "Supporting Children with Traumatic Grief: What Educators Need to Know." *School Psychology International* 32 (2): 117–131. <https://doi.org/10.1177/0143034311400827>.
- De Stefano, R., M. R. A. Muscatello, A. Bruno, C. Cedro, C. Mento, R. A. Zoccali, and G. Pandolfo. 2021. "Complicated Grief: A Systematic Review of the Last 20 Years." *The International Journal of Social Psychiatry* 67 (5): 492–499. <https://doi.org/10.1177/0020764020960202>.
- Femdal, I., and M. Solbjør. 2018. "Equality and Differences: Group Interaction in Mixed Focus Groups of Users and Professionals Discussing Power." *Society, Health & Vulnerability* 9 (1): 1–10. <https://doi.org/10.1080/20021518.2018.1447193>.
- Fineran, K. R. 2012. "Helping Foster and Adopted Children to Grieve the Loss of Birthparents. A Case Study Example." *Family Journal* 20 (4): 369–375. <https://doi.org/10.1177/1066480712451230>.
- Goldsworthy, K. K. 2005. "Grief and Loss Theory in Social Work Practice: All Changes Involve Loss, Just as All Losses Require Change." *Australian Social Work* 58 (2): 167–178. <https://doi.org/10.1111/j.1447-0748.2005.00201.x>.
- Griese, B., M. R. Burns, S. A. Farro, L. Silvern, and A. Talmi. 2017. "Comprehensive Grief Care for Children and Families: Policy and Practice Implications." *American Journal of Orthopsychiatry* 87 (5): 540–548. <https://doi.org/10.1037/ort0000265>.
- Hochschild, A. R. 1983. *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. University of California Press.
- Hochschild, A. R. 1979. "Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure." *The American Journal of Sociology* 85 (3): 551–575. <https://doi.org/10.1086/227049>.
- Jakoby, N. R. 2012. "Grief as a Social Emotion: Theoretical Perspectives." *Death Studies* 36 (8): 679–711. <https://doi.org/10.1080/07481187.2011.584013>.
- Jenkinson, H., P. Leahy, M. Scanlon, F. Powell, and O. Byrne. 2019. "The Value of Groupwork Knowledge and Skills in Focus Group Research: A Focus Group Approach with Marginalized Teens Regarding Access to Third-Level Education." *International Journal of Qualitative Methods* 18:1609406919881853. <https://doi.org/10.1177/1609406919881853>.
- Kofod, E. H., and A. Køster. 2022. "Introduction." In *Cultural, Existential and Phenomenological Dimensions of Grief Experience*, edited by T. A. Køster and E. H. Kofod, 1–6. London: Routledge.
- Kübler-Ross, E., and D. Kessler. 2005. *On Grief and Grieving: Finding the Meaning of Life Through the Five Stages of Loss*. New York: Scribner.
- Laing, C., and N. Moules. 2015. "Children's Cancer Camps: A Way to Understand Grief Differently." *Omega - Journal of Death & Dying* 70 (4): 436–453. <https://doi.org/10.1177/0030222815572605>.
- Lamponen, T. 2022. "Kiireellisen Sijoituksen Päätöksenteko Osana Lastensuojelun Sosiaalityöntekijän Työtä. [Decision-making of emergency placement as a social worker's everyday work task] Doctoral Dissertation, Tampere University. Faculty of Social Sciences.
- Lipponen, L., and A. Pursi. 2022. "Children's Grief: Repertoires of Practices in Institutional Early Childhood Education and Care." *Mind Culture and Activity* 29 (3): 215–235. <https://doi.org/10.1080/10749039.2022.2133144>.
- Look, A. 2018. "The Face of Grief in Foster Care." *Journal of Humanistic Psychology* 63 (1): 126–139. <https://doi.org/10.1177/0022167818812723>.
- Marcussen, J., L. Hounsgaard, P. Bruun, M. G. Laursen, F. Thuen, and R. Wilson. 2019. "The Divorced Family-Focused Care Model: A Nursing Model to Enhance Child and Family Mental Health and Well-Being of Doubly

- Bereaved Children Following Parental Divorce and Subsequent Parental Cancer and Death.” *Journal of Family Nursing* 25 (3): 419–446. <https://doi.org/10.1177/1074840719863918>.
- McFadden, P., A. Campbell, and B. Taylor. 2015. “Resilience and Burnout in Child Protection Social Work: Individual and Organizational Themes from a Systematic Literature Review.” *British Journal of Social Work* 45 (5): 1546–1563. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bct210>.
- Mitchell, M. B. 2017. ““No One Acknowledged My Loss and Hurt”: Non-Death Loss, Grief, and Trauma in Foster Care.” *Child & Adolescent Social Work Journal* 35 (1): 1–9. <https://doi.org/10.1007/s10560-017-0502-8>.
- Morgan, D. L. 1996. “Focus Groups.” *Annual Review of Sociology* 22 (1): 129–152. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.22.1.129>.
- O’Connor, L. 2019. “How Social Workers Understand and Use Their Emotions in Practise: A Thematic Synthesis Literature Review.” *Qualitative Social Work* 19 (4): 645–662. <https://doi.org/10.1177/1473325019843991>.
- Olwit, C., M. Mugaba, C. P. Osingada, and R. C. Nabirye 2018. “Existence, Triggers, and Coping with Chronic Sorrow: A Qualitative Study of Caretakers of Children with Sickle Cell Disease in a National Referral Hospital in Kampala, Uganda.” *BMC Psychology* 6 (1): 50. <https://doi.org/10.1186/s40359-018-0263-y>.
- Pabon, A., and V. Basile. 2022. “It Don’t Affect Them Like It Affects Us: Disenfranchised Grief of Black Boys in the Wake of Peer Homicide.” *Urban Review* 54 (1): 67–82. <https://doi.org/10.1007/s11256-021-00605-2>.
- Parton, N. 2014. “Social Work, Child Protection and Politics: Some Critical and Constructive Reflections.” *British Journal of Social Work* 44 (7): 2042–2056. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcu091>.
- Patton, M. Q. 2014. *Qualitative Research and Evaluation Methods. Integrating Theory and Practice*. 4th ed. Sage Publications. <https://us.sagepub.com/en-us/nam/qualitative-research-evaluation-methods/book232962>.
- Penzo, J. A., and P. Harvey. 2008. “Understanding Parental Grief as a Response to Mental Illness. Implications for Practise.” *Journal of Family Social Work* 11 (3): 323–338. <https://doi.org/10.1080/10522150802292616>.
- Pirskanen, H. 2023. “Children’s Grief Maps – Capturing Children’s Grief and Sorrow in Family and Close Relationships.” *Children & Society* 38 (4): 1059–1075 1–17. <https://doi.org/10.1111/chso.12783>.
- Pomeroy, E. C., A. Hang Hai, and A. H. Cole Jr. 2019. “Social Work Practitioners’ Educational Needs in Developing Spiritual Competency in End-of-Life Care and Grief.” *Journal of Social Work Education* 57 (2): 264–286. <https://doi.org/10.1080/10437797.2019.1670306>.
- Protivnak, J., H. Scott, E. Herman, and D. Matos. 2020. “Addressing the Unrecognized Grief of Elementary Students Experiencing Relationship Loss.” *Journal of School Counseling* 18 (28): 1–20.
- Pulkkinen, M. 2016. *Salattu, Suoritettu Ja Sanaton Suru – Läheisen Menettäminen Kokonaisvaltaisena Kokemuksena* [Concealed, Completed and Unspoken Grief - The Holistic Experience of Losing a Loved One]. University of Helsinki.
- Pulkkinen, M. 2017. *Surun Sylissä. Suomalaisten Kokemuksia Menetyksestä* [In the Arms of Grief. Finns’ Experiences of Loss]. Kustantamo S&S. Helsinki.
- Quinn-Lee, L. 2014. “School Social Work with Grieving Children.” *Children & Schools* 36 (2): 93–103. <https://doi.org/10.1093/cs/cdu005>.
- Quiñones, G., L. Lipponen, M. Barnes, and A. Pursi. 2021. “Everyday Manifestations of Children’s Grief and Grieving in Early Childhood Education and Care.” *Early Child Development & Care* 192 (11): 1786–1799. <https://doi.org/10.1080/03004430.2021.1934464>.
- Quiñones, G., L. Lipponen, A. Pursi, and M. Barnes 2022. “Children’s everyday manifestations of grief and grieving in early childhood education and care.” In *Early Child Development and Care*, 1786–1799. Vol. 192. Taylor & Francis. <https://doi.org/10.1080/03004430.2021.1934464>. (11).
- Rando, T. A. 1993. *Treatment of Complicated Mourning*. Champaign, IL: Research Press.
- Riely, M. 2003. “Facilitating Children’s Grief.” *The Journal of School Nursing* 19 (4): 212–218. <https://doi.org/10.1177/10598405030190040601>.
- Samuels, G. M. 2009. “Ambiguous Loss of Home: The Experience of Familial (Im)permanence Among Young Adults with Foster Care Backgrounds.” *Children & Youth Services Review* 31 (12): 1229–1239. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.05.008>.
- Shear, M. K. 2012. “Getting Straight About Grief.” *Depression and Anxiety* 29 (6): 461–464. <https://doi.org/10.1002/da.21963>.
- Sood, A. B., A. Razdan, E. B. Weller, and R. A. Weller. 2006. “Children’s Reactions to Parental and Sibling Death.” *Current Psychiatry Reports* 8 (2): 115–120. <https://doi.org/10.1007/s11920-006-0008-0>.
- TENK Finnish National Board on Research Integrity. 2019. *Finnish National Board on Research Integrity (TENK). 2019. The Ethical Principles of Research with Human Participants and Ethical Review in the Human Sciences in Finland. Helsinki: TENK. Helsinki.*
- Thompson, N., J. Allan, P. A. Carverhill, G. R. Cox, B. Davies, K. Doka, L. Granek, et al. 2016. “The Case for a Sociology of Dying, Death and Bereavement.” *Death Studies* 40 (3): 172–181. <https://doi.org/10.1080/07481187.2015.1109377>.
- Torbic, H. 2011. “Children and Grief: But What About the Children?” *Home Healthcare Nurse* 29 (2): 67–77. <https://doi.org/10.1097/NHH.0b013e31820861dd>.

Osajulkaisu III

Vainikka, Paula () Emotional and Relational Dynamics in Child-Focused Social Work: So-cial Workers' Subject Positions and their Consequences. Vertaisarvioinnissa oleva artikkelikäsikirjoitus. Journal of Social Work Practice. Lähetetty vertaisarvioitavaksi 12.3.2025.

Artikkeli on parhaillaan arvioitavana Journal of Social Work Practice -journaalissa. Artikkelin käsikirjoitus julkaistaan osana väitöskirjaa kustantajan luvalla.

Emotional and Relational Dynamics in Child-Focused Social Work: Social Workers' Subject Positions and their Consequences

Keywords: children's grief, child-focused social work, subject positions

Word count: 5913

Paula Vainikka
Ms.Soc.Sc, researcher
University of Lapland
Faculty of Social Sciences
Social Work Department

Abstract

This article examines the subject positions taken by or given to social workers when working with a grieving child. The research data were based on five group interviews with Finnish public-sector social workers (N=17) collected in January–June 2022. The data were analysed through subject-positional analysis that identified four subject positions representing the social workers' actions in dealing with a child experiencing grief and the consequences of these actions. The positions of service system navigator, visibility enabler, listener, and referrer make visible the social workers' actions and their concrete consequences for the bereaved child. They highlight not only the important role of social work in identifying children's emotions, but also the effect of confusing work practices on children's access to help.

Introduction

Social work is fundamentally interactive, emphasizing interpersonal relationships between practitioners and clients, and the broader social networks that influence clients' experiences and well-being. Emotions play a critical role in these dynamics, requiring social workers to navigate the physiological, neurological, cognitive, unconscious, social, and cultural dimensions of emotions to address their clients' needs effectively (Barrett 2017; Day Sclater et al. 2009). This understanding is crucial when working with children, as it involves considering both their immediate situations and the broader relational contexts in which the emotions exist.

Social work is set to “sit with suffering and hold on hope” (Berzoff & Drisko 2015). Social work clients come across difficult experiences, often including trauma (Berzoff & Drisko 2015) and difficult emotions such as grief. Social work has also been recognized as demanding and stressful practice that requires full emotional presence (Grant et al. 2014; Grant et al. 2015; Ikebuchi & Rasmussen 2014). The central role of emotions is at the core of the literature on relationship-based practice (Munro 2011). There is a constant debate between professionalism and showing emotions, and when discussing how social workers show emotions in their work, we are on uncertain ground (Ingram 2013). From previous research we know that practitioners' own level of empathy correlates with positive client outcomes and is also central in effective communication situations in child protection (Forrester et al. 2008). Previous studies show that low levels of empathy can have an impact on parental engagement (Forrester et al., 2008; Lynch et al., 2019).

Furthermore, the ethical foundation of social work requires practitioners to engage reflexively, critically examining their own emotional responses and positionality in their work. Reflexivity helps navigate power dynamics, maintain professional boundaries, and foster meaningful client engagement (Fook & Gardner 2007). Social workers' subject positions are essentially connected to power, which manifests itself in discourses as different levels of control. Power significantly affects not only what is possible to say, but also the relationships between practitioners (Fairclough 1989). It is also necessary to look at the relationship between the social worker and the child in terms of the use of power, because in certain situations the social worker's power to decide on the child's affairs is prescribed by law (Dingwall et al. 2014).

Even though previous research highlights the significance of emotions in social work, the studies have mainly explored social workers' own emotional experiences and strategies to

manage them (e.g. Sewell 2020), as well as children's emotional experiences in contexts such as maltreatment (Maschi et al. 2009), maternal sensitivity, emotional development (Bernard et al. 2015), and grief in foster care (Mitchell 2017; Look 2023). However, grief from a social workers' perspective, particularly children's grief, remains underexplored and the research also lacks knowledge on how social workers are positioned in helping children who experience grief and sorrow. Addressing this gap, this article focuses on children's grief and sorrow, examining how social workers position themselves when working with children experiencing these emotions. This article seeks to answer the following questions: How do social workers position themselves or how are they positioned when working with grieving children? and What consequences do these subject positions entail?

Exploring Emotional and Relational Dynamics in Child-Focused Social Work

Social workers frequently engage in complex social systems, mediating between individuals, families, and communities to provide support. Their role as facilitators of change hinges on building trust and fostering relationships through active listening, empathy, and culturally sensitive communication (Morgenshtern et al. 2011). This interpersonal engagement underscores the profession's relational foundation, where practitioners are deeply involved in clients' emotional landscapes.

In this article, I focus on the relationship between the social worker and the child and look at the social worker positions formed in this relationship. I view the relationship as a multidimensional discourse consisting of sub-discourses (Lassen & Moreira 2017). Social work as a profession aims to remove factors causing human suffering and to support and help individuals in weakened positions under different societal, political, and economic circumstances. Relationships in social work are thus not only built of but also affected by various factors in multidimensional ways. The positions that social workers assign themselves in their interviews can be viewed as social constructions that contain different mechanisms and boundaries (Blaikie 2000). It can therefore be thought that social workers construct the reality of their work, in this case the relationships between them and grieving children, through positions (cf. Fairclough 2012), and it is these subject positions according to which they see the world (Willig 2013; also Foucault 1980).

In examining the subject positions, I understand that social workers' decision-making power related especially to child protection affects the relationship between the child and the social worker. Although I am looking at all social work with children in this study, it is essential to keep this dimension of power in mind, because it essentially affects the relationship between the child and the social worker by defining, for example, the roles, positions, and rules involved (Gergen, 2003; Parton, 2006; Shotter, 1997). When clients and social workers interact with each other, they are constantly evaluating the effects of the positions they are in. The positions also have moral consequences for clients (Keddel 2014, 73).

In conclusion, social work's relational and emotionally charged nature underscores the need for professionals to integrate an understanding of individual and socio-cultural emotional contexts into their practice. Recognizing the diverse causes and implications of children's grief is critical for developing effective and empathetic interventions that address the multifaceted nature of clients' experiences.

Materials and methods

Ethics

The research received ethical approval from the ethical board of the University of [name anonymized] and adhered to the principles outlined by TENK (2019), including self-determination, avoidance of harm, and privacy protection. Research permits were obtained from all participating organizations, and the interviewees were recruited through their supervisors, as no direct contact information was provided. At this point, also the information letter and privacy statement were provided. To minimize the researcher's influence on group formation, alternative interview times were offered; however, some participants from the same organizations joined the same interviews and were familiar with each other. A written informed consent was collected from all participants, with the voluntary nature of the study and the option to withdraw at any stage emphasized. The interviews were recorded, transcribed, and anonymized by removing all identifying information about individuals and organizations. The participants were offered an opportunity to discuss their feelings after the interview, and these discussions were not recorded or included in the research material.

Participants and gathering the data

The data for this research were collected from Finnish public sector social workers between January and June 2022. 17 practitioners participated in five group interviews. These professionals, all with either a university degree in social work or a degree from a university of applied sciences, worked in different roles within social services. While most of the interviewees were women, the common denominator among them was child-centered social work. Their roles spanned child and family social work, child protection (in assessment teams or foster care), social and crisis emergency services, family work, and legal services for families.

The interviews followed a thematic approach, focusing on three main themes: manifestations of sorrow in children, approaches to work with children experiencing sorrow, and the social work methods employed in organizations. Each interview lasted between 75 and 90 minutes, with 90 minutes being the most common duration. The interviews were transcribed, resulting in 151 pages of text formatted in Times New Roman, font size 12.

The rationale for employing focus group interviews was to explore children's grief and sorrow as they are encountered in social work, a relatively under-researched area. This method allowed for the collection of diverse perspectives and facilitated the exploration of the child-professional relationship in the context of grief. According to Morgan (1996), focus group interviews provide a suitable framework for gaining insights into such phenomena. In these interviews, the social workers situated themselves within the social activity structure, discussing their roles in supporting grieving children (Fairclough 1989).

Data Analysis

The analysis revolved around the concept of *subject position*, referring to the structures of agency shaped by social practices. I utilized a discourse analytic approach by looking at different subject positions assumed by or given to social workers when working with children experiencing grief. In discourse analysis, speech is seen as action (Winther Jørgensen & Philips 2000) and two key concepts can be used: ideological dilemmas or subject positions (Edley 2001). I chose to use the latter since I was interested in social workers' agency. Subject positions are connected to the wider notion of discourse and to the social construction of self (Edley 2001). In the interviews, the social workers addressed their role in working

with grieving children, discussing their professional skills and identities. The conversations enabled me to identify the subject positions either assumed by or given to the professionals.

It has been noted that subject positions emerge in different sociocultural conventions. By examining the data through subject position analysis, I aimed to find out the mechanisms and situations that lie behind identification and to reveal how the positions are utilized as a method of concrete interaction (Törrönen 2014). Subject positions are essentially connected to power and are thus manifested as different levels of control (Fairclough 1989), which in this study is particularly evident in the consequences of the positions—the social worker's action determines the help the child receives in his or her grief. It is crucial to explore power and control in social work, especially in working with children, since children are almost always to some extent dependent on adults around them. Subject positions also entail rights and responsibilities (Davies & Harré 1990), which led me to examine their consequences. Furthermore, it is important to recognize power at the individual, professional, and structural levels. By understanding these dynamics, social workers can use their authority to empower children, ensuring that their voices are heard and their needs are met. This approach facilitates ethical exchanges of power, promoting trust and collaboration between social workers and children (Karim 2023).

I was able to identify four different subject positions in the analysis. These positions are **service system navigator, visibility enabler, listener, and referrer**. I examined how the positions were embodied and what consequences they were associated with. The positions are not completely unambiguous, and parts of them can overlap. They are also influenced by the social sector’s professional practices, organizational structures, and resources that are directed to social work. The subject positions are summarised in table 1, below.

POSITION	EMBODIMENT OF THE POSITION	ETHICAL-MORAL FOLLOWINGS OF THE POSITION
Service system navigator	Identifying the needs related to the child's grief, knowing the service system, knowing other professionals	Child gets the help needed at the right time, professionals gather around children
Visible maker	Knowing the child and their needs, creating a relationship with the child, relationship-based working	Child’s grief becomes visible for the close ones and the service system. Child is accepted and encountered with empathy.

Present listener	Being calm, offering support, noticing child's age and developmental stage, seeing child as a person	Social work remains flexible, adaptive, and responsive, ensuring that the child's perspective is not only heard but valued in shaping the social work process. The ethical and moral consequences of the present listener approach in social work center on balancing empowerment with protection
Elsewhere referrer	Referring a child to someone who ones them better, being uncertain of their own skills regarding grief work, identifying grief but having to refer to other services because of resources	Continuity and constancy are harmed. Frequent handoffs lead to fragmented services, where the child does not receive consistent support or clear communication. The trust between social worker and a child might be harmed.

Table 1. Social Worker's Subject Positions and their Consequences

Results

Service system navigator

The role of a service system navigator is fundamentally rooted in both comprehensive knowledge of the service system and hands-on experience in child-focused social work. Professionals in this role often have extensive experience of working with children who require a range of services. Their primary responsibility is to build and sustain multiprofessional networks ensuring that the child receives appropriate and timely support. By fostering cooperation among diverse professionals, the service system navigator facilitates integrated responses to complex needs. This position emphasizes proactive engagement with other professionals and the capacity to align services with the child's unique circumstances. As noted by the interviewees, ensuring that the grieving child receives the right support from the service system can entirely prevent negative outcomes (cf. Mitchell 2017, 1, 9).

Social workers functioning as service system navigators underscore the critical role of multiprofessional collaboration. In this position, rather than transferring a grieving child to another professional, the navigator constructs a support network that holistically meets the child's needs. This approach ensures that multiple experts work together, rather than in silos, to provide comprehensive care. An interviewee from family work describes the practical application of these professional networks:

"I had a recent good experience in an acute situation where I worked on duty, and I got help from family counseling and from nurses in the youth services. The three of us visited a family, and we were able to divide our attention."

In this subject position, the relationship between the social worker and the child becomes important in ensuring that the child receives the necessary services. The actions of the service system navigator greatly increase the likelihood that the child receives the right services at the right time. This structured approach enhances the ethical sustainability of social work practice. The ethical and moral implications of providing services to children in need are complex. By ensuring that services are delivered in a way that respects the dignity and rights of children and their families, social workers contribute to positive outcomes while maintaining an ethically sound practice (see Reamer 2013).

Visibility enabler

The position of a visibility enabler in social work is defined by an effort to make children's grief and sorrow visible. Social workers in this position serve as intermediaries between children and the service system, ensuring that children's emotional needs are recognized and addressed (see Author's own, 2025). The essential function of this role is to facilitate conversations about grief in a way that is accessible and comfortable for children, allowing them to express their emotions in supportive interactions.

One of the key responsibilities of a visibility enabler is attentiveness to subtle cues from children. Social workers must be highly observant to recognize even the smallest gestures or expressions of need, especially in cases where parents, due to their own emotional distress, may overlook their child's grief. As described by one of the social workers:

“You need to notice if the child makes even a small gesture indicating a wish or need, you need to be observant, to hear and see. Those gestures are pretty small in the end, because when we are talking about grief, it can be that children’s needs have become invisible for the parents because of their situation.”

Visibility enablers continually refine their approaches, sometimes drawing from formal training and at other times developing their methods through experience. However, beyond specific techniques, the fundamental aspect of this role is human connection. As another social worker points out:

“The most important thing I learned was that you don’t need to know much, you just need to be present. So that you can go into those situations calmly, you don’t get panicked.”

The visibility enabler's position extends beyond making grief visible—it also involves a significant shift in power dynamics. This position emphasizes the importance of ensuring that children are not merely passive objects of decisions but are active participants in conversations about their own lives. Social workers must balance interpreting children's wishes with respecting their autonomy, allowing them to define their level of participation in decision-making (Thomas 2002). This is particularly important in family settings, where making the child's grief visible can also support parents in acknowledging and accepting their child's emotions:

“We don’t dictate and tell you how this is going to go, but we make the child visible with their grief, we make the child feel accepted with their grief. Because children always look at their parents as to whether it is okay for me to be like this. So, we can put it into words that it is okay, it is okay to be just as you are.”

By refraining from making decisions on behalf of the child and instead fostering participatory decision-making, social workers shift the power dynamic. According to Keddell (2014, 74), power in social work should not be about control but about forming more equitable relationships and co-creating knowledge. This approach ensures that children are seen as active participants rather than powerless subjects (cf. Healy 2000, 203).

“We have all these negotiations and transfer meetings and stuff. But from the children’s point of view it is crucial that social workers tell the children and others in those meetings what is going on so that the child knows they don’t have to speak if they don’t want to. We can just go on from this. Because the service system, especially around foster care children, is quite heavy.”

The visibility enabler’s position highlights the ethical and moral implications of power-sharing with children in social work. While empowering children can lead to positive developmental outcomes, it also presents challenges requiring careful ethical reflection. Social workers must navigate complex situations where they interpret children’s needs while ensuring that the child’s best interests remain central. The approach demands ongoing sensitivity, adaptability, and professional discretion. Ultimately, this position reinforces the principle that children should not be overlooked but instead should be heard and recognized as active participants in social work practice (Davies & Wright 2008; Strömmland et al., 2022). By making grief visible and fostering environments where children feel safe to express themselves, social workers contribute to a more inclusive and responsive support system that respects children’s voices and emotional realities.

Listener

The position of a listener in social work is built through an emphasis on attentiveness, empathy, and adaptability in interactions with children. These social workers position themselves as active listeners, creating space for children’s voices, validating their emotions, and respecting their autonomy (Brummelaar et al., 2018; Collins et al., 2021; McPherson et al., 2021). The approach prioritizes meeting children as they are, both emotionally and developmentally, rather than following rigid protocols. Instead of merely hearing words, the social workers also engage with children’s behavior and non-verbal expressions, demonstrating flexibility in their interactions.

“The first meeting is crucial. How we take into consideration child’s ability to deal (with grief), how their age and developmental stage affects it. --- How we meet the child, at what point we meet the child is important so that we start working childlike and not following a specific manual.”

The significance of the initial encounter is highlighted, as these social workers recognize the impact of a child’s age and developmental stage on their ability to process grief. They stress the importance of tailoring interactions to fit the child’s unique needs, allowing for a more natural and meaningful engagement. By listening over time and learning from children who have experienced grief, social workers deepen their understanding and refine their approaches. This long-term commitment to listening underscores the value placed on children’s perspectives in shaping social work interventions. By critiquing overly formalized approaches, social workers advocate encounters that happen at the right time and in ways that truly acknowledge the child’s individual experience. This adaptability is crucial in recognizing that children have diverse needs and coping strategies.

“What I need is the possibility for actual encounters. Encounters that happen at the right time. Not in the way that we nowadays have, that all those debriefings are launched and everything happens with huge setups. But instead encountering the child as an individual.”

The consequences of adopting a listener stance in social work are profound. By centering on children's voices, social workers empower them while also bearing the ethical responsibility of balancing this empowerment with protection. There is a risk of misinterpreting children's needs, overburdening them, or inadvertently increasing their vulnerability. However, by maintaining a flexible and child-centered approach, social workers can enhance their competence and confidence in engaging with children effectively (Toros et al., 2018).

In summary, the listener approach redefines social work by shifting the focus from structured interventions to meaningful, responsive engagement. This role requires professionals to be adaptable, empathetic, and deeply attuned to children's verbal and non-verbal communication. The ethical responsibility lies in ensuring that children's voices are heard without compromising their well-being. By embracing this practice, social workers not only validate children's experiences, but also contribute to a broader transformation in professional competence and child-centered care.

Referrer

The position of the referrer in social work is characterized by the transfer of the child from one professional to another, often because of unclear organizational structures and systemic limitations. This position is inconsistent with the ethical principles of social work, as it disrupts the continuity of care and may leave the child's emotional needs unaddressed (Banks 2021). While this position is shaped by institutional constraints rather than individual choice, it raises ethical concerns regarding professional responsibility and client well-being.

The social workers in this study described their work as significantly influenced by their specific job positions and available resources. Those engaged in service need assessment typically had short-term client relationships, leading them to refer cases elsewhere rather than engage in grief work. They expressed ethical concerns about addressing a child's grief within a brief intervention period, fearing it would be inappropriate and ineffective. However, it could also be considered ethically justified to seek proper help for a child elsewhere.

"Well, I also think that in our systemic team, in child protection, it is not common to do the actual griefwork. Our model of work is that we refer the child to developmental services or children's psychiatry, where I think they have more knowledge (of grief)."

Similarly, the interviewees working in preventive family services reported that resource constraints and large caseloads limited their ability to form meaningful relationships with children. As a result, children experiencing grief were often referred to specialized services, despite the risks associated with fragmented care. The absence of clear service pathways further complicated the allocation of responsibilities, making it unclear who should provide grief support.

"And specifically, our work, in family services with children, when we have those service need assessments and then we have these ongoing clients, our resources are far too small to be able to meet the children sufficiently. So, the fact that we would be the ones a child would talk to is definitely not the case, because these children meet us too rarely."

A key factor contributing to this position was the social workers' uncertainty about their own competence in grief work. Many felt that their training had not adequately prepared them for handling children's grief and sorrow (Eraut 2007; Bradford 2018), reinforcing the tendency to refer cases elsewhere. This self-doubt, coupled with organizational inefficiencies, increased the likelihood of multiple referrals, prolonging the child's distress and delaying appropriate support (Grant et al. 2015).

"Specifically, the fact that referring from one to another professional takes place. We feel for some reason that we don't know how to help, and we transfer them to another professional, and therefore you can never be sure when the other professional is be able to start with the client. There's a risk in that because of the wait and the fragmentation of it."

A significant consequence of the referrer position is that children must repeatedly recount their experiences to different professionals, which can be emotionally exhausting and impede trust-building. Moreover, the absence of long-term professional relationships may prevent children's grief from being properly recognized and addressed (Chatzifotiou & Papouli 2022). Frequent handoffs also risk creating fragmented services, further diminishing the effectiveness of support.

Discussion

This article has examined the subject positions that are either given to or assumed by social workers when working with children with grief experiences. In addition, the consequences for the child resulting from the subject positions have been examined. Four subject positions were found in the analysis: service system navigator, visibility enabler, listener and referrer. The positions overlap to some extent, as the activities in them are guided by the professional ethics of the social sector, the operating models and work practices of the organizations, and the resources allocated to the work. However, there are differences between them, and the consequences for the child clearly distinguish the positions from each other.

Service system navigator's position emphasizes readiness for multi-professional cooperation and finding services suitable for the child. As a result of the agency present in the position, the child is likely to receive the right services at the right time. *Visibility enablers*, on the other hand, aim to make the child and their needs visible both to the child's close ones and to the service system. In this position, making grief visible is in the center, because it is not always obvious that the child will verbalize their grief (see Author's own, forthcoming). The *listener's* position embodies concrete engagement and a desire to hear the child's point of view. Professionals in this position aim to achieve a positive helping experience and to share power with the child. *Referrer's* agency clearly conflicts the most with the ethics of the profession. In this position, social workers feel that they are limited by scarce resources, unclear operating models, and situational uncertainties (see Brummelaar et al. 2018; Chatzifotiou & Papouli 2022). It is, however, important to acknowledge that even in this position, social workers have a desire to help the child but feel that their agency is limited by external factors.

Based on this article, social workers' subject positions and the associated types of agency have concrete consequences for the child. It is typically difficult to recognise grief and sorrow in social work (Author's own, 2025). The relationship between the social worker and the child should be considered from the perspective of how it enables the treatment of difficult emotions. While both parties have their own positions in the relationship, the social worker's

position entails power and responsibility (Keddeh 2014). It is important to note that this power also opens up possibilities for the child by making the needs of a grieving child more visible, for instance.

This research brings out unclear models related to grief work, not only in social work, but also more broadly in the service system for children. Grief and sorrow are sensitive emotions, and it is essential to meet the related needs at the right time in order to reduce their negative effects (see Fineran 2012). According to my analysis, when work practices are unclear and resources lacking, it is sometimes not possible to provide help that is sufficiently extensive and effective. The operational practices of organizations should be examined from the perspective of enabling effective and timely help. It is also worth considering why social workers feel that their training does not provide them with sufficient skills to work with clients experiencing difficult emotions. Although generalisations cannot be made based on this study alone, the following questions should be considered: “Does training provide social workers with sufficient skills to confront clients with difficult emotions?” and “If it does, why are the skills not transferred into practice?”

Limitations

This study has some limitations. Firstly, the research was carried out in the context of Finnish social work. The Finnish culture of mourning has special features that affect, for example, how grief is shown to others and how societal grieving practices affect children and families. This makes grief a difficult emotion for social workers to grasp, whereby working with a grieving child can be associated with uncertainty. Secondly, the study dealt with subject positions and the associated consequences defined by social workers themselves without hearing the grieving child's own voice. In terms of future research, hearing the child's voice is important. Also, targeting a larger and more diverse sample of participants, including social workers from other countries and children themselves, would likely expand our understanding of the topic and help us confirm or create significant points of intervention and useful strategies for social workers who support young people and their families undergoing grief-related experiences.

Conclusion

This study expands our understanding of the role of social work in supporting children experiencing grief. Its findings imply a need to focus on a broader approach to grief-related work and organizational operating models related to it. There is also a need for a practice-based examination of the relationship between the child and the social worker from the perspective of emotions. Further exploration of that relationship could provide more information on how help can be provided effectively during client encounters. The relationship also plays a key role in making children feel secure and listened to.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the author(s).

Funding

This research was funded by Research Council of Finland.

References

Author's own (2025).

Banks, S. (2021). *Ethics and Values in Social Work*. London: Palgrave.

Barrett, L. F. (2017) *How Emotions Are Made, the Secret Life of the Brain*. New York, Houghton Mifflin Harcourt.

Bernard, K., Simons, R. & Dozier, M. 2015. Effects of an Attachment-Based Intervention on Child Protective Service-Referred Mothers' Event-Related Potentials to Children's Emotions. *Child Development* 86(6), 1673-1684. Doi: <https://doi.org/10.1111/cdev.12418>

Berzoff, J., & Drisko, J. (2015). What clinical social workers need to know: Bio-psycho-social knowledge and skills for the twenty first century. *Clinical Social Work Journal*, 43, 263–273. doi:10.1007/s10615-015-0544-3

Blaikie, N. (2000) *Designing Social Research*. Cambridge: Polity Press.

Bradford, Stephanie (2018) *Social work ethics and organizational culture: A gap in social work education and social work field education*. St. Catherine University / University of Saint Thomas School of Social Work.

Brummelaar, M. D. C., Harder, A. T., Kalverboer, M. E., Post, W. J. and Knorth, E. J. (2018) 'Participation of youth in decision-making procedures during residential care: A narrative review', *Child & Family Social Work*, 23(1), pp. 33–44.

Chatzifotiou, S. & Papouli, E. 2022. Social Workers Dealing with Ethical Dilemmas in the Course of Their Professional Work: The Greek Experience. *British Journal of Social Work* 52(8), 4795–4814. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcac084>

Collins, T. M., Rizzini, I. and Mayhew, A. (2021) 'Fostering global dialogue: Conceptualisations of children's rights to participation and protection', *Children & Society*, 35(2), pp. 295–310

Davies, B. & Harré, R. (1990). Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behavior* 20(1), 43–63.

Davies, J. and Wright, J. (2008) 'Children's voices: A review of the literature pertinent to looked-after children's views of mental health services', *Child and Adolescent Mental Health*, 13(1), pp. 26–31

Day Sclater, S., Yates, C., Price, H. & Jones, D.W. (2009). *Introducing Studies of Emotion*. In Day Sclater, Jones, Pryce & Yates (edited) *Emotion. New Psychological Perspectives*. UK: Palgrave Macmillan, 1—18.

Dingwall, Robert & Eekelaar, John & Murray, Topsy (2014) *The Protection of Children*. (2nd edition) New Orleans: Quid Pro Books.

- Edley, N. (2001). Analysing masculinity: Interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject positions. In M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates (Eds.), *Discourse as data: A guide for analysis* (pp. 189–228). London: Sage.
- Eraut, Michael (2007) Learning from other people in the workplace. *Oxford Review of Education* 33(4), 403–422. <https://doi.org/10.1080/03054980701425706>
- Fairclough, I. (2012). *Political discourse analysis: a method for advanced students*. New York: Routledge.
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman
- Ferguson, H. (2005) ‘Working with violence, the emotions and the psycho-social dynamics of child protection: reflections on the Victoria Climbié case’, *Social Work Education*, vol. 24, pp. 781–795.
- Fineran, K. R (2012). Helping Foster and Adopted Children to Grieve the Loss of Birthparents. A Case Study Example. *The Family Journal* 20 (4), 369–375. <https://doi.org/10.1177/1066480712451230>
- Forrester, D., Kershaw, S., Moss, H. & Hughes, L. (2008). Communication skills in child protection: how do social workers talk to parents? *Child and Family Social Work* 13(1), 41–51. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2007.00513.x>
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge*. Brighton: The Harvester Press.
- Grant, L., Kinman, G., & Alexander, K. (2014). What’s all this talk about emotion? Developing emotional intelligence in social work students. *Social Work Education*, 33, 874–889. doi:10.1080/02615479.2014.891012
- Grant, L., Kinman, G., & Baker, S. (2015). Putting on your own oxygen mask before assisting others’: Social work educators’ perspectives on an ‘emotional curriculum. *British Journal of Social Work*, 45, 2351–2367. doi:10.1093/bjsw/bcu066
- Gergen, K. G. (2003). Knowledge as socially constructed. In K. G. Gergen, & M. Gergen (Eds.), *Social construction: A reader* (pp. 15–17). London: Sage
- Healy, K. (2000). *Social work practices: Contemporary perspectives on change*. London: Sage.
- Ikebuchi, J., & Rasmussen, B. M. (2014). The use of emotions in social work education. *Journal of Teaching in Social Work*, 34, 285–301. doi:10.1080/08841233.2014.909378
- Ingram, R. (2013) Emotions, Social Work Practice and Supervision: An Uneasy Alliance? *Journal of Social Work Practice* 27(1), 5–19
- Karim, Samina (2023). Power-Informed Practise in Social Work. *Journal of Social Work* 23(6), 1062-1079. <https://doi-org./10.1177/14680173231180307>

Keddell, Emily (2014). Theorising the signs of safety approach to child protection social work: Positioning, codes and power. *Children and Youth Services Review* 47 (2014) 70–77. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.03.011>

Laing, C., & Moules, N. (2015). Children's cancer camps: A way to understand grief differently. *Omega - Journal of Death and Dying*, 70(4), 436–453. <https://doi.org/10.1177/0030222815572605>

Lassen A. J., & Jespersen A. P. (2017). Getting old and keeping going. The motivation technologies of active aging in Denmark. Teoksessa Lamb, Sarah (Ed.), *Successful Aging as a Contemporary Obsession – Global Perspectives* (s. 141–153). New Brunswick: Rutgers University Press

Lynch, A., Newlands, F., & Forrester, D. (2019). What does empathy sound like in social work communication? A mixed-methods study of empathy in child protection social work practice. *Child and Family Social Work*, 24(1), 139–147. <https://doi.org/10.1111/cfs.12591>

Maschi, T., Morgen, K., Smith Hatcher, S. Scotto Rosato, N. & Violette, N.M. (2009). Maltreated Children's Thoughts and Emotions as Behavioral Predictors: Evidence for Social Work Action. *Social Work* 54(2), 135-143.

McPherson, L., Vosz, M., Gatwiri, K., Parmenter, N., Macnamara, N., Mitchell, J. and Tucci, J. (2021). 'What does research tell us about young people's participation in decision making in residential care? A systematic scoping review'. *Children and Youth Services Review*, 122, 105899.

Mitchell, M.B. (2017). "No One Acknowledged My Loss and Hurt": Non-death Loss, Grief, and Trauma in Foster Care. *Child & Adolescent Social Work Journal* 35(1), 1-9. <https://doi.org/10.1007/s10560-017-0502-8>

Morgan, D. L. (1996). Focus groups. *Annual Review of Sociology*, 22(1), 129–152. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.22.1.129>

Munro, E. R. (2011) *Munro Review of Child Protection: A Child Centred System*, Crown Copyright, Norwich.

Parton, N. (2006). *Safeguarding childhood: Early intervention and surveillance in a late modern society*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Reamer, F. (2013). *Social Work Values and Ethics*. Columbia: Columbia University Press.

Sewell, K.M. (2020) Examining the Place of Emotions, Affect, and Regulation in Social Work Education, *Journal of Social Work Education*, 56:1, 5-16, DOI: 10.1080/10437797.2019.1627262

Shotter, J. (1997). The social construction of our inner selves. *Journal of Constructivist Psychology*, 10(1), 7–24.

Strømmland, M., Bahus, M. K. and Andersen, A. J. W. (2022) 'Too vulnerable to participate? A systematic literature review of the gap between a right to participate and participation, in welfare services'. *Journal of Human Rights Practice*, 14(1), pp. 1, 331–51.

Thomas, Nigel (2002). *Children, family and the state. Decision-making and child participation*. Policy Press. Bristol.

Toros, K., Tiko, A. and DiNitto, D. M. (2018) 'Family engagement in the child welfare system: A scoping review'. *Children and Youth Services Review*, 88, pp. 598–607.

Törrönen, J. (2014). Situational, Cultural and Societal Identities: Analysing Subject Positions as Classifications, Participant Roles, Viewpoints and Interactive Positions. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 44 (1), 80-98.

<https://doiorg.ezproxy.ulapland.fi/10.1111/jtsb.12029>.

Willig, C. (2013). Foucauldian discourse analysis. In Willig C, ed. *Introducing qualitative research in psychology*. 3rd edition. Maidenhead: Open University Press, 129–142.

Winther Jörgensen, M., & Philips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod* [Discourse analysis as theory and method]. Lund: Studentlitteratur

Table 1. Social Worker's Subject Positions and their Consequences

POSITION	VERBAL ACTION DESCRIBING THE POSITION	EMBODIMENT OF THE POSITION	CONSEQUENCES OF THE POSITION
Service system navigator	"But having the sensitivity to observe, listen, understand, and at least meet the child so that the child feels heard and seen, and then based on that, services of a professional are taken into account, I think that will go a long way."	Identifying the needs related to the child's grief, knowing the service system, knowing other professionals	Child gets the help needed at the right time, professionals gather around child
Visibility enabler	"I've had observations that I can interpret grief from, from kindergarten. The kindergarten produces such a narrative that I, who know the child, can deduce that the child is going through this kind of grief."	Knowing the child and her/his needs, creating a relationship with the child, relationship-based working	Child's grief becomes visible for the close ones and the service system. Child is accepted and encountered with empathy.
Listener	"And I think you have to listen to the child with a sensitive ear, because it is not just that we have a certain profession that automatically acts as a magic wand that produces the solution through which the grief can be channeled and then it can be brought to the level of speech."	Being calm, offering support, noticing child's age and developmental stage, seeing child as a person	Social work remains flexible, adaptive, and responsive, ensuring that the child's perspective is not only heard but valued in shaping the social work process. The consequences of the present listener approach in social work centre on balancing empowerment with protection
Referrer	"Sometimes there have been some strange situations where we think that the child is referred to the health care system, and they think "isn't child protection taking care of this?" or "why don't you talk to him?" So we may have a completely different view. I mean, sometimes there's a buzz here that someone calls from downstairs, they refer the child to us, we refer the	Referring a child to someone who knows them better, being uncertain of their own skills regarding grief work, identifying grief but having to refer to other services because of resources	Continuity and constancy are harmed. Frequent handoffs lead to fragmented services, where the child does not receive consistent support or clear communication. The trust between social worker and a child might be harmed.

	child to them, so, it's a bit strange. .”		
--	--	--	--